శ్రీరస్తు.

TARABAI.

తారాబాయి.

చరిత్రవిషయకనవల.

విశాఖపట్టణము ఏ. వీ. యన్. కాలేజీ తెలుగుపండితులగు

బ్రహ్మశ్రీ, కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిగారిచే

విరచితము.

క్రొత్తకూర్పు.

చెన్నపురి:

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచేఁ

ప్రకటితము.

1928

Printed at
the "VAVILLA" PRESS,
Madras.—1928.

శ్రీరస్తు.

తారాబాయి.

మొదటిప్రకరణము.

ఉ. ఏమహనీయుఁ గ్గాన నతీంద్రియం బాహతకర్తృకున్ మతి
స్వాములు సర్వయత్నములు సల్పుదు రేతనిఁ బొందలేక యా
ప్రామితుఁ ల్వాడిం దిరిగి వచ్చెను డెందముతోడ నాపరం
ధాముఁ బరాత్పరు న్మది నుదారమువంబునఁ గొల్తు నెంతయున్.

తా నొకటి దలఁచిన దైవమొకటి తలంచు ననెడిలోకోక్తి సార్థకంబని నేఁడుతోఁచుచున్నది. నా చేసిన ప్రయత్నము విఫలమగుటయేకాక స్థానభ్రష్టత్వమ్ము పరిభావంబుగూడ సమకూరె ఔరా! ఆదురాత్ముఁడు నన్నెట్లు మోసపుచ్చినాఁడు! మొదట నర్ధరాజ్యం బిచ్చెదనని నాగ్రహము చేసి సాంత్వవచనంబులతోఁ దన కార్యంబుల సఫలీకరించికొనుచుఁ దుదకు నాకేమియుం నీయక కట్టుగుడ్డలతో వెడలఁగొట్టినాఁడు. అకటా! ఆదుష్టుఁ డిట్లు చేయుననియెఱుంగను. అతనికుమారికయే రాజ్య మేలునఁట. వాని కిట్టి చెడుబుద్ధులు పుట్టుచున్న వేమో! 'చెట్టు చెడుకాలంబునకుఁ గుక్కమూతిపిందెలుఁ గాచు' నను లోకోక్తి యిపుడు సార్థక మగుచున్నది. అబలకు రాజ్యమేలునంతటి సామర్థ్యముండునా? చేతులకు గాజులఁ దొడిగికొని పెరవారింజూడ సిగ్గుపడుచు నంతఃపురంబులో వర్తింపఁదగిన స్త్రీలెక్కడ? కత్తి చేతఁ బట్టికొని ప్రాణంబులకైన నాసింపక జంకక యుద్ధరంగంబులయందు శత్రుసైన్యంబుల నెదుర్కొని తద్బలయుతంబుగ వారిఁ జక్కఁడంచి ప్రజల కుపద్రవంబు గలుగనీకుండ రాజ్యంబు పాలించు టెక్కడ? నీతినిపుణులును బరాక్రమశాలులును ఆయుధవిద్యాచతురులు నైన యుత్తమరాజపుత్త్రులే తమతమరాజ్యంబులఁ గాపాడి

కొనలేక మ్లేచ్ఛభూతముల వాతం బడవేయుచుండఁగా నబలయు, బుద్ధిహీన యు, భయశీలయు నగు నాడుది రాజ్యమేలఁగలదు ? ఏలఁబూనికొనిన నవి చిరకాలము నిల్చునెట్లు ? ఈరాజ్యంబును దనకుమారి కీయఁబూనుట యామెప్రాణములఁ దీయుటయ గాని వేఱుకాదు. నేనిట్లు నీతిబోధకంబుగ నుత్తరంబువ్రాయఁగా నాయుత్తరము వానికి హితంబుగాఁ దోపలేదు. అవును! చెడఁదలఁచినవానికి బంధువులు కఱపిన హితవచనంబులు విషకల్పములు కావా, పోనిమ్ము వానిగర్వమే వాని నంతంబు పొందింపకమానదు. అతనికిఁ దగినచుట్టములు లేకపోవుటచే నాతనిరాజ్యంబుకాపాడుటకై యిచ్చటికివచ్చి యతనికి యుద్ధములయందు సాహాయ్యముచేయుచు నింతవఱకు నతనియాజ్ఞకు లోఁబడిచేయుచున్న పనిచేయుచు వర్తించితిని. ఇదియంతయుఁ బూడిదలోఁ బోసినపన్నీరువలె వ్యర్థమాయెను. అతనికి నేను దగ్గఱబంధువునుగదా? ఎంతకాలమునుండియో వాని నాశ్రయించి యున్నానుగదా ? ఆయభిమానంబుచేతనయిన నాకు రాజ్యంబీయఁదలంపకున్నాఁడు. రాజ్యాధికారము నాకేలరాదో చూతము. అతఁడు దుర్మార్గుఁడై యిచ్చుట కంగీకరింపకపోయిన నాచేతిఖడ్గమేనాకు రాజ్య మప్పగింపఁగలదు. ఒక్కకుటుంబములోఁ గలహములెందుకనిమిగుల విచారించి సామముచే నెన్నిమారులు చెప్పినను వినక 'తాఁబట్టినకుందేటికి మూడేకా' ళ్ళనుసామెతను స్థిరపఱచుచున్నాఁడు. ఎక్కటా ! దీనిమాటకేమి ! వానిదురాలాపంబులు నామనంబు నెరియించుచున్నవి. నేను కడుపుకూటికే మో చేరితినఁట. ఉత్తమరాజపుత్త్రునకు నింతకంటె గౌరవనతకలదా ? శత్రులములపోటులనైన సహింపవచ్చునుగాని బంధువులాడినకాఱుమాటలసహించుట కష్టము. నేను కడుపుకూటికే చేరితినో లేకయతండు రాజ్యంబు నేయుట కశక్తుఁడగుటంబట్టి యతనికి సాయపడుటకే వచ్చితినో నిష్పక్షపాతబుద్ధితో నాలోచించిన వారికందఱకుఁ దెల్లము కాకమానదు. ఇంత నేనూఱకుండుట యుక్తముకాదు. యుద్ధముచేసి యుందాతని సంహరించి రాజ్యముచేకొనవలయు. అయినఁ గాని నాపౌరుషము వెలువడదు. కనుక కత్తిపట్టికొని యుద్ధము కావించెదను. ఏకాకినైన నేను జతురంగబలసమేతుండయిన వానితోఁ బోరఁగలనా? తనబలము నెదిరిబలముఁ జక్కఁగా నాలోచించి యుద్ధము చేయవలయు. అట్లుచేయనియెడలఁ బ్రాణాపాయకర మగు

నని నీతి కోవిదులు వక్కాణించుచున్నారు. ఇట్లుండ నేనెట్లులు యుద్ధము చేయఁగలను? కాన దండోపాయము ప్రస్తుతము యుక్తముగాఁ గనిపింపదు. సామోపాయ మవలంబించినచో కార్యము నెఱవేఱుట నిశ్చయమని పెద్ద లందురు. కాని యది నాకు వలనుపడదు. ఇప్పుడు నేఁదిరిగి తోధానగరంబు నకుఁ బోయి వారితో మైత్రి చేసి రహస్యముగా నందఱ నాయధీనము కావించికొని యదరువేది వారలఁజంపి కదా? రాజ్యంబు చేకొనవలయుం అది యెట్లు పరిపడును? ఆరాజునకుఁ బ్రాణాస్పదమయిన కూఁతును విషముపెట్టి చంప యత్నించిన నన్ను వారలు తిరిగి నమ్ముదురా! అచ్చట వారందఱకు నా దుష్టచేష్టలు రోఁతపుట్టించి యుండఁగా నేనిప్పుడు పోయి వేఁడుకొన్నను వారు జేరఁదీయుదురా? నీతినిపుణుండగు నారాజంత యవివేకిగాఁడు. మొదటనేఁ దెబ్బతక్కువపనిఁ జేసితిని. ఆరాజపుత్త్రికనుఁ బెంచుచున్నదాదికిఁ దగినంత లంచమిచ్చియామెచేత నాపిల్లను జంపించినచో నామనోరథము తప్పక నెఱవేఱవలసినదే? ఇంతకు నాయవివేకమే నన్నుఁ జెఱిచినది. అట్లే చేసినచో పిల్ల తప్పకమృతినొందియుండును. ఆరాజును చేయునదిలేక రాజ్యము నాకే యొసంగును. అయిన నిప్పుడు విచారించుట గతజలసేతుబంధనమువంటిది. ముందు గర్తవ్య మాలోచింపవలయుఁగాని యిట్లు విచారించుటవలన లాభమేమి? ప్రస్తుతము సామదండోపాయంబులు ప్రయోక్తవ్యములు కావు. మఱియేరాజపుత్త్రునినైనఁ దోడుగాఁగొనినచో వారల జయింతమన్నను, వారి వారిరాజ్యంబులు గాచికొంటయే మిగులఁ గష్టముగానుండ నారాజపుత్త్రులు నాకు సాయపడవత్తురా? అయినను బెక్కండ్రు రాజపుత్త్రులగౌరవమునకుఁ బాత్రుండైన యూరాజు పైకిఁ గత్తిగట్టుటకు రాజకుమారుఁడే నాకంటికిఁ గనపడఁడాయెను. కాన నీరాజపుత్త్రులనాశ్రయించినను లాభములేదు. ఇక్కాలములో హిందూదేశములో మిగుల బలిష్ఠులును బాపకార్యములకు వెఱవని వారును తురుష్కప్రభువులు తప్ప మఱియెవ్వరును లేరు. నేఁబోయివారలనాశ్రయించినచో నాకార్యము నెఱవేఱకమానదు. నేను ముందుగా వారి యొద్దకుఁబోయి తేనెలొలుకు కులుకుఁ బలుకులచేవారిని నావలలో వేసికొనవలయును. దుర్మార్గులు మూర్ఖులునగు నాతురుష్కవీరులు నామాటలకు లోఁబడుదురురా? పోనిమ్ము రాజ్య మిచ్చెదనని యాశపెట్టినచో వారు రాజ్యము

స్థాపించుకొనుటయందు మిగులఁ గుతూహలముకలవారు గనుక నాకుఁ దోడు పడుదురు. కాని, రాజ్యంబువారల కిచ్చి వేసినచో నేనింత శ్రమపడుటకు లాభమేముండును? పలుకష్టము లనుభవించుటయు, నిజబంధువులప్రాణములఁ దీయనెంచుటయుఁ, బాపంబుల కొంతేసియు వెఱపకుండుటయు వీనినన్నిఁటి నవలంబించుట రాజ్య మపేక్షించియే కదా ? ఈరాజ్యమంతయు మహమ్మదీయులకే యిచ్చినచో శ్రమపడుటతప్ప నాకేమి ప్రయోజన ముండును? పోని యర్ధరాజ్యమిచ్చునట్లు వాగ్దానము చేసినచో మొదట నర్ధరాజ్యంబునకు సంతసించి పుచ్చుకొని తరువాత తక్కినభాగమును గూడ నాక్రమించికొని నన్నుఁ దఱిమి వేసినచో నేనేమి చేయఁగలను? కావున రాజ్యంబు వారల కిచ్చెదనని యాశపెట్టుట యెంతమాత్ర మనుచితంబుగాదు. మఱియొక యుపాయమేదైన యోజింపవలయు. మహమ్మదీయులమనంబు నాకర్షించునంతటి యుపాయము నేనెట్లు వెదుకఁగలను ? ఒకటిచేసిన బాగుండును... ఆ.! ఈయుపాయమే మిగులయుక్తముగానున్నది. హిందూరాజపుత్త్రికల సౌందర్యము నిరుపమాన మయినదిగదా? వారి సౌందర్య మెట్టివారల మనస్సులనైన నాకర్షింపక మానదు. కావుననే యల్లాయుద్దీనంతటి మోటువాఁడుఁగూడ హిందూ రాజపుత్త్రికయగుపద్మినియందమునకులోఁబడి పద్మినిఁదనకు నిచ్చినచో రాజ్యమంతయు వారికిచ్చివేసెదనని చెప్పియున్నాఁడు. ఆకాలపుస్త్రీలలోఁ బద్మినిసౌందర్యమున కెంత ప్రసిద్ధికాంచినదో, యీకాలపుస్త్రీలలో నీరాజపుత్త్రికసౌందర్యమునకంత ప్రసిద్ధికెక్కినది. ఈరాజపుత్త్రిక యొకభాగము. రాజ్యలక్ష్మియొక భాగము. రాజపుత్త్రికాభాగమునిచ్చెదనననెట్టితురకలును జేతులుకట్టికొని నాకు దాసీభూతులయి తిరుగఁగలరు. కావున రాజపుత్త్రిని వారలు గ్రహించునట్లును రాజ్యలక్ష్మిని నాకొసంగునట్లును వాగ్దానములు చేసికొనవలయును. ఇట్లయినఁ గాని నాకార్యము నెఱవేఱదు. నాఁడు నేను విషము పెట్టించినను నారాజపుత్త్రి బ్రతికియున్నదని మిగుల విచారించితిని. ఆమె బ్రతికియుండుటే నాకు మిగుల నుపకరించినది. ఆ! యది లేకపోయినచో నారాజ్యము లభించుటయే దుర్ఘటమయి యుండును. ఇంక నిప్పుడు విచారింపబనిలేదు. అకటా! నేను త్తమరాజుల కులమునఁ బుట్టి తుచ్ఛులైన మ్లేచ్ఛుల నెట్లు సేవింతును? ఒకవేళ సేవించుటకు నేసిష్టపడినను తక్కిన రాజపుత్త్రులందఱు తలవాచునట్లు తిట్టక

మానుదురా? పూర్వము జయచంద్రుఁడు పృథివీరాజునకుఁగాక మహామద్ఘోరీకి సహాయపడినాఁడనియేగదా నేఁటివఱకుఁ బ్రతివారును జెడఁ దిట్టుచున్నారు? తనజాతివాఁడగు పృథివీరాజునకుఁ దోడుపడియుండలేదన్నంత మాత్రముననే జయచంద్రుని దిట్టుచుండగా నేను తురకలకు దాసీభూతుండనైకొలుచు నుత్తమక్షత్రియవంశమందుఁ బుట్టినదియు, సమస్త సద్గుణగణాలును నాకు బాంధవురాలు నగు నారాజపుత్త్రిని గొనిపోయి కఱకుతురకకుఁ బెండ్లిచేసినచో నన్ను సాటిరాజపుత్త్రులందఱు తిట్టుదురని వేఱేచెప్పవలయునా ? చంచలాసదృశములయిన సంపదల కాసింపక కులయశంబు చెడగొట్టకుండ నుండుట మంచిదా ? ఆలోచింపవలసియున్నది... ఆ - ఆలోచించుటకేమున్నది. ఆలోచించినట్లే యున్నది. పాపంబునకు వెఱచి దుష్కీర్తివచ్చునని వెనుక ముందులాలోచించినచో ధనవంతుఁ డగుటెట్లు ? యుద్ధములయందుఁ బెక్కండ్రు హతులగుదురు కాన నందువలన పాపంబుసంభవించునని యాలోచించినచో నీలోకములోనున్న రాజులందఱు తమతమరాజ్యంబులఁ గాపాడికొనఁగలరా ? కనుక నేనిఁక వెనుకముందులు చూచికొన లాభము లేదు. పలువురు నిందించిన నిందింతురు కాక, నాతలంపు నేమాన. బలిష్ఠుఁడయిన యొక తురుష్కప్రభువు నాశ్రయించెదను. వానికి నారాజపుత్త్రిని గొనిపోయి బెండ్లిసేసెదను. అందువలన నాకాతఁడు నాశత్రువులజయించి రాజ్యంబియక మానఁడు. అప్పుడు నేను సుఖంబుగ రాజ్యమేలుకొందును. ఇప్పుడు నేనేమిపనిచేయవలయు ననగాఁ దోధానగరరాజునకుముఖ్యమిత్రుఁడయి యున్న రత్నసింగు నేరీతినైనఁ జంపింపవలయును. ఆ లెంచినఁ ద్రోహులు లెక్కపెట్టఁజాలినవాఁడును మహాబుద్ధిమంతుఁడు నగుగోపాలసింగు నిదివఱకేచంపించియున్నాను గదా? వాఁడు చచ్చినప్పుడే శత్రువులబలముసగమణఁగినది. ఇంక నీరత్నసింహునిగూడఁ దుద ముట్టించినచో శత్రువులబలము నశించినదనియే చెప్పవచ్చును. నేను మఱికొంతకాలము తోధానగరమందుండుట తటస్థించిన వాఁడపలీలనే యమలోకంబున కతిథియయియుండును కాని యట్లు జరిగినదికాదు. పోనిమ్ము ? ఇప్పుడు మాత్రము వానినంతము పొందింప లేకపోదునా ? అని యిట్టులాలోచించుచు నొకరాజపుత్త్రుఁడు హారావళీపర్వత ప్రాంతగహనంబునఁ బడిపోవుచుండెను. ఆతఁడు యుద్ధోపకరణముల నన్నియు ధరించియుం

డెను. అతఁడొకయున్నతాశ్వము నధిరోహించి యుండెను. అతఁడిట్లు కొంత దూరముపోవునప్పటికి సూర్యుం డస్తమించె. చీఁకట్లు కొంచెకొంచె మావరించు చుండెను. ఆరాజపుత్త్రుఁడు ధైర్యశాలియే కాని యంధకారబంధురమయిన సమయమునం దటువంటి సాంద్రారణ్యమునఁ బడిపోవుటకు భయపడుచుం డెను. అతఁడు పోఁదగినస్థలమచ్చటికి కొక క్రోశమాత్రంబే యున్నది. కాని యట్టిసమయమందు నిమ్నోన్నతమార్గమునం బడిపోవుట నాలుగుక్రోసుల పెట్టునేల యెచ్చుతగ్గులుగా నుండుటచేతను, చీఁకట్లప్పటి కప్పుడే యావ రించి దారినిబాగుగఁ గనఁబడకుండఁ జేయుటచేతను, హయారూఢుండైను పయనముచేయుట మిగులఁ గష్టముగా నుండెను. అందుచే నారాజపుత్త్రుఁడు తురంగము నవతరించి ప్రయాణముచేయుట కాలోచించెనుగాని పెద్దపులులకు వాసభూతమైయున్న యాయడవిలోఁ గాలినడకనుబోయినచోఁ బులివాతంబ డుట నిక్కం బని తలంచినవాఁడై హయము నవతరింప నిష్టపడకుండెను. అతఁడు హయారోహణనిపుణత మెండుగఁ గలవాఁడగుటచే నాసైంధవ మును మెల్లగా నడపుచుండెను. కాని యాహయము చెవులునిక్కించి నలు దిక్కులు పొడఁ గాంచుచు, నడుగుదీసి యడుగుపెట్టకుండెను. ఆదిపూర్వము కాలిసన్న చేసినంతమాత్రముననే వాయువేగముతోఁ బోయెడిది. కాని యి ప్పుడు శరీరముపై కశాఘాతంబులు పడుచున్నను, నడుమువంచుచు మంద ముగా నడవఁ జొచ్చెను. అందుచే మనబాటసారి చేయునది లేక యతి మందముగాఁ బోవుచుండెను. రాత్రి మీఱుచున్న కొలఁదిని చీఁకట్లధికమై నట్టులే యతనిమానసమందు విచారము హెచ్చఁజొచ్చెను. ఆసమయమందే పూర్వ మాయరణ్య ప్రాంతములయందుఁ బులులచేఁ జేయఁబడిన నరహత్య లన్నియు నతనికి జ్ఞప్తికిరాఁదొడఁగెను. అందుచేనతఁడు ప్రాణంబులు పిడికిటఁ బెట్టుకొని జీమచిటుక్కుమనిన నలుగడలు పరికించుచుఁబోవుచుండెను. మార్గా యాసంబునఁ బొడమిన చెమ్మటకు భయంబువలని చెమ్మటతోడుపడ యతనిచే సచేలస్నానము చేయించుచుండెను. మనబాటసారి యుద్ధములయం దాఱితేరిన వాఁడు కావున నింతను బ్రాణంబులనిల్పి యుండెనుగాని మఱియొకఁడైనచో నీపాటికి కక్కడనే యమలోకంబునకుఁ బయనంబుగట్టియుండు. ఇట్టిసమయ మున మనబాటసారికి 'ఎవరాపోయెడివారు' అనెడి యొకయెలుంగు కర్ణపథం

బునంబడియె. ఆసమయమున నతనికిఁగలిగిన యానందము పాఠకులు గ్రహింప వలయునే కాని వ్రాయవలనుపడదు. ఆతనిప్రాణంబులు మఱలఁగుదుటఁబడఁ జొచ్చెను. ఆరెండవబాటసారి యెలుఁగువినఁబడినతోడనే తనపయనము నిలుపుచేసినవాఁడు కావున రెండవ బాటసారి వేగముగానే యీరాజపుత్రునితో గలిసికొనఁగలిగెను. ఆబాటసారి సమీపించుకొలఁది నతనిభయము దూరమగుచుండెను. ఇంతలో నాక్రొత్తబాటసారి సమీపించి "అయ్యా! మీరెవ్వ" రని యడిగెను. అంత రాజపుత్రుఁ డానందమువట్టజాలక కొంతసేపూరకుండి వానితో నిట్లుసంభాషించె.

రా.—అయ్యా! నేను రాజపుత్రుఁడను.ఒక కార్యమునిమిత్తము భిల్లవాటికకుఁ బోవుచున్నాను.

బా.—ఇట్టి గాఢాంధకారబంధురంబైన సమయమునందు నేలపోవుచున్నారు? ఇది మిగుల ప్రమాదకరము. ఈమధ్యనే యొకబాటసారి నొకపులి నోటఁబడవేసికొన్నది.

రా.—అది యు నిశ్చయమే, ఈప్రదేశ మిట్టిదియే యని నాకుఁ దెలియును! గాని నేనీవనముఁ జొచ్చునప్పటికిఁ బ్రొద్దుపోయినది? ఏమిచేయుదును?

బా.—మీరెచ్చటనుండి వచ్చుచున్నారు?

రా.—నేను దోఢానగరమునుండి వచ్చుచున్నాను?

బా.—అయ్యారే! ఎంతదూరము పయనము చేసినారు!

రా.—ఇయ్యది దీర్ఘ ప్రయాణమే. రెండుబసలు చేయవలసినది కాని తొందర కార్యము లుండుటచేత నింత త్వరగాఁ బ్రయాణము చేయక తీఱినది కాదు. మీకాపుర మెచ్చట?

బా.—మానివాసస్థానము భిల్లవాటియే.

రా.—సరియే. చాలసంతోషము. నీ వెచ్చటనుండి వచ్చుచున్నావు?

బా.—ఈసమీపమందున్న పల్లెలో మా మేనమామ యున్నాఁడు. అతని యొద్దకుఁబోయి తిరిగివచ్చుచున్నాను.

రా.—ఇట్టిసమయమం దీప్రాంతములయందుఁబయనము చేయుట ప్రమాదమని నన్నుమందలించినావే? నీవేల యిట్లు ప్రయాణము చేయుచున్నావు.

బా.—మాకట్టిభయ మెంతమాత్రములేదు. ఇప్పుడేకాదు. మంచి నిశీథము నందైనను నిర్భయముగా జరింపఁగలము. మాకటువంటిభయమే యుండిన నీప్రాంతములయందుఁ జరింపఁగలమా?

రా.—మీకింతసాహసములేనిచో నీయరణ్యమందు నివసించియుండఁగలరా! గ్రామంబునకు దారిఁదీయుము.

బా.—అయ్యో! నేనిప్పట్టున గ్రామంబులోనికి రాను. ఈదగ్గర పల్లియలో నొక కార్యము నెఱవేర్పవలసియున్నది. అచ్చటికిఁ బోయెదను. ఇదిగో నిదే యాయూరికిఁబోవుమార్గము (అని పెడత్రోవంబడి పోవుచుండు)

రా.—ఓయీ! నన్నొంటరిగా విడిచిపోవుట యుక్తముకాదు. భిల్లవాటికకు మార్గ మేదియో తెలిసికొనలేక చిక్కులలోఁబడియున్నాను. ఇదిగో వేఁడికొనుచున్నాను. నన్ను భిల్లవాటికకుఁ జేర్పుము. నీకుఁ జాలపున్నె ముండును.

బా.—నిశ్చయమే. కాని యొక కార్యంబు నెఱవేర్చికొనఁ బోవుచున్నాను. ఆ కార్యమీరేయి తప్పకజరుపవలసియున్నది. నేనేమి చేయుదును ?

రా.—పోనిమ్ము. నన్ను భిల్లవాటికకు, జేర్చి, పిమ్మటనీకార్యంబునకై పొమ్ము.

బా—అట్లు పోవుట చాల ప్రయాసకరము. ఇట్టేపోయెద. సెలవిండు.

రా.—చూడు. నిలువుము. ఒకమాటచెప్పెద. నీకేమయిన నిచ్చిసంతసింపఁ జేసెదను. రమ్ము. నన్నీయడవినుండి తప్పింపుము.

బా.—ఏ మిచ్చెదరు?

రా.—రెండురూపాయిలిచ్చెదను.

బా.—అట్లుకాదు. నాలుగురూపాయీలకుఁ దక్కువయిన నేనురాను.

రా.—అట్లే యిచ్చెద.

బా.—ఇప్పుడే యీయవలయును.

రా.—ప్రస్తుతము దగ్గఱ రొక్కములేదు. ఊరుచేరగనే యాభిల్లునాయకు నడిగి యిచ్చెదను.

బా.—అట్లయిన నేనురాను. గ్రామములోనికిఁ బోయిన పిమ్మట యియ్యననిన నేనేమిచేయుదును?

రా.—నేనట్లు మోసపుచ్చువాఁడను కాను. నేనుత్తమరాజపుత్త్రుఁడను. మానోటి నుండి వెలువడినమాట శిలాలిఖిత మనుకొనుము.

బా.—మీరుచెప్పినమాటలు కృతయుగమువాటివి. ఇప్పుడు రాజపుత్త్రులలో నెందఱనృతంబు లాడుచున్నారుకారు? నాకట్లు పనికిరాదు. ప్రస్తుత మేమయిన నిచ్చిన వచ్చెద.

రా.—(ఆలోచించి) ఓయీ! ఈయుంగర మందాక నీయొద్దనుంచుము. నీకు సొమ్మిచ్చినప్పుడు నాకు దిరిగి యిచ్చివేయుము. (అని యిచ్చును)

బా.—(ఆయుంగర మందికొని) నాకీయుంగరమేల? రొక్కమే కావలెను.

రా.—నీకు నమ్మకము నిమిత్తమిచ్చినాను. అది యమూల్యమైన రత్నములతోఁ గూడియున్నది. నాలుగురూపాయలు చేయకపోదు.

బా.—మీవంటివారి కెంత మూల్యమయిన చేయును. మావంటివారికి దాని విలువ నాలుగుడబ్బులని తోపకమానదు.

రా.—నీకు గ్రామముచేరగానే రొక్కమిచ్చి యుంగరమును తీసికొనెదను. లెమ్ము అప్పుడు తప్పక యీవలయును జుమీ?

బా.—ఆ తప్పకయిచ్చెదను. ఇది మాకెందుకుఁ బనికివచ్చును? రొక్కమే కావలయును.

రా.—ఇఁక దారితీయుము. రాత్రి యతిక్రమించుచున్నది.

బా.—(ముందుగ రెండడుగులునడచుచు) అయ్యా! ఇటురండు. (అనిపిలిచి) ఇఁక గుఱ్ఱముపై పయనముచేయుటకష్టము. మీరు దిగినడిచినబాగుండును.

రా.—"నీవుచెప్పినమాట నిశ్చయమే; అట్లే చేసెద"నని (హయమునవతరించి కళ్లెపుంద్రాళ్లు చేతఁబట్టుకొని నడుచును)

బా.—నాలుగడుగులు తొందరగా వేయుఁడు. ఇదిగో వచ్చితిమి. ఈతోఁట దాఁటినచో నూరుచేరినవారమే!

రా.—మీనాయకుఁడు క్షేమముగా నున్నాఁడా?

బా.—క్షేమముగానే యున్నాఁడు. కాని మానాయకునకును మీకును బరిచయ మున్నదా?

రా.—లేకేమి? మాశరీరములు వేఱుగాఁ బ్రవర్తించుచున్నవి కాని మనస్సొక్కటియే.

బా.—అట్లయిన చాలసంతోషము. మానాయకునియొద్ద కేమిపనియుండి వచ్చుచున్నారు.

రా.—ఆకార్యము మిగుల రహస్యమయినది. చెప్పవలనుపడదు. తరువాత మీకే తెలియఁగలదు.

బా.—పోనిండు. చెప్పనక్కఱలేదు. నాకు నొక్కమిచ్చినట్లు మానాయకుని తోఁ జెప్పకుఁడు. అట్లయిన మాటవచ్చును.

రా.—చెప్పను. నీవు నా కుపకారము చేయఁగా నీకపకార మొనరింతునా?

అని యిట్లు వారిరువురు సంభాషించుకొనుచు నాలుగుగడియలరాత్రి యగునప్పటికి భిల్లవాటిక ప్రవేశించిన తోడనే యాబాటసారిరాజపుత్త్రునకు దమనాయకునియిల్లుచూపి యతనియొద్దసెలవుఁ గైకొనితనగృహమునకుఁ బోవుచునుంగరము మాటయేమిచేసెద రనియడిగెను. అదివిని రాజపుత్త్రుండు వానిం జూచి "ఓయీ! ఇప్పుడు చాలరాత్రి కావచ్చినది. ఇంతరాత్రవేళ సొమ్ము నొరులనడుగ నిష్టములేదు. రేపుదయముననే రమ్ము నీసొమ్ము నీకిచ్చి నాయుంగరమ్ము గైకొనెద" అని పలికెను; నావుడు వాఁడు వల్లెయని పోయెను.

రెండవప్రకరణము.

ప్రాగ్దిశాముఖంబున వేగుజుక్క చూపట్టె. నిశ్శబ్దంబుగానుండు లోకం బంతయుం గలకలధ్వనులతో నిండుచుండె. రాత్రించరంబు లగు ఘూకాదిజంతువు లాహారంబులఁ గొని తమతమనిలయంబుల కరుగుదెంచుచుండె. తక్కిన సమస్తజంతువులును గోలగోలమని ధ్వనిచేయుచు నలుదిక్కుల కరుగుచుండె. ప్రతిదినమ్ము కట్టె లమ్ముకొని జీవించు వారందఱు నొకరినొకరు బిలుచుకొనుచు మార్గముపొడవునను దమతమప్రభావంబుల వర్ణించుకొనుచుఁ బోవుచుండిరి. వ్యవసాయదారులు నాఁగేళ్లను భుజములపైనానించుకొని వృషభంబులఁ దోలుకొనుచు దమతమపొలంబులకుఁ బోవుచుండిరి. తెల్లవారుజామున లేచి తమబాలురకు

వేదమునంత జెప్పి చాలించి బ్రాహ్మణులు స్నానాదులకరుగుచుండిరి. తల్లులు శిశువులయుగ్గుగాఁచిపోసి మంచంబులపై బరుండబెట్టి జోకొట్టుచుండిరి. బాలురు కొందఱు శ్రద్ధాశాలులై వేఁకువనే లేచి తమతమపాఠంబులఁ జదువఁదొడంగిరి. రాత్రియందుఁ బాదుకొనియున్న తిమిరంబు క్రమక్రమంబుగఁ జెల్లాచెదరై జూదగాని ధనసంపదచందంబున నదృశ్యమగుచుండె. సూర్యభగవానుఁడు క్రమక్రమముగ నొక్కొకసోపానంబెక్కుచు గగనప్రాసాదంబున నధిరోహించుచుండె. అంత దినకరకరప్రసాదంబులు మున్ముందుగఁ జనియున్నతంబు లగుపర్వతశిఖరంబులను వృక్షాగ్రములను నధిరోహించుటంబట్టి యవి బంగారుపూఁతబూసిన చందంబునఁ బ్రకాశింపఁదొడంగె. చిరకాలముతమ్మెడబాసిన ప్రియుండగు సూర్యుని సందర్శనమాత్రంబున నత్యంతసంతోషాక్రాంత లగుపద్మినులు హిమబిందుసందోహమను నెపంబున నానందబాష్పంబుల వెల్లిగొలుపుచుండె. మృదుమధురపక్షికలకలంబులచేతను, తుమ్మెదల ఝుంకృతులచేతను, మందమారుతంబులచేతను నాసమయము జనులకు మిగుల సౌఖ్యావహమైయుండె, ఇట్టితఱి నొకరాజపురుషుండు హోరావళీపర్వతముల కభిముఖుఁడై పోవుచుండెను. అతనికి సుమారిరువదివత్సరములకంటె నధికప్రాయముండక పోవుటచే నతఁడు యౌవనప్రారంభదశయందున్నాఁడని నిర్ణయింపవచ్చు. ఈయర్థమును నిర్ణయించుటకు వచ్చియుఁరాని శ్మశ్రువులే ప్రమాణము. అతనిఫాలభాగము మిగులవిశాలమై యదృష్టమును సూచనజేయుచుండెను. ఆతనికన్నులాకర్ణాంతదీర్ఘములయి, యతఁడసాధారణపురుషుఁడని తెలుపుచుండెను ఆతనిబాహువులు స్తంభసదృశములయి దీర్ఘములై మహాపరాక్రమవంతుఁడని ఘోషించుచుండెను. ఆతనిశరీరంబు దృఢమై సౌందర్యమహితమై యతిమనోహరమైయుండెను. ఆతనిచూపులే యతనిస్థైర్యగుణమును వెలువరించుచుండెను. లోహమయమైన కవచమొకటి యాతనిశరీరము నావరించియుండెను. అట్టిదె శిరస్త్రాణమొకటి తలపయి విలసిల్లుచుండెను. అతనిముఖము తప్పఁ దక్కినశరీర మింతేనియుఁ గనఁబడమిచే నతఁడు తెల్లనివాఁడో నల్లనివాఁడో చెప్పలేము. ఆతనిమొలయందు భయంకరమైన ఖడ్గమొకటి వ్రేలాడుచుండెను. కేవలము ఖడ్గమేయనవేల మఱికొన్ని యుద్ధసాధనమ్ములు గూడ మొలచుట్టును వెలయుచుండెను. అతఁడొక పారసీకాశ్వముపై నధిరోహించి పోవుచుండెను. అతఁ డాగుఱ్ఱమునుఁ బలుతెఱంగులుగా నడిపిం

చుచుండుటచేతను, అతఁ డెట్టివిషమప్రదేశమందైన నవతరింపక యూహాయమును బరువెత్తించుచుండుటచేతను, నశ్వారోహణ నిపుణత యతనికి మెండుగలదని నొక్కివక్కాణింపవచ్చును. పయినిచెప్పఁబడిన లక్షణములఁబట్టి యూహింప నతఁ డొకవీరుం డనియు, మృగయావిహారార్థ మాపర్వతప్రాంతమున కేఁగుచున్నాఁడనియుఁ జదువరులకుఁ దెలియకపోదు. ఈపురుషుఁడు వేఁకువజామున నేలేచి వచ్చియుండుటచే నితఁ డాపర్వతమును సమీపించునప్పటికి జలజాప్తుఁడుకూడ నుదయమహీధరమును సమీపించెను. ఆయ్యడవి మిగుల మనోహరముగానుండెను. రాత్రియందుఁ గురిసిన మంచుబిందువులను వహింపఁజాలక తరుశాఖలు వానిని రాల్చుచుండ నవి రాజకుమారునిపయి గురియుచున్న మల్లెపూవులవానవలెఁ బ్రకాశించుచుండెను. వింతవింతలపక్షులమధురరుతంబులా రాజకుమారుని స్వాగతము లడుగుచున్నట్లుండెను. ఇట్లెటుచూచినను గన్నుల పండువుగఁ గన్పించుచున్న యయ్యడవి చక్కఁదనంబు నారాజపుత్త్రుఁడు వీక్షింపకయే బోవుచుండెను. అయ్యరణ్యము మిగుల రమణీయముగా నుండుటచేఁ జూపఱులహృదయంబు నాకర్షింపఁజాలినదైనను మన రాజకుమారు హృదయమ్ము నట్లు చేయలేకపోయెను. అతండు వేటాడుటయం దత్యంత కుతూహలమ్ము గలవాఁడగుటచే నతనికీ సౌందర్య మంతగా రుచింపలేదు. అతఁడు గుఱ్ఱమును నడిపించుచు మృగములకయి నల్గడలుపరికించుచుఁ బోవుచుండెను. కాని యాతని కొక్కమృగమైనఁ గానరాదయ్యె. ఇట్లు తన కార్యము విఫలమయినట్లు కనఁబడుటచే నొక్కింతవిచారము హృదయంబున గదుర, నొక చెట్టునీడఁ దనహయంబు నాఁపి యచ్చటఁ బులియడుగు జాడలు గన్పట్టుటచే నతఁ డీ "ప్రాంతంబునఁ బులియుండవచ్చు, వెదకెద నని" తలఁచి తనహయము నొక చెట్టుకొమ్మకుఁగట్టి యాజాడఁబట్టి పర్వతమధిరోహింప సమకట్టియుండెను. అంతట "అయ్యో చచ్చితిని! అయ్యో చచ్చితిని" అనునట్లు యెలుంగొకటి యారాజకుమారుని కర్ణపథంబు సొచ్చె. అది వినినతోడనే రాజకుమారుఁడు మిగులఁ దొట్రుపాటొందుచు "అక్కటా! ఎవఁడో మానవుఁడు కష్టదశలోనున్నట్టు వాని కంఠధ్వనియే తెలుపక తెలుపుచున్నది. పులులుండుట నిక్కంబు. శార్దూలముచే నొకమనుష్యుఁడు నిరోధింపఁబడియుండనోపు. వేగముగాఁ జని వానిని రక్షించెద. అందువలన

నాకు నాప్రాణిప్రాణముల రక్షించుటవలనఁ గలిగిన పుణ్యంబు చేకూరుటయే కాక, పలుశ్రమచెంది మృగంబులకయి వెదకుచున్న నాకోర్కె సైతము నెఱవేఱవచ్చునని తలపోసి ఖడ్గంబు చేతధరించి యశ్వమధిరోహించి యతి త్వరితగమనంబుతో నాధ్వనియే తెంచిన దిక్కు మొగంబయి పోయిచూడ,భయ కంపితుఁడయియున్న యొకమానిసి దృగ్గోచరుం డాయెను. అంత నా రాజ కుమారుండు వానినిఁ జూచి చేసన్నతో భయములేదనిచెప్పి సమీపించి చూచు నప్పటికి శార్దూలద్వితయం బతనికిఁ గానవచ్చె. అవి మిక్కిలి భయంకరా కారములు గలవైయుండెను. అవి మార్గమున కిరుప్రక్కలఁ జెఱియొకటి పొంచియుండెను. అప్పురుషుఁ డేమాత్రము కదలినను వెన్నాడి పట్టుకొను టకు సిద్ధముగానుండెను. ఆపురుషుం డాసంగతి నెఱింగియే యచ్చటనుండి కదలక వానిపయిదృష్టి నిగిడించి చూచుచుండెను. అవియు వాని నట్లేచూచు చుండెను. ఆపురుషుం డేదైనను జెట్టెక్కి జీవనంబు గాపాడికొవలె నని తలంచి నలువంకలు చూచెనుగాని యాపాటిచెట్టేదియుఁ గానరాదయ్యె. అందుచే నతఁడేమియుఁ జేయఁజాలక స్తంభాకృతిని దాల్చియుండెను. అంత నారాజకుమారుండు మెల్లమెల్లఁగ వానిని డాసి యాతనికిఁ గనుసన్నచేసి ఖడ్గంబుదూసి పట్టుకొని గుఱ్ఱము నవతరించెను. అతఁ డా హాయమునుండి దిగుటయే తడవుగా నాపురుషుం డాహాయము నధిరోహించెను. అంత నారా జకుమారుండు మనంబున నింతేనియుం జంకక యొక పులినిడాసి చేతికొలఁది నొక్కవ్రేటున దాని నేలను గూలచేసెను. ఆదెబ్బతో నది మృతినొందెను. గాని యాఖడ్గముగూడ ముక్కలాయెను. ఇంతలో నారెండవపులివచ్చి వాని పయిపడెను.అయిన నారాజసూనుండు ధైర్యశాలి కావున నింతేనియుం భయ పడక తన్నుఁ గఱవవచ్చుచున్న యాపులినోటిలోఁ దనచేతిలోనున్న మొండి ఖడ్గమును గ్రుచ్చి దవడలు క్రిందికిఁగాని మీదికిఁగాని కదలకుండఁ బట్టి యుంచి రెండవచేతితోఁ దానితల బద్దలగునట్లు గ్రుద్దుచుండెను. ఇట్లు పది మార్లు కొట్టినప్పటికిఁ జేయి రక్తసిక్తమాయె. అదిచూచి రాజకుమారుఁడు దానితల పగులుటకే రక్తము స్రవించుచున్నదనియు, నారక్తమే తనచేతి కంటికొనె ననియుఁ దలంచెనుగాని వానియభిప్రాయము సరియైనదికాదు. వానిచేతిగోళ్లుపగిలి రక్తమునుఁ బ్రవహించుచుండెను. అందుచే నతఁడు

తనచేతిని దగ్గరగానుంచుకొని పరిశీలించు సమయమున నా బాటసారి యా గుఱ్ఱము దిగి తనచేతిలోనున్న యినుపకఱ్ఱతో దానితలపయి నాలుగు మోఁదులు మోఁదెను అంత నాపుండరీకము నేలఁబడ నారాజకుమారుఁడు దానివలన నపాయము రాదని తెలిసికొని దానినోటిలోనుండి చేతినూడబెఱికి కొని యా మొండిఖడ్గముతో దాని నంతము నొందించె. ఇట్లారాజపుత్త్రుఁడు సాహసంబుతో నాశార్దూలద్వితయంబు నంతంబు బొందించి మిక్కిలి యలత చెందినవాఁడై తనహాయంబు నడిపించుకొనుచు వానితో నేదేదియో సంభా షించుచుఁ జని యచ్చటికి సమీపముననున్న యొకనదీతీరంబుచేరి యొకచెట్టు క్రింద విశ్రమించి యాబాటసారిని గూర్చుండుమని నియోగించె. ఆబాట సారి యట్లుచేసి వాని సాహసస్థైర్యముల కెంతయు నచ్చెరుపందుచు వాని కిట్లనియె. "ఓరాజకుమారా! నీస్థైర్యసాహసంబులు నిరుపమానంబులు. పరో పకారబుద్ధియందు నీకు సాటివచ్చువాఁడీలోకంబున నుండఁడనియే నాయభి ప్రాయము. నీ వీసమయంబున రానిచో నాప్రాణంబులు పోవలసినవే. యిం తకు నాయందు భగవదనుగ్రహామున్నది." అనిపలికి యాతనితో నిట్లు సంభాషించెను.

బా.—రాజకుమారా! నీవాసస్థల మెయ్యది? నీవెవ్వరి కుమారుఁడవు?

రా.—మానివాసస్థానము చిత్తూరు. నేఁజిత్తూరురాణా యగు రాయమల్లుని కుమారుఁడను.

బా.—చిత్తూరు రాజులవంశమందుఁ బుట్టుటచేతనే నీకిట్టిధైర్యసాహసములు, పరోపకారబుద్ధియు, బరాక్రమము లభించినవి. లేనిచోఁ గలుగునా! నీవాపులుల నెదుర్కొనునప్పుడే నేననుకొంటిని. అవును. పులికడుపున నెన్నఁడైన మేఁకపిల్లపుట్టునా? నాయనా! ఇక్కడికేల వచ్చితివి?

రా.—మృగయావిహారార్థము వచ్చితిని. కాని యొకమృగమైన నాకు గోచ రము కాలేదు. అందుచే విచారించుచుండ నీకంఠధ్వని వినవచ్చినది. నిన్ను రక్షింపఁగలిగితి. మఱియు నాకుతూహలమునుగూడఁ దీర్చికొం టిని. ఎహవ్వారే! ఈదినము నాకు షడ్రసోపేత మగుభోజనము చేసిన ట్లున్నది.

బా.—అవును. విరులకు నిట్టిసాహసకర్మములు తృప్తిఁగొలుపునట్లు లోకమున మఱి యేవస్తువులును దృష్టిఁ గొలుపఁజాలవు?

రా.—మీరు బైరాగులవలెఁ గన్పట్టుచున్నారు! మీరెచ్చటివారు? ఎచ్చటికిఁ బోవుచు సీపులులకుఁ జిక్కితిరి?

బా.—బైరాగుల కొకస్థలమని నియమము లేదు. నేను గద్వారునకుఁ బోవుచు సీపులులకుఁ జిక్కితిని. అప్పుడు చేయునది లేక చావునకుఁ దెగించి గట్టిగాఁ నఱచినచో నెవరైన నన్ను రక్షింపవత్తు రనుతలంపునఁ గేక వేసితిని. నీదయవలనఁ బ్రతికితిని.

రా.—పూర్వాశ్రమమునందు మీరెచ్చటివారలు?

బా.—రాజకుమారా? నాపూర్వచరిత్ర మంతయు నదోవాచ్యముగా నున్నది. దాని నేనిప్పుడు చెప్పఁజాలను. కాని నీవు చేసిన యుపకారమునకుఁ గా నీవ్రజపు టుంగరమును కానుకగా నిచ్చుచున్నాను పుచ్చుకొనుము. (అని యీయఁబోవును.)

రా.—'ఆ' ఏమీ? ఈభాగ్యమునకు లంచము గొనవలెనా? దానినెంత మాత్రము నే స్వీకరింపను.

బా.—అట్లనకుము. ఇది లంచము కాదు. నీపౌరుషమునకు సంతసించి యందు లకుఁ దగిన బహుమానము చేయఁదలంచితిని.

రా.—బిత్తారు రాజకుమారుండనైయుండియు నీయొద్దనున్న యీయుంగరమును నేను స్వీకరింతునా?

బా.—బాబా! ఇది యొకతప్పుగాఁ దలంపకుము. ఎంతలేనివారైనను బహుమానముగా నిచ్చినది స్వీకరింపవచ్చు. ఇదియుంగాక నేను మిత్రధర్మము ననుసరించి యిచ్చుచున్నాను. స్వీకరింపుము.

రా.—అట్లైన నాయొద్దనుండి యేదైన మీరు తీసికొనుఁడు?

బా.—సమస్తసంపదలను విడిచివచ్చిన నాకీవస్తువులతో నేమిప్రయోజనము?

రా.—అట్లైన మొదట నీయుంగరము నేల విడువలేదు?

బా.—ఈయాశ్రమము పుచ్చుకొన్నప్పు డీయుంగరముమీఁది మోహమును విడువలేక కొనివచ్చినా నని తలఁచుచున్నావా? లేదులేదు. ఈమధ్య

యమునలో స్నానముచేయుచుండ నాకు లభించినది. దాని నూరకపో
నిచ్చుటేమి యని తీసితిని దానిని దగినవారికి నీయవలె నని చూచు
చుండ నేఁటికి నీవు సంప్రాప్తమైనావు. అంతియకాని వేఱుకాదు.
ఈయుంగరమును దీసికొనకతీరదు.

రా.—అట్లైనచోఁ దీసికొందునుగాని యీయుంగరమును మీరుగూడఁదీసి
కొనుఁడు. (అని యీయఁబోవును).

బా.—(కొంచెము యోజించి) సరే. తీసికొనెదను. (దానినిఁ దీసికొని) దీని
నీవు తీసికొను మని యుంగరమిచ్చును.

రా.—దానినందుకొని స్వీకరించెను.

బా.—రాజకుమారా! నీమానతిచొప్పున నేను దీసికొనుచున్నాను. దీని
నొకస్నేహానుబంధముగాఁ దలంచుచున్నాను నీవు నట్లే తలంపవలెను.

రా.—అహో! మీవంటివారిస్నేహము మాకెట్లు లభించును? మిమ్ముల
బ్రాణస్నేహితులుగా నెంచుకొనుచున్నాను.

బా.—అట్లైన సంతోషమే పోయెదను. అప్పుడప్పుడు నీదర్శనమునకై వచ్చు
చుందును. [అని నిష్క్రమించెను].

రాజకుమారుఁడంతట గగనంబుపైకి దృష్టి నిగుడించి సూర్యుండు
గగనమధ్యంబును బొందియుండుటఁజూచి తనపురంబునకుఁ బోయెను.

మూఁడవప్రకరణము.

చిత్తూరురాజపుత్రస్థానంబున నుండుసంస్థానంబు లన్నిఁటిలోను మిక్కిలి
వాసి కెక్కినది. అయ్యది మహాపరాక్రమశాలులును, సద్గుణవ్రాతభాసమాను
లును స్వదేశాభిమానులును నగు నుత్తమరాజపుత్రులచేఁ బరిపాలితంబగుటచే
తనే దానికట్టి ప్రసిద్ధి కలిగిన దని చెప్పవచ్చును. మఱియుఁ దురుష్కప్రభు
వులు బలవంతులై యొక్కొక్కప్పుడు దాని నాక్రమించుచున్నను కొద్దిదినం
బులయిన నప్పురిని దమయధికారమం దుంచుకొనలేకపోవుట చిత్తూరురాజుల

యసాధారణప్రతాపంబు వలననే యని చెప్పవలసియున్నది. రాజపుత్రులకుఁ జిత్తూరుపురంబు ప్రాణంబులకంటె నధిక ప్రేమాస్పదము. అందువలననే వార లప్పురంబును వైరివీరులు ముట్టడించినప్పుడు మహాప్రతాపంబుతోఁ బోరాడి తమప్రాణంబుల నయిన నిచ్చుచుండిరి కాని పురంబు నిచ్చుట కిష్టపడలేదు. మఱియు నప్పురంబు నేలు రాజులందఱు నుత్తమోత్తములు. అద్వితీయప్రతాపశాలులు. స్వదేశంబు కాపాడునప్పుడు ప్రాణంబులైనఁ దృణప్రాయంబుగా జూచువారు. శరణని వచ్చిన దీర్ఘశత్రువునైన రక్షించునట్టి ఉదారభావము కలవారు. గౌరవప్రధానులు. పరస్త్రీసంఘనాపేక్షలు కలయందైన లేనివారు. మహాపాయసమయంబులందైన నసత్యమాడని సత్యహరిశ్చంద్రులు. స్వదేశమతరక్షణమందు మిగుల బట్టుదల కలవారు. ఈరాజులు దైవభక్తియం దద్వితీయులు. హిందూదేశంబునఁ బరమపవిత్రస్థలంబులం దధిక ప్రేమకలవారు. కావున వీరు తురకలు కాశీగయాదిపుణ్యక్షేత్రంబులఁ జేయుచున్న సమయంబున సైన్యసమేతంబుగా పోయి ఘోరరణంబు నొనర్చి కాపాడుచుండిరి. ఆపత్కాలంబులందు ధైర్యగుణావలంబనంబు, కలిములందు క్షమాగుణంబు, సంగ్రామంబునందు భుజాబలంబు, సత్కార్యసమారంభంబునం దాసక్తియు, పుణ్యకార్యాచరణంబులం దనురక్తియు నారాజులకు నైసర్గికంబులు. రాజపుత్రస్త్రీలు సయితము సకలసద్గుణంబులందుఁ బురుషులకుఁదీసిపోరు. సాధారణముగా స్త్రీలకు వాడబడు పదంబులలో నబలాభీరుపదంబులచే వ్యవహరింపఁ దగినవారు కారు. వారిలో నొక్కొక్కసమయంబునందు కరవాలంబు కేలఁ గీలించి శత్రువులతోఁ బోరాడి జయముకొన్న వీరస్త్రీ లెందఱో కలరు. మానంబుకై జీవంబులనైన విడువఁ గుతూహలపడుదురు. సద్గుణవంతురాండ్రగు నారాజపత్నులు భర్తలగుణంబులకు వన్నె వెట్టుచుందురు. ఇట్టి మహారాజగుణంబులచేతను తాదృశోత్తమస్త్రీలచేతను సేవనీయం బగు రాజచంద్రులచేఁ బరిపాలితంబయిన చిత్తూరు పెక్కుశతాబ్దములవఱకు నిరుపమశోభామహిమంబుచేఁ బ్రకాశించెను. అట్టి రాజచంద్రములలో రాయమల్లొకఁడని చెప్పవచ్చును. ఈతఁడు కుంభరాణాయొక్క ద్వితీయపుత్రుండు. ఈయన క్రీ. 1474 సంవత్సరంబున రాజ్యారూఢుం డయి యద్వితీయమహిమతో రాజ్యంబు పరిపాలించుచుండెను. ఇతఁడు మహాశూరుఁడు. ఈతఁడు మాలవాం

ధీశ్వరుఁడగు ఘుమూసుద్దీనను తురుష్క ప్రభువును పూర్తిగ నోడించి కీర్తిఁ గాంచెను. ఈతనికి సంగుఁడు, పృథ్వీరాజు, జయమల్లుఁడు నను మువ్వురు కుమారులు గలరు. వారిలో సంగుఁడు పరాక్రమశాలియే కాని శాంతిప్రియుఁడు. అయినను సంగ్రామమున వెనుదీయనివాఁడే. పృథ్వీరాజు ప్రతాపంబున నద్వితీయుఁడు. ధైర్యసాహసంబున నాతని కీడువచ్చువారీలోకంబున లేరని చెప్పవచ్చును. అతనికిఁ గోపంబు వేగంబుగా బొడముచుండు కాని వెంటనే దానిం దొలఁగించుకొనుసామర్థ్యము కలదు. జయమల్లుఁ డన్నలవలె బలపరాక్రమములు గలవాఁడేగాని కుటిలుండు, వీరలు మువ్వురు నైకమత్యముతోనె యాటలయందు వేఁటలయందు నాయుధపరిశ్రమలయందుఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచుండువారు. వీరి ప్రవర్తనలఁ జక్కఁగ నరసి జనులు చాటుచాటున సంగుఁడు రాజ్యంబునకుఁ దగఁడనియుఁ బృథ్వీరాజర్హుండనియుఁ బక్కాణింపఁ జొచ్చిరి. మఱియుఁ గ్రామంబులోని వారు కొందఱు పృథ్వీరాజును సమీపించి యిష్టాలాపంబులాడుచుఁ బ్రీతిఁ గలిగించుచు నాతనిమనస్సు చెడ్డత్రోవను నడిపించిరి. అట్టివారలలో సురేశమల్లుఁడు ప్రధానుఁడు. అతఁడు రాయమల్లునికిఁ దమ్ముఁడు. వాఁడు మిగులఁ గ్రూరుఁడు. వాఁడీ రాజపుత్రుల కన్యోన్యభేదము గలిగించి వారిచే వారినిఁ జంపించి రాజ్యంబు చేకొనవలెనని తలంపుతో నుండెను. కావున వీఁడు పృథ్వీరాజుతోను సంగునితోను స్నేహము చేసి పరోక్షంబునం దొండొరులకుఁ గలహము పెంచుచుండెను. పృథ్వీరాజు మొదట నిర్మలాంతఃకరణము సుస్వభావము గలవాఁడే యయినను దుర్జనులసహవాసంబున దుష్టమార్గంబు నవలంబించె. సంగుఁడు శాంతిప్రియుఁ డగుటచే నతని కీమాటలు కోపోద్దీపితంబులు కాలేదు. కాని పృథ్వీరాజునకుఁ గోపోద్దీపితంబు లగుచుండెను. అయినను దండ్రికి భయపడి సంగునకు ద్రోహము చేయ సాహసింపకుండెను. జయమల్లుఁడు తరుచుగ సురాజమల్లుతో స్నేహమవలంబించి యాతని ననుసరించి ప్రవర్తించుచు నన్నల నిర్వురను జంపి తనకు రాజ్యం బిచ్చిన నర్ధరాజ్యం బిచ్చెదనని ప్రతిన చేసి యొప్పించెను. కాని సురాజమల్లుఁడు జయమల్లుని వశము గావించుకొని కార్యము నెరవేర్చుకొనినపిమ్మట జయమల్లునిం దుదముట్టింపఁ దలంచి యుండె. ఈసంగతి యేమియు రాయమల్లునకుఁ దెలియదు. ఇట్లు కొంతకాలంబుసనఁ బృథ్వీరాజు ప్రజలవాక్యంబులను సురాజమల్లుని యుపదేశం

బును మనమ్మున నిమిడ్చికొనియుండుటంబట్టి తానే రాజగుట నిశ్చయంబని తల పోయుచుండెను. ఔరా! దుర్జనసహవాస మెంతపనిచేసినది! జననీజనకులు పిల్లలశ్రేయస్సును గోరువారయినచో ముందుగా దుర్జనసహవాసము మాన్ప వలయును. ఇట్లుండ నొకనాఁడామువ్వురు సోదరులు నొకచో నున్నప్పుడు పృథ్వీరాజు సంగుని యభిప్రాయము గనుఁగొనఁ దలంచి సంగున కిట్లనియె.

పృ.—అన్నయ్యా! మనతండ్రియనంతరమున రాజ్యమేలుట నీవా నేనా?

సం.—అట్లడుగనేల? ఎవరేలుట న్యాయమో వారే యేలవచ్చును.

పృ.—న్యాయమును బట్టి యడుగలేదు? సామర్థ్యమును బట్టి చెప్పుము. రాజ్యమునురక్షింపఁ దగినంత సామర్థ్యము నీకుండవలయుఁగదా?

సం.—ఎందుకుండదు. ఆధిపత్యమువచ్చినప్పుడు సామర్థ్యముగూడ వెంటనే వచ్చు.

పృ.—అదే తెలివితక్కువమాట. 'కలవునకు దాసరులైన వదా లెట్లువచ్చు' ననిన లోకోక్తిప్రకారము జ్యేష్ఠపుత్త్రుఁడవు కాన రాజ్యాధికారము సంప్రాప్తమైన నగుఁగాక. దానినిఁ జక్కఁగ రక్షించుకొనఁ దగినంత సామర్థ్య మెట్లురాఁగలదు?

సం.—పోనిమ్ము. రాజ్యంబు నాకు సంప్రాప్తమైన పిమ్మట నేను రాజ్యమేల లేనిచో నీకే యిచ్చెదను లెమ్ము.

పృ.—రాజ్యమేలలేనిచో యని సందియమేల? రాజ్యమేల నీతరముకాదు.

సం.—ఎట్టులేలలేనో చూతముకాదు.

పృ.—చూడనక్కఱలేదు. నీ ప్రవర్తనమే సంగుఁడు రాజ్యంబునకుఁ దగఁడని వేనోళ్ల ఘోషించుచున్నది. నీవు శాంతిప్రియుఁడవు. యుద్ధమన గడ గడ వణఁకెదవు. మఱియు రాజునకుండవలసిన గుణంబులలో నొక టియును నైన నీయొద్దఁగానరాదు.

సం.—(చిఱునవ్వునవ్వుచు) తగినయుద్ధము సంభవించునెడ నేభయపడి వగ తురకు వెన్నిచ్చినచో నప్పుడు నీవీమాటలాడుము. కాని యిప్పుడు వృథాలాపములతోఁ బనియేమి?

వృ.—నేఁజేయుయుద్ధము తటస్థింపనక్కఱలేదు. చూడు. ఆనాఁడు ఆయరణ్యములో ఏమిజరిగినదో స్మరింపుము. అడవిపంది యనఁగా నేపాటిది ? అది మీఁదికి వచ్చుచుండుట జూచి భయపడి పర్విడి చెట్టెక్కితివి. ఇట్టి పిఱికిపందవు నీవెట్లు రాజ్యమేలఁగలవు ? ఎట్లు యుద్ధముచేసి నీ ప్రజల రక్షింపఁగలవు.

సం.—దాని కేమది యట్లుండనిమ్ము. చేతిలో నాయుధము లేనప్పుడు నేనేమి జేయుదును. లేనిచో నేనడవిపందికి భయపడుదునా ?

వృ.—ఆయుధమేల? చేతులే యాయుధములు. నాలుగుకాళ్లను గేలఁ గీలించి నేలఁగొట్టినఁ జావదా ? అంతమాత్రమునకై యాయుధము లేల? వేయేల? ఎట్లైన నీకు సాహసముచాలదు.

సం.—ఏమట్లందువు? నాఁడు నీయెదుటనేకదా యొకపులి నెదుర్కొని ఖండించితిని. ఆసంగతి మఱచితివా? ఏమి?

వృ.—అట్టి పులినిజంపుట యెంతపని, ఆఁడుది చంప గలదు. అది నిద్రించుచుండఁగాఁ జాటుననుండి యల్లనల్లనపోయి ఖండించితివి ? ఇది యేపాటిఘనకార్యము?

సం.—ఓయీ! మనకిప్పుడు వృథావాగ్వివాదమేల?

వృ.—పోనిమ్ము. రాజ్యమునకు మనయిరువురిలో నెవ్వరు తగియుందురో ? యిదిగో నీసురేశమల్లునిచేఁ జెప్పించెదను. రాపోదము. అని వారిరువురు బయలువెడలి కొంతదూరముపోయి సురేశమల్లుని గలిసికొని యామువ్వురు నొకచోటఁ గూర్చుండి యిట్లు ప్రసంగించిరి.

వృ.—బాబయ్యా ! మాయిరువురిలో రాజ్యమున కెవరర్హులో చెప్పుము. పక్షపాతముండఁగూడదు.

సురే.—(తనమనస్సులో) వహ్వారే! నాకు మంచిసమయము లభించినది. దీనిం బట్టి యోజింపఁ జిరకాలమునుండి నాకోరుచున్న యభిలాషంబు నెఱవేఱకమానదు. ప్రస్తుతము వీరిరువురికి మఱింతకలహముబెంచి భేదమును గల్పించెదను. అందువలన వీరవలీలగనే వశులగుదురు. పిమ్మట రాజ్యము సులభముగా జిక్కఁగలదు. (ప్రకాశముగా ? చిఱునవ్వ

నవ్వుచు) ఓయీ! నే జెప్పనేల మీకుమాత్రము తెలియదా? నాకు మీరిరువురుగూడ రాజ్యమునకు దగినవారుగాఁ గనఁబడుచున్నారు.

పృ.—అట్లుకాదు. చక్కఁగా నాలోచించి చెప్పవలయును.

సురే.—అట్లైన నేఁ జెప్పినచో మీకుఁ గోపమురాకమానదు. నిజము చెప్పిన నిష్ఠురముగా నుండునని పెద్దలందు రెఱుఁగవా?

పృ.—కోపమేలవచ్చును? మాకుఁ గోపమువచ్చిన నీకుఁబోయెడి దేమియున్నది? కావున వివరించిచెప్పుము.

సురే.—(తనలో) నేనిప్పుడు పృథివీరాజర్హుఁడని చెప్పిన సంగుఁడు మాఱుమాటాడక యూరకుండును. అంతతోఁ గలహముచల్లారును. అట్లైన నాతలంచినకార్యము. కాదు. సంగుఁడే రాజ్యార్హుఁడని చెప్పినచోఁ బృథ్వీరాజూరకుండక కలహము మఱింత పెంచఁగలఁడు. అందువలన మనకార్యము నెఱవేఱఁగలదు. (ప్రకాశముగా) ఓయీ! అట్లైనచో సంగుఁడే రాజ్యార్హుఁడు.

పృ.—ఎట్టులాలోచించి చెప్పితివి?

సురే.—నాకట్లుతోఁచినది చెప్పితిని. సంగుఁడే రాజ్యార్హునివలెఁ గనఁబడుచున్నాఁడు.

పృ.—నీవు పక్షపాతముతోఁ బలుకుచున్నావు. కాని నిజముచెప్పినావు కావు.

సురే.—నిజమాడిన నిష్ఠురముగా నుండునని నేను మొదటనే జెప్పితినిగదా? పోనిమీసందేహమును దొలఁగించుకొనుటకు వ్యాఘ్రగిరికిఁబోదము రండు. అక్కడ చారుణీదేవికి నొకపూజారాలున్నది. ఆమె చెప్పిన వాక్యములు వేదవాక్యములని నమ్ముఁడు. ఆమె మనుష్యునిఁజూడఁగానే వానివృత్తాంతమంతయు సరిగాఁ జెప్పితీఱును. ఆమె సత్యసమర్థము కలది. ఆమె కంటఱు సమానులే.

అట్లైన పోదము రండని పృథివీరాజాదులు వారుమువ్వురు సురేశమల్లునితోఁగూడి యున్నతములైన తురంగములపైఁగూర్చుండి యేదియో ప్రసంగించుచు వ్యాఘ్రగిరి కభిముఖులై పోయిరి.

నాలుగవప్రకరణము.

చిత్తూరునగరమున కాఱుక్రోసులదూరమున నొకచిన్న పర్వతముకలదు. దానిని వ్యాఘ్రగిరియందురు. ఆపర్వతము రాజపుత్రస్థానములో నున్నవానిలో సామాన్యమయినది. ఆపర్వతశిఖరమందు చారుణీదేవి యాలయ మొకటిగలదు. అయ్యది చిరకాలముక్రిందటనే కట్టఁబడియున్నను నూతనముగా నిర్మింపఁబడినదానివలెనున్నది. ఉత్తరహిందూస్థానములో నున్న దేవాలయములన్నియు మహామద్ఘోరీ మొదలగు తురుష్కవీరులచేఁ బడఁగొట్టఁబడినను నాదేవాలయము వారిచేఁ బడియుండలేదు. అందుచే నాచుట్టుప్రక్కల నున్నవారందఱు దేవీమహిమకు భయపడి తురకలు రాలేకపోయిరి. కానిచో సమస్తదేవాలయములను భగ్నము గావించిన తురకలు దీనినిమాత్రము చెఱచకుందురా! అని తలపోయుచుఁ దమశక్త్యనుసారముగా దేవికిఁ గానుక లర్పించుచు నతిభక్తితోఁ బ్రవర్తింతురు. ఆదేవాలయ మొకమూలనుండుటచే నాతురకలకంటఁ బడకపోవుటంబట్టి దానిని చెఱుపమానిరో లేక కంటఁబడినను దురకలు ధనాభిలాషకలవారు కావున నాదేవాలయమం దేమియు ధనముండదనితలంచి యుపేక్షించియె చెఱుపమానిరో, లేక యచ్చటివారలు తలంచుచున్నట్లు చారుణీదేవిమహిమకుఁ గడుభయపడి దానిచెంతకుఁబోమానిరో స్థిరపఱిచిచెప్పుటకు వీలులేదుకాని, ఏమియైనను నావ్యాఘ్రగిరియం దొకదేవాలయముండుటయు నదిశత్రువులచేఁ జెఱుపఁబడకుండనుండియుండుటయు సత్యము. చిత్తూరురాణా లాదేవియందు మిక్కిలి భక్తికలవారయి యామె యనుగ్రహముచేతనే తమకంతప్రాభవంబు సంప్రాప్తమైన దనితలఁచి యాదేవాలయమునకుఁ బోయి యామెసందర్శనము చేసికొని కానుక లర్పించుచుందురు. మఱియు నాదేవాలయమునకు నలువైపులనుండు ప్రాకారకుడ్యంబు శిథిలమైయుండ దానిని జక్కఁగఁ బాగుచేయించి చక్కని యొకగోపురంబును గట్టించియిచ్చినవారు ప్రభువులే? ఇంతియకాక యాదేవికిఁ గొన్నిభూముల నర్పించి యందువలనవచ్చుచున్న కొంతధనమును వ్యయముచేసి దేవికి సమస్తోపచారములుచేయుచుఁ దక్కిన ధనముతో మీరు జీవింపుఁడని చెప్పి యొకబ్రాహ్మణకుటుంబమును నియమించిరి. ఆచిత్తూరి ప్రభువులయాజ్ఞను శిరసావహించి యాకు

టుంబమువారు భక్తిసంయుక్తులై యావ్యాఘ్రగిరిపైఁ గాపురముండి దేవీపూజనమును గావించుచుండిరి. ఇట్లెంతయో కాలముక్రిందట నేర్పాటుచేయఁబడినను మనము వ్రాయుచున్న కాలమువఱకు నాబ్రాహ్మణసంతతివారు గడు భక్తితోఁ బూజించుచు వచ్చుచుండిరి. మఱియు వారలిప్పటి యర్చకులవలె దేవుని కర్పింపఁబడుచున్న ద్రవ్యమునెల్లఁ దమ యుదరపోషణకు వ్యయముచేసికొనుచు నానోరులేని దేవునియెదుట దీపమునయిన నిడక నైవేద్యమునైన నారగింపఁజేయక యుత్సవాదుల నాచరింపక యున్నవారు కారు. వారలు తమ కేర్పఱుపఁబడిన ధనముకూడ దేవికి వినియోగించి సుంతేనియుం లోపము లేకుండ సర్వదా పూజలొనర్చుచుందురు. ఇట్లుచేయుటచే నాయర్చకులు దేవియనుగ్రహమునకుఁ బాత్రులై లోకములోఁ దక్కినవారికంటె నుత్తములుగఁ బరిగణింపఁబడుచుందురు. ఆయర్చకులు సత్యమే పలుకుదురనియు, వారలన్నవాక్యము తప్పక యగుచుండు ననియు నచ్చటివారికందఱకు నొకపెద్దనమ్మక ముండుటచే నాచుట్టుపట్టులనున్నవారందఱు వారలను దేవతలఁగా భావించికొని వారలకు నమస్కారములు గావించుచుఁ గానుక లర్పించుచు, వారివలన మంచిచెడ్డలను దెలిసికొని పోవుచుందురు. సామాన్యజనములేకాక చిత్తూరు ప్రభువులుకూడ నాయర్చకులయొద్దకుఁ బోయి తమకార్యసిద్ధులను గూర్చి యడుగుట యొకయాచారమైయున్నది. అట్లు వారు ముందుగా నర్చకుల సమీపించి తమ కార్యములు వారికిఁ దెలియఁజేయుచుందురు. అంత వారు దేవిని జక్కఁగ ధ్యానించి యొక్కనిముస మూరకుండి కార్యము సిద్ధించునో సిద్ధింపదో స్పష్టముగాఁ జెప్పుదురు. వారు సిద్ధించునన్న కార్యము తప్పక సిద్ధించుటయు, సిద్ధింపఁదనిన కార్యము సిద్ధిచెందకుండుటయు నైయున్నది. అందువలన నర్చకులు సిద్ధింపదన్న కార్య మెంతఘనమగు కార్యమయినను దానిని జేయమానుదురు. సిద్ధించునన్న కార్యమును బూనుకొని చేసియందు సఫలత చెందుదురు. అందుచే నాప్రభువులు కూడ నాయర్చకుల వాక్యములను వేదవాక్యములుగా నెంచుకొనుచుందురు. ఆయర్చకులు పల్కినట్లు కార్యము సఫలమగుచుండుటకు, విఫలమగుచుండుటకుఁ గారణము దేవతానుగ్రహమువలన వారలకు గలిగిన ప్రభావమని యప్పటివారలందఱును యోజించుచుందువారు. కాని యట్లు తలపోయుటకంటె నీరాజపుత్త్రులకు నాయర్చకుల మాటల

యందు నమ్మకముండుటచే వారలు కాదన్న కార్యమును గుఱించి చక్కఁగఁ బాటుపడక నిరుత్సాహులైయుండుటచే కార్యము విఫలమగుచున్నదనియు, వారలగునన్న కార్యమును మహాధైర్యమవలంబించి చేయుచుండుటచేఁ గార్యము సఫలమగుచున్నదనియుఁ గార్యముల సిద్ధికిని, నసిద్ధికిని గారణము రాజపుత్త్రుల ధైర్యాధైర్యములే యనియు, నొకకొందఱూహించిన నూహింపవచ్చు. కాని యప్పటివార లర్చకుల యసామాన్యప్రభావమేయని తలపోయుట నిక్కము. మనవ్రాయుకథ జరిగియున్న కాలమున నాచారుణీదేవియొద్ద సరస్వతి యను నొకయబల యర్చకురాలుగా నుండెను. ఆమె మిగుల యోగ్యురాలు. ఆమె సంతతము దేవత కుపచారములకై పాటుపడుచుండును. ఆమె ప్రాతఃకాలమున దేవాలయమును జక్కఁగఁ దుడిచి నీళ్లు చిలుకరించి ముగ్గులు పెట్టి యచ్చట నున్న పాత్రము లన్నియు శుభ్రముగావించి పిమ్మటఁ బుష్పములకై పూవులతోఁటలోనికిఁ బోయి చక్కనిపువ్వులేరి తెచ్చి యామెకుఁ బూజచేసి యవసరనైవేద్యమును గావించి యనంతరము వంటచేసి యప్పదార్థమును దేవికి నివేదించి తరువాతఁ దా నుపయోగించుచుండును. ఇట్లుండ నొకనాఁ డామె పుష్పములకై పోయియుండఁగా నల్వురు రాజపుత్త్రు లశ్వారూఢులై వచ్చి యప్పర్వతముక్రింద నున్న వృక్షములకుఁ దమహయములను బంధించి పర్వత మధిరోహించి ముందుగా దేవీనిలయంబునకుఁ బోయి నమస్కారంబులు గావించి వారివారికి నచ్చిన స్తుతిశ్లోకములఁ బఠించి యాసమీపమున నున్న పూజకురాలి నిలయమునకుఁ బోయిరి. కాని యామె వారికి దృష్టిగోచర కాలేదు. వార లచ్చటివారినడుగఁగాఁ గొంతవడికి వేచియుండినచో నామె వచ్చునని చెప్పిరి. ఆమాటలువిని యారాజపుత్త్రులు లోనికిఁ బ్రవేశించిరి. అందుఁ బృథివీరాజును, జయమల్లుఁడును ముందుగాఁ బోయి యాయర్చకురాలిశయ్యపైఁ గూర్చుండిరి. సంగుఁ డాసమీపమున నున్నయొకపులి చర్మముపై గూర్చుండెను.

సురాజమల్లును సంగుని కొకప్రక్కను గూర్చుండియుండెను. ఇట్లుండ నాయర్చకురాలు తాఁ గోసినపుష్పములను దేవాలయమునుండి తనమందిరమునకు వచ్చెను. అంత నావచ్చుచున్నయామెకు నానల్వురు రాజపుత్త్రులు నమస్కరించి తమవచ్చినకార్యమును దెలుపఁగా నామె నిర్భయముగా నిట్లు

నియె. ఓయీ! చిత్తూరు ప్రభువులు తఱుచుగాఁ బులిచర్మముపైఁ గూర్చుండియే న్యాయాన్యాయములను దీర్చుచుందురు. ఈసంగుఁ డట్టి చర్మముపై నధివసించెనుగాన యీతఁడు తప్పక రాణా కాఁగలఁడు. మఱియుఁ నీసురాజమల్లుగూడ నాచర్మము నంటి కూర్చుండియున్నాఁడు కావున నీతనికి రాజ్యమెక్కెడి సంప్రాప్తము కాఁగలదు. కాని వీరిరువురు నెన్నటికి రాజ్యమును బొందలేరని పలికెను. అయ్యర్చకురాలిమాటలు తనచెవులకు ములుకులవలె నాఁటినందున పృథ్వీరాజు లోపలనుండి వచ్చుచున్నకోపము నాపికొనలేక ఖడ్గమును దాల్చి "చూతము సంగుఁ డెట్లు రాజగునో" అని పలుకుచు నాకరవాలముతో నాసంగుని నొప్పించెను. అంత నాతండు నూరకుండక తన ఖడ్గమును బాణితలంబునఁ గీలించి యుద్ధమునకు నిలువఁబడి తనఖడ్గముతోఁ బృథ్వీరాజునుగొట్టెను. కాని యతఁడు జాగరూకుఁ డైయున్నందున నావ్రేటును దప్పించుకొనియె. ఇట్లు వారిరువురు పెనఁగుచుండఁగా నాయర్చకురాలు భయపడి పఱ్ఱిడిపోయి దేవాలయము ప్రవేశించి కవాటము బంధించుకొనియెను.

అంత సురేశ మల్లూరకుండక లేచి వారిరువురిని వారింప సమకట్టి సంగుని తన వెనుకకుఁ దీసికొని వద్దని వారించుచుఁ బృథ్వీరాజును గొట్టెను. మూర్తి మంతమైన కోపమువలెనున్న పృథ్వీరాజు వానిదెబ నుసరకుగొనక వాని మాటునమన్న సంగునిఁ గొట్టఁగా నదిసురాజమల్లునికిఁ దగిలి యాసంగుని కంటికిఁ దగిలెను. ఆదెబ్బతో నాతని కన్నంధమయ్యెను. పృథ్వీరాజు తన్నుఁగొట్టినదెబ్బకుఁ దాళఁజాలక కోపాతిరేకంబున నాతనితో ఘోరంబుగఁ బోరాడుచుండెను. ఆసమయమున జయమల్లూరకుండక పృథ్వీరాజు పక్షము వహించి తనచేతనైన సాయము చేయుచుండెను. అంత సంగుఁడు తా నచ్చటనుండినఁ బ్రాణముపోవుట సిద్ధమనితలంచి మెల్లమెల్లనఁ గొండదిగి తన యశ్వముపైఁ గూర్చుండి పర్విడం జొచ్చెను. అది జయమల్లుచూచి సురాజమల్లు పృథ్వీరాజు యుద్ధములో నొకానొకరు చంపుకొందురనియు, నింతకుఁ బూర్వము కలహమున నలఁతచెందియున్నాఁడు కావున తా వానిని వెంబడించి చంపినచో రాజ్యంబు తనకే దక్కునన్న దురభిప్రాయంబుతోఁ గొండదిగి తన హయము నారోహించి సంగునివెంబడించెను. కాని యాతఁడు

ముందుగా బయలు వెడలినవాఁడు కావున జయమల్లాతనిఁ గలిసికొనలేకపోయెను. అయినను దన ప్రయత్నము విడువక తనహయమును వాయువేగమునఁ బర్వెత్తించుచు జయమల్లు పయనము చేయుచుండెను. ఇచ్చట నీయిరువురు రాజపుత్త్రులు ఘోరంబుగఁ బోరి కాయంబులు గాయంబులు గావించుకొని మిగుల నలఁతచెంది చెఱియొకతట్టునఁ గూర్చుండి విశ్రమించిరి. అప్పుడు పృథ్వీరాజు సురాజమల్లుని జూచి వధార్హుం డెవఁడో వాఁడు తప్పించుకొని పోయెను. నీతోఁ బోరాడిన నాకుఁ గలుగులాభం బేది? అనిపలికి తన కత్తినొఱలోఁ జేర్చి కొండ నవతరించి హయము నధిరోహించి తన పురంబునకు మరలెను. పిమ్మట సురేశమల్లుఁడును తనహయము నధిరోహించి పృథ్వీరాజు వెనువెంటనే పురంబున కరుదెంచెను. అట్లు సంగుఁడు ముందును జయమల్లుఁడు వెనుకను బర్విడఁజొచ్చిరి. అంత సంగుఁడు తాను మిగుల నలయికచెందియుండుటయుఁ, దన వెనుక రౌద్రాకారుండయి జయమల్లుఁడు వచ్చుచుండుటయుఁ జూచి తనప్రాణము దక్కుట దుర్లభమని తలంచి పోవుచుండెను. ఆసమయంబున నతనికి రాహుతోరువంశజుఁ డగు నొకరాజపుత్త్రుఁడు గోచరమగుడు సంగుఁడు దనయుదంతము తెలియఁజెప్పి తన్నుఁ గాపాడవలయునని వేడుకొనెను. అంత నాతఁ డతనిఁ జూచి దయార్ద్రహృదయుఁడై సంగుని నొకరహస్యప్రదేశమున డాఁచి తాను జయమల్లు నెదుర్కొనియె. అంత జయమల్లుఁడతనితోఁ ఘోరాతిఘోరముగఁ బోరి వానినిఁ దుదముట్టించి సంగుఁడు గనఁబడునేమో వెదకెనుగాని యెచ్చటను గానరాఁడయ్యె. అందువలన జయమల్లుఁడు నిరాశచేసికొని శరీరమంతట గాయములు తగిలించికొని చిత్తూరునకుఁ బోయెను. ఆసంగుఁడా రాజపుత్త్రుఁడు జయమల్లుతో యుద్ధముచేయుచున్న యవసరమున నిదియె సమయమనియెంచి చిత్తూరునకు వచ్చిన దనప్రాణములు నిలుచుట కష్టమనియెంచి యెచ్చటికో పాఱిపోయెను.

అయిదవ ప్రకరణము.

ఉత్తరహిందూస్థానంబునంగల ప్రసిద్ధదేశంబులలో మాళవదేశంబొకటి యని చెప్పవచ్చు. అది రాజపుత్రస్థానంబునకును వింధ్యపర్వతమునకును మధ్య ప్రదేశంబున నున్నది. ఆదేశంబు బలపరాక్రమశాలులును, విద్వాంసులును, మహోదారులును నగునుత్తమభూపాలురచేఁ బాలింపఁబడి మహాప్రసిద్ధి గాంచెను. ఆదేశము నొక్కొకరాజు పాలించునప్పు డొక్కొకపురము రాజధానిగా నుండెడిది. ఆదేశమును మొదట పురమారవంశస్థుఁ డగు ఉపేంద్రుం డేలుచుండెడివాఁడు. ఆకాలంబునకు నాదేశంబును రాజధాని ధారానగరము. ఆయుపేంద్రుని కాఱవతరమువాఁడు ముంజరాజు. అతండును ధారానగరమును రాజధానిగాఁ జేసికొనియే మాళవదేశమును బరిపాలించెను. అతని యనంతరమున భోజరాజు మాళవరాజ్యభారము వహించెను. అమ్మహానుభావుండు సమస్తవిద్యలకు నిలయభూతుఁడై సకల కవీశ్వరులచేత నుపమానంబుగఁ గైకొనఁబడుచున్నాఁడు. అతఁడు సంస్కృతకవిత్వమందు నిపుణుఁడు. ఆతనికాలములో సంస్కృతభాషయుఁ గవిత్వమును మిగుల నభివృద్ధిఁ జెందెను. రాజావలంబన మున్నప్పుడు భాష లభివృద్ధిఁ జెందుట కేమియాశ్చర్యము? ఆమహాత్ముఁడు పెక్కుకవీశ్వరుల కాశ్రయభూతుండై కల్పవృక్షంబువలెఁ బ్రకాశించె. అతనియనంతర మేరాజుకాలములోను సంస్కృతభాష కంతయభివృద్ధి గలుగలేదు. తరువాత నుదయాదిత్యుఁడు లక్షణదేవ త్రిపుర మొదలగురాజులాదేశమును గాలాజరపురమును రాజధానిగఁ జేసికొని పరిపాలించిరి. పిమ్మట నాల్తమష్ యను తురుష్కప్రభువు 1282-వ సంవత్సరంబున హిందూప్రభువుల నోడించి యుజ్జయినీపురంబును దనస్వాధీనంబుఁ గావించుకొనెను. కాని తరువాత హిందూరాజులు తిరిగి వశము గావించుకొనిరి.

ఇట్లు మాళవదేశము కొంతకాలము స్వాతంత్ర్యముకలదై కొంతకాలము పారతంత్ర్యములకలదై యుండెడిది. పారతంత్ర్యమందున్నప్పుడు ఢిల్లీచక్రవర్తులకు వశమైయుండెడిది. ఢిల్లీనగరమును ఫిరోజిషా పరిపాలించుకాలంబున డిలేవరుఖా నతనివలన ధారానగరంబును బహుమతిగాఁబడసి తన

యధీనము కావించుకొని ఢిల్లీకి సామంత ప్రభువై యుండె. తరువాత నతనివంశస్థులు ఢిల్లీచక్రవర్తి బలిష్ఠుఁడైనప్పుడు ఢిల్లీకి సామంతులై కప్పముకట్టుచు వారు దుర్బలులైనప్పుడు స్వతంత్రులై ధిక్కరించుచుండిరి. ఢిల్లీపురము లోదీ వంశస్థుల ప్రభుత్వములో నున్నకాలంబున వారు పూర్వము ఢిల్లీరాజ్యంబున కధీనంబులైన దేశంబులన్నియు, నిలుపుకొనఁదగినంతసామర్థ్యంబు లేనివారగుటంబట్టి, కొన్నికొన్ని దేశంబులు స్వతంత్రంబులయ్యెను. అందులో నీమాళవదేశ మొకటి. ఘయాసుద్దీ నను తురుష్క ప్రభుఁ మాళవదేశపు సుల్తానై తనదేశమున కెల్లలయందున్న రాజపుత్ర సంస్థానంబుల వశంబు గావించుకొనుటకుఁ జూచుచుండె కాని రాజపుత్రులు బలిష్ఠులై యుండుటంబట్టి తనకోర్కె నిష్ఫలంబగుచుండె. ఇతం డొకపర్యాయంబు చిత్తూరిపైకిదాడివెడలగా చిత్తూరున కధీశ్వరుండైన రాయమల్లుఁడు తనసైన్యంబుతో వాని నెదుర్కొని పూర్తిగనోడించి ముప్పుతిప్పలంబెట్టి మూఁడుచేరల నీరుత్రావించె. ఈసుల్తాను రాజపుత్రులవలనఁ దనకు సంప్రాప్తమైన పరాజయంబునకు మిగులవగచుచుఁ జేయునదిలేక తనదేశమునకుమరలె. కాని యెప్పుడైన రాజపుత్రులనోడించి తనకినుకఁ బాపుకొనవలె నని నిశ్చయించి యదరువేచి యుండెను. మఱియు నతఁడా రాజపుత్రులపరాక్రమంబు గన్నులారఁ గన్నవాఁడు గనుక వారివలన నెప్పుడైన తన రాజ్యంబున కపాయంబు సంభవించు నేమో యనిసందియమందుచుఁ దగిన ప్రయత్నంబులు చేసికొనుచుండెను. ఇట్లొకప్రక్క రాజపుత్రులవలన భయంబుబాధించుచున్నను, రెండవప్రక్క రాజపుత్రులరాజ్యంబులఁగొనవలె నన్నతలంపుకూడ బాధింపకపోలేదు. అందుచే నితఁడు కొందఱు రాజపుత్రులతో స్నేహంబుచేసి రాజపుత్ర సంస్థానంబునందలి రహస్యంబుల నెల్లఁ గనుగొనుచుండు. ఇతం డొకనా డొంటిగాఁగూర్చుండి యెద్దియో యాలోచించుచుండఁగా నొకరాజభటుం డేతెంచి వందనంబులు గావించి "దేవా! యొకరాజపుత్రుం డొకయుత్తుంగతురంగంబు నధివసించివచ్చి మన సింహద్వార మలంకరించి తమదర్శన మభిలషించుచున్నాఁ డేమిసెలవు?" నాపుఁడు సుల్తా నాతనిఁదోతెమ్మన నతం డట్లులొనర్చె. అంత నారాజపుత్రుఁడు సుల్తానుచే నుచితమర్యాదల నంది యుచితాసనంబునఁ గూర్చుండిన పిమ్మట నతనితో సుల్తా నిట్లు ప్రసంగించెను.

సు.—రాజపుత్త్రా! నీ నివాసస్థల మెచ్చట?
రా.—మాది తోంధానగరము.
సు.—నీ పేరేమి!
రా.—నాపేరు దామోదరసింగని పిలుచుచుందురు.
సు.—ఎందులకై వచ్చితివి?
రా.—తమతోం గొన్ని రహస్యంపువిషయంబుల మాటాడుటకు.
సు.—ఏరాజపుత్త్రునొద్దనుండియైన రాయబారిగ వచ్చినావా?
రా.—లేదు. ఇంక తుచ్ఛులైనరాజపుత్త్రుల సేవింపనని శపథంబు కావించితిని.
సు.—(నవ్వుచు) నీరాజపుత్త్రుల నీవే నిందించుకొనుచున్నావేమి?
రా.—నాకు నావారనియుం బెఱవారనియుం భేదంబులేదు. సద్గుణవంతులై న్యాయమార్గావలంబులై యున్నవారితరజాతివారైనను నాజాతివారింగానే తలంతు. దుర్గుణులై యన్యాయావలంబులై యున్నవారలు నాజాతివారైనను బరులుంగాం దలంతు. నేను గుణన్యాయంబులం బట్టియే నాజాతివారని యితరజాతివారని భావింతునుగాని కేవలంబు జాతులం బట్టి కాదు.
సు.—వహ్వారే! బాగుబాగు. యుక్తముగాం బలికినావు కాని మీరాజపుత్త్రులు పరాక్రమంబునను న్యాయాన్యాయపరిశీలనంబునను సుప్రసిద్ధులని ప్రసిద్ధి కలదే!
రా.—ఆప్రసిద్ధి పూర్వకాలంబునాటిది. ఇప్పటి రాజపుత్త్రులకు న్యాయమనియుం, నన్యాయమనియులేదు. ఉచ్చనీచంబులు మునుమున్నె నశించినవి. చెట్టుపేరుచెప్పి కాయలమ్ముకొను నట్లు పూర్వుల ప్రసిద్ధినే వాడుకొనుచున్నారు. ఇప్పటి రాజపుత్త్రులకేమి? ప్రసిద్ధి కలుగుటేమి?
సు.—(పెద్దనవ్వునవ్వి) అవును బాగుగ జెప్పితివి. మీరాజపుత్త్రులు డంబంబులు చెప్పుకొనువారని నే ననుకొనుచున్నాను. అది నిశ్చయమే?
రా.—రాజపుత్త్రులు మేడిపండ్లవలె పైడంబములు చూపు వారే. లోపల నెన్నిలోపంబులున్నవో మీకేమి తెలియును?
సు.—సరే పురుషులడంబ మింక బట్టబయలైనది. రాజపుత్త్రస్త్రీలు సౌందర్యంబున నిరుపమానురాండ్రని వినియున్నాను. అందలి తత్త్వమేమి?

రా.—(తనలో) వహ్వారే! మిక్కిలి మంచిసమయము లభించినది. 'ఆడఁబోయినతీర్థం బెదురాయె'నన్నట్టు లీప్రసంగము నేఁ దేఁదలంచియుంన్నానో, యీతం డాప్రసంగంబునే తెచ్చె. ఇఁక నేఁ గృతకృత్యుండఁ గావచ్చు. (ప్రకాశముగా) అయ్యాది సిక్కువంబె. రాజపుత్త్రస్త్రీలయందున్న సౌందర్యము సురాంగనలకునైతము కలుగ నేరదని కత్తిపట్టుకొని ప్రమాణంబు కావించెదను.

సు.—(ఆశ్చర్యపడుచు) ఇప్పటి రాజపుత్త్రస్త్రీలలో సౌందర్యంబున సుప్రసిద్ధురాలెవరు?

రా.—తారాబాయి యను నామె? సుప్రసిద్ధురాలని చెప్పవచ్చు.

సు.—ఆమె ఎవరిపుత్త్రిక?

రా.—తోధానగరపు రాజగు సూరధాన్రాయుల కుమారిక.

సు.—ఆ రాజు నీకు బంధువా?

రా.—ఔను. నాతండ్రియు సూరధానురాయుల తండ్రియు నేకోదరులు.

సు.—మీరిరువురు బంధువులా? (అని యేదియో యాలోచించుచుండ.)

రా.—ఎందుల కట్లాలోచించుచున్నారు? ఆలోచింప నవసరములేదు. తమ యభిప్రాయము గనుఁగొంటి. మీ కా రాజపుత్త్రియం దభిలాషయున్నఁ దెల్పుఁడు. తప్పక గొనివచ్చి తమకర్పింతును.

సు.—ఎట్లు కొనిరాఁగలవు?

రా.—ఉపాయంబులమాట నడుగవలసిన యవసరంబు లేదు. కొనివచ్చిన పిమ్మటఁ దమకే తెలియును.

సు.—నాకు హిందూరాజపుత్త్రికను బరిణయ మాడవలెనన్న యభిలాష చిరకాలమునుండి బాధించుచున్నది. కాని నెఱవేఱినది కాదు.

రా.—ఇఁక మీకోర్కె నెఱవేఱినదనియె నమ్ముఁడు. ఇదిగో శపథము చేయుచున్నాను. సూర్యుఁడు పడమట నుదయించినను నగుచేమోకాని శపథంబు తిరుగ నేరదు. మఱియు నావచ్చిన ప్రయోజనంబు గూడఁ దెలియఁజెప్పెద నవధరింపుఁడు. సూరధాన్రాయుఁడు మిగులఁ గుటిలుఁడు. మొదలఁ దనయనంతరంబు నా కర్ధరాజ్యం బొసంగెద నని పలికి నమ్మించి నేఁడు నా కేమియు నొసంగక తనకుమారికకే యొసం

గునట. ఇప్పటి రాజపుత్త్రులన్యాయం బెట్లున్నదో తమయుల్లంబు
నకుఁ దెల్లంబై యున్నదా! అంత నే నూరకుండక నీతిబోధకంబు
లగు వాక్యంబులతో నొకయుత్తరంబు వ్రాసి పంప నది గనుఁగొని
యారాజ్యధారలచేఁ బ్రజ్వరిల్లు వీతిహోత్రంబు చందంబున మం
డిపడి, నన్ననరానివాక్యంబు లాడి పురంబునుండి వెడలఁగొట్టె. నాక
వమానంబుకంటె మరణంబె యుత్తమం బై కన్పట్టును. అందువలన
నటనుండఁజాలక పురంబు వెడలివచ్చి "నాకసి యెట్లు దీర్చుకొనఁ
గలను? ఎవ్వని నాశ్రయించిన నాకు రాజ్యంబు సంప్రాప్తంబగు?
అట్టి బలాఢ్యుం డగు ప్రభు వెవ్వండు? దీనవత్సలుండును, ఆశ్రిత
పోషకుండు నగు రాజసత్తముం డెవండు? ఎవ్వని నాశ్రయించిన నా
మనోరథం బవితథం బగు?" నని తలపోయుచు రాజుల వేర్వేఱఁ
జేర్కొనుచు వారందఱి నసమర్థులుగా నిశ్చయించి సుగుణంబులను
నసాధారణ సామర్థ్యమును విని మీరే మదీయకార్యంబు నెఱవేర్ప
సమర్థు లని సిద్ధాంతించి మీదర్శనంబున కేతెంచితి. మీ యభీష్టంబు
నెఱవేర్చుట కెంతమాత్రంబు సందియంబులేదు మీరును నామనో
రథం బీడేర్పఁ బ్రార్థితులు. ఇందులకు మీరు పూనుకొనినచో మీకా
కన్యకారత్నంబు లభియించుటయు కాక చిరకాలంబు నుండి మీతో
బద్ధవైరంబై యున్నచిత్తూరు రాజ్యంబుగూడ మీయధీనము గాక
మానదు. అది యెట్లో వివరించెద. సావధానులై యాలింపుఁడు. మీ
రభిలషించిన కన్యామణితండ్రి రాయమల్లునకు స్నేహితుండు, మఱి
యు నతఁడు రాయమల్లునకు సామంతుండై యున్నాఁడు. మనము
తోధానగరంబుపైకి దాడివెడలినచో నాతని కాతఁడు తోడ్పడ
యత్నించు. అందుచే నతఁడు సైన్యంబుతో నచటికిఁ బోవు. ఆసమ
యంబున మనము కొంతసైన్యంబును బంపి చిత్తూరును వశంబు కావిం
చుకొనవచ్చు. అంతమాత్రంబునఁ జిత్తూరు వశంబగునా యని సందియ
పడనవసరంబులేదు. నాప్రియమిత్రుండును మహాబలశాలియు బ్రతి
భావంతుండు నగు సురాజమల్లుం డనురాజపుత్త్రుఁడు చిత్తూరునందుండి
రాజకుటుంబములో భేదంబు గల్పించి యంతఃకలహంబులఁ బెంచు

చున్నాఁడు. మఱియుఁ బెక్కుమాయోపాయంబులఁ బన్నియున్నారము. అవి యన్నియు ఫలింపకమానవు. ఇట్లంతఃకలహంబులతో నిండియుండు రాజ్యంబు ఝర్ఝరీభూతం బగునదీతీరంబున నున్నవృక్షంబు చందంబునఁ దనంత తానె యధఃపతితం బగునని చెప్పవలసినప్పుడు మహాబలోద్ధతశంబై యధఃపతితంబగునని వేఱ చెప్పవలయునా! అని యివ్విధంబున నుపన్యసింప నప్పలుకులన్ని చెవులకు నమృతధారాపాతంబుల చందంబగుడు నానందముపట్టఁజాలక సుల్తాను కొంతసేపూరకుండి యిట్లనియె. "రాజపుత్రా! నీవాక్యంబులు మిగుల యుక్తంబుగా నున్నవి. పెక్కండ్ర రాజపుత్రులఁ జేఁదీసితింగాని నీవలె యుక్తియుక్తంబుగాఁ బలుకువారు లేరు. మానసంబున నానంద ముప్పతిల్లె. నీమనోరథంబు తప్పక నెరవేర్చెద. నాయభిలాషంబుగూడఁ దీర్చుము. నీవు మాపురంబున నివసించి శత్రుపురంబునకుఁ జారులఁ బుత్తెంచుచు నెప్పటిసమాచారం బప్పుడె తెలిసికొనుచు నవశ్యకార్యంబు లగు కార్యంబుల నెఱవేర్చుచునుండుము. సమయంబు చూచి తోధానగరంబుపై దాడి వెడలుదము. రాజకన్యకను రప్పింపంగూడ యత్నించుచుండు" మనిపల్కి యాతనికిఁ దగినసౌధంబు నొకదాని నొసంగి యాదరింప నతండును బరమానందంబుతో వర్తించుచుఁ దనయభిలాషంబు నెఱవేర్చుకొనఁ బాటుపడుచు రాజానుగ్రహంబునకుఁ బాత్రుండయి కాలంబు గడుపుచుండెను.

ఆఱవ ప్రకరణము.

కాల మెప్పుడు నొక్కరీతిగ నుండదు. అది నిమ్నోన్నతంబయిన భూమివంటిది. అట్టిభూమియందుఁ బ్రవర్తించుజంతువు లొకప్పు డున్నత పదమందుండి మఱొకమా రధఃపతనంబుననుండునట్లు కాలానుసారులయిన జంతువు లొకపరి యున్నతసుఖంబులను, మహాగౌరవమును, మహాధికారంబును,

సకలసుఖపాత్రతయుఁ గలవారయియుండి తదనంతరమందె పలుదుఃఖము లకును, నవమానంబునకు, సకలనిందాపాత్రతకుఁ బాలగుచుందురు. ఇంతకును మూలంబు కాలంబు. మానవులు ముక్కుద్రాటిచే మహావృషభంబుల లాఁగఁ దీసికొనుచున్నట్లు కాలంబు సమస్తజంతువులను లాఁగదీసికొని వర్తించు. కాలము నెవ్వరు నతిక్రమింపలేరు. అయ్యది యసాధారణసామర్థ్యము కలది. అయ్యది జంతువులఁ బలుమార్గంబులఁ ద్రొక్కించు. కొందఱికి సుఖమొసంగు. కొందఱికి దుఃఖంబునిచ్చు. మఱికొందఱికి ధనంబొడఁగూర్చు. ఇంకొకకొందఱను దరిద్రులఁగా నొనర్చు. ఒక కొందఱికి శత్రువిజయంబు నిచ్చు. మఱి కొందఱను శత్రువుల బాలఁబడవేయు. మానవునకు శత్రువులెవ్వరు? కొందఱు ధనమపహరించినవారును, దన్నుఁ గొట్టినవారును, దన్ను నిందించినవారును, దనకపకారం బొనర్చినవారును, శత్రువులని తలంచుచున్నారు. వీరు బాహ్యశత్రువులు కావచ్చును. వీరు బాహ్యశత్రువులు, ఈబాహ్యశత్రువులు కలకాలము శత్రువులై యుండరు. ఒకప్పుడు మిత్రులై కూడ నుండవచ్చును. నిమిత్తమును బట్టి శత్రువులైనవారు నిమిత్తము నశింపఁగానె మిత్రులగుచుందురు. మఱియు నీశత్రువు లెప్పుడో కాని బాధించుచుండరు. కాని యీబాహ్యశత్రువులకంటె నధిక బలవంతులై యెల్లపుడు మానవులనాశ్రయించి బాధించుశత్రువులు కలరు. వారంతశ్శత్రువులనియు సహజశత్రువులనియుఁ బిలువఁబడుదురు. వారు కామ క్రోధ లోభ మోహమదమాత్సర్యంబు లనునామంబులతో నొప్పుచుందువారు. వీరందఱు బలంబున నొకరికొకరుతీసిపోరు. వీరు మానవుల ముప్పుత్రిప్పులం బెట్టుచుందురు. ఒకప్పుడయినను మానవుల విడిచియుండరు. వీరి నరిషడ్వర్గమనియుఁ బిలుతురు. ఈయరిషడ్వర్గంబులలోఁ గ్రోధం బొకటి యని తెలిసినదికదా? ఈక్రోధంబు మానవుల సమాశ్రయించి పెక్కు చెడుమార్గంబులఁ ద్రొక్కించు. హితకరమయిన మిత్రవాక్యంబుల విషకల్పంబుగాఁ దోపించు. ప్రాణాప్తులయిన బంధువులయినఁ బరమశత్రువులఁగాఁ దలంపించు. అది యుక్తాయుక్తవివేకం బను దీపంబునార్పు మారుతంబువంటిది మానవులఁ బాడుచేయ నింతకంటె నుత్కృష్టమైనది మఱియొకటిలేదు. క్రోధంబునకు వశుండు కానివాఁడే ధన్యుండు. అట్టివారిని గ్రోధం బేమియుఁ జేయలేదు. కాని తనకువశులయినవారి నావేశించి గ్రహగ్రస్తులచందంబున నా

డించు. నోట ననరానివాక్యంబులఁ బ్రేలించు. పలువిధంబు లగు వికారచేష్టలఁ జేయించు. ఇట్టి క్రోధం బొకనాఁ డనివార్యమై చిత్తూరు రాణాయగు రాయమల్లు నాశ్రయించె. ఆరాయమల్లు కొలువుకూటంబునఁ గూర్చుండి కోపోద్దీపితుండయి యగ్నిహోత్రంబుచందంబునఁ బ్రజ్వలింపఁజొచ్చె. ముఖంబును గనుగొనలు కెంపుగదిరియుండె. కోపాతిశయంబున శరీరంబు కంపించుచుండె. సభలోనున్నవా రొకరును నాతనివంక జూడఁజాలక మొగంబువంచుకొని యుండిరి. ఒకండు నొక్కమాటయుఁ బలుక సాహసింపకుండిరి. ఇంతయేల? పూర్వము రాయమల్లునెడ నత్యంతపరిచయంబుగల మిత్రులు సయితము మౌనం బవలంబించిరి. క్రోధకారణంబునఁ గడు వెఱచుచుండిరి. అంత రాయమల్లుండు కొంతవడ కిట్లు మిన్నకుండి గంభీరభాషణంబుల నిట్లనియె. "ఓరీ! చండాలుఁడా! ఎంతపని చేసితివి? నీబుద్ధియెక్కడ బుగ్గయినది! యుక్తాయుక్తవిచారంబువలదా! చిత్తూరు వారివంశంబను చంద్రబింబంబునకుఁ గలంకమువలె దాపరించినావేమిరా? చిత్తూరురాజు లెంతయు సద్గుణులనిపించుకొని ప్రసిద్ధికెక్కినారు. నీ వట్టివారలగర్భంబునం బుట్టి వంశంబున కప్రతిష్ఠ తెచ్చినావు. ఇట్టి దుర్గుణంబులు కలవాఁడవు నాకేల బుత్రుండవయి జన్మించినావు? అవగుణుండయిన పుత్త్రుండు తండ్రిపాలిటి శత్రు వనివేఱ చెప్పవలయునా? సర్వవిధంబులఁ బిల్లలశ్రేయస్సు గోరుచున్న జననీజనకులఁ దృణప్రాయంబుగాఁ జూచుట యుక్తంబుకాదని తలంప వద్దా? నీకు సుంతేనియు బుద్ధియున్నదా? నీవంటి బలవంతులు చిత్తూరివారి వంశంబునఁ బుట్టలేదో? వారు నీవలె దుష్టబుద్ధులయి రాజ్యం బపేక్షించి జనకుల నిరాకరించి పితృసదృశుండగు జ్యేష్ఠసోదరుఁ జంపఁ బ్రయత్నించినారా? వంశమర్యాదలఁ గొంచెమేనియు నిలుపుకొనవద్దా? చనువిచ్చినంతమాత్రంబునఁ గ్రిందుమీఁదు చూడక ప్రవర్తింపవచ్చునా? ఆసంగుఁ డెట్టి సద్గుణంబులు గలవాఁడు వాని ప్రవర్తన మెంతమంచిది? వానికున్న యోగ్యత యెవ్వరికిగలదు! ఆ నిరుపమానబుద్ధియు, న పితృమాతృభక్తియు, నాపరాక్రమము, నాసుజనసందవీయగుణంబులు, నావినయసంపద యాసంగునికే గలదు గాని మఱెవ్వరికిఁగలదు? చిరకాలంబునుండి మహనీయులచేఁ బరిపాలింపఁబడి ప్రఖ్యాతిగాంచిన చిత్తూరు రాజ్యం బేలుటకు సంగుఁడె యర్హుండుకాని నీవంటిదుష్టగుణుండా యర్హుండు?

అట్టి సద్గుణుతోఁ బోరాడి వానిని గ్రుడ్డివానిగాఁ జేసి చిత్తూరుఁ జేరకుండఁ జేసిన దురాత్ముండవు ? అట్టినీమొగంబు చూచినఁ బాపంబువచ్చు. నాపురంబున నుండఁదగినవాఁడవు కావు. ఇటనుండి లేచిపొమ్ము. ఱేపటియుదయంబున నీవీపురంబున నున్నట్టు దెలిసినచోఁ దగినపని చేయించెద. నీవు కలహప్రియుండవు. కావున నెచ్చటికయినఁ బోయి యెవరితోనైనఁ బోరాడుచుఁ బ్రతుకుము." అని యుగ్రకోపంబునఁ బలికిన గంభీరభాషణంబులువిని సభాసదులందఱు నొకరిమొగం బొకరు చూచుకొనుచు నేమియుం మాటాడక యుండిరి. అంత సభలోనున్న పృథ్వీరాజు తండ్రివాక్యంబులు శత్రుశూలఘాతంబుల కంటె నెక్కుడుగా నొప్పించు నవమానంబు చేఁ బొడముకోపంబు నడంచికొని తన తెలివి తక్కువకు వగచుచు లేచి నిలువఁబడి యంజలిఘటించి యిట్లనియె. "ఓ మహారాజా! నీవు చెప్పిన వాక్యంబులన్నియుం సత్యంబులు. మహాపరాధంబు కావించినాని నేనును పశ్చాత్తాపము చెందుచునే యున్నాను. ఈయపరాధంబు క్షమింపుఁడు. సంగుం డెచ్చటనున్నాఁడో కొనివచ్చి తమ కప్పించెద. ఈతప్పిదంబు క్షమించి నన్నుఁ బురంబుననుండి వెడలఁగొట్టకుఁడు. అట్లు కాక పొమ్మనిన నిప్పుడే లేచిపోయెద. మీరు వెడలఁగొట్టించు నంతవఱకు నుండువాఁడఁ గాను. పృథ్వీరాజంత గౌరవహీనుండు కాఁడు." నప్పుడు సభాసదులందఱు నతని వాక్యంబున కనుమతించి నుతించిరి. కాని రాయమల్లుఁడు హృదయంబునఁ గాఠిన్యంబువహించి పృథ్వీరాజునుఁ జూచి యిట్లనియె. "చాలు చాలు. నీ విప్పుడు వినయవాక్యంబు లాడినంతమాత్రంబున సంతసించువాఁడను కాను. ఆసంగుని వెదకి కొనివచ్చి యప్పించెదనని చెప్పుచున్నావు. వానిని బహుదేశములాదయిన నుండనీవా ? ఏమి ఆనాముద్దులపట్టి యగు సంగుని కపకార్యముగావించి విదేశగతునిగాఁ జేసిన దుష్టుండవగు నీవాక్యంబుల నింతేనియుం నమ్మను. నీవు క్షమింపఁ దగినవాఁడవు కావు. వెంటనే నాపురంబు నుండి లేచి పొమ్ము." అనిన విని పృథ్వీరాజు మారుమాటాడక సభనుండి లేచి వెడలిపోయెను. అప్పుడు సభలోనున్న రాజపుత్త్రులు కొందఱు రాయమల్లుని కోపంబు వారించి పృథ్వీరాజునందు దయార్ద్రహృదయుం గావింప నెంచి పలువిధంబుల హితోపదేశంబు చేసిరి గాని, క్రోధావిష్టమానసుండయిన రాయమల్లుని చెవులఁ బడినవి కావు. క్రోధప్రభావమెట్టిదో చూచితిరా? విష్మట

రాయమల్లుండు సభనుండి దిగ్గనలేచి యంతఃపురంబునకుఁ బోయె. అంత సభాసదులును దమతమ మందిరముల కరిగిరి. పిమ్మట పృథ్వీరాజు తన యకార్య కరణంబునకుఁ బలువిధంబులఁ బశ్చాత్తాపంబునొందుచుఁ, దండ్రి చేసిన యవమానంబునకును సహింపఁజాలక ఘనకార్యంబులఁ జేసి తండ్రి మెప్పువడసి యతనిచే నాహూతుండనైనం గాని చిత్తూరు ద్రొక్కనని శపథంబుచేసి వలయు యుద్ధసాధనంబులఁ గైకొని నల్వురు పరిచారకులతోఁ గూడి యారాత్రియే చిత్తూరునుండి వెడలిపోయె. చదువరులారా! పృథ్వీరాజు సోదరుతోఁ బోరాడుటఁబట్టి దుష్టగుణుండని తలంపరాదు. అతని ప్రవర్తనంబునుగూర్చి కొంచెము చర్చింపవలసి యున్నది. పృథ్వీరాజు మిగుల బలవంతుఁడు. పరాక్రమశాలి. నిరుపమానసాహసస్థైర్యంబులు గలవాఁడు. అతండు పూనుకొన్నచో రాయమల్లాదుల నందఱ జయించి చిత్తూరు వశంబు గావించుకొనఁ దగినంత బలాఢ్యుండు. అట్టి నిరుపమానపరాక్రమవంతుఁడైనను, దన్నుఁదండ్రి సభలో దుస్సహావాక్యంబు లాడిన సుంతేనియుఁ గినుక చెందెనా? తండ్రి మాటకుమాఱాడెనా? పృథ్వీరాజు దుష్టుండేయయిన సభలోఁ దన్ను దూఱుచున్న తండ్రిని జంప నేల పూనుకొనఁడు? అతని కంతబలంబు లేకపోలేదే? కావునఁ బృథ్వీరాజు దుష్టుండని యూహింపఁదగదు. అతండు మిగుల యోగ్యుండు. అతండు సద్గుణంబులు గలవాఁడే. అతనికిఁ బితృమాతృభక్తి లేకపోలేదు. అతని ప్రవర్తన లోకులచే నుతింపఁ దగియుండకపోలేదు. కాని యతని గుణంబు లన్నియు దుష్టసహవాసంబున మారిపోయినవి. నదీజలంబు మొదట మాధుర్యగుణంబు కలదయినను సముద్ర సంపర్కముగలిగిన పిమ్మట మొదటిగుణంబు నిలుచునా? నిర్మలజలంబు పంకిలంబగు భూతలంబుఁ జెందినచో నిర్మలత్వంబు నిలుచునా? నిలువదు. అట్లె పృథ్వీరాజు సద్గుణంబులన్నియు సురేశమల్లాది దుష్టసహవాసంబున దుష్టంబులైనవి. వారల యుపదేశంబున నతని మానసంబు ఋజుత్వంబును వదలి కుటిలత్వంబు నొందినది. దుష్టుల ప్రోత్సాహంబుననే తన సోదరునితోఁ బోరాటము సలిపె. అతండు బుద్ధిమంతుండయి సద్గుణవంతుఁడయి యుండినచో దుష్టసహవాసం బేల చేయవలయును? దుష్టుల యుపదేశం బేల చెవిఁ బెట్టవలెను? అని యడిగిన యడుగవచ్చు. అందులకు సమాధానంబు లేకపోలేదు. పృథ్వీరాజు చిఱుతప్రాయంబువాఁడు కాని పెద్ద

వాఁడు కాఁడు. యుక్తాయుక్త వివేచనమం దంతసామర్థ్యంబు లేనివాఁడు. చిఱుతప్రాయంబువారికిఁ బరులుపదేశించు వాక్యంబులు వినుటయందుఁ గుతూహలంబె కాని వారివాక్యంబులు హితంబులో యహితంబులో వారికిఁ దెలియవు. మఱియు నట్టి దశయందున్నవారు తమ్ము నుతించువారినే ప్రియులుగాఁ గొందురు. తమ్ము నుతించినచో నారుప్పొంగి పోయి పరు లేమి యుపదేశింతురో దానినే విందురు. దానినే యాచరింతురు. ఇది చిఱుతప్రాయంబువారి స్వభావము. అట్లే పృథ్వీరాజును సురేశమల్లాది దుష్టుల యుపదేశంబె చెఱిచినది. చిఱుతప్రాయంబున మానసపుబుద్ధి కొకమార్గంబని నియమంబుండదు. మెఱుపుదీవెవలె చంచలం బైయుండును. దాని నొక గ్రుడ్డివానితోఁ బోల్పవచ్చు. గ్రుడ్డివాఁడు మార్గదర్శి ననుసరించి పోవుచుండును. మార్గదర్శి మంచివాఁడైన మంచిమార్గంబు చూపును. లేక వాఁడు దుష్టుండయిన గర్తయుతంబయిన మార్గంబు చూపు. మార్గదర్శి ననుసరించు ఓచీఁకునకు స్వభావంబు కావున నాయా మార్గంబులం బోయి యాయా ఫలంబు చెందు. ఫలానుభవం బయినపిమ్మట నేమార్గదర్శి చెడ్డవాఁడో మంచివాఁడో తెలిసికొనును గాని ముందుగఁ దెలిసికొనలేఁడు. అట్లే చిఱుతప్రాయంబువారు దుష్టసహాయులై దుష్టమార్గ మవలంబింతురు. సజ్జనసహాయులైన సన్మార్గమునవలంబింతురు. వారలకీలాభనష్టంబులు తత్ఫలం బనుభూతంబైన తరువాతనే తెలిసికొనఁగలరు గాని ముందుగాఁ దెలిసికొనలేరు. కావున జననీజనకులకుఁ దమపిల్లలు దుష్టసహవాసంబు చేయకుండ నుండునట్లు చేయుట విధియైయున్నది. అట్టితలిదండ్రులు తమ సంతతి విషయమున జాగరూకులై యుండనిచోఁ బెక్కులపాయంబులకుఁ బాలై యుందురు. తా మపాయంబు లొందుటయు కాక బిడ్డలఁ జెఱిచినవారును నగుదురు. ఇంతియకాక మానవుల బుద్ధి సుమార్గదుర్మార్గములఁ ద్రొక్కుటకుఁ బ్రధానంబు చిన్నతనంబు. అప్పు డేమార్గమున నడుగిడిన నామార్గముననే పోవుచుండు. ఇందుల కొకదృష్టాంతము చూపెద. అయోమార్గంబును ధూమశకటంబును నందఱు జూచియున్నారు. ఆ పొగబండి నిలుచుస్థానమునకు (Station) వచ్చుచుండు. అప్పు డందుండు ప్రధానాప్రధానమార్గంబులఁ (Main line & Loop line) బడిపోవుటకు మార్గవిభాజకస్థలంబు (Point) ప్రధానంబు. అచ్చట నేమార్గంబుఁ బ్రవేశించిన నందే పోవును.

అట్లే చిన్నతనంబు మార్గవిభాజకస్థలము (Point) వంటిది. అక్కడ బాలుర బుద్ధి నేమార్గమందు ప్రవేశించిన నందే పోవుచుండు. కావున నన్నివిధంబుల నాలోచించిచూడఁ బృథ్వీరాజాదులు చెడుటకు ముఖ్యకారణము రాయమల్లుని యజాగ్రత్త యని చెప్పవలసి యున్నది.

ఏడవ ప్రకరణము.

రాజపుత్రస్థానంబులోఁ దోధానగరంబని చిన్నసంస్థానం బొకటి కలదు. అది చిత్తూరునకు లోఁబడిన సంస్థానంబులలో నొకటి. దానిని సూరథారాయ లనురాజపుత్రుండు పాలించుచుండె. అతండు మిగుల మంచి సత్ప్రవర్తనగలవాఁడు, మహాశూరుండు, సద్గుణవంతుండు. అతనికిఁ బుత్రసంతతి లేదు. కాని పుత్రికయొకతె గలదు. ఆమెను **దారాబాయి** యని పిలుచుచుందురు. ఆ కన్యామణి లోకములోని సౌందర్యవతులలో నొకతె యని చెప్పవలసి యున్నది. ఆమెకుఁ గేవల సౌందర్యంబే కాక సద్గుణసమృద్ధికూడ కలదు. ఆమె బాలచంద్రరేఖచందంబున దినదిన ప్రవర్ధమాన యగుచుఁ గిలకిల నవ్వి తల్లిదండ్రులకు హృదయామోదంబు గావించుచు వచ్చియు రానిముద్దు పలుకులచే జననీజనకుల వీనులకు విందుగావించుచు శిరీషకుసుమసదృశంబగు శరీర సంస్పర్శంబువలన స్పర్శేంద్రియసుఖంబు గలిగించుచు నుండెను. సద్గుణవంతురాలగు భార్యను ముద్దులు మూటగట్టు కుమారికను, నిష్కంటకంబగు రాజ్యంబును, జూచుకొని రాయలానందాంబుధిలోఁ దోప్ప దోఁగుచున్న సమయంబున నాతనిభార్య రోగపీడితయై కాలధర్మంబు నొంది యతని దుఃఖసముద్రంబున ముంచె. అపు డెవ్వరికైన నానందంబు స్థిరమై యుండునా? అది పున్నమనాఁటి వెన్నెలవంటిది. సంప్రాప్తంబై శీఘ్రకాలంబులోనే నశించు. అంత నారాజపుత్రుండు విచారపరీతుండై దుస్సహపత్నీవియోగ పీడితుండైనను, నా భార్యయందున్న ప్రేమాతిశయంబునఁ బునర్వివాహంబు చేసికొన నిష్టపడక నారాజపుత్రిక ముద్దువాక్యంబులు వినుచు నాయానందంబున గాలంబు గడపుచుండె. ఆ కాలంబున హిందూదేశంబు కలహాభూయిష్ఠంబై

యుండుటఁబట్టి తనరాజ్యసంరక్షణలోఁ దనకు సహాయభూతురాలై యుండుటకై కుమారిక కాయుధవిద్య నేర్పుచుండెను.

మఱియు సర్వకాలంబులం దామెను దనవెంట ద్రిప్పికొనుచు, రాజకీయ వ్యవహారంబులను రాజనీతియందును నిపుణురాలింగాఁ జేయుచుండె. ఆమెయు నవలీలనే తండ్రి చెప్పుచున్న విద్యలయందు నిరూపమానురాలయి యాతని కానందమ్ము గొలుపుచుండె. ఆతారాబాయి యట్లు సద్గుణంబుల చేతను, సత్ప్రవర్తన చేతను, పితృభక్తి చేతను, వినయసంపద చేతను, నాయుధవిద్యా చాతుర్యంబు చేతను జనకుని యవ్యాజప్రేమ కాస్పదురాలయ్యె. ఆరాయలును దన కుమారిని ప్రాణపదంబుగా నెంచి పెంచుచు నామెకుఁ దోడుగా నుండుటకై తనమేనకోడలగు రామాబాయి యనుచిన్నదానిని గొనివచ్చి యింటనుంచుకొనియె. ఆ యిరువురు బాలికలును సంతసంబుగ కలిసి తిరుగుచు నాటలాడుచు, నొకొక్కమారు పూవులతోఁట కరిగి విహరించుచు, నొక మాఱు చదువు కొనుచుండిరి. ఇట్లనవరతంబు గృహలక్ష్మివలెఁ దిరుగుచున్న కూఁతుం గాంచి యారాయలు భార్యావియోగజనితదుఃఖంబు మఱచిపోయె. ఇట్లుండ నాతని సంస్థానంబున దామోదరసింగను రాజపుత్రుఁ డొకఁ డుండెడివాఁడు. వాఁడు మిక్కిలి కుత్సితుఁడు. సూరభాన్రాయలకు బంధువు. వాఁడు చిరకాలంబు నుండియు సంస్థానంబు నాశ్రయించియుండె. అతండు రాయలయొద్దను సహాయుఁడై యతని యనుగ్రహంబునకుఁ బాత్రుఁడాయె. అందుచే నితం డా రాయ లొంటిగానున్న సమయంబున నతనిఁ జేరి యిట్లనుచుండెడి వాఁడు. "అయ్యా! మీరును నేనును నొకవంశంబునఁ బుట్టినవారము. మీకుఁ బుత్రసంతతి లేదుగాన నన్నుఁ గుమారునిగా భావించి భవదనంతరంబున రాజ్యంబు నాకొసంగుఁడు. మీపుత్రిక నొక రాకొమరున కిచ్చి పెండ్లి చేసి రాజ్యం బామె కిచ్చినను మనవంశంబు పేరుండదు కదా! బుద్ధిమంతులైన తమ కిది తెల్లంబు కాక మాన"దని యుపదేశింప నాతఁడు మందహాసంబు చేయుచు మోమోటంబుచే బ్రతిషేధింపలేక "ఓయీ! నా యనంతరంబునఁ గదా! అప్పటి సంగతి చూచుకొందము. ఇప్పటినుండియు నాలోచింప నేల?" యని పలుకుచుండె. అది విని దామోదరుండు రాయలు తనకు రాజ్యం బిచ్చుట నిశ్చయం బని యుండె. అంత రాయలు తారాబాయి యుక్తవయస్స

రాలగుటఁజూచి పెండ్లి చేసి యారాజ్యం బామెకు నల్లునకు నీవలెనన్న తన తలంపును మంత్రియగు గోపాలసింగుతో నుడువ, అది యుక్తంబని చెప్పి యామెకుఁ దగిన వరుని సంపాదింపఁ బ్రయత్నించుచుండె. ఈ యుదంతమ్ము క్రమక్రమంబుగా దామోదరుని చెవిఁ బడియె. అంత వాఁడు సూరథానునొద్దకుఁ బోయి హితోపదేశంబుచేసెఁ గాని యతఁ డిందులకు సమాధానంబు చెప్పక మఱియొక ప్రసంగంబు దెచ్చి మాటాడుచుండెడివాఁడు. మఱొక్కప్పుడు దామోదరుం డీప్రసంగంబు దేగానే "తలనొప్పిగా నున్నది. ఇందు విషయంబై మఱియొకమారు ప్రసంగింత" మని చెప్పి పంపుచుండెడివాఁడు. ఇందువలన దామోదరుని యాసవిడిచి చనలేదు. ఒకప్పు డీదామోదరుండు గోపాలసింగుతో నిందులకై ప్రసంగింప నతఁడు మోమోటంబు విడిచి "కడుపునఁ బుట్టిన బిడ్డకు రాజ్యం బీయక యొకవంశంబున జనించినారమని నీకును నాకును రాజ్యం బొసంగునా? ఏమి యీవెఱ్ఱితనంబు" అని నుడువ నతండు మాఱు చెప్పలేక తన మందిరంబునకుఁ బోయి "సూరథానులకుఁ దనకు రాజ్యం బీయవలెనని తలంపున్నది. గాని గోపాలసింగే దాని కంతరాయంబు గల్పించుచున్నాఁడు. లేనిచో నీతఁ డన్నవచనంబు సూరాథానుఁ డేలచెప్పుఁడు" అని యోజించి గోపాలసింగు రాజద్రోహంబు చేయుచున్నట్టు లోకయుత్తరంబు కల్పించి యందులకుఁ దగిన సాక్ష్యమిప్పించి రాయల కాతనిపై కోపం బుద్భవింపఁ జేసి గోపాలసింగును జంపించె. అనంతరంబు దామోదరుండు సురాథానుల నడుగగా నాతండును గోపాలసింగు చెప్పినట్లె నుడివె. రాయల తెలివితక్కువ యిట విశదమగుచున్నది. ఈమాట మొదటనే చెప్పినదామోదరుండు విరాశ చేసికొనియుండు. రాయల మోమోటంబె యింత దెచ్చినది. అందుచే నతండచ్చటనుండి వెడలిపోయి విషప్రయోగంబుచేఁ దారాబాయిని జంపయత్నింప నారహస్యంబు బట్టబయలాయె. అంత సూరథానులు మిగులఁగోపించి తనయూరినుండి వెడలఁగొట్టె. అందువలన నప్పురంబు బాసి మాళవరాజు నాశ్రయించి దామోదరుని యుదంతంబు చదువరులకుఁ దెలిసియేయున్నది. అనంతరము రాయలు తనకు సహాయభూతుండైన దామోదరుండు తన్ను విడిచి పోవుటచేతను తనకుఁ గుడిభుజంబువలెనున్న గోపాలసింగు చంపఁబడియుండుటచేతను దన రాజ్యంబు రెక్కలులేనిపక్షివలె నున్నట్లు గనుఁగొని శత్రువు లెవ్వరేని తనరా

జ్యంబు పైఁబడి స్వాధీనంబు గావించుకొందురేమో యన్నభీతిచే డెందంబున గొందలపడుచుండెను. మఱియుఁ దనతోఁ గలహించిపోయిన దామోదరుని కుటిలత్వంబును మాయోపాయవిశారదత్వంబును నెఱిఁగినవాఁడు గావున నతని వలనఁ దన కపాయం బెప్పుడైనను రాకమానదని నిశ్చయించుకొని యుండెను. అందువలన రాయలు త్వరలోఁ దనకూఁతునకు మహావీరుఁడైన రాకుమారున కొసంగి యిల్లఱికముంచుకొనవలెనని చూచుచుండెను. కాని తా ననుకొన్నటులు సౌందర్యవంతుండును బరాక్రమశాలియు నగురాకుమారుండు లభింపలేదు. ఆయిన నా ప్రయత్నంబు వదలక చారులఁ బంచి రాజస్థానంబుల వెదకించుచుండె. మఱియుఁ దనరాజ్యంబునకుఁ బ్రధానభూతులగు వారిరువురులు లేకపోవుటం బట్టి రాజకీయ వ్యవహారంబులన్నియు నిలిచిపోయె. తాను స్వయముగాఁ జూచుకొనునంతయోపిక లేదు. అందువలన చిరకాలంబుననుండి కన రాజ్యంబును కనిపెట్టికొనియున్నవాఁడును, నిరుపమాన పరాక్రమశాలియు, మహాశేముషీమంతుండును, ప్రభుహితైకతత్పరుండును, గోపాలసింగునకుఁ బినతండ్రి కుమారుండునగురత్నసింగును రాజవ్యవహారంబులఁ జక్కపరుప నియమించె. అంత నాతండును దన శేముషీవిశేషంబున వ్యవహారంబులన్నియుఁ జక్కపెట్టుచునందలి తత్త్వంబును రాయలకు నెఱింగింపుచు నాతనియెడ నధికమగు భక్తినుంచుచుఁ బ్రవర్తించుచుండె. రాయలతని బుద్ధిచాతుర్యంబునకు సంతసించుచుండెను. గాని తాను విశ్వాసపాత్రులని నమ్మికొనియుండిన గోపాలదామోదరులు రాజద్రోహులయియుండుటంబట్టి రత్నసింగుపై నమ్మకమున్నట్టు పైకి నటించుచున్నను నంతరంగంబున నమ్మలేదు. అందువలన నధికారంబంతయును రత్నసింగుచేతిలో నిడిచిపెట్టక తనయానలేక యేపనియైనం జేయరాదని గట్టిగా నుత్తరువు చేసె. రత్నసింగు కుటిలుండు కాఁడు. అతఁడు దుర్గుణవంతుఁడు కాఁడు. అతనికి రాజ్యంబు బాగుచేయవలెనన్న తలంపే కాని మఱియొకతలంపు లేదు. అందువలన నతండు రాయలు తన్ను విశ్వాసపాత్రునిగా నెంచకుండుట కనిపెట్టి యతని విశ్వాసంబునకుఁ బాత్రుండు కావలెనని తలంచి రాత్రిందివంబులు కష్టపడి పనిచేయుచుండెను. ఇందువలన రాయలకించుక నమ్మకము గలుగఁ జొచ్చె. అంత నొకనాఁడు రాయలును రత్నసింగు నొకచోటఁ గూర్చుండి ప్రసంగించుచుండ రాయలతని కిట్లనియె.

రా.—దామోదరుం డిప్పు డెచ్చటనున్నాఁడో తెలియునా?

ర.— తెలియును. మాళవదేశపు సుల్తాను నాశ్రయించినాఁడఁట.

రా.—వాఁడు మిగుల కుటిలుఁడు. ఎప్పు డేయపాయము గలిగించునో యని నాహృదయంబు బెదరుచున్నది.

ర.—అవును తమరు చెప్పినట్లు వాఁడు బహుదుర్మార్గుఁడు. మాయోపాయవిశారదుండు. అట్టి వానితోఁ గలహించియుండుటకన్నఁ గలిసియుండుట మంచిది.

రా.—అట్టిదుర్మార్గునితోఁ గలిసియుండుట యెట్లు సరిపడును. నాకుఁ బ్రాణాస్పదురా లగుకూఁతును జంపింపయత్నించినాఁడు. నీవెఱుంగవా? అట్టిదుర్మార్గునితో సంధియేమి? ఎంతమాత్రంబు తగదు.

ర.—అదియు నిశ్చయంబే. వానిపొత్తహిపొత్తువంటిది. ఎప్పుఁడేయపాయంబు గలిగించునో? అట్టివానితోఁ విరోధించుట కూడఁ గొఱవితోఁ దలఁగోఁకుకొనుటవంటిదే.

రా.—అవును నిశ్చయంబే. మొదట నట్టివానినిఁ జేరఁదీయుటె పొరపాటు.

ర.—పోనిండు ఇప్పుడు మనసైన్యమును సంసిద్ధము చేసికొనియున్నచో దామోదరుని కంత భయపడ నవసరములేదు.

రా.—అట్లు చేయుము. మఱియును మనతారాబాయికిఁ దగిన రాజపుత్త్రుని గొనివచ్చి పెండ్లిచేసినచో నింతేనియు భయపడ నవసరంబు లేదు. కాని తగినవాఁడు లభింపకున్నాఁడు.

ర.—లభింపకేమి, చిత్తూరురాణాకుమారుండు పృథ్వీరాజు తారాబాయికిఁ దగినవాఁడు. మఱియుఁ జిత్తూరివారితో మనముసంబంధంబు చేసికొన్నచో దేవతలకైన భయపడ నవసరంబులేదు.

రా.—అవును. వారు పెద్దవారు. మనము పిల్లనిచ్చెదమన్న నిష్టపడుదురో యిష్టపడరో?

ర.—ఇష్టపడకేమి? అమూల్యంబగు దివ్యరత్నం బిచ్చెదమన్న సమ్మతింపని వెఱ్ఱియుండునా.

రా.—ఉండఁడు. నిశ్చయంబే. ఇంతకుఁ బూర్వంబే నేనాతని గుణంబులు వినియున్నాను. నా కుమారికయు నాతనియందె మనంబు ప్రవేశపెట్టినట్లు వినియున్నాను. కాని యీ సందేహంబుచేతనే యాతనికై ప్రయత్నింపలేదు.

ర.—అట్టిసందియంబు విడువుఁడు. మనము తప్పక ప్రయత్నంబు చేయుదము. ఈమధ్య చారులను పంపియున్నారు కాఁబోలు నే, ఏమయినది.

రా.—చారులనుఁ జిత్తూరునకుఁ బంపలేదు. తక్కిన సంస్థానంబులకుఁ బంపినాము. ఆయా రాజపుత్త్రులపటంబులఁ గొనివచ్చినారు, కాని వారిలో సౌందర్యవంతులకు సద్గుణపరాక్రమంబులు లేవు. సౌందర్యసద్గుణంబులున్నవారలకుఁ బరాక్రమంబు లేదు. పరాక్రమంబున్నవారికి సౌందర్యసద్గుణంబులు లేవు. అందుచే నొక్కండును దగినట్టులుండలేదు.

ర.—మీమనోరథంబునకుఁ దగినవాఁడు పృథ్వీరాజు గాని మఱొక్కండు లేఁడు. చిత్తూరువృత్తాంతము మనము కనుగొనవలెను.

రా.—అట్లయినఁ జారులను బంపుదమా?

ర.—ఇప్పుడు పంపనక్కఱలేదు. చారులకు దేశవృత్తాంతంబంతయుఁ దెలిసియుండు. వారి నొకమారు రప్పింపుఁడు.

రా.—మంచిదే (అని పలికి) ఎవరక్కడ?

భటుఁడు.—(ప్రవేశించి) ఏమి సెలవు.

రా.—చారుల రప్పింపుము.

భ.—చిత్తము (అని నిష్క్రమించి కొనివచ్చును).

చారులు—(ప్రవేశించి) దేవా! ఏమిసెలవు.

రా.—మీకు జిత్తూరువృత్తాంత మేమయినఁ దెలియునా?

చా.—తెలియకేమి? తెలియును. ఏమి కావలెను.

రా.—చిత్తూరు రాజకుమారుని పృథ్వీరాజు నెఱుంగుదురా?

చా.—ఎఱుంగకేమి? ఆయనయందంతము చక్కఁగఁ దెలియఁ జెప్పెదము. అవధరింపుఁడు. ఈమధ్య పృథ్వీరాజు జ్యేష్ఠసోదరుం డైనసంగునితోఁ

గలహించి యతని విదేశగతునిగాఁ జేసెననియుఁ, నందులకుఁ దండ్రి యూరినుండి వెడలిపొమ్మన నూరువిడచి పోయినట్టును వినియున్నాము.

రా.—(రత్నసింహుంజూచి) ఓయా! లింగముగట్టగానే పిడుగుపడిన'దనునట్లు మనము తలంపఁగానిట్టియశుభవృత్తాంత మేతెంచినదేమి? ఏమిజేయుందము.

ర.—దేవా! ఇదియశుభవృత్తాంతము కాదు. ఇదిమనకెంతయు మంచిదే. పృథ్వి రాజు నిలువనీడ యయినలేకుండ దిరుగుచు నేదేని రాజ్యంబునకై వెద కుచుండు. అతని మనము వెదకించి పిల్పించి రాజ్యమిచ్చెదమన్న నెత్తి తోఁ జేకొనును. ఇకార్యంబు మనకు మిగుల ననుకూలమయినది. ఇది వరలో మీకుండు సందియంబు కూడా నీమారు తొలఁగిపోవచ్చు, కావునవారులఁ బంపుడు.

రా.—నీవు చెప్పినది యుక్తమే. (అరిచారులంజూచి) పృథ్వీరాజువృత్తాం తంబును జక్కఁగ నరసిరండు పొండనిచెప్పిపంపి రత్నసింహునకు సెలవిచ్చి తనమందిరంబునకుఁ బోయె.

ఎనిమిదవప్రకరణము

గద్వారుదుర్గము రాజపుత్రస్థానంబున నున్న బలిష్ఠ దుర్గంబులలో నొకటి. అయ్యది హారావళిపర్వతపాదము నాక్రమించి యున్నది. ఆదుర్గంబు చిత్తూరు ప్రభువులపరిపాలనంబులో నుండెడిది. కాని రాయమల్లుని జ్యేష్ఠ సోదరుఁ డగు నుదయసింగు తండ్రియైన కుంభరాణాను జంపి రాజ్యంబాక్ర మించుకొని పరిపాలించు కాలమున నాదుర్గంబును మీనవంశసంభూతు లగు రాజులు వశంబుగావించుకొని యేలుచుండిరి. దాని నుదయసింగు స్వాధీనము కావించుకొనలేకపోయె. అతనితరువాత రాజ్యంబునకు వచ్చిన రాయమల్ల యిన వారల జయించి దానిఁ దనయధీనంబు జేసికొనలేకపోయెను. అందుచే నారా జులు నిరాటంకంబుగాఁ బరిపాలించుచుండిరి. ఆదుర్గం బున్నతంబులగు ప్రాకా రంబులచే నావరింపఁబడియుండుట చేతను, పర్వతదుర్గంబగుట చేతను, శత్రు

పుల కసాధ్యంబై యున్నది. ఆమార్గంబున దేవాలయం బొకటికలదు. ఆదేవాలయంబున కొకపార్శ్వంబున నొకమంటపంబును, దానినునుసరించి కొన్నిగదులును గట్టఁబడినవి. ఆమండపంబును, నాగదులును, శిష్యప్రశిష్యవర్గంబులతోఁ గూడిన యోగీశ్వరు లాక్రమించుకొని యుందురు. అచ్చటి యోగీశ్వరులలో సదాశివుఁ డనునొక యోగిపుంగవుండు గలఁడు. అతఁడు నిరుపమానప్రతిభాశాలి యనియు, నుదారమయిన జ్ఞానసంపదగలవాఁడనియు నచ్చటియోగిజనులందఱు చెప్పుకొనుచుండిరి. ఆమహాత్మునికిఁ బరోపకారచింతయుఁ బరబ్రహ్మచింతయుఁ దప్ప నన్యచింత యేమియు లేదు. అతం డచ్చటియోగిజనంబులతో సర్వదా యేదియో ప్రసంగించుచుఁ గాలక్షేపంబు చేయుచుండు. అతఁడు వనమూలికావైద్యంబునకుఁ బెట్టినది పేరు. అందుచే గ్రామస్థు లెవ్వరేని రోగపీడితులైనచో బోయిమందిచ్చి కుదుర్చుచుండు. అందువలన నాగ్రామస్థులు పెక్కండ్రతనికి మిత్రులైరి. అందుచే వారేదియో యొక సమయంబున నాతని సందర్శించినఁ గాని యుండలేరు. ఆగ్రామస్థులలో "ఓబాం"డను వర్తకుం డొకఁడు కలఁడు. వాఁడాదుర్గంబుననున్న వర్తకులలోనెల్ల ధనవంతుఁడు. వాఁడు సచ్చిదానందయోగితో నధికస్నేహంబు పాటించి వర్తించుచుండె. ఆయోబాం డొకనాఁటి రాత్రి వచ్చి సచ్చిదానందయోగికి నమస్కరించి తదనుమతంబునఁ గూర్చుండఁ జూచి యోగి యిట్లు ప్రసంగించె.

స.—ఓబయ్యా! గ్రామంబున విశేషంబు లేమి?

ఓ.—ఏమిచెప్పను! ఈదుర్గంబున జీవించుట మిగులఁ గష్టంబుగా నున్నది.

స.—కారణమేమి?

ఓ.—దొంగలబాధ! కన్ను మూసినఁజాలు. కడుపుతోఁ బెట్టికొనిన ధనంబునైనను దొంగిలించుకొని పోవుచున్నారు. అందుచే రాత్రులయందు జాగరణంబు చేయుచున్నాము.

స.—రాజభటులు రాత్రులందు గ్రామమునఁ దిరిగి దొంగతనంబుల నడగింపరా?

ఓ.—అయ్యా! రాజభటులనుండి తప్పించుకొనుటయే మిగుల గష్టముగా నున్నది.

స.—రాజు పరిశీలించి శిక్షింపఁడా?

ఓ.—శిక్షించినఁ దిరిగి శిక్షింతురేమో యని భయపడు చుండును.

స.—రాజంత చేతగానివాఁడా?

ఓ.—కాకేమి! అంతదుర్బలుఁడు నంతపిఱికివాఁడు మఱొక్కరుండు లేఁడు.

స.—అట్లయిన నిట్టిచోట నివసించుట మిగులఁ గష్టమే?

ఓ.—మాకష్టము భగవంతుఁ డెఱుఁగును. నేను స్వయముగా జీతమిచ్చి
కొంత సైన్యము నుంచుకొన్నాను.

స.—అట్లయిన నీవు రాజ వెందుకుఁ గాఁగూడదు?

ఓ.—వలదు. వలదు. రాజ్యమక్కఱలేదు. నాసొమ్ము నాకుఁ దక్కినఁజాలు?

స.—పోనిమ్ము. మఱొక్కరాజకుమారు నిందులకు రప్పింపఁగూడదా?

ఓ.—ఏమో! అతఁ డెట్టివాఁడగునో! ఈరాజులు మమ్ము సొమ్మునకై బాధింపలేదు. వారువచ్చి మాధనంబులఁ గూడ లాగికొనినం జేసెడిదేమి?

అనియిట్లు కొంతసేపు ప్రసంగించి యతనియొద్ద సెలవుగైకొని తన మందిరమునకుఁ బోయె. అంత సచ్చిదానందుం డొంటిగాఁ గూర్చుండి యప్పటికి గొన్ని దినంబుల క్రిందటఁ దనశిష్యులు గొనివచ్చిన చిత్తూరు వృత్తాంతం బును గుఱించి యాలోచింపుచుఁ దనలోఁ దానిట్లనుకొనియె, "అక్కటా! నాతలంచినకార్యము పృథ్వీరాజు నెరవేర్పఁగలవాఁడని మది నమ్మియుంటిని. గాని యాతనిజాడలేమియుఁ దెలియవయ్యె. రాజస్థానంబు నంతను గాలించి వచ్చిన నాశిష్యులకుఁ గనుపడలేదు. ఒకవేళ నతండు రాజస్థానంబును విడిచిపోయెనేమో! లేక యతఁడు మిగుల సాహసవంతుఁడు, నభిమానవంతుఁడును గాన తండ్రి తన్నునాడిన పరుషభాషణంబులకు సహింపలేక ఖడ్గంబుతోఁ బొడిచికొని ప్రాణంబుల విడిచిపెట్టి యుండఁడుగదా? అట్లయిన నాతలంపం తయు వ్యర్థమగును. మఱియొక రాజకుమారునితో స్నేహింతమన్న ధైర్యసాహసాదులచే నతని బోలువాఁడు మఱొక్కఁ డేఁడీ? అని యిట్లాలోచించు సమయంబున మగ్గురు పురుషులు ప్రవేశించి యోగికి నమస్కారంబులు గావించి నిలిచిన వారినిఁ దనశిష్యులఁగా నెఱింగి గదిలోనికిఁ గొనిపోయి యిట్లు ప్రసంగించె.

యో.—ఓరీ ! నీవు పోయినచోట వింతలేమి?

శి.—అయ్యా! నే నేమని చెప్పను? మాళవదేశపు సుల్తానునొద్ద దామోదరు ప్రభ వెలుఁగుచున్నది.

యో.—ఇతఁడు చేయుచుండు రహస్యాలోచన లేమైనఁ దెలిసినవా?

శి.—దామోదరుఁడును సుల్తానును ప్రసంగించుచుండ వినిన యొక సేవకునకు బహురూక లొసంగి రహస్యంబు తెలిసికొనివచ్చినాను.

యో.—ఆరహస్యంబు లేమి?

శి.—తారాబాయిని సుల్తానున కిచ్చి పెండ్లిచేయుదు నని యతని సంతసింపఁ జేసి యతని సహాయంబునఁ దోఢానగరంబును జయింప నూహించుచున్నాఁడు.

యో.—అందులకు సుల్తా నేమనెను?

శి.—మిగుల సంతసించి దానిని జయించుటకుఁ బ్రతిన వట్టెనఁట.

యో.—అక్కటా! దుర్మార్గుఁ డెంత ప్రయత్నముపై నున్నాఁడు? ఇంక విశేషంబుల నుడువుము.

శి.—ఇంతియగాదు. రత్నసింహునిఁ జంపఁ బ్రయత్నించుచున్నాఁడఁట.

యో.—అట్లయిన రత్నసింగు చచ్చినవాఁడే ? వాని మాయోపాయంబులఁ దెలిసికొనుట మిగులఁ గష్టము. ఇఁక నేమివిశేషంబులు ?

శి.—ఏమని చెప్పుదును! రాయమల్లు నోడించి చిత్తూరు జయించి సుల్తానున కొసంగుటకు నిశ్చయించి సురేశమల్లునిఁ బ్రోత్సాహ పఱిచెనఁట. అందులకు వాఁడు సమ్మతించియే రాజపుత్రులకుఁ బోరాటంబు కల్పించినాఁడఁట.

యో.—ఔరా! దుర్మార్గుం డెంతపని చేసినాఁడు? రాజపుత్రులకుఁ బోరాటము గల్పించుటకు మూలము వీఁడా? అక్కటా! ఈమారు చిత్తూరు గూడా మహమ్మదీయుల కధీనంబగుట నిక్కంబు. ఇఁకఁ జెప్పవలసిన దేమి?

శి.—ఏమియులేదు. ఇంతే నాకుఁ దెలిసిన సమాచారము.

యో.—అట్లయిన నీపనిమీఁద నీవుపోయి మాళవవృత్తాంతంబు దెలుపుచుండుము.

శి.—చిత్తమని నిష్క్రమించును.

యో.—రెండవవానిని బిలిచి యిట్లు ప్రసంగించె. ఓరీ! నీవేఁగినచోట విశేషంబు లేమి?

శి.—మనము విన్నసంగతి సత్యమే. రాయమల్లు పృథ్వీరాజును గోపింప నెటకో పోయెనఁట. వానివృత్తాంత మేమియుఁ దెలియలేదు.

యో.—సురేశమల్లు నుదంతమెట్లున్నది?

శి.—రాయమల్లు సంగుండును పృథ్వీరాజును జిత్తూరు విడిచిపోవుటచే సురేశ మల్లుని దనకు సహాయముగాఁ జేకొని యున్నాఁడఁట. అధికారమంతయు వానిచేతిలో నిడె నని విన్నాను

యో.—రాయమల్లు మోసపోయినాఁడు. ఇంక నతని విపదంబుధియందు మునిఁగినవానిఁగా నెంచవలసియున్నది. ఇంకను సమాచారమేమి?

శి.—ఇదియే నాకు నిపట్టిన సమాచారము.

యో.—అట్లయిన నీవు నీపనిమీఁదఁ బొమ్ము. (అని వానిఁబంపి మూఁడవవాని బిలిచి యిట్లనియె). ఓరీ! సమాచారమేమి?

శి.—దేవా! తోడానగరము నష్టపోయితి. దామోదరుండును గోపాల సింగును లేకపోవుటచే నచటి శత్రువులవలన సహాయము మూడుట నిక్రమంబని యాలోచనలు సేయుచున్నారు.

యో. సూరథానుఁ డేమి జేయుచున్నాఁడు?

శి.—అతండు శత్రువులవలన భయంబును జెంది రత్నసింగున కధికారమిచ్చి సైన్యమును సిద్ధముగానుంచు మని యానతిచ్చెనఁట.

యో.—తరువాత యందంత మేమి?

శి.—రత్నసింగందులకు సమ్మతించి మిగుల జాగరూకుఁడై యున్నాఁడఁట.

యో.—ఇంక నేమివిశేషంబులు?

శి.—రాయలును రత్నసింగు నాలోచించి తారాబాయిని పృథ్వీరాజున కీదలంచి చిత్తూరువిడిచిపోయినట్లు తెలిసికొని చారులఁ బంపి వెదకించుచున్నారఁట.

సౌ.—అట్టయిన బృథ్వీరాజు నుదంతము మనకును దెలియఁగలదు. నీవు తోధానగరంబునకుఁ బోయి పృథ్వీరాజు నుదంతము దెలిసికొని మాకు దెలుపుము.

శి.—చిత్తమట్లే చేసెద. కాని నేనొక్క యపరాధంబు గావించికొని వచ్చినాఁడు, క్షమింపుఁడు.

సౌ.—అదేమి? చెప్పుము.

శి.—అది ప్రసంగింపఁ దొప్పఁదగినది కాదు. చెప్ప సిగ్గగుచున్నది.

సౌ.—అయినను చెప్పుము. క్షమించెదను.

శి.—దొంగతనంబు చేసినాను.

సౌ.—అట్టిపాడుకార్యమేల చేసితివి?

శి.—ఏమిచెప్పుదును! నాపూర్వజన్మదుష్కృతమే నన్నట్లు ప్రేరణ చేసినది.

సౌ.—ఏమి దొంగిలించితివి.

శి.—వజ్రపు టుంగరము.

సౌ.—ఎవరిది? ఎక్కడ దొంగిలించినావు?

శి.—వారెవ్వరో నాకుఁ దెలియదు. వారును నేను గలిసివచ్చునప్పుడు మార్గమధ్యమున నున్న పల్లియం దొక్కచోఁ బండుకొనియున్నాము. మార్గాయాసంబుచే వారలు మైమఱచి నిద్రించుచుండిరి.

సౌ.—అంత నీవేల నిద్రింపలేదు.

శి.—నాకు సరిగా నిద్రపట్టమిచే మేల్కొనియుండి వారివైపుచూడ వారిలో నొకనిచేత నీయుంగరంబు నక్షత్రంబువలె మెఱయుచున్నది. దానిని వదలలేక దురాశచే నెత్తుకొని వచ్చితి.

సౌ.—చేసినదొంగతనము నేలచెప్పితివి?

శి.—అయ్యో! నేనిదివఱకెన్నడు నిట్టిచెడ్డపని చేయలేదు. అందుచే నీకృత్యము చేసినప్పటినుండియు నాయంతరాత్మ పడుచున్న సంతాపమునకు మేరలేదు. ఇదినాయొద్దనున్న నాకీసంతాపము చల్లారదు. కావునఁ దమ కిదిపుచ్చుకొండు (అని యీయఁబోవును.)

సౌ.—అయ్యో! దొంగసొమ్ము నాకేల?

శి.—అట్లుకాదు తమరు స్వీకరింపకతీరదు. (అని నిర్బంధము జేయుచుండెను.)

యో.—పుచ్చుకొని దీపమునొద్దకుంబోయి పరిశీలించిచూచెను. అట్లుచూచిన పిమ్మట నాయోగికిం బుట్టుసంతసంబునకుహద్దులేదు. అందులకుంగారణం బేమో తెలిసికొనలేము. అయ్యది యమూల్యంబగుటచే నతనికట్టిసంత సము గలిగినదని యూహింతమన్న సర్వమ్మువిడిచి సన్యాసియైతిరుగువాం డీయుంగరంబు చూచినంతమాత్రమున సంతసించునా? సత్ప్రవర్తనుం డగు నాసచ్చిదానందయోగి మొదట దొంగసొమ్మునాకేల? యని నిషే ధించి యతినిర్బంధమున విచారించుచుం బుచ్చుకొని సంతసంబు జెందు నా? కావున నయ్యది కారణంబు కాదు. తరువాతి యుదంతంబువలన దెలియునేమో? చూతము. అనంతరమాయోగిశిష్యుంజూచి యిట్లనియె.

యో.—ఓరీ! నీవెప్పుడీపని చేసితివి?

శి.—గతించినరాత్రి తెల్లవారుజామున.

యో.—అస్థల మిచ్చటి కెంతదూరముండును?

శి.—సుమారెనిమిదిక్రోసులు.

యో.—ఆయూరున కొకసారిపోవలసియున్నది. తెల్లవారుజామున వచ్చి నన్ను మేల్కొలుపు. పోదము. పోయిపరుండు మనిపంపి తానును తనశయనంబుచేరి నిదురించె.

—తొమ్మిదవ ప్రకరణము.—

కలవాణి.—తారా! విచారపరీతురాలవైయున్నట్లు గన్పట్టుచున్నావు. కత మేమి?

తారా.—విచారమున్నది కనుక నా కారణంబు చెప్పనా?

క.—లేదన్నంతమాత్రమున నమ్ముదునా? నీవువిచారించుచున్నట్లు నీముఖమే చెప్పకచెప్పుచున్నది.

తా.—ఇప్పుడే నిద్రనుండిలేచితిని. అందువలన నాముఖము నీకట్లు కనంబడు చున్నదేమో?

క.—అట్టిసమయంబున నెట్టులుందువో! అదియు నాకుఁ దెలియును. నీ వేదో పెద్ద విచారంబు జెందుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. చెప్పుము!

తా.—ఓసీ! నాజనకుఁడు నన్నింతకాలము కడుపులోఁ బెట్టుకొని పెంచుచుండ నాకు విచారమెక్కడిదే?

క.—అవును. నిజము చెప్పితివి. ఇంతకాలము "నిరపాయంబుగా నున్నాను. ఇఁకఁ మీఁద నెట్టులుందునో" యని విచారంబు కలగినఁ గలుగవచ్చు. నేవచ్చునప్పటికి నీవాలోచించుచున్నది చెప్పుము.

తా.—(తనలో) ఇది విచారకారణముం జెప్పినఁగాని విడువదు. (ప్రకాశముగా) చెలీ! నీకుమాత్రము దెలియుంనా? ఆదుర్మార్గునివలనఁ గలిగెడి బాధ నెట్లు తప్పించుకొందునా యని దిని విచారించుచున్నాను.

క.—వాఁడెవఁడు? మన్మథుఁడా?

తా.—(కోపముతో) వాఁడుకాదు. వానితం[illegible]నామంబులచే వ్యవహరింపం బడువాఁడు.

క.—(ఆలోచించుచు) ఎవఁడే?

తా.—వానిపేరు చెప్పుట కిష్టపడను.

క.—ఎవఁడే! అట్టిదుర్మార్గుఁడు నాకుఁ దెలియలేదు.

తా.—ఎవఁ డని యడిగెదవేమి? దామోదరుఁడు.

క.—ఏల విచారించెదు. పృథ్వీరాజుం జేపట్టితివేని నీ వారాకుమారునికిఁ గాని మారునికిఁ గాని భయపడ నవసరములేదు.

య.—(తనలో) అవును. పృథ్వీరాజుం జేపట్టినచో సింహమ్మునోత్తు నక్కనూనపాలు గానట్టులు సేనాదుర్మార్గులపాలెట్టగుదును.(ప్రకాశముగా) చెలీ! ఆకార్యము మిగుల దుర్ఘటంబు.అంతభాగ్యమెక్కడ? నాకెక్కడ? లభించుట యెక్కడ? అతనిపై నాశ వదలుకొన్నదాన.

క.—ఎందుచే వదలుకొన్నదానవు?

తా.—అతం డెచ్చటను గనఁబడకపోవుటచే.

క.—(నవ్వుచు) ఎచ్చటను గనఁబడలేదందువేమి? ఇచ్చటనే యున్నాఁడు.

తా.—(సంతోషముతో) ఎచ్చట? ఎచ్చట?

క.—ఎచ్చటనా? నీహృదయంబునందు.

తా.—(కోపము నభినయించుచు) చాలు, చాలు నీపరిహాసవాక్యంబులు!

క.—పరిహాసంబు కాదు. నిజముగాఁ జెప్పు, నీహృదయమందు లేఁడా?

తా.—(మౌనంబుదాల్చి యూరకుండును.)

క.—ఇంక నొకచోటఁ గూడ నున్నాఁడు.

తా.—(తనలో) పృథ్వీరాజును నావలె మఱి యేరాజకన్యక వైన వరించి యున్నదికాఁబోలును? (ప్రకాశముగా) మఱెచ్చట?

క.—చిత్రపటంబునందు.

తా.—ఆచిత్రపటమే నన్నిట్లు విచారంబునం ద్రోయుచున్నది. లేనిచో విచారమే యుండకపోను.

క.—సుందరీ! విచారింపకుము. ఈరాజనందనుఁడు నీకన్నులకు విందొనర్పఁ గలఁడు. నీవిచారంబుల నన్నిఁటిం దొలఁగింపఁగలఁడు. నిన్ను వరింపఁ గలఁడు.

అంత "అవునవును. నీ వన్నమాట నిశ్చయంబె" (అన్నధ్వని యేతెంచు).

క.—(ఆధ్వని నాలకించి) తారా! కార్యంబు నెఱవేఱుట నిశ్చయంబు. చూడుము. ఉపశ్రుతివాక్య మెట్లువచ్చినదో! అట్టిది శుభసూచకమని తలపోయుము.

తా.—ఓసీ! మనప్రసంగంబు విని యెవరైన నిట్లు పలికినారేమో!

క.—లేదులేదు. వారలు చాలదూరమందున్నవారు. వాక్యంబులు వినుము! మాటలాడుచున్నారు. (అని వినుచుందురు).

తా.—చెలీ! "అవునవును" నీవన్నమాట నిశ్చయంబే! వీరిచ్చటనున్నారు.

క.—(ఆలకించి) చెలీ! రమాబాయియుం జెలికత్తెయుం మననిమిత్తము వచ్చుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది.

తా.—అవును.

క.—సుందరీ! నీకార్యంబు నెఱవేఱుట సిద్ధము.

తా.—ఏమో! నాకు నమ్మకములేదు. అతని వెదకఁబోయినచారులు విఫలప్రయత్నులయి వచ్చినారఁట. అంతభాగ్యము లభించునా?

క.—అంతమాత్రంబుచే నిరాశచేసికొనరాదు. నీజనకులు మరలఁ జారులఁబంపినారు. ఈపర్యాయ మాతనిజాడలు తప్పక తెలియఁబడకమానవు.

తా.—ఏమో! భగవదనుగ్రహ మెట్లున్నదో!

క.—నీయందు భగవదనుగ్రహము ప్రాప్తగనున్నది. విచారంబు నొందకుము. అందువలన నవనీతకోమలమగు నీశరీరంబు చెడిపోవును. ఒకమారు గృహారామంబున విహరించ పత్తము రమ్ము. నీమనంబున విచారంబు తొలంగి చనును.

తా.—అట్లే (అని లేచి పోవుచుందురు).

అంతచాలుచాలు, మీస్నేహంబు నన్నుఁబిలువకుండవచ్చుట యుచితమా? నన్నుఁగూర్చి యేదోచెప్పకొనుట కిట్లువచ్చినారు. తెలిసినది లెండని వడివడిగా నడచి రమాబాయి చెలికత్తెతో వీరియొద్దకు వచ్చె.

తా.—ఎందులకు మామీఁద నిట్టినేరముల నారోపింతువు? నిన్ను నుద్దేశించి యేమిమాటలాడుకొందుము?

క.—ఏమిటిదియో? నాకుఁ జాలినంతయుండమ లేదనియు మంచిదానను గాననియు

తా.—కలవాణీ! చూచితివా? దీనిప్రసంగ మేమైన వచ్చినదా?

క.—(రమాబాయింజూచి) ఓసీ! నీవెందుల కనుమానమొందెదవు? తారాబాయి మునుపటివలె నిన్నుఁగూర్చియు నన్నుఁగూర్చియు మాట్లాడుకొనుచున్నావా? అట్టి యవస్థ గడచినది.

ర.—(ఆవాక్యమును పరకుగొనక) అట్లయిన దొంటిరీతిగా నన్నెందులకుఁ బిలిచినారు కారు?

క.—నేనుఁ దారయుం మాటలాడుకొనుచు నిచ్చటకు వచ్చితిమి. మాటలసందడిని నీమాట మఱచితిమి. అంతమాత్రంబుచే ననుమానంబు చెందకుము.

తా.—(కలవాణింజూచి) ఓసీ! ఎంతముద్దరాలవే? నీ గూఢాశయంబులు నాకుఁ దెలియకపోవు. ఎందుకు మాటిమాటికిఁ బరిహాసంబులు పలుకుదువు. నే నెప్పుడు నీవన్నట్లు ప్రవర్తింపలేదు?

క—చెలీ! పరిహాసవాక్యంబు లసత్యవాక్యంబు లని తలంపకుము.

T. ////

ర.—(నాలు గడుగులిడి) క్రిందఁబ్రాకుచున్న మల్లీలతను దీసి పందిరికెక్కించి, చెలీ! ఈమల్లీలత యెంతబాగుగఁ బ్రకాశించుచున్నదో చూడుము.

తా.—అవును. నిశ్చయమే. పండితులు, లతలు, సదాశ్రయణంబు లేనిచో జక్కఁగఁ బ్రకాశింపరు.

క.—ముఖ్యమైనది విడిచినారు.

తా.—(గ్రహించి, తనలో) "సదాశ్రయేణశోభంతే పండితా వనితాలతా" అన్నటుల మీరుఁగూడ నాశ్రయంబు గలిగినచో మిగులఁ బ్రకాశింతురని చెప్పి మమ్ము నెకసక్కెములాడుచున్నది. (ప్రకాశముగా) చాలు చాలు. తెలిసినది నీవు కష్టపడిచెప్ప నక్కఱలేదు.

ర.—(నాలుగడుగులు నడిచి రత్నంబులతోఁజెక్కిన సింహంబు జూచి) చెలులారా! ఈరత్నసింహం బెంతభయంకరముగా నున్నదో! చూచితిరా?

క.—అవును. రత్నసింహజనితమైనభయంబు నీకుండిన నుండవచ్చు. గాని మాకట్టిభయము లేదు.

తా.—(కొంచెము నడచి) కలవాణీ! మన రమాబాయిమనంబు రత్నసింహాపవ్యాప్తంబయినది. కావుననే మనంబు నాకర్షించుకొని రాలేకున్నది. రమ్ము పోదము.

క.—ఒకరిచే మనం బపహృతంబయినప్పుడు దానినాకర్షించుకొనుట కష్టముగదా? అందఱకు నది యనుభూతమే.

తా.—(తనలో) నన్నుఁగూడ నెత్తిపొడుచుచున్నది. అని తలంచి మాటాడక యట్లు పోవుచుండు.

ర.—(తనలో) తారాబాయి, కలవాణి, వీరిరువురు రత్నసింహాపదమును శ్లేషించి, రత్నసింహుఁడనియెడు నర్థముచెప్పి యెకసక్కెములాడుచున్నారు (ప్రకాశముగా) చెలీ! ఆక్షేప చాలు లెండు. మీయభిప్రాయంబు నాకుఁ దెలియకపోలేదు!

క.—ఆక్షేప యిప్పుడేమి తెలియును? ముందుముందు తెలియఁగలదు. ప్రస్తుతమాక్షేప మనస్సంకల్పితంబు మాత్రమే.

(కలవాణివాక్యము ముగియకుండగనే).

తా.—ఇటురండు. ఈకటాకముచెంత గూర్చుందము.

ర.—చేరఁబోయి, అక్కను. ఈకటాకము పుండరీకాదివిలసితంబయి తారావారవిలసితమయిన యాకసముపగిది నున్నది చూడుము.

క.—(వారల సమీపించి) మనరమాబాయి యెంతయుఁ జక్కఁగ వర్ణించినది. అవు నీసరోవర మట్లె ప్రకాశించుచున్నది.

తా.—పాపము చూడుఁడు, ఈయుత్పలంబు లెట్లు ముకుళించియున్నవో!

క.—అవును. నిజమే కాని, తారానాథుఁ డభ్యుదయంబున నివియన్నియుఁ జక్కఁగ వికసించును.

ర.—కలవాణీ! నీవు చెప్పినట్లు తారానాథుఁ డుదయించిన నీయుత్పలంబులే కాదు. మఱికొన్ని యుత్పలంబులుకూడ వికసించును.

తా.—(తనలో)వీరిరువురు నన్ను పరిహసించుచున్నారు. నాపేరు తార. కాన నాకధిపతి యగు పృథ్వీరాజుసందర్శనంబు గలిగిన నానేత్రోత్పలంబులు వికసించునన్న యభిప్రాయము స్పష్టమగుచున్నది. ఇందులకుఁ దగినట్లు సమాధానము చెప్పవలయును. (ప్రకాశంబుగా) కలవాణీ! మీవాక్యంబు లెంతయు యుక్తంబులయియున్నవి. కాని యిందొకటి చిత్రము.

క.—ఆచిత్ర మేమి?

తా.—తారానాథదర్శనంబునఁ గల్వలు వికసించుట సహజమే కాని రత్నసింహదర్శనంబు గలుగునప్పుడు కలువలు వికసించుట.

క.—(చప్పటలు చఱచుచు. నవ్వుచు) బాగుబాగు. చక్కఁగ సమర్థించితివి. (అని రమాబాయివైపు చూచును)

ర.—(చిన్నపోయి) మందహాసంబు చేయుచు, మఱియొక దిక్కున కరుగుచుండును.

తా.—రమా! కోపమాయేమి? (అని యామెను సమీపించును)

క.—(ఆమెను సమీపించి) కోపమున కేమున్నది? పరిహాసము లాడుకొన్నంతమాత్రమునఁ గోపము వచ్చునా? (అని సరసభాషణంబు లాడుచు)

వారొకరిచేతి నొకరూనుకొని మల్లీ జాతీ కుసుమంబులఁ గోసి యలంకరించుకొనుచు, నతికుతుకంబున విహరించుచుండిరి. ఆసమయంబున "ఓకలవాణీ! రండు రండు. రాజుగారి సెలవగుచున్నది" అనియొక యెలుంగు వీతెంచినది. అంతఁ దారాబాయి మొదలగువా రాయెలుంగు నాలకించి వనవిహారంబు చాలించి రాజదర్శనంబునకుం బోయిరి.

పదియవ ప్రకరణము.

లోకములోఁ గష్టమెంతో సుఖమంత. సుఖమెంతయో కష్టమంత. ఈ రెండును గావటికుండలచందంబున సమానంబులై యుండు. కొందఱు సుఖమ్మల్పమ్మనియు, దుఃఖ మధికంబనియుఁ దలంతురు. సుఖకాలము ముదావహమగుటచే వేగముగ గతించునట్లాభాసించు. దుఃఖము దుస్సహంబయియుండుటచేఁ జిరకాలస్థాయిగ నున్నట్లుతోఁచు. అంతియకాని యవి యన్యోన్యాధికంబులై యుండవు. ఇవి లోకములోని వారికెల్లను బర్యాయంబునఁ బ్రాప్తంబులగుచుండు. కావునఁ గొందఱు కష్టంబు ననుభవింపవలసినప్పుడు వఱికొందఱు సుఖంబనుభవింపవలసియుండు. ఇది తెలిసికొని సుఖదుఃఖంబులు ప్రాప్తించునప్పుడు పండితులు మోదఖేదంబులం జెందరు. పామరులు కష్టకాలమప్పుడు దుఃఖంబుఁ జెంది సౌఖ్యకాలమప్పుడు సంతసంబును జెందుదురు. ఇది మిగుల బుద్ధిహీనతను దెలియఁజేయును. ఆకష్టసుఖంబులు నియతంబులు కావు. అవి నక్తందివంబులవంటివి. రాత్రి శాశ్వతముగానుండునా? కాక పగలు శాశ్వతముగా నుండునా? ఉండవు. అట్లె కష్టము శాశ్వతముగానుండదు. సుఖంబు శాశ్వతముగానుండదు. ఇట్లుండ సుఖదుఃఖంబులకై మోదఖేదంబులఁ జెందనేల? మఱియు రాత్రి యహంబును సూచించు. అహము రాత్రిని సూచించు అట్లె సుఖంబు కష్టంబును కష్టంబు సుఖంబును సూచించుచుండు. అట్టి కష్టసుఖంబులు దైవాధీనంబులు. వాని గుఱించి విచారింపనేల? విచారించినను లాభంబులేదు.! దైవగతి యమేయము. దాని నెవ్వరు దెలిసికొనలేరు. నా

కిట్టిదశపట్టనని స్వప్నమందైన నెఱుంగుదునా? సరిగా భోజనంబు లేకపోవుటచే దేహంబు కృశించుచున్నది. అవయవంబుల పటుత్వంబు తగ్గుచున్నది. నాకు నాల్గయిదుదినంబులనుండి భోజనము లేకపోవుటచేత నే నడుగుదీసి యడుగిడ శక్తిలేకున్నాను. సతత మన్నంబు తినక ఫలమూలాదులతోఁ గాలంబు గడపు మునీశ్వరులెట్టుగాఁ బ్రవర్తింపఁగలరో! వారుమనస్సునెట్లు నిలకడగా నుంచికొనఁగలరో ! నాకబ్బురంబగుచున్నది. అక్కటా ! వృత్తులలో మునివృత్తి మిగులఁగష్టము. తనివితీర భుజించినపిమ్మట నెట్టి కార్యంబుల నయిన నాచరింపవచ్చును. కాని యట్టిభోజనంబు లేనిచో నూరక కూర్చుండి కాలము కడపు మన్నను కష్టంబే! నేను మొదట మునివృత్తినవలంబించుట యుక్తంబని తలంచితిని గాని నాకిప్పు డది భయంకరముగాఁ గాన్పట్టుచున్నది. యుద్ధమందు కరవాలంబు కేలఁగీలించి శత్రువీరుల నఱకుచు వారిచే నఱకఁబడి కాయంబునకుఁ గాయంబులు దవిలించుకొనుట నాకుభయంబును గొలుపదు. కాని యిది నన్ను మిగుల భీతుం జేయుచున్నయది. మేము కొనివచ్చిన ధనమంతయుం జెలవయినది. ఇంక మాయొద్ద ధనము నుంతేనియు లేదు. వజ్రపుటుంగరము విక్రయించి యింకఁ గొంత కాలము గడపవచ్చునని తలంప దాని నేదురాత్ముఁడో తస్కరించినాఁడు. ఎప్పుడును రాత్రియందు సరిగా నిద్దుర పట్టుటలేదు. నాఁ డావస్తువుపోవుటకే కాఁబోలు నంత గాఢనిద్ర యావేశించినది. పెద్దమ్మదేవ కటాక్షంబున్నఁ జేతివస్తువు నైనం గోలుపోవుదు రనిచెప్పుటకు సందియముండునా? గతించినదానికి విచారింప నవసరములేదు. కావున నీతలంపు విడిచి ప్రస్తుత మే రాజునొద్దనయిన గొలువునకు కుదిరియుండుట మంచిది కాని తుచ్ఛులైన మహమ్మదీయుల సేవింపరాదు. కాశీరదేశంబును క్షత్రియులు పరిపాలించుచున్నారని వినియున్నాను. అచ్చటికిఁ బోవుట కర్తవ్యంబని తనతోఁ వచ్చుచున్నవానితోఁ బలుకుచు నొకపురుషుండు ప్రయాణము చేయుచుండె. అంత "అయ్యా! ఆపోవుడివారెవ్వరు? నిలుండు నిలుండు" అను శబ్దమొకటి వీతెంచె. అది విని యాబాటసారులు నిలువఁబడి వెనుకకుఁ దిరిగిచూడ నిరువురు పురుషులు వచ్చుచుండ గానఁబడియె. వా రెవ్వరో యనియోజించు సమయమునఁ దఱసి వారినందఱఁ బరీక్షించి చూచి వారిలో నొకనితో నిట్లనియె.

రెండవవాఁడు.—అయ్యా! నన్నెచ్చటనైనఁ జూచినట్టు జ్ఞప్తి యున్నదా?

మొదటివాఁడు.—(అతనిఁజూచి) జ్ఞప్తిలేదు. మీరెవరో నాకుఁ దెలియదు. ఎందుకు మమ్ము నిలిపినారు?

రెం.—కొన్ని సంగతులు మాటాడవలసి యున్నవి.

మొ.—ప్రసంగింపుఁడు.

రెం.—నీవు రాయమల్లుని కుమారుండవు కావా?

మొ.—నన్ను మీరెక్కడఁ జూచినారు?

రెం.—బాబా! నీవు మఱచితివిగాని, నే వేయిజన్మంబులకైన మఱతునా? నాఁడు నీవెంతయుపకారము జేసినావు!

మొ.—ఎంత యుపకారము చేసితినో నాకేమియు జ్ఞప్తిలేదు.

రెం.—నాప్రాణంబుల రక్షించినావు.

మొ.—ఎవనినుండి?

రెం.—భయంకరమయిన పులులనుండి.

మొ.—(స్మృతి నభినయించుచు) (ఆకాశముపైఁ జూచుచు) ఆఁ! జ్ఞప్తికి వచ్చినది. నేను మఱచిపోయితి. నాకు మీరు మిత్రసత్తములు (అని చేయిపట్టుకొనును).

రెం.—కాకేమి? మిత్రుండవయిన నీసందర్శనంబు నాకమితానందంబు గొలుపుచున్నది. ఎచ్చటికిఁ బోవుచున్నారు?

మొ.—కాశ్మీరదేశంబునకు.

రెం.—ఎందులకు?

మొ.—ఆరాజు నాశ్రయించి యేదయిన నుద్యోగంబు సంపాదించికొనుటకు.

రెం.—ఉద్యోగంబునకై ఇంతదూర మేఁగవలయునా?

మొ.—రాజస్థానంబుననుండ నిష్టంబులేదు. అందుచే నంతదూర మేఁగవలసి వచ్చినది.

రెం.—రాజస్థానంబున నీవు చేయవలసిన కృత్యంబు లెన్నియో గలవు. దీనిని నీవు విడువ వలనుపడదు.

మొ.—అట్టికార్యంబు లేవి?

రెం.—తరువాత చెప్పెద.

మొ.—ప్రస్తుతంబు మే మేమి చేయవలయు?

రెం.—గద్వారుదుర్గంబునకు రండు.

మొ.—వచ్చిన నేమి? ఉద్యోగము లభించునా?

రెం.—(నవ్వుచు) ఉద్యోగంబే కాదు. రాజ్యంబే!

మొ.—అచ్చటి యుదంతమేమి? మీవృత్తాంతమేమి? మే మిట్లు వచ్చుచున్నామని మీ కెట్లు తెలిసినది? చెప్పుఁడు.

రెం.—అయ్యా! ఆయుదంతంబంతయు. చెప్పెద వినుఁడు. నేను గద్వారు దుర్గమందుండుదును. నాకు రాజపుత్త్రులం దనురాగంబెచ్చు. అందులోఁ జిత్తూరు రాణాలపై నున్న యనురాగంబునకు మేరలేదు. అందులకు వారి సత్ప్రవర్తనంబే కారణంబు. నాఁడు నీతో స్నేహంబుచేసి గద్వారు ప్రవేశించి పిమ్మట నీయుదంతమునకై నాశిష్యులఁ జిత్తూరునకుఁ బంపితి. వారు తిరిగివచ్చి నీవు సంగునితోఁ బోట్లాడితి వనియు, రాయమల్లుండులకుఁ గోపించి నిన్ను పురంబునుండి వెడలఁగొట్టెననియుఁ జెప్పిరి. అందులకు నే మిగుల విచారపరీతుండనై నీకోసము రాజస్థానంబునంతను వెదకించితి. కాని నీ వీయరణ్యంబుల నుండుటం గాఁబోలు మచ్ఛిష్యులు నిన్నుఁ గొనలేకపోయిరి. కాని నే వెనుక నీకిచ్చిన యుంగరంబు నాశిష్యుండు గొనివచ్చి తనచోరత్వంబు క్షమింపుఁడని వేఁడుకొని నాకొసంగె. అంత దానిం జూచి నీయుంగరంబుగా భావించి నీవృత్తాంత మిఁక దెలియునని యపరిమితానందంబు బూని యా తెల్లవాఱుజామున లేచి ప్రయాణంబొనర్చి సర్వస్థలంబులఁ గ్రుమ్మరుచుఁ గన్నవారినెల్ల నడుగుచువచ్చి యెట్టకేలకు నీసందర్శనమాచరించితి. కృతకృత్యుండనైతి. నాశ్రమంబు సఫలంబయ్యె. గద్వారు దుర్గంబు పూర్వము చిత్తూరువారి పరిపాలనలోనుండెడిది. ఆదుర్గంబు మీపెదతండ్రి యుదయసింగు రాణాయయిన కాలంబున మీనవంశజాతు లగురాజులు వశంబు గావించుకొనియున్నారు. మీతండ్రియయినను వారిని జయించి స్వాధీనంబుచేసికొన లేకపోయినాఁడు. దాని నీవిప్పుడు వశంబు గావించికొనుము. సైన్యసమేతుం డగు రాయమల్లు

స్వాధీనము చేసికొనలేని గద్వారుదుర్గంబు నేనెట్లు వశంబు గావించుకొఁ గలనను సందియంబుం బొరయుము. ఈసమయంబున నారాజుల జయించుట మిక్కిలి సులభము. ఆరాజులు దుర్గంబును సరిగాఁ బాలింపలేకున్నారు. దొంగతనంబులు హెచ్చుచున్నవి. ప్రజలు తమతమవస్తువులం గాపాడుకొనలేక దొంగలవాతం బడవేయుచున్నారు. ఆరాజునకుఁ జోరత్వంబు వారించు నంతటి సామర్థ్యంబయినలేదు. మిక్కిలి పిఱికివాఁడు. నీవు ప్రచ్ఛన్నవేషుండవయి నాతోరమ్ము. నిన్ను దుర్గంబులోనికిఁ గొనిపోదు. సమయంబు జూచి వారలఁజంపి రాజ్యం బాక్రమించుకొనవచ్చు. మఱియును నందు ఓజుండను సర్దారుం డొకఁడు గలఁడు. ఆతఁడు మిగుల మంచివాఁడు. అతనికిఁ గొంత సైన్యంబు గలదు. అతఁడు నాకుఁ బరమాప్తుండు. అతండు మనకు సహాయపడక మానఁడు. గద్వారు సీమ జయించుటవలన నీవు రాజవగుటయే కాక యింకొకలాభంబుగూడగలదు. ఈయందంతమ్ము రాయమల్లువిన్నచో మిగుల నానందించి నీయసాధారణసామర్థ్యంబునకు మెచ్చికొని, పూర్వక్రోధంబువిడిచి చేరఁదీయకమానఁడు. చిత్తూరునకుఁ గూడ గొప్పముప్పొకటి రాఁదలంచియున్నది. దామోదరసింగు మాళవరాజు నాశ్రయించి యతనికిఁ జిత్తూరు జయించి యిచ్చెదనని ప్రతిన పట్టెనఁట. మఱియును సురేశమల్లు దామోదరప్రేరితుండయి నీకు, సంగునకు విరోధము గల్పించినాఁడు. మీ యిరువురిట్లు విదేశగతులగుటం జూచి సురేశమల్లు రాయమల్లునకు నిక్కంపు హితుండుఁబోలె వర్తించుచు నతని యనుగ్రహంబును సంపాదించి యధికారంబును బొంది వర్తించుచున్నాఁడఁట. అందువలనఁ జిత్తూరునకు ముప్పువాటిల్లుట నిక్కంబు. మనము సమయంబుగని పెట్టియుండి యాముప్పును దప్పింపవలసియున్నది. మఱియును దామోదరుండు రాజ్యాభిలాషియై తారాబాయినిగొనిపోయి సుల్తానున కర్పించి సూరథానుల సంహరించి తోధానగరంబు గొనందలంచియున్నాఁడు. ఆదుర్మార్గుఁడు రాజపుత్రకులంబునం బుట్టినరాజపుత్రులందఱకును సిగ్గు గలిగించుచున్నాఁడు. ఉత్తమరాజపుత్రికను మ్లేచ్ఛులకుఁ గొనిపోయి యిచ్చుచుండుటఁ జూచి

యూరకుండుట యుక్తంబుకాదు. కదా? ఆ తోధానగరంబు మీ రాజ్యంబులోనిది. మీరాజ్యంబులోనున్న వారి కిడుమ ప్రాప్తించునపుడు వారించుట మీకు విహితధర్మంబు. మఱియును సూరధానులు నీశౌర్య సాహసాదులను సద్గుణంబులను విని తనకూఁతును నీకర్పింపఁదలంచి నీకై వెదకించుచున్నట్లు నాశిష్యుం డొకండు చెప్పియున్నాఁడు. ఆ తారాబాయి నిరుపమాన సౌందర్యవంతురాలు. అధికపరాక్రమశాలి. ఆయుధవిద్యానిపుణురాలు. అట్టి యువతినిఁ బెండ్లాడు నీభాగ్యం బెంతయుఁ గొనియాడవలసియున్నది. ఇన్ని కార్యంబులు నీవు చేయ వలసియుండఁగ రాజస్థానంబును విడిచిపోవుట తగునా? నీవు కాశ్మీరంబున నున్న నీవర్తమానంబు లెట్లు తెలియును? కాన గద్వారునకు పిమ్ము. ఆకార్యంబుల సాధింపుము. సత్కీర్తి నల్దిక్కుల నింపుము. చిరకాలంబునుండి సత్పుత్రులచేఁ బరిపాలింపఁబడి మహాఖ్యాతిం గాంచిన చిత్తూరు మ్లేచ్ఛవశంబు గాకుండఁ జేయుము'' అని పల్కిన నాతని పల్కుల నాలకించి పృథ్వీరాజిట్లనియె. ''ఓయోగివర్యా! రాజపుత్రులందును చిత్తూరునందు నింతవిశ్వాసంబుగలిగి ప్రవర్తించు మహానుభావుండవయిన నీకు వందనంబు లర్పించుచున్నాను. మీసందర్శనంబు లభించినందులకు మిగుల నానందించుచున్నాను. స్వరాజ్యంబు రక్షించుటలో మీరు చెప్పుచున్నంత ప్రయత్నం బేభూపాలుండును నేమంత్రిసత్తముండును జేసి ప్రవర్తింపలేదు. అట్లులేయయిన వారివారి రాజ్యంబుల కట్టిదురవస్థ బట్టనే పట్టదు. నాయుంగరంబు తస్కరుం డెవ్వఁడో హరించెనని విచారించితి. ఆయుంగరంబే మనయిర్వురకు సంఘటనం బొనరించినది. ఆయుంగరంబును మీశిష్యుండు గొనివచ్చి మీ కొసంగకున్నను, మీరు వెంటనే గదలివచ్చి నన్నుఁ గలియకపోయినను మీరు పైనివచించిన యాపదలన్నియు సంప్రాప్తంబులుగావలసినవే. నా కీయుదంతం బేమియుఁ దెలియమిచే నేఁగాశ్మీరంబునకుఁ బోవుచున్నాను. మీరు నుడివిన ట్లింతదూరంబుననున్న నేను దామోదరుని మాయోపాయం బెట్లు తెలిసికొనఁగలను? నేఁడు సుదినము. మీవంటిహితుని మఱొక్కనిం జూడ. మీరుచెప్పిన గార్యంబు

లన్నియుఁ జక్కఁ జేయుదు. మహానుభావులరయిన మీరు నాకు నిక్కంపుహితులరై యుండ నాకేమి లోపము? మీయాజ్ఞ చొప్పునఁ బ్రవర్తింతును. యుద్ధంబులందు నాపరాక్రమంబు వెలువరింతును. మిక్కిలి పరిశుభ్రమయిన కీర్తిని వరింతు" అని మహావినయంబుతోఁ బలుకుచున్న పృథ్వీరాజునకుఁ దనయొద్దనున్న యంగుళీయకంబు నొసంగి యోగి యతనిం జూచి "ఓయీ! ముందుగాఁ బోయి గద్వారు వశంబు గావించికొందము రమ్ము. ఆదుర్గంబును మనము నునికిపట్టుగాఁ జేసికొని తక్కిన కార్యంబులు సాధింపవచ్చును. రండు గద్వారునకుఁ బోద"మనిచెప్పి ప్రచ్ఛన్నవేషులయిన వారితోఁ గలిసి గద్వారునకుఁ బోయి మఱి ప్రవేశం బొనర్చె.

పదునొకొండవ ప్రకరణము.

సకలమానవులకును మిగుల నబ్బురంబుగొలుపు వస్తువేది? కొందఱు గడియారమనియుఁ, గొందఱు ధూమశకటంబనియు, మఱికొందఱు విద్యుచ్ఛక్తియంత్రంబులనియు, నింకొకకొందఱు తంత్రీవార్తలనియు, వేఱొకకొందఱు ప్రపంచకమనియుఁ నుడువుదురు. ఇవియన్నియు నాశ్చర్యకరంబులే. కాని యత్యాశ్చర్యకరంబగునవి కావు. అట్టిది యొకటియున్నది. అది రాత్రులం దండఱకు ననుభూతంబగుచుండు. దాని కున్న సామర్థ్యము మఱియొకదానికిలేదు. అదిధనవంతుని దరిద్రునిగాఁ జేయు. పరమదరిద్రునిఁ గుబేరునిగాఁ జేయు. అంతఃపురంబులందున్నవాని మహారణ్యగతునిగాఁ జేయు. మహారణ్యగతుఁడైనవాని శుద్ధాంతవర్తినిగాఁ జేయు. ఒకమాఱు కొండనెక్కించు, ఒకమారు గోతిలోఁ ద్రోయును. ఒకపరి యేనుఁగునెక్కించు. మఱియొకమాఱు ఖరవాహనునిగాఁ జేయు. ఒకసారి విచారసాగరంబులో ముంచు. ఒకవేళ నానందాంబుధి నోలలాడించు. ఒకమాటు నవ్వించు. ఒకమా ఱేడ్పించు. ఒకపర్యాయము మిత్రుని శత్రువుగాఁ జేయు. మఱియొకపర్యాయము శత్రువును మిత్రునిగాఁ జేయు. ఒకమారు మహాపర్వతమునైన బంతిగాఁ దూలించునంతటి బలవంతు

నిగాఁ జేయు. ఒకమాఱటునున్న గడ్డిపోచ నిటు వేయలేనంత దుర్బలునిగాఁ జేయు. ఒకమాఱు స్వర్గాదిలోకంబులఁ ద్రిప్పుచు మానవుని స్వస్థానంబునుండి కదలనీకుండగనే సకలపదార్థంబులం జూపుచుండు. సకలస్థలంబులం ద్రిప్పుచుండు. సకలమార్గంబుల నడిపించు. అది యేదియో చదువరులు గ్రహించియే యుందురు. అయ్యది స్వప్నము. దాని ప్రభావము నిరుపమానమయినది. అయ్యది యిట్లు వర్ణింపఁబడినది.

మ. ఒకచోఁ గేనియుఁ జూడకున్న మనమందూహింపకున్నన్ మఱెం
 తొకలోకంబుననున్న దుర్ఘటములై యున్నం దగన్ స్వప్నముల్
 సకలార్థంబులఁ దెచ్చిచూపును యథాస్థానంబునం దుండ ధా
 తకునైనన్ దెలియింపఁగా దరమె తత్సామర్థ్యమున్ భూవరా.

సర్వానుభూతం బయినదీనిఁ గూర్చి యింతకంటెఁ జెప్పనక్కఱ లేదు. అయినను దీని ప్రభావము నొకమాఱు కనుఁగొందము. సూరధానులు కొంచెము వయస్సుమీఱినవాఁడు. అతనికిఁ బగలు నిద్రించెడునలవాటు కలదు. అందుచే నతఁడు తనయంతఃపురంబున హంసతూలికాతల్పంబుపయి నిద్రించెను. కావలిభటులు లోపలికి నిద్దురబట్టినతోడనే తలుపులు బంధించిపోయి ద్వారంబులను గాచికొనియుండిరి. ఆరక్షకభటులొక్కొకమాఱు నిశ్శబ్దంబుగాఁబోయి యాతండు మేల్కొనునేమో యనిచూచుచుండిరి. కాని యతఁడు గుఱకపెట్టి నిద్రించుచుండెను. అందుచే వారలు దిరిగిపోయి ద్వారంబులయొద్ద ఖడ్గధారులై భద్రముగాఁ గాపుండిరి. అంతలోపుననుండి ఆయ్యో! అంతయాపద వచ్చినది. చచ్చితిని. చచ్చితిని. ఓరీ! దురాత్మా! రత్నసింహా! ఆప్తుండ వని విశ్వసించియుండ నీవును దామోదర గోపాలసింహులవలె విశ్వాసఘాతకుండవై నాపై మిరా? నన్నుఁ జంపకుము. చంపకుము, ఓరీ జయరాము! ఏదేదీ కత్తి! రయంబునఁ దెమ్ము! తెమ్ము-తెమ్ము-తెమ్ము-తెమ్ము-తేతే ఏ ఏ ఏ ఏ ...... అను వికృతధ్వని యేతెంచి ద్వారపాలుర కర్ణబిలంబుల దాఁకెను. వారాధ్వని విని త్రుళ్లిపడిరి. నిశ్చేష్టితులైరి. ప్రభువునకు శత్రువులనుండి యపాయము మూఁడినదని తలంచిరి. ఒకరికిని బొందిలో ప్రాణంబులు లేవు. పూర్వము పదిపర్యాయములు గదిలోనికిపోయి వచ్చినవారిలో నొకఁడును బోసాహసింపకుండె.

తామచ్చటనున్న ప్రాణంబులుపోవు ననికొందఱు పర్విడిరి. కొందఱు ధైర్యము వహించి కారణ మూహించుచుండిరి, అంత జయరా మనెడు ముఖ్యభటుఁడు కరవాలంబుఁ కేలఁగీలించి తలుపుదీసి లోనికిఁ బ్రవేశించెను. రాజు హంస తూలికాతల్పంబును సమీపించె. కాని సూరధాను లాతల్పమందు గానరాఁడు. అంత వానికిఁ హృదయము కంపింపఁ జొచ్చె. గవాక్షములన్నియు మూయఁ బడియుండఁగా రాజెట్లెచ్చటికిఁబోయె నని చింతించుచుండె. అట్లు వీఁడు పరిశీలించుచుండ సూరధాను లొకగవాక్షమును సమీపించి తలుపుదీయఁ బ్రయత్నించుచుండె జయరా మతని గనిపెట్టి యాతనిసమీపించి యాగవాక్షంబును దెఱచి తన ప్రభువును జూచెను. అట్లతఁడులేచి తల్పంబుడిగ్గి గవాక్షము సమీపించి దాసితెరవఁ జేతులు జాచుచున్నను నతడు కన్నులను మూసియే యుండెను. వెంటఁ జెమ్మటలేఱులైపాఱుచుండెను. జయరాము తట్టిపిలిచెను గాని యతఁడు ప్రత్యుత్తరమీలేదు. అతనియొంట నెచ్చటను గాయమున్నట్లుకనుపడలేదు. అప్పు డతనికపాయంబు గలుగలేదని నిశ్చయించి గొనిపోయి తల్పంబుపయికూర్చుండఁబెట్టి మేల్కొలిపెను. అంత సూరధానులు కొంతసేపటికిఁ గన్నులువిచ్చిచూచెను. కాని యతనికి నిద్రాప్రవృత్తి పూర్తిగ మరలకపోవుటచేఁ దనయెదుట ఖడ్గపాణియైయున్న జయరాముని రత్నసింహునిగాఁ దలంచెను. అతఁడు తన్నుఖడ్గముతోఁ వ్రేయుచున్నట్లుభావించె. "ఒరీ! దురాత్మా; రత్నసింహా! అధికారమంతయుం నీకిచ్చినందులకుఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్తంబుచేసితివిరా! నిష్కారణముగా నన్నుఁ జంపవద్దు. నా కొక యాయుధంబును గొనిరమ్ము. పిమ్మట నిరువురము ఖడ్గపాణులమై పోరాడుదము" అని మరల గట్టిగానఱచెను. అంత జయరాము తన ప్రభువునకు నిద్రరమత్తు పూర్తిగా వదలలేదని నిశ్చయించి తగిన ప్రయత్నంబులచే నతనిమేల్కొలుపుచుండెను. అంత నొక్కొకభటుఁడే లోపలికి రా జొచ్చెను. అట్లు కొంతసేపటికి మందిరాంతరంబు రాజభటమయంబై చూపట్టె. వీరల కలకల ధ్వనినిబట్టియు, జయరాముచేసిన ప్రయత్నంబులంబట్టియుం సూరధానులు మేల్కొనెను. అప్పటికతనికి లోకజ్ఞానంబు గలిగినది. మనుష్యులపొత్తి పట్టఁదగియుండె. ఆభూపాలుండు వారలనందఱును గాంచి నిట్టూర్పువుచ్చి తనస్వప్న వృత్తాంతంబును స్మరించుకొని తాను భయపడి కేకలువేసియుండుటచేత నే

వారందఱువచ్చి రవి భావించికొని తనకుఁదానే విస్మయంబు చెందుచు జయ రాముం దక్క తక్కినపరిచారకుల నందఱ నంపివేసి యాభూపాలుండు తాఁ గన్న దుస్స్వప్నంబు తప్పక చేట్లు పుట్టింపకమానదని భయంపడుచుండెను. సుస్వప్న దుస్స్వప్నంబులు తప్పక తత్తత్ఫలదాయకంబు లగునని యతనికిఁ బెద్దనమ్మకంబు కలదు. పూర్వము పురోహితులుచెప్పిన దుస్స్వప్నోపశమన మంత్రము జ్ఞప్తికి వచ్చె. అందుచే నాతఁడు దూర్వాంకురంబులు దెప్పించి.

"శ్లో. సహస్రపరమా దేవీ శతమూలా శతాంకురా,
సర్వగ్ం హరతు మే పాపం దూర్వా దుస్స్వప్ననాశనీ"

యనెడి మంత్రమును ముమ్మారుచ్చరించి దూర్వాంకురంబులఁ దూప్పగాఁ బాఱవైచివచ్చి తల్పంబుపైఁ గూర్చుండి జయరాముని కిట్లనియె- "ఓరీ! ఎంత బాధను బొందితిరిరా? నేను మిమ్ములనందఱను దిగిగచూతునని తలంపలేదు. నాముద్దుకుమారియెక్కడ? వేగముగా బిలిచికొనిరమ్ము, పొమ్ము" నావుఁడు జయరాము గృహారామమునందుఁ గుతుకంబుతో విహరించుచున్న తారాబాయిని బిలిచికొనివచ్చె. తారాబాయి వనవిహారంబు సల్పుచుండుటయు నాసమయం బున జనకాజ్ఞయైనదని వేగంబుగా రావలయునని భటుండువచ్చి పిల్చుట యుం, నంత తారాబాయి వనవిహారంబు చాలించి జనకనికటంబునకుఁ బోవు టయుఁ జదువరులు చదివియున్నారు. అట్లువచ్చుచున్న గారాబుపుత్త్రికను జేరఁదీసి దగ్గరగాఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని యిట్లు సంభాషించెను.

సూర.—కుమారీ! ఈ నేత్రంబులతోఁ నిన్నుజూతు ననుకొనలేదు.

తారా.—నాయనా! అంత యుపద్రవ మేమివచ్చినది?

సూ.—ఒక దుస్స్వప్నంబుఁ గాంచితిని!

తా.—అదేమి?

సూ.—ఏమిచెప్పను, తలంచుకొన్న గుండె చెక్కలగుచున్నది, నాకే యిట్టి భయంబును గలిగించుచున్నది. నీకెంతభయంబును గలిగించునో?

తా.—స్వప్నవృత్తాంతంబునకు భయపడనేల? భయపడను జెప్పుడు.

సూ.—మనరత్నసింహుండుకూడ దురకలతో నేకీభవించి నిన్నుజెఱగొనిపో యినట్లును, ఈరత్నసింహుండు భయంకరంబగు కరవాలంబు కీలించి

వచ్చి నన్ను నఱకఁబోయినట్లును, రాజ్యంబు దామోదరవశంబైనట్లును, నొక స్వప్నంబుగాంచితి.

తా.—జనకా! దీనికి వగవనేల? స్వప్నంబు లెప్పుడైన సత్యంబులగునా? నాయందలి ప్రేమాతిశయంబుకలదై మీమానసంబు సంతతము నాకుఁ దురకలవలన నపాయంబు వాటిల్లు ననితలంచుచుండుటచేతను దామోదరుండేమిచేయునో యని సర్వదా యాలోచించుచుండుటచేతను మీకిట్టిస్వప్నంబు కలిగె. అంతమాత్రంబునకు భయపడనేల?

సూ.—అట్లనకుము. నీవు చిన్నదానవగుటచే ననుభవంబుచాలక యిట్లనుచున్నావు. కాని స్వప్నంబులు తప్పక ఫలదాయకంబు లని యెంచుము.

తా.—పోనిం డట్లనుకొన్నను యింతకుఁ బూర్వముమాత్ర మందులకై విచారించుచుండలేదా? క్రొత్తవిచారంబునకుఁ గారణంబు లేదే?

సూ.—లేకేమి! ఉన్నది.

తా.—ఆ కారణంబు నుడువ్రఁడు.

సూ.—రత్నసింహునివలన మనకుఁ దప్పక యిక్కట్టు ప్రాప్తించుచునని తలంచెద?

తా.—(చెవులు మూసికొని) హరహరా! ఎంతమాటాడినారు. రత్నసింహుని మత మెంతమంచిది. అతనివలన మనకు నిక్కట్టులు ప్రాప్తించునని కాదు తొలఁగంగవచ్చు ననిచెప్పవచ్చును.

సూ.—నీకు లోకానుభవంబు చాలదు. పూర్వము గోపాలసింగు ప్రవర్తనము మొదటమంచిదికాదా! తుద కెట్లుపరిణమించినదో యెఱుంగవా?

తా.—అవును. ఒక్కఁడు దుర్మార్గుఁడని యందఱు దుర్మార్గులే యగుదురా? చక్కఁగ యోచింప రత్నసింహుని యంతఃకరణం బతినిర్మలంబు. ఎంతమాత్రము కుటిలత్వము వహింపదు.

సూ.—నీమాటలు నాకెంతేనియు రుచింపకున్నవి.

తా.—ఎందుచేత?

సూ.—నీ వనుభవంబు చాలనిమాటలు చెప్పుదువు.

తా.—జనకా? ఏల మీరిట్లుసెలవిచ్చెదరు ? పూర్వ మాలోచనసమయము లందు నన్నుఁ బిలిచి నాచెప్పినయోచన మిక్కిలి యుచితం బని గ్రహించినారు కారా? అట్లెన్నిపర్యాయములు జరుగలేదు. అప్పుడను భవంబు గలమాటలా? ఇప్పుడుకావా? మిమ్ముల నాస్వప్నవృత్తాంతమె నావాక్యంబుల మఱియొక్కరీతిగాఁ దోఁపించుచున్నది.

సూ.—ఏవో! నీతివాక్యంబులు పలికితివికాని నాకవి చెవికెక్కకున్నవి.

తా.—పోనిం డేమిచేయుందము?

సూ.—రత్నసింహుని నుద్యోగమునుండి తప్పింతము.

తా.—తప్పించి చేసెడిదేమి?

సూ.—మఱొక్కని యోగ్యుండగు రాజపుత్త్రుని నాపనియందు నియోగింతము.

తా.—రత్నసింహుని తప్పించుటకుఁ గారణంబు వద్దా?

సూ.—కారణంబు లేకేమి! ఉన్నది.

తా.—(నవ్వుచు) మీస్వప్నవృత్తాంతమా?

సూ.—అదియును గాఁగూడదా.

తా.—సరియే! నేఁటికతనిఁ దప్పింపవచ్చును. ఈపర్యాయము నేను దమకు ద్రోహంబు చేసినట్లు స్వప్నంబువచ్చినచో నప్పు డేమిచేయుదురు?

సూ.—(తెలతెలపోవుచు) అట్టిస్వప్నము రానేరాదు.

తా.—ఎందుకురాదు? నేను మీగారాబు పుత్త్రికను గనుక నట్టిస్వప్నము రాదు కాబోలు. రత్నసింహుఁడు పెఱవాఁడు. కావున నట్టిస్వప్నంబు యుక్తమైనది. నాదొకమనవికలదు. అవధరింపుము.

సూ.—చెప్పుము.

తా.—తగినంత కారణంబు లేకుండ నెట్టివారినైన నుద్యోగంబునుండి తప్పించుట యుక్తంబుగాదు. అట్టికారణంబుకూడ మనకుఁ బ్రత్యక్షంబుగ గన్పట్టవలయును. అంతియకాని పరులుచెప్పెడివాక్యంబులు స్వప్న వృత్తాంతంబు కారణంబుగాఁ జేకొనుట యుక్తముకాదు. స్వప్నంబున

కొకమార్గమనిలేదు. శత్రుని మిత్రునిగాఁ దోఁపించు. మిత్రునిశత్రునిగా దోఁపించు. వాని నమ్మికొని శత్రుని మిత్రునిగాఁ జేకొనుటకాని మిత్రుని శత్రునిగా జేకొనుటకాని తగదు. స్వప్నంబున శత్రువుగాఁ దోఁచినవాని నెల్ల బహిష్కృతుని జేసినచోఁ జనులు ప్రభుఘ్నునం దనురాగంబు విడుతురు. అందువలన రాజ్యంబున కపాయంబు సంభవింపకమానదు. ప్రజానురాగములేనిరాజురాజ్యము తెగినవేళ్లతోనున్న మహావృక్షము వంటిది. కావున నాయాలోచన యెంతమాత్రము యుక్తంబుకాదు. మఱియుం రత్నసింగునం దుత్తమ మంత్రి గుణంబులన్నియుంఁ గానవచ్చుచున్నవి. అతఁడు బలపరాక్రమమునందు నిరుపమానుండు. గోపాలసింగుఁ బోయినపిమ్మట నతనికంటె నధికుం డీతండు వచ్చెనుగాన మన కాలోకంబు తెలియలేదు. కానిచో మనము బలుపాట్ల పడవలసివచ్చును. ఇంతటివాఁడు మనకు లభింపఁడు. ఒకవేళ లభించినను రాజభక్తితత్పరుండై రాజ్యంబును మనలను నిరపాయంబుగా రక్షింపుచున్న రత్నసింహుని నిష్కారణంబుగా బోమ్మనుట యుక్తకార్యంబు కాదు. అట్లుచేయుట కొఱవితో తలగోకుకొనుటవంటిది. ఈరత్నసింహుండును దామోదరుండు నేకమైనచో మనకిడుములు ప్రాప్తించుట నిక్కంబు. మీకితనిపై ననుమానంబున్నచో గూఢముగా నాతనిప్రవర్తన మరయుచుండుఁడు. పట్టణముచుట్టు రక్షకభటులనుంచి రత్నసింహునకును మఱియొకనికి నుత్తరప్రత్యుత్తరంబులు జరుగుచున్నవేమో గనిపెట్టుఁడు. అందుఁకుఁ దగినకాగితంబులు లభించినచోఁ బిమ్మట మీతలంపు నెరవేర్పవచ్చును. అని యిట్లు యుక్తియుక్తంబుగాఁ బలికిన కుమారిపలుకులకు మాటాడ లేక తలయూచి యందుల కంగీకరించి యాయుదంత మెవ్వరికిఁదెలియకుండ గుప్తముకావించి రత్నసింహునుసంతము గుమారికనుగూడ నరయుమని చెప్పి కాలము గడుపుచుండె.

పండ్రెండవ ప్రకరణము.

తోధానగరము తోధాసంస్థానంబునకు రాజధాని. అది నగరంబులలో లెక్కఁబెట్టఁదగినది. అందు భవానీదేవాలయగోపురంబున కౌన్నత్యంబున నీడు వచ్చునది మఱియొకటి లేదు. అప్పురమందు రాజుగారి సౌధంబులే కాక వర్తకుల సౌధంబులుకూడ మిగుల నున్నతంబులై చూపఱ కానందంబు గొలుపుచుండు. అందు మిక్కిలి వెడల్పయిన రాజవీథి యొకటి కలదు. అది యంగడివీథియనియుఁ బిలువఁబడును. ఆవీథి కిరుప్రక్కలయందు మేడలుతప్ప నొకటయిన పెంకుటిల్లు లేదు. ఆమేడలందు వర్తకులు మిగుల నమూల్యములైన వస్తువులుంచుకొని యమ్ముచుందురు. వేయేల ఆ వీథియందు విలువగల రత్నంబులు మొదలుకొని తృణంబువఱకు గల సకలపదార్థంబుల నమ్ముచుందురు. ఒకనాఁడు వర్తకులింటభోజనంబు చేసి యెనిమిదిగంటలకువచ్చి తమతమ వస్తుజాతమును బైకిగొని వచ్చి చుట్టు నుంచుకొని యట్టిటు తిరుగుచున్న బాటసారులను బిలుచుచుఁ దమ వస్తువులఁ బొగడుచునుండిరి. ఆయూరిలో సారంగుఁడనువర్తకుం డొకఁడు కలఁడు. అతఁడు సాధారణవర్తకుఁడు. మిగులఁ గ్రూరుఁడు. అతనికున్నంత యాశ మఱియొకనికి లేదు. వాఁడు మార్గమందుఁ బోవుచున్న క్రొత్తబాటసారులను వెదకుచుండును. వాఁడు మాటలప్రోడ. వాని దుకాణంబుపైకి వచ్చినవాఁడు వస్తువుల కొనకుండపోలేఁడు. వానికంఠధ్వని యద్భుతమయినది. వాఁడు పట్టుబట్టలను, విలువగల నూలుబట్టల నమ్ముచుండును. వాఁడు "అయ్యా! రండు రండు. వెలస్వల్పము. ఫలమధికము. చౌకగాఁ నిచ్చుచున్నాను" అని గంభీరకంఠనినాదంబుతో బాటసారులను బిల్చుచు నమ్ముకొనుచుండె. అంత బాటసారి యొకఁ డామార్గంబునఁబోవుచుండెను. వాఁడు ముసలివాఁడేకాని బలిష్ఠుండు. వాఁడు చీలమండలుదగులునట్టు లొకపట్టంగరకా దొడిగికొనెను. వాఁడు పెద్దధనవంతునివలెఁ గన్పట్టుచుండె. మఱియు వాఁ డాయూరివానివలెఁ దోపలేదు. అంత సారంగుఁ డావోవుచున్న బాటసారిని జూచి వానియొద్దనుండి ధనంబులాగ నూహించి "ఏమండీ! బట్టలు

కొనరా ? రండు రండు" అని పిలిచెను. అంత వాఁడును వచ్చికూర్చుండెను. అంత.

వ.—అయ్యా! మీపేరేమి ?

బా.—నాపేరు మహమ్మదుసాహేబ బనియందురు.

వ.—మీరు బట్టలుకొందురా ?

బా.—అవును. మీకొట్టుమీఁద నెట్టిబట్టలున్నవి ?

వ.—పట్టుబట్టలు, విలువగల నూలుబట్టలు.

బా.—మీవద్ద చైనా పట్టుబట్టలున్నవా ?

వ.—ఉన్నవి. ఓరీ వెంకా! పట్టుబట్టలుగొనిరా ? (అన వాఁడు తెచ్చి ముందు బెట్టును. వర్తకుఁ డాబట్టలఁ దీసి కనఁబఱచును)

బా.—(ఒకదానిఁదీసికొని) గజమెంత వెలకిచ్చెదరు.

వ.—(తనలో) ఏంతచెప్పను? వీఁ డెంతకయినఁ గొనునట్టులున్నది. (ప్రకాశముగా) గజము మూఁడున్నరరూపాయి.

బా.—మిక్కుటంబగువెల పెట్టినావు. ఇది యింతవెలచేయునా ?

వ.—సాహేబుగారు! బట్టజాడుఁడు ఇట్టిబట్ట మఱియెక్కడను దొరకదు. చూడుఁడు. నేనబద్ధమాడను. ఇదిగో గజమునకు నాల్గురూపాయిలిచ్చెద. నాకుఁదెచ్చిపెట్టుఁడు. (అని పెట్టెలో రూపాయిలఁదీసి యీఁబోవును.)

బా.—మేము వర్తకులముకాము. ఎంతటికిచ్చెదవో నిజముచెప్పు.

వ.—మీరు మీకుఁ దోచినమట్టు కడుగుఁడు. కోపములేదు.

బా.—గజము రెండున్నరరూపాయిచొప్పున యిచ్చెదవా ?

వ.—(తనలో) గజమునకు రూపాయిలాభమున్నది. తక్కిన యఱరూపాయి యిచ్చునేమోమాతము. (ప్రకాశముగా) సాహేబుగారు! మీవంటివారును బేరములాడుదురె ? మూఁడురూపాయిలు చేసికొందురు రండు.

బా.—సరే. అట్లేయిచ్చెదను. కొలిచి చింపుము.

వ.—ఎన్నిగజములు.

బా.—పదిగజము లుండవలెను లేనిచో పాగాకు సరిపడదు.

వ.—(తప్పుగాఁ గొలిచి) యొకగజము తగ్గించి బాటసారి చేతికిచ్చును.

బా.—పాగా చుట్టుకొందునా?

వ.—(తన కధికలాభము వచ్చినందుల కానందముతోఁ బొంగిపోయి) చిత్తము (అని యంగీకరించును).

బా.—(ఆపట్టుబట్టను బాగాగాజుట్టుకొనును).

వ.—అయ్యా! యీసారి మీరు డిల్లీపాదుషావలె నున్నారు.

బా.—ఏదీయద్దము. (అనితీసికొని మీసము చక్క చేసికొనును) వహ్వారే? బాగుగా చెప్పితివి.

అని యాబాటసారి యానందంబున మునింగి వర్తకుని దుకాణంబుపైఁ గూర్చుండి తన జేబులోనున్న పొగచుట్టదీసి నిప్పుముట్టించి పీల్చుచు నాధూమమును వర్తకుని మొగముమీఁద వదలుచు, మంచి మంచిమాటలాడి వర్తకుని సంతసింపఁజేయుచు నిట్లొకగంట కాలంబు గడపె. వర్తకుండును మంచిమాటలాడి యాబాటసారికి సంతసము గలిగించి, యింకను వానిచేఁ గొనిపింపవలయునని యాలోచించుచుండె. అంత నాబాటసారి లేచి, వర్తకునింజూచి, "సాహుకారుగారూ! దయయుంచుఁడు పోయివచ్చెదను.

వ.—మాకిచ్చెడిసొమ్మేది?

బా.—ఓయీ! ఎన్నిమాట్లు పుచ్చుకొనియెదవు?

స.—ఏమీ మీరు నాకు సొమ్మిచ్చినారా!

బా.—ఏమిరా? సొమ్మివకుండ బట్టనెట్లిచ్చెదవురా?

వ.—(గుండె బాదుకొనుచు) నమ్మకముపై నిచ్చినాను. అంతియకాని మాకు సొమ్మీలేదు.

బా.—నేను సొమ్మంత నిచ్చితిని. ఇంకమాట్లాడకు, నోటిపండ్లూడును.

అంతవర్తకుండు చేయునదిలేక (ఆదారినిఁ బోవుచున్న రాజభటులఁ జూచి జరిగినయందంతముఁ దెలిపి, మాసొమ్ము మాకిప్పింపుఁ డనివేఁడికొని నాల్గురూపాయిల వారిచేతిలోఁ బెట్టెను) అంత వారు సంతసించుచువచ్చి యాబాటసారితో నిట్లు సంభాషించిరి.

రా.—ఓయి! నీపేరేమి?

బా.—నాకు తెలియదు.

రా.—తిన్నఁగాఁ జెప్పెదవా! లేక తాణాకు నడతువా?

బా.—నాపేరు నాకు తెలియదు. నేనుచెప్పను. రమ్మనినచో తాణాకు వచ్చె దను.

రా.—సరియె. నడుపుము. అక్కడ నాలుగు తుపాకి మడుగుపోటులతో నీవేచెప్పెదవు. (అని నలుగురు రాజభటులు న్యాయస్థలంబునకుఁ గొని పోయిరి) సూరధాను లానాఁడు వీరుపోవునప్పటికి సింహాసనంబుపైఁ గూర్చుండియుండె. అంతనొక రాజభటుఁడు ప్రభువునకు నమస్క రించి యావృత్తాంతంబు విన్నవించె. అది సూరధానులువిని తనయెదు టికి వర్తకుని బాటసారిని బిలిపించియడుగఁగా, బట్టకొని సొమ్మిచ్చె తినని బాటసారియు, సొమ్మిలేదని వర్తకుండును నుడివిరి. అంతసూర ధానులు బాటసారిఁజూచి నీపేరేమి? నీవెచ్చటివాఁడవు?

బా.—నాపేరు నాకు తెలియదు. నా నివాసస్థలము చెప్పను.

సూ.—నీవు చెప్పనిచో శిక్షించెద.

బా.—న్యాయమనితోఁచిన శిక్షింపుఁడు.

సూ.—(రాజభటులంజూచి) ఓయీ! చూచెదరేమి?

రా.—చిత్తము (అని)* ఒక్కమా రాబాటసారిపైఁబడి యాతని యొుంటి వస్త్రంబులు దీయుచుండ వాఁ డందుల కంగీకరింపక వారితోఁ బోర నారంభించె. అంత రాజభటులు నల్వురు నేకీభవించి గట్టిగా మర్దిం చిరి. బాటసారిరోదనము చేయుచు, క్షమించుఁడు. క్షమించుఁడు. నావృత్తాంతము చెప్పెద నని వేఁడుకొన నారంభించె. ఇంతకుముందు త్రోపులాటలో వాని మొలనున్న తోలుసంచియొకటి క్రిందఁబడెను. దాని నొరులుచూడకుండ సంగ్రహింపఁజూచుచుండ దాని నొకరాజ భటుండు చూచి పట్టుకొనెను. కాని యాబాటసారి మిగులనేడ్చుచు నా రాజభటునిచేతులోనిది నిర్బంధముచేఁదీసికొని, రాజసన్నిధికింబోయి యిట్లు విన్నవించె. "అయ్యా! నేనొక సేవకుండను, మా నివాసస్థ లము ఘూర్జరదేశము. ఇచ్చటికి దగ్గరనున్న యొుకగ్రామంబున బంధు

వులున్నారు. అచ్చటికిఁబోయి తిరిగి మాదేశంబున కేఁగుచు నీపురంబు వచ్చితిని. ఇచ్చట వర్తకునియొద్దఁ బట్టువస్త్రంబునుగొని సొమ్మిచ్చితిని. ఇంతకుఁదప్ప నాకేమియుఁ దెలియదు." అని దీనాతిదీనముగా వేడ్కొనెను. అంత రాజు వీనినైఖరి గనిపెట్టి "వీఁ డనుమానపురుషునివలెఁ గన్పట్టుచున్నాఁడు. వీనియొద్ద నుత్తరంబులేమయిన నున్న వేమో కనుఁగొనుఁడు" నాఁ డు రాజభటులు వానిమూటనువిప్పి పరిశీలించిరి. కాని యం దేమియుఁ గానరాలేదు. అంత రాజభటులలో నొకఁడు "నీయొద్ద తోలుసంచిజూపుము. దానిఁబరిశీలించి నీకొసంగెదము" అనిపల్కె. "అది నే నీజాలను అందు విలువఁగలరత్నంబులున్నవి. నాప్రాణమైన నొసంగుదుఁగాని, నాసంచి నీఁజాలను" అని బాటసారిపలుకుచుండ విని సూరధానులు వాని కిట్లనియె. "ఓయీ! నీరత్నములు మాకక్కఱలేదు. సంచి యొసంగుము. చూచి యిచ్చి వేయుం దము.

బా.—నాప్రాణ మందులో నున్నది. నే నీయను.

సూ.—నీకు భయంబులేదు. చూడనిమ్ము (అనిపల్కి రాజభటుల నియమించె) అంత రాజభటులు వానిఁ బట్టుకొని మొలయందున్న తోలుసంచిని కొని వచ్చి రాజునకిచ్చిరి. అది రాజు విచ్చిజూడ నందొక యుత్తరంబు గన్పట్టె. దానింగొని చదివిజూచి యత్యద్భుతపడి (బాటసారిం జూచి) ఓరీ! నిజముచెప్పెదవా? ప్రాణము లిచ్చెదవా?

బా.—(గడగడ వణకుచు) ప్రాణములరక్షించెద మని వాగ్దానముచేసినచో నిజముచెప్పెద.

రా.—చెప్పు. నిను విడచిపెట్టెదను.

బా.—అయ్యా! నేను దామోదరుభృత్యుండను. నాపేరు శంకరుఁడందురు. అతనియాజ్ఞచొప్పున నొకయుత్తరంబు రత్నసింహునకొసంగి యతని వలన నీయుత్తరంబును గొనిపోవుచున్నాను.

రా.—(విని ప్రధానలంబున మండిపడి భటునిఁజూచి) ఓరీ! రత్నసింహుని వెంటనె కొనిరమ్ము.

భ.—చిత్తము (అనివానిని వెంటనేకొనివచ్చును).

ర. (వచ్చి నమస్కరించి) దేవా! యేమిసెలవు?

రా.—(చుఱచుఱఁ జూచుచు) నీకును దామోదరునికిని నుత్తరప్రత్యుత్తరంబులు జరుగుచున్నవా?

ర.—లేదులేదు. పరమశత్రువునకు నుత్తరము వ్రాయుదునా?

రా:—(నుత్తరమును జూపి) ఈచేవ్రాలెవరిది?

ర.—(జూచి) ఈచేవ్రాలు నాదానివలెనున్నది. కాని నాకీసంగతి యెంతమాత్రమునుఁదెలియదు. ఎవరో దుర్మార్గులు నాచేవ్రాలుచేసి యుందురు.

రా.—దీనివ్రాసినవా రెవ్వరు?

ర.—నాకుఁ దెలియదు.

రా.—తెలియదందువేమి ? నిజము చెప్పుము.

ర.—సప్రమాణముగా వచించుచున్నాను. నా కెంతమాత్రము దీనితత్త్వము తెలియదు.

రా.—(బాటసారిం జూచి) ఓయీ! ఈయుత్తర మెవ్వరిచ్చిరి?

బా.—(రత్నసింహుంజూచి) యీూరకుండును.

రా.—నీకు భయములేదు. చెప్పుము.

బా.—రత్నసింహుం డిచ్చినాఁడు.

రా.—ఇదివ్రాసినవా రెవ్వరు?

బా.—మాధవసింగుచే వ్రాయించినాఁడు.

రా.—(భటునిజూచి) ఓరీ! మాధవసింగును దోడ్తెమ్ము.

భ.—చిత్తము. (అని పోయి గొనివచ్చును)

మా.—(నమస్కరించి) దేవా! ఏమిసెలవు?

రా.—ఈయుత్తరంబు నీవు వ్రాసినదికాదా?

మా.—అవును నేవ్రాసినదే.

రా.—ఇట్టి రాజద్రోహపుట్టుత్తర మేల వ్రాసినావు?

మా.—ఏమిచేయుదు. అధికారిచెప్పినప్పుడు చేయకున్న బాగుండునా?

రా.—ఎవ రాయధికారి?

మా.—రత్నసింహుఁడు.

రా.—రత్నసింహుఁడు నీచేత నిది వ్రాయించెనా?

మా.—అవును. ఈవృత్తాంతమును దమకుఁ దెలియకుండ రహస్యముగానుంచ వలసినదని నాకుఁ గొంతసొమ్ము నీఁబోఁగా నేనంగీకరింపలేదు. అతండే వ్రాయించినవాఁడు.

మా.—(రత్నసింహుంజూచి) ఏమిచెప్పెదవు?

ర.—అయ్యా! ఈయుందంతము నాకేమియుఁ దెలియదు. (అనిపిమ్మట మాధవ సింహుంజూచి) ఓరీ! దురాత్మా! ఈయుత్తరము నీచే వ్రాయించితినా?

మా.—అవును వ్రాయించినావు.

ర.—(రాజుంజూచి) అయ్యా! ఇది యత్యద్భుతంబుగనున్నది. ఈబాటసారిని జూచినట్టయిన నాకు జ్ఞప్తిలేదు. ఈయుత్తరంబుగూడ నే వ్రాయ లేదు. వ్రాయింపలేదు.

రా.—పోనిమ్ము. దామోదరుం డేదయిన యుత్తరంబు వ్రాసెనా?

ర.—లేదు లేదు.

మా.—(రాజుంజూచి) అయ్యా! ఇతం డసత్యమాడుచున్నాఁడు. ఆయుత్త రము నతఁడు దాఁచినాఁడు.

రా.—(రత్నసింహుం జూచి) ఏమి చెప్పెదవు? ఆయుత్తర మెక్కడ దాఁచి తివి?

ర.—అక్కటా? ఆయుత్తరంబే యెఱుఁగను! దాఁచినస్థల మెట్లు చెప్పుదును?

రా.—(మాధవసింహుంజూచి) ఆయుత్తర మెవరు దాఁచిరో యెఱుఁగుదువా?

మా.—ఎఱుఁగకేమి! రత్నసింగే దాచినాఁడు.

ర.—(మాధవుంజూచి) ఓరీదురాత్మా! నేనాయుత్తరంబును దాఁచినానా?

మా.—దాఁచినావుకావా?

ర.—ఎక్కడ?

మా.—నీవు పంచుకొను పాన్పుక్రిందనున్న తోలుసంచిలో.

ర.—(రాజుంజూచి) అయ్యా! ఇదియంతయు మోసముగానున్నది. ఆతోలు

సంచి నే నెఱుఁగను. దుర్మార్గు లెవ్వరైనం గిట్టక నాగృహంబునం బెట్టినారేమో! నాకుఁ దెలియదు.

రా.—(భటులంజూచి) రత్నసింహుని వానిమందిరంబునకుఁ దీసికొనిపోయి యతనిపాన్పు క్రిందనున్న చర్మభస్త్రికను గొనిరండు.

భ.—చిత్తమట్లే చేయువారము. (అని పలికి రత్నసింహుతోఁగూడ వాని మందిరంబునకుఁబోయి పాన్పుక్రిందనున్న యాసంచిని గొనివచ్చి, రాజున కిత్తురు) అంత రత్నసింహుండాశ్చర్య మగ్నుండై ప్రాణుపడి యుండు.

రా.—(దాని విచ్చి) ఉత్తరంబు నొకదానిఁదీసి చదువుకొని (తెరలుతెరలు గావచ్చు కోపము నాఁపికొని రత్నసింహుంజూచి) ఓరీ! దురాత్మా! రత్నసింహా! రాజ్యంబు జయించి నీవును దామోదరుండును బంచుకొనువారలా? మీవంటికృతఘ్నులను మఱియెవ్వరిఁగానను. ఇంత కాలంబు నాద్రవ్యంబుఁ దిని తుదకు నాకుత్తుక నే గోయఁదలంచితివా? నీవిట్టి వాఁడవని నే మొదటనే యనుకొన్నవాఁడను. ఇందుగుఱించి యేమి చెప్పెదవు?

ర.—(చేతులు జోడించి) దేవా! దైవసాక్షిగాఁ జెప్పుచున్నాను. నాకీయం దంత మేమియుఁ దెలియదు. మాధవసింగు నామందిరంబునకుఁ బలుమారు వచ్చుచుండుట గలదు. ఈమాధవసింగు దామోదరసింగు లైక్యమొంది యీకార్యము చేసినారేమో? నాకేమియుఁ దెలియదు. న్యాయంబును బాగుగఁ బరిశీలింపుఁడు. ఎప్పుడును దమయాజ్ఞాకు బద్ధుండనే!

రా.—ఎందుల కీనకృవినయంబులు! నీగృహమందుఁ బ్రవర్తిల్లిన కార్యంబు నీకుఁదెలియదా? మాధవసింగును బాటసారియుం చెప్పుచున్నారు. అవి యన్నియుం నసత్యములనుకొందము, వారుత్తరంబులఁ దెచ్చి నీగృహంబున నుంచిన నుంచవచ్చు. కాని నీచేతఁ జేవ్రాలు చేయింపలేరుకదా? కావున నిదియంతయుం సత్యంబు. నీచేవ్రాలే యిది యంతయుం సత్యంబని స్థాపించుచున్నది. ఓరీ దుర్మార్గా! ఎంతపని చేసితివి! ఇంతటి

దుష్టుండవని యెఱుంగనే! అధికారంబిచ్చినంతమాత్రమునఁ గన్నులు తలకెక్కినవి. అందువలన యుక్తాయుక్తంబు లెఱుంగక రాజద్రోహంబు చేసి రాజ్యాభిలాషివైతివా? నన్ను జయించి నారాజ్యంబు దీసికొన నీవంటివా రెందఱు కావలెను? సూరధానులు దుర్బలుండని తలంచుచుంటివా? మఱియును నీవు రాజద్రోహివి. నీవు సద్యోవధార్హుండవు. నీప్రాణంబులు పుచ్చుకొనవలసినదే కాని, నాకు ముఖ్యస్నేహితుండును వృద్ధుండు నగు మీతండ్రి మొగంబుఁజూచి యట్లొనర్ప నిష్టపడకున్నాను. ఇట్టివాఁడవు పురంబున నుండరాదు. శీఘ్రంబుగ లేచి పొమ్ము. నిన్ను క్షమించితిని. (అని భటులం జూచి) ఓయీ! వీనిసంపదలన్నియుఁ బుచ్చికొని ముండనంబు గావించి యూరేగించి కట్టుబట్టలతోఁ బురంబునుండి వెడలఁగొట్టుఁడు (అని యానతిచ్చె).

భ.—చిత్తము. అట్లేచేసెదము (అనివానిఁ గొనిపోదురు).

అంత సూరధానులు బాటసారిం జూచి వాఁడు వర్తకుని వంచించియుండు ననితలచి నలిగి పాడయియున్న పట్టుబట్ట నిప్పించె. పిమ్మట రాజు బాటసారిం జూచి. ఓరీ! నీవు బలుదుర్మార్గుఁడవు. నీవు యావజ్జీవంబును కారాగృహంబున నుండఁదగినవాఁడవు. అయినను మొదట జేసిన వాగ్దానము చెల్లించు నిమిత్తము నిన్ను విడుచుచున్నాను. అనివాని వదలివేసెను. అంత వర్తకుండును పట్టుబట్టదీసికొని తనకులాభంబు లేకపోవుటయెగాక మొదటి వెలయయిన వచ్చునో రాదోయని విచారించుచుఁ దనయింటికిఁబోయె. పిమ్మట సూరధానులు మాధవసింగును క్షమించి రాజ్యమును దానే స్వయంబుగఁ జూచికొన నారంభించెను.

పదుమూఁడవ ప్రకరణము.

అఖిలప్రపంచంబునంగల జీవరాసులన్నిఁటియందు సర్వసమత్వంబును, సమానకృపారసంబును గలవాఁడని యెన్నఁబడుచున్న భగవంతునికి సయితము పక్షపాతంబును గఠినత్వంబును గలుగుచుండఁ దక్కుఁగల తుచ్ఛమానవుల సంగతిఁజెప్ప నేల? లోచనగోచరంబులగు జీవజంతువులన్నిఁటిని దానె పుట్టించు

చుండుటంబట్టి యిజ్జీవులందఱు నాతనికిఁ బిడ్డలవంటివారే కదా? ధారుణిలో మొఱకగు మానిసిసహితము తన సంతతిలో నొక్కనినొక్కరీతిగ మఱొక్కని మఱొక్కరీతిగఁ జూడ నోడునని చెప్ప నొప్పునప్పు డసాధారణ ప్రజ్ఞుఁడును, సర్వజ్ఞుండును, సమస్తసద్గుణభాస్వరుండును నగునీశ్వరుండు తన సంతతియగు నీజీవితతిలో నొక్కొక్కని నొక్కొక్కవిధమునఁ జూచుట యన్యాయంబని చెప్పుటకు సందియమున్నదా? కొందఱు ధనదునైన ధిక్కరించు ధనవంతులు, మఱికొందఱు కడుపునిండ నొకనాడైనఁ గూడెఱుంగని నిరుపేదలు. కొంద ఱొరులయసువులనైనఁ దీయింపఁగల యధికారముగలవారు. ఒకకొందఱు స్వకాయకష్టార్జితంబగు విత్తంబు నుపయోగించుచుఁ దనయింట గుడిచి కూర్చుండనైన స్వాతంత్ర్యములేనివారల చూడుఁడు! సృష్టియెంత విషమముగా నున్నదో! దీనినంతయుఁ జక్కఁగఁ బరిశీలింప భగవంతుని పక్షపాతంబు వెల్లడికాక మానునా? పోనిమ్ము ధనవంతులగు మానవులైన బుద్ధిగలిగి నిరుపేదలను దమసోదరులుగ నెంచి దయయుంచి పోషింపక, కఠినహృదయులై, యదయులై, కఱకుటమ్ములఁ బోలువచనమ్ములచే గంటొనర్చుచు ధనజనితమదాంధులై క్రిందుమీఁదు చూడక వలుచుందురు. అధికారియగువాఁడును, నధికారపదమెక్కఁగనే గరువము తలకెక్కుటచే నొరుల తృణంబులవలెం జూచుచు "నేను నొకభృత్యుఁడనే" నాపైయధికారి నన్నుఁదూల పలికినప్పుడు నాడెందం బెంతకుందునో, నేను నాక్రిందివారల వదురునప్పుడు వారు నట్టేవగతురుగదా? యనియోజింపక తానే ప్రభూత్తముండని విఱ్ఱవీగుచు మావంటి చిన్నయుద్యోగుల సతతమ్ము పలుపాట్లు శోధించుచుండువార లధికారులఁట? మేము భృత్యులమఁట. మేము మాకరణీయంబుల నెఱవేర్చుకొనుచున్నను, వారి యింటిపనులన్నింటిం గూడ నొనర్చి రాత్రిందివంబులు వారి వెంట కుక్కలవలె దిరుగవలెనఁట. ఘోరా! ఏమీ! యీదురన్యాయము! మొన్నవచ్చినాఁడో లేదో కాని యీపాడుముండకొడుకు రాజానుగ్రహంబు వడసి చిరకాలమునుండి సంస్థానమును గనిపెట్టికొనియున్న మమ్ము నతిక్రమించి సర్వాధికారము తనదేయని పలుకుచున్నాఁడే? అక్కటా! ఈదుర్మార్గుఁడు మాదృశుల ప్రాణవాయువుల హరింపఁ ద్రాచుపామువలె దాపరించెనే? మాటిమాటికి నొడయనితోఁ జెప్పి యుద్యోగములూడ బెఱుకుదునని భయపఱు

చుచు మాచే నన్ని కార్యములఁ జేయించుకొనుచున్నాఁడు. మే మిట్లొనరించుచున్నందులకు మాకింతయన్నము కడుపునిండ నొసంగిన మెసంగి యాపయి నెన్ని కర్జంబులనైన నవలీల నెఱవేర్పమా? అందులకింతయయిన నెదనెంచఁడు. ప్రతిదిన మొక్క యుత్తరము వ్రాసి మాకిచ్చి ప్రతిగ్రామంబునకు మమ్ము దగులుచుండు. ఈమధ్యను తోధాకుఁబోయి దీర్ఘప్రయాణముజేసి వచ్చితిని. కాళ్లు లాగుచున్నవి. మఱియొక్కని నాకు మాఱుగ నంపుమని యెంత ప్రార్థించినను నిర్దయుండై వినఁడు. నేనే భృత్యులందఱిలోను విశ్వాసపాత్రుఁడనట? ఈ హాస్యం పుటుత్తరంబును నేనే కొనిపోవలయునఁట? హారావళీపర్వతంబులలో నున్న భిల్లవాటి యెక్కడ? మాళవదేశమెక్కడ? ఇంతదవ్వుపయనంబు రెండు దినంబులఁ జేయనగునే? గమనాగమనంబుల కథమము నాలుగుదినంబులైనఁ బట్టదా? ఆకఠినహృదయుండు రెండుదినంబులకే బత్తెమొసంగునుకదా? తక్కిన రెండు దినములెట్లు పొట్ట నింపుకొందును? నాకిచ్చెడి నాఱురూకలలో నీతోవబత్తెములకుఁగూడ నుపయోగించుకొనవలసినచో నింటనున్న యాలుబిడ్డ లాగిరము లేక మలమల మాడవలసినవారే కదా? నక్తందివంబులు పలుపాట్లు బడుచున్నను దిన్నంతయన్నంబు లభింపనిచో నిఁక నెట్లు బ్రతుకదును? భార్యాపుత్త్రాదుల నెట్లు మనుపుదును? ఈ బత్తెము నే దినద్వయంబునకు సరిపుచ్చుకొనెదనని యీశ్వేఢంబునఁ దనలోఁ దాను గొణఁగుకొనుచు, సుమారేఁబదివత్సరంబులు ప్రాయముగల యొకమానిసి ప్రయాణము చేయుచుండెను. జగమ్మంధకార బంధురంబు కాక మున్నె యేదేనొక గ్రామంబు చేరఁ దలఁచి కడువడిపోవుచుండుటచేత ముందుతట్టు నిగిడింపఁబడినదృష్టి వెనుకతట్టునకొక సారియైనఁ బఱపనేలేదు. అతని కాయంతయు వీనులవిందుగ నతికుతుకంబున వినుచు దవుదవ్వులనుండి వెన్నంటివచ్చుచున్న యొక పురుషుం డాతని సంబోధించి యాతనితో నిట్లు సంభాషించె.

బా.—నీవెందులకయి విచారించుచున్నావు? నీచరిత్ర విన్నంతమాత్రముననే నాహృదయంబు నీరగుచున్నది. నీవెవఁడవు? ఎచ్చటికిఁ బోవుచున్నావు?

ము.—(అదిసిని నిశ్చేష్టితుండయి తనలో) అక్కటా! నావృత్తాంతము వీనికిఁ దెలిసెనేమో? ఎవ్వరులేరుగదా యని వెనుకముందులు చూడక

గట్టిగా మాటలాడఁ జొచ్చితిని. మహారాజుగారి యుద్యోగస్థుని మిగుల నిందించితిని. వీఁ డీయుదంత మేమైన నాకుటిలాత్మునకుఁ దెలియఁ జేసినచో మండిపడి నన్ను శిక్షించిన శిక్షించు లేనిచో నుద్యోగము నైన నూడఁ బెఱుకును. కనుక మునుముందుగ నీతని యుదంతము దెలిసికొని నావాక్యంబు లీతనికిఁ బూర్తిగాఁ దెలిసినచో నేరితోఁ జెప్పవద్దని బ్రతిమాలుకొనవలెను, తెలియనిచో నపాయము లేనే లేదు. అని నిశ్చయించికొని (ప్రకాశముగా) అయ్యా! నాయడిగిన ప్రశ్నల కుత్తరంబు లిచ్చితిరేని పిమ్మట నాయుదంతంబుఁ జెప్పెద.

బా.—అట్లగుము. నాకుఁ దెలిసినచో బదులు చెప్పెద.

ము.—నీ వెవఁడవు?

బా.—నే రాజపుత్రుఁడను.

ము.—(తనలో) అకటా! రాజపుత్రుండనని పలుకుచున్నాఁడు. నేనెవ్వని నింతవఱకు నిందించితినో వాఁడును రాజపుత్రుఁడే. ఒకవేళ నామాట లీతనికి వినఁబడియుండునేమో! తెలిసికొనెద. (ప్రకాశముగా) నీ వెంత దూరమునుండి నన్ను వెంబడించి వచ్చుచున్నావు?

బా.—ఇప్పుడే నిన్నుఁ గలిసికొంటిని. "నక్తందివములు కష్టపడినను దిన్నంత తిండి లభింపనిచో నెట్లు బ్రదుకుదు" నని పల్కినప్పుడు నిన్ను సమీపించితిని.

ము.—(ఆలోచించి తనలో) ఆ? ఇది కడపటఁ బల్కినవాక్యము. అప్పటినుండి నాదురవస్థను గుఱించియే విచారించితిగాన యాయుద్యోగస్థుని దిట్టలేదు. కాన నీతనివలన నపాయముండదు. (ప్రకాశముగా) నీ వెక్కడనుండి వచ్చుచున్నావు?

బా.—నే గద్వారు దుర్గమునుండి.

ము.—ఎక్కడికిఁ బోవుచున్నావు?

బా.—మా నివాసస్థలంబగు జయపురమునకుఁ బోవుచున్నాను.

ము.—(తనలో) ఈప్రాంతమువాఁడు కాఁడు గావున నే భయపడ నవసరము లేదు. (ప్రకాశముగా) గద్వారున కేల పోయితివి?

బా.—అచ్చట నా మేనమామ యున్నాఁడు. అతనిఁ బట్టి యేదో యుద్యోగము సంపాదించికొనవలెనని.

ము.—సరియె. నాకీయన్య ప్రాంతమునఁ దోడైనందులకు మిగుల సంతసించుచున్నాను.

బా.—నేను నట్లే సంతసించుచున్నాను. మీ నివాసస్థలమెక్కడ?

ము.—మా నివాసస్థలము మాళవదేశము.

బా.—మీ రేకులజులు ?

ము.—మహమ్మదీయులము.

బా.—అక్కడ నీ వేయుద్యోగమునం దున్నావు !

ము.—ఏమియుద్యోగము? కోటి యుద్యోగము. ఆదేశాధిపతి సేవకుండను.

బా.—నీవు చేసెడిపని యేమి?

ము.—ఉత్తరములఁ బట్టుకొని దేశదేశంబులం దిరుగుట.

బా.—ఇప్పు డెచ్చటికిఁ బోవుచున్నావు ?

ము.—భిల్లవాటికకు.

బా.—ఏపనిమీఁద?

ము.—మా రాజు కూఁతురునకు పెండ్లి యగును. రాజునకు మిత్రుఁడగు భిల్లనాథునిఁ బిలుచుటకు.

బా.—ఉత్తరమేమియుఁ గొనిపోలేదా?

ము.—లేదు.

బా.—మీ రాజుగారియొద్ద దామోదరసింగున్నాఁడని విన్నాను. క్షేమముగా నున్నాఁడా?

ము.—దామోదరసింగును నీ వెఱుఁగుదువా ?

బా.—ఎఱుఁగకేమి? అతఁడు మా చుట్టమే?

ము.—అట్లయిన, వీరిని వారిని ననుసరింపనేల? పోయి యాతని నాశ్రయింపరాదా?

బా.—ఆశ్రయించిన నేమగు?

ము.—గొప్పయుద్యోగ మిప్పింపఁగలఁడు.

బా.—అట్టి సామర్థ్యమాతనికిఁ గలదా?

మ.—లేకేమి? మా ప్రభు వాతని యిష్టానుసారముగాఁ బ్రవర్తించు.

బా.—ఆహా! ఏమి! నా పుణ్యము? నాయదృష్టవశమున నే నిన్నుఁ బొడఁ గాంచితి. నేఁడు సుదినము. మా దామోదరు వృత్తాంతము తెలిసినం దున మఱింత సంతసము గలుగుచున్నది.

మ.—మా దేశ మెప్పుడు వచ్చెదరు?

బా.—కొద్దిదినములలోనె వచ్చెదను.

ఆని యిట్లు వీరు ప్రసంగించుకొనుచు నడచుచుఁబోయి యొకగ్రామ మును జేరిరి. అప్పటికి సూర్యుం డస్తమయంబునొందె. అందుచే నాగ్రామంబున నుంటయె యుచితంబని భావించి రాజపుత్త్రుండు మహాత్మునితో నిట్లనియె. "ఓయీ! నీవిప్పుడు భిల్లనాటికిఁ బోలేవు. ఈప్రాంతంబు లడవులచేఁ గడలు కొనుచుండుటంబట్టి శార్దూలాదిఘాతుకమృగభూయిష్ఠంబగుట నిక్కంబు. ఇయ్యదనుగూడఁ దిమిరావృతంబై యెట్టిదిట్టరికైన భీతిఁ గొలుపుచున్నది. ఇట్టిశర్వరి వాంటికి నేఁగుట శ్రేయస్కరంబుగాదు. ఈరాత్రి నీగ్రామంబునఁ గడపి తెల్లవాఱ లేచి యరుగుము. నేను నట్లె యొనరింతు. పిమ్మట నీయిష్టం" బనియూరకున్న నావృద్ధుఁడాతనివచనంబులు తనకు హితకరంబులుగాఁ దోఁచు టచే నారేయి నచ్చటఁబుచ్చుటయుత్తమంబని తలపోసి యందుల కంగీకరిం చెను. అంత వారిరువురు గ్రామముఁ బ్రవేశించిరి. ఆగ్రామము మలినపదార్థము లకు నిలయభూతమైయుండి రోఁత పుట్టించుచుండెను. మనబాటసారు లాగ్రా మమునకుఁ బోయినకాలము వేసవికాలము కావున వారదృష్టవంతులని చెప్ప వలసియున్నది. లేక వర్షకాలమందే యాగ్రామము చేరినచో నయ్యూరనివ సించుటకంటె నరకకూపమున నివసించుట యుచితమనితలంచి యుందురు. అట్లు గానిచోఁ దిమిరావృతంబై, ఘాతుకమృగసంకులం బగుటచే ప్రాణాపా యకరంబై, భయంకరంబైయున్న యడవిలోనైన నిద్రింపఁదలంచినఁ దలం తురుగాని యాయూరనుండ నిష్టపడక యుందురు. ఆగ్రామంబున నొకటిరెండు మాత్రమే పెంకుటిండ్లు గలవు. కాని తక్కినవన్నియుఁ బూరిండ్లే! ఒక యింటికైనఁ గూర్చుండఁదగినంతయరుగు లేదు. అయిండ్లయిన పేఱుపేఱుగా

నుండక క్రిక్కిరిసియుండె. రెండుగజములయెత్తుగల మండ్లకంచె యొకటి ప్రతియింటిచుట్టు నావరించియుండె. అయ్యది యరణ్యప్రాంత మగుటచే ఘాతుకమృగంబులకు భయంబుచెంది యాగ్రామస్థులు తమతమపసులమందలఁ దమతమయిండ్లయెదుటనే గట్టుచుందురు. అందుచే విస్తారమైన దుర్వాసనకుఁ డావైయుండె. ఆగ్రామమందున్న యొకయింటివారికైన పరిశుభ్రవాయువు లభింపదు. ఒకవేళ పరిశుభ్రవాయువు పైనుండివచ్చినను నాగ్రామసంపర్కముచేఁ జెడుననుటకు సందియంబులేదు. మఱియు వీధు లొకప్పుడు దుడువఁబడమిచే మలినవస్తువులతో నిండి కాలిడుటకైన యర్హత లేకుండెను. మన బాటసారు లిరువురు నగరంబులందుఁ ద్రిమ్మరువారగుటంబట్టి యాగ్రామంబు చూడగనే యారాత్రి యందెట్లు నివసింపఁగలుగుదుమని తలంచుచు దుర్వాయువు లోనికిఁబోకుండ నిశ్వాసవాయువును నిరోధించి కొంతదూరమునడచి యాగ్రామమునకు జీవనాధారంబైన యొక తటాకంబు బొడఁగాంచిరి, ఆయూరివా రాతటాకజలంబును స్నానపానాదుల కుపయోగించుచుందురు. ఆతటాకంబునకు రక్షకభటులు లేకపోవుటచే నందఱు విచ్చలవిడిగ నందుఁ జొచ్చి యీఁదులాడుచు వస్త్రక్షాళనంబుల నొనర్చుచుందురు. ఇంతియకాక యాయూరిపసులమందలుకూడ నందుదిగి విహరించుటంబట్టి యుదకము మిగుల చెడియున్నది. ఆయుదకంబును యాయూరివా రమృతప్రాయంబుగఁ దలంచి కొనిపోయి పానాదుల కుపయోగించుచుందురు. మనబాటసారు లాయుదకంబునకు రోఁతఁ జెంది మఱికొంతదూరము నడచునప్పటికి రచ్చచావడి యొకటి గానఁబడియె. అయ్యది గ్రామములోని ప్రతిమందిరంబుకంటెను మిగుల శుభ్రముగానున్నది. దానిని గన్నులవిందుగాఁ జూచి యందు విడిచిరి. అంత రాజపుత్త్రుండు తురకను గాంచి "యాఁకలి మిగుల బాధించుచున్నది. ఈరాత్రి యెట్లయిన వంటజేసికొని భుజింపనిచో రేపు పయనంబు చేయుట కష్టము నీవేమి యాలోచించితివి" నావుఁడు పరమలోభియగువాఁడాతని వచనంబులు తనకు హితకరంబుగాఁ దోఁచుటచే నారేయి నచ్చటఁ బుచ్చనిశ్చయించి యప్పటిభోజనంబునకు నతనినుండి యేమైన లాగవలెనని తలంచి తన బీదఱికము దెలుప నతండు కరుణార్ద్రచిత్తుండై వానికిట్లనియె. "ఓయీ! అందులకు నీవెంతమాత్రము వగవకుము. నాయొద్దఁ బదిరూకలున్నవి.

ఈపూటకు నీకు భోజనంబునకుఁ దగినసొమ్ము నేనే యిచ్చెదగాని యీయూర బూటకూళ్లయిల్లు లేదుగాన నీరెండురూపాయీలు గొనిపోయి మనయిరువు రకుం దగినవస్తుజాతమ్ము గొనిరమ్మని పంప నాముదుసలివాఁ డత్యంతసంతో షాక్రాంతస్వాంతుండై యతనియౌదార్యము నగ్గించుచుఁబోయెను. ఆయూర కొనుటకు వస్తుజాతము నమ్మునది యొక్కఁడుకాణముమాత్రమే యుండినందున నావర్తకుఁడు రూక్యమునకు మూఁడురూక్యములు లాభముచూచికొని యమ్ము చు మోసంబున జనులకుత్తుకలుత్తరించుచున్నను, నదితెలియక యీయూరి వారందఱు వానివచనంబు వేదవచనంబుగా నమ్మి యతం డెంతచెప్పిన నంత సొమ్మును జెల్లించి పోవుచుండుటచే నితఁ డాయూరుచేరునప్పుడు మిగుల దరిద్రుఁడైనను కొద్దిదినంబులలోనె కుబేరతుల్యుండాయె. అందుచే నతఁడు పలురకములగు వస్తువులఁ దెప్పించి వాణిజ్య మభివృద్ధిచేసియుండుటచే నాతని యొద్ద వస్తువులఁ గొనకపోయినను జూచియైన సంతోషింపవచ్చునని యీయూరి జనులలోఁ బెక్కం డ్రక్కడనే కాలముగడుపుచు నుండుటచేతను, కొన వచ్చినజనంబులుగూడఁ జుట్టుముట్టియుండుటచేతను, మనబాటసారి యెంతోసేపటికిగాని వస్తువులుసంపాదించి ధర్మశాలకు రాలేకపోయెను. పిమ్మట నీయిరువురు బాటసారులును పచనముఁగావించుకొని భుజించి యిష్టకథాలాపంబులఁ గొంతకాలంబు పుచ్చునప్పుడు రాజపుత్రున కామహాత్ముదీయం డిట్లనియె.

"అయ్యా! మీరు నాకుఁజేసిన యుపకారంబు వేయిజన్మంబులకైనను మఱవను. ఈరాత్రి నాకుఁ దగినంత సదుపాయము చేసినందులకు నేను మిగుల సంతసించుచున్నాను. కాని నాకోర్కె యింకొకటి యున్నది. నెఱవేర్చవలెను. సారాయిత్రావి చాలకాలమైనది. నాయొద్ద సొమ్ములేదు. ఏమైన నిచ్చినచోఁ జాలసంతసింతును." అని వేడుచుండ రాజపుత్రుం డాముదుసలియందు దయఁదలఁచి యెనిమిదణాలిచ్చెను. అంతవాఁడు పరుగుపరుగునఁ బోయి సారాయికొట్టుచేరి యాద్రవ్యము వానిచేతిలోఁబెట్టి సారాయి తృప్తిగఁ ద్రావివచ్చి రచ్చసావడిలోఁ జేరెను. పిమ్మట వాఁడు కొంతసేపు వికారపుఁజేష్టలుచేయుచు మైమఱచి నిద్రించెను. రాజపుత్రుఁడు వాఁడు మదోన్మత్తుండై యుండుటచూచి యీముదుసలిమాట నెవరైన తస్కరింతు

రేమోయని జాగ్రత్తపఱిచి సుఖంబుగ నిద్రించి ప్రభాతంబునలేచి వాని మూటవానికిచ్చె. అంత వాఁ డామూట కైకొని వానిని నుతించుచు నొండొరుల వీడ్కొలిపికొని తమమార్గంబుల ననుసరించి పోయిరి.

పదునాలవప్రకరణము.

గద్వాలదుర్గంబున మనోహరంబగు నొకపూఁదోఁట కలదు. అయ్యది పూఁదోఁటయని పిలువఁబడుచున్నను, కేవలము పూమొక్కలకే కాక సుందరంబులును ఛాయాప్రధానంబులగు వృక్షంబులకుఁగూడ నిక్కయై యుండె. తమరాజు ప్రతిదినము విహరింపవచ్చుచుండుటచేఁ దోఁటమాలీలు మొక్కలకుఁజాలినంతజలము కట్టుటయందును, నెప్పుడుపడిన పండుటాకు లప్పుడే తుడిచి పాఱవైచి శుభ్రపఱచుటయందును మిగుల శ్రద్ధాళువులై యుండుటం బట్టి తోఁట మిగులనభివృద్ధిలోనికి వచ్చుటయేకాక యందెందుజూచినను కనువారికి కన్నులపండువుగా నుండెను. అందొక కోనేరుకలదు. అయ్యది యెల్లప్పుడు నిర్మలజలపూరితంబై యాపూఫలతోఁటకు జీవనమిచ్చి పోషించుచుండును. దానితీరంబులు చక్కని నల్లరాతిపలకలచేఁ గట్టఁబడిన సోపానపరంపరలుకలవై చూపఱులకానందము గొలుపునవియు, దిగువారికి సుఖము గలిగించునవియునై యున్నవి. ఇంతేకాదు. వర్షపాతంబుచేఁ దీరంబుననున్న మన్నుకరగి యందులోఁబడి తజ్జలంబు కలుషత్వమందకుండ గాపాడుటలోఁ గూడ సమర్థములై యున్నవని చెప్పవలసియున్నది. ఆకాసారంబు దక్షిణ తీరంబున సుందరమగు సౌధరాజం బొకటియొప్పుచుండె. తక్కినతీరంబులందట్టి సౌధంబులు లేవు కాని జాతీలతాదులచే నావృతములై తమ్ముచేరువారికిఁ జల్లఁదనంబును సౌరభ్యంబును నొసంగుచున్న పూపందిరులు మాత్రముకలవు. ఆపందిరులక్రింద పటికపుఱాపలకలచే నమర్పఁబడిన తిన్నెలుకలవు. ఆవేదికలందు గూర్చుండవచ్చువారికిఁ దదుపరిభాగమందుఁ బ్రాకియున్న జాతీలతలు వికసిత కుసుమంబులుకలవై కనులకు విందుగొలుపుచుండఁగా నాకాసారంబు మీఁద

నుండి ప్రసరించుచుఁ దరంగ భంగంబులచేఁ మీఁదికి నెగయుజలపరమాణువుల వహించి చల్లని మందమారుత మాలింగనముచేసి తనమిత్రభావమును వెలువరించుచుండును. విహారార్థమరుదెంచిన వారికానందము గొలుపు స్థలంబులందెన్నియో గలవు. రాజుగారు వచ్చినప్పుడు కాక తదితరకాలంబులందా దుర్గంబునందలి వారుకూడవచ్చియందు విహరించి తజ్జనితానందంబునంది పోవుచుందురు. ఈపూవులతోఁట పృథ్వీరాజు గద్వారు దుర్గము వశముకావించుకొనుటకుఁ బూర్వమునుండియు నున్నప్పటికి నంతగా వృద్ధిచెందియుండలేదు. కాని పృథ్వీరాజందు ప్రవేశించినది మొదలు దానిని ప్రాణపదంబుగ నెంచుకొని మిక్కిలి వృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చెను. అతండు ప్రతిదిన మారామంబును జూడక యుండలేఁడు. అందుచే నొకనాఁడు పృథ్వీరాజాపూవులతోఁటఁ జొచ్చి మనోహరస్థలంబుల విహరించుచుండ సూర్యుం డపరాంబుధిఁ జొచ్చె. సాంధ్యరాగం బాకసంబునఁ గ్రమ్మి మిగులవింతగాఁ గానవచ్చుచుండె. విహంగసంతానంబులు తమకులాయంబులకుఁ జేరుచుండె. తమంబులు వ్యాపించి జగమ్మంధకారబంధురముగాఁ జేయదొడంగె. కాని యాయారామంబునందలి మార్గంబుల కిరుప్రక్కల నొప్పియున్న స్తంభంబుల శిరోభాగంబులఁ జెలంగు దీపంబులా తమంబును బూర్తిగాఁ జేరనీలేదు. సాయంతనవాయువులు మెల్లమెల్లనఁ జనుదెంచి జంతువుల యలంతను దొలఁగించుచుండె. పుష్పంబుల మరందమును ద్రావిత్రావి మత్తిల్లిన మధుకరబృందంబు లందందె నిదురించుచు మలయమారుత ప్రసారంబునఁ దత్తత్కుసుమంబులు గదలుచుండుటఁబట్టి చప్పున మేల్కాంచి యంబరంబున కెగసి ధ్వనిచేయుచున్నవాని ఝుంకారమ్ములు పక్షికోలాహలధ్వనులచే మిళితంబులయి వాతపోతంబుచేఁ గంపించుచున్న యాకుల చప్పుడులచే సంవర్ధితంబులయి నల్గడల వ్యాపించుచుండె. ఆసమయంబున రాజకుమారుం డందు దిరుగులాడుచు నెవ్వరితోను మాటలాడక మనంబున నెద్దియో యాలోచించుచుండె. ఇట్లతఁడు కార్యాలోచన సముద్రంబులో మునింగియున్న వాఁడగుటంబట్టి కాలాతీతంబయిన గుఱుతింప లేకయో లేక కాలాతీతం బయినట్లు దెలిసియుఁ గార్యనిశ్చయంబగునంతవరకు నటనుండి కదలకిష్టములేకయో కాని నిజమందిరంబునకు బో నెంతమాత్రము ప్రయత్నింపలేదు. ఆతనితోఁ వచ్చిన సేవకులు పలుమాఱు ప్రయాణ

యత్నంబులు చేసిరనికాని ప్రభువునభిప్రాయంబు గనిపెట్టి విసుగుదలచే లోలోపల నేదియో గొణుగుకొనుచున్నను బైకేమియు ననలేక మిన్నకుండిరి. ఇట్లు కొంతతడవు చన్నపిమ్మటఁ బృథ్వీరాజు సౌధాభిముఖుండై పరిచారకులు వెంటనడచిరా వచ్చుచుండె. అతం డట్లు వచ్చునపుడు తన్నెవరో బిలిచినట్లు వినవచ్చె. అందువలన నతఁ డట్టె నిలిచి వెనుకకుఁ దిరిగి చూచి, వెనుకఁ బరిచారకులను దప్ప మఱియొకరిం గానక మరల నాశబ్దంబు వినవలె ననుతలంపుతో జాగరూకుండై వినుచుండె. కాని. మధుకరాదినినాదంబులుతప్ప నేమియు వినరాలేదు. అంత రాజకుమారుండు మరల మందగమనంబునఁ బదిగజముల దూరము చనునప్పటికి వెనుకటిచందంబున ధ్వనియేతెంచె. అది వెనుకటికంటె కొంచము స్ఫుటముగా వినవచ్చె. కాని పోల్పదగినంత స్పష్టముగాలేదు. అది రాజకుమారుం డాలకించి నిలిచి వీను లొగ్గియుండెను. కాని మరల నేదియు రాలేదు. రాజానుచరులు తమరాజునకుఁ బదిబారలదూరముగా నుండి మెల్లమెల్లఁగా సంభాషించుకొనుచు వచ్చుచున్నందున నావినవచ్చు ధ్వనివారువినరైరి. అందుచేఁ దమరాజు నిలుచుండుటయుఁ దిరిగి వినుచుటయుఁ గాంచి వెనుకటివలెఁ దనలోఁ దా నేదియో యోచించుకొనుచున్నాఁడని తలంచిరి. కాని యేదియో యొక నినాద మేతెంచి నిలిపెనని తలంపలేక పోయిరి. అంత రాజకుమారుండు తనలో "ఆ! నన్నుబిలిచెడివా రెవ్వరు. నామిత్రుం డూర నుండినచో నన్నుబిలిచియున్నాఁడని భావింపఁదగు. ఆతండు గ్రామంబున లేనప్పు డతఁడనియెట్లుభావింతును? ఆతండు గానిచో నన్నింత చనువుగాఁ బిలుచువా రెవ్వరైయుందురు?" అని మఱినాలుగడుగు లిడునప్పటికి "కుమారా! నిలువుము నిలువుము" అన్నధ్వని యేతెంచె. అదివిని తన మిత్రుండు పిలుచుట నిక్కంబె యని తలంచుచుండ నొక పురుషుఁ డెదురుగ వచ్చి యాతనికనులకు విందొనర్చె. అతఁడు పొడుగైన శరీరముకలవాఁడు. అతనిబాహువులు జానువుల పర్యంతము వ్రేలాడుచుండెను. అతని జటాకలాపము పశ్చాద్భాగంబున గప్పియుండెను. తక్కినభాగము చిఱుతపులి చర్మంబుచే నావృతంబైయుండెను. అందుచే నాచీఁకటిలో నాతనిఁ బొడగాంచినవారు భూతమనియో, పిశాచమనియో భావింపకమానరు. భావించి భయపడకమానరు. అట్లు వికృతా

కారంబుతోనున్నను రాజపుత్రుం డతనిని గుఱించి తనమిత్రుం డైన సదా శివయోగిగాభావించి చేతులు జోడించి:—

రా.—స్వామీ! వందనంబులు.

స.—కుమారా! దీర్ఘాయుర్దాయము కలవాఁడవై వర్ధిల్లుము.

రా.—స్వామీ! దేశాంతరమునుండి యెప్పుడు వచ్చినారు?

స.—దేశాంతరమునుండి యిదె వచ్చుచున్నాను. తొందరపనులు కొన్ని యున్నవి. వానినిగూర్చి నీతో మాట్లాడందలంచి నీసౌధమునకుఁ బోయియిచ్చటనున్నావని యాలించి నీయొద్దకే తెంచితిని. మామఠం బునకైనను బోలేదు.

రా.—ఆ కార్యంబులేమి?

స.—పెక్కులున్నవి. వానిని మనము రహస్యముగా మాటాడవలెను.

రా.—సరియె. అట్లె చేయవచ్చును. సౌధమునకుఁ బోదమురండు.

అని పలికి సేవకుల నచటనే యుండనియుమించి వారిరువురును లోని కేఁగి యొక్కచో నుపవేశించిన తర్వాత యోగిసత్తముం డిట్లనియె.

స.—కుమారా! ఇచ్చట నెవ్వరును లేరుగదా?

రా.—లేరు! చెప్పవలసినది చెప్పుఁడు.

స.—దామోదరుఁడు చేయుంకృత్యంబులు నిరాఘాటంబుగా నెఱవేరు చున్నవి.

రా.—ఏమి నెఱవేరినవి?

స.—ఏమిచెప్పను! ఒక యంత్రంబు కల్పించి రత్నసింహునిఁ బోధానుండి వెడలఁగొట్టించె.

రా.—ఔరా! రత్నసింహుని వెడలఁగొట్టించినాఁడా?

స.—అంతటితో సరిపోలేదు. ప్రాణంబులుగూడ నూడదీయ సిద్ధముగా నున్నాఁడు.

రా.—మనమాతని రక్షింపవీలగునేని అట్లుచేయఁగూడదా?

స.—చేయఁగూడకేమి? కాని యదిమిగుల సాహసకార్యము.

రా.—అదియేదియో సెలవిందు.

స.—నేఁ జెప్పనక్కరలేదు. ఈయంత్రరంబుజూచిన నీకుఁ దెలియును.

రా.—(తీసికొనిచదివి) కోపంబున కన్నులెఱ్ఱఁబాఱ యోగింజూచి! ఆ ఏమి! ఇందులకు భయపడనేల? నాచేతిఖడ్గమే యాతని విడిపింపఁ గలదు.

స.—అట్లనకుము. తొందరపడిన లాభములేదు. మనము యుద్ధంబునకేఁగిన చో మూర్ఖులగువా రా రాక్షసింహుం జంపినచో నేమి చేయఁగలము.

రా.—(ఆలోచించుచు) అట్లను పోనిందు. సామంబున నెఱవేర్చుకొనఁ గూడదా?

స.—సామోపాయంబుననె సాధింపవలె. దైవానుగ్రహంబున నతండు జీవించుఁగాక. ఇంతియు కాక మనమనుకొనిన రాకన్నియకుఁగూడ నొక యాపద రాఁదలఁచియున్నది. దానిని దప్పింపవలయును. అందువలన మనము కొన్నిదినంబులు గూఢవేషంబులతో దేశసంచారము చేయువల యును. వేగముగాఁ బయనముకమ్ము.

రా.—ఆలస్యమేల? ఈరాత్రియే బయలువెడలుదము. మీయనుగ్రహంబు వలన నాయిరువురను రక్షింపఁగల్గితినేని కృతార్థుండనగుదును. నా పరాక్రమము సాహసము సఫలంబులగును.

స.—నాయనుగ్రహముతోఁ బ్రయోజనమేమి? కార్యములు నెఱవేర్ప దైవానుగ్రహంబును గోరవలెను.

రా.—మీ యిరువురి యనుగ్రహంబుగూడ నాకు కాంక్షణీయమే!

స.—నీవుతప్పక యికార్యంబు సాధింపగలవనియె నానమ్మకము.

రా.—(ఆనందము పట్టఁజాలక) యోగివర్యా! ఇదిగో ప్రతినఁజేయుచు న్నాను విను. నే నాయిరువురను రక్షింపనిచో రాజకుమారుండను గాను. బాప్పారావులు సంతతిలోనివాఁడనుగాను. నమ్ముఁడు.

స.—నే మిగుల సంతసించితిని. నీప్రతిన దైవము నెఱవేర్చుగాక యనిరాత్రిభోజనం బైనపిమ్మటఁ బయనమై తనమఠంబునకు గమ్మని చెప్పి పోయెను.

అంత పృథ్వీరా జందుల కంగీకరించి యోగిని వీడ్కొలిపి తనకై వేచి యున్న భటులతో గుఱ్ఱపుబండిలోఁ గూర్చుండి తన నివాసంబున కరిగెను.

పదునైదవ ప్రకరణము.

భగవంతుఁడు సృజించిన ప్రపంచమునందు మహనీయంబులగు పదార్థములలోఁ బర్వతంబులు కొన్నియని చెప్పవలసియున్నది. లోకంబున కుపకరించుటలో వానినిఁబోలినవి మఱికొన్ని! లేవని చెప్పవచ్చు. అవి తమయందు బొడమిన నదులచే లోకమును ఫలవంతముగాఁ జేయుచున్నవి పలువిధంబులగువన్యవస్తువుల నొసంగుచున్నవి. పెక్కులగు ప్రాణులకు జీవనాధారంబులై యున్నవి హిందూదేశంబునంగల పర్వతంబులలో హిమాలయపర్వతంబులు విస్తీర్ణత్వమందును, నెత్తునందును మిగులజిన్నవై సమస్తలోకమున కుపకరించుటలో దక్కినవానితో సరిరాకపోవు. ఈపర్వతంబులకు దూర్పుననున్న భూమి మిగుల ఫలవంతమై, చక్కఁగ బండినసస్యంబులతోను. తోటలతోను, నిండియుండును, అట్టిఫలవంతమైన ప్రదేశంబునకుఁ బర్వతంబులకు నడుమ నొకయరణ్యంబుగలదు. అందొక చిన్నగ్రామంబు కలదు. అందువసించిన వారందరు భిల్లులగుటంగాబోలు నదిభిల్లవాటిక యనుపేరఁబరఁగె. ఆభిల్లులు సర్వదా యరణ్యంబుల సంచరించుచు సంపాదించిన వన్యపదార్థంబులచే జీవనంబు గడపుచుందురు. వీరు మూర్ఖులలో నగ్రేసరులని చెప్పవలసియున్నది. వారు సాధారణంబుగఁ బశువులకంటె బుద్ధిహీనులై యుందురు. వారల యాకారంబులు మిగులవికృతంబుగానుండును. వారిశిరోజంబులు పొట్టిగాను, కుఱుచగాను నుండును. వారిచేతులు పొట్టివి. లోచనంబులు మిగులఁ జిన్నవి. కాని పొట్టలుమాత్రము మిగుల పెద్దవియై తేనెపట్టులవలె వ్రేలాడుచుండును. వారలాయరణ్యములో నొకవిధమగు నారతోనేసిన వస్త్రంబులం దాల్చుచుందురు. వారల ప్రవర్తనమరసిన వీరలెవరికైన లొంగుదురాయన్న సందియమ్ము వొడమునుగాని వారందఱును దమలో నధికుఁడగు నొకనికిలోఁబడి యాతని

యాజ్ఞ శిరసావహించి మెలంగుచుందురు. ఆభిల్లనాథుండు రూపమందును,
గుణంబులందును, ప్రవర్తనమందును దక్కినవారికంటె నుత్కృష్టుఁడు కాని
బలంబుచేతను నధికుండని చెప్పవచ్చు. మఱియు వీఁడు చదువను వ్రాయను
నేర్చినవాఁడు. వాఁడొక్కొకపర్యాయము వారల నందఱిని నొక్కచోఁ జేర్చి
చిత్రతరంబులగు కథలను చెప్పి యానందపఱుచుచుండును. అందుచే వారం
దరు వాని దైవముగా భావించుచుండిరి. వానియాజ్ఞ యతిక్రమించుట యొక
తప్పుగా భావించి సర్వవిధముల వాని ననుసరించి వర్తించుచుందురు. మఱియు
వారు వేఁటకు బోవునప్పుడు తాము జంపిన జంతువుల మాంసంబులోఁ గొంత
ముందుగాగ దమనాయకున కర్పించి మిగిలినదానిని దమగృహంబులకుఁ గొని
పోవుచుందురు. వాఁ డొకగుడి కట్టించి యొకదేవతనందుఁ బ్రతిష్ఠించెను.
వాఁడా దేవతయే మనకుఁ గష్టసుఖంబులు కలిగించుచుండుననియు, నామెకు
బాగుగా నుత్సవము చేసినచో మనమందఱము సుఖులమై యుండుమనియు,
వారికి నమ్మకము పుట్టఁ జెప్పుచుండును. అందువలన వారికి జ్వరాదులు వచ్చి
నచో గ్రామదేవత దయతప్పినదని తలఁచి యామె యనుగ్రహంబు సంపా
దింప మ్రొక్కి ముడుపులు గట్టుచుందురు. మఱియుఁ దమకువచ్చుచున్న కష్ట
ములు తొలంగునిమిత్తము ప్రతివత్సరంబు నొకగొప్పయుత్సవంబు చేయుచుం
దురు. ఆయుత్సవంబు వసంతకాలంబునఁ జేయ నియమింపఁబడినది. వసంత
మందు కాననంబులఁ గలకొన్ని తరుబృందంబులు గ్రొంజిగురు లెత్తుచుండు
టయు! మఱికొన్ని చక్కని పుష్పమంజరులతోఁ బ్రకాశించుచుండుటయు
మఱికొన్ని ఫలించుచుండుటయు పికాదిపక్షి జాలంబు గూయుచుండుటయు
స్వభావంబు. ఆభిల్లనాథుండు వెడగు భిల్లుల కాయరణ్యప్రాంతంబులు జూపి
గ్రామదేవతమహిమ చూచినారా? తన యుత్సవంబు వచ్చుచున్నదని యడ
వుల నన్నింటిని జిగుళ్లచేతను, బుష్పంబులచేతను, బండ్లచేతను నలంకరించు
చున్నది ఆయుత్సవం బయిన కొన్నిదినంబులవఱకు నిట్లె యుంచి, తరువాత
వానినన్నింటిని మాయము చేయుచుండును. అట్లు కానిచో గ్రామదేవత
యుత్సవకాలమందే చెట్లు చిగుర్పనేల,? పుష్పింపనేల ఫలింపనేల? పిమ్మట
లేకపోనేల? చక్కగ యోచింపుఁడనిచెప్ప వారందఱు నిక్కంబని భావించి
వసంతకాలంబునఁ జెట్లు చిగిర్చినతోడనే గ్రామదేవత యుత్సవంబున కారం

భించి సన్నాహంబులు చేయుచుందురు. ఇట్లుండ నొకనాఁడు భిల్లనాథుండు వసంత కాలమే తెంచుటఁ గనుఁగొని భిల్లులఁ బిలిపించి యిట్లనియె. "ఓరీ భిల్లులారా! గడచినరాత్రి నాకు స్వప్నమునందు గ్రామదేవత గనిపించి యిట్లని చెప్పినది. ఓరీ! నాయుత్సవకాల మే తెంచియుండ నింకను మీరు మత్తులై యున్నారేమి? ఇంతకు పూర్వము మీరుచేయు నుత్సవము నాకెంత మాత్రము సంతోషకరంబుగ నుండలేదు. మీరిచ్చిన యాహారము నాకెంతయుఁ దృప్తిఁగొలుపలేదు. మీరిచ్చిన మేకపోతు నాకు రుచికరముగ నుండలేదు. మీరొసంగినకల్లు నాకంతయైనఁ దడియలేదు. కావున నీసంవత్సరము మీరు జాగరూకులై యుండి నాకు నరుని బలిగా వేయవలె. నాలుగు పుట్లకల్లు దేవలయు. నాయుత్సవంబు మిగుల నానందదాయకంబుగాఁ జేయింపవలయు, మీరటుచేయనిచో మిమ్మందఱ నొక్కమాఱు దిగమింగెదను. చూడుఁడు నామహిమ." అని మిగుల నాగ్రహంబుతోఁ బలికినది. మనము కష్టపడి యామె యనుగ్రహంబు సంపాదింపవలె. కావునఁ జాలినంత కల్లు కూడఁ బెట్టుఁడు. మీమందిరంబుల నలంకరించుకొనుఁడు. ఆతల్లి యనుగ్రహంబు సంపాదించుకోవలెనన్నచో మనము తప్పక యొకమనుష్యుని బలిగానిచ్చి తీఱవలె. ఆమనుజునిగూర్చి దేవతయే చెప్పినది. ఆమనుష్యుని దెచ్చుటకు మన మిప్పటినుండియుఁ బ్రయత్నించుచుండవలెను. అని యప్పటికి గొన్నిదినంబుల క్రిందటనే చెప్పియుండుటచే నాభిల్లులందరు తత్తత్కార్యంబులం దప్రమత్తులై యత్సవంబు నాటికి సర్వము సన్నద్ధముచేసిరి. ఇట్లుండ నుత్సవదినంబువచ్చెను. నాఁడు మధ్యాహ్నము నాల్గుగంటలకే యుత్సవమారంభింపఁబడియె. ఒక పురుషుఁ డొంటినిండఁ బసపుపూసికొని చూపఱకు భయము కలుగునట్లు కుంకుమబొట్టు బెట్టి వేపకొమ్మలు చేతంబట్టుకొని యొడలెఱుఁగక గొంతుక పగులునట్లు కేకలువేయుచు నొకవిగ్రహమును నెత్తిపై పెట్టుకొని నడచుచుండె. ఒక కొందఱు దేవతకోసము గల్లుకుండలు నెత్తిఁబెట్టికొనిపోవుచుండిరి. మఱికొందరు కాళ్లకు గజ్జెలుకట్టుకొని డప్పులమ్రోఁత ననుసరించి యాడుచు, సారాయిమత్తుచే నొకరిపై నొకరు బడి పెద్దగొంతుతోఁ బాడుచుఁ బోవుచుండిరి. మఱికొందఱు తమకు సంప్రాప్తమయిన యాపదలు తొలగించు

టకై మ్రొక్కికొన్న యెనుపోతులను, మేఁకపోతులను, కోళ్లను, గొఱ్ఱెలను నొక్కచేతితో బట్టుకొని రెండవచేతితోఁ గొన్ని వేపకొమ్మలును, దళతళ మనెడి యొక్కొక్క ఖడ్గంబును బట్టికొనిపోవుచుండిరి. ఇంకొకకొంద ఱొక పురుషుని కాళ్చేతులు బంధించి యొక్క యుట్టిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి మోచి కొని పోవుచుండిరి. వారిలో నొకఁడు సర్వదా దేవతను స్మరించుచుఁ గొన్ని వేపకొమ్మలను బెడిదంపుటడిదంబును బూని పోవుచుండెను. వాఁడే దాసుఁడని పిలువఁబడును. వాఁడే యానరుని నఱకవలసినవాఁడు. నాఁడు వారందఱు పొట్టలనిండ కల్లు ద్రావియున్నవారగుటచే మదోన్మత్తులై పరస్పరము విరుద్ధభాషణంబులాడుచు, పకపకనగుచు, మదాతిశయంబుచేఁ గ్రిందఁబడిన వారిని లేవనెత్తి నడపించుచు, వికారచేష్టలు చేయుచు, నరులైనను వానరులవలెఁ బ్రవర్తించుచుఁ బోవుచుండిరి. ఇట్లుత్సవంబు చేయుచు సాయంకాలమగునప్పటి కాగుడి సమీపంబునకుఁ బోయిరి. ఆదేవతగుడి గ్రామమున కొకపావుకోసు దూరంబున నొకతోఁటనడుమ నున్నది. వీరాస్థలంబు ప్రవేశించునప్పటికిఁ జీఁకటులు మెండుగ వ్యాపించినందునఁ గొన్ని కాగడాలు వెలిగించిరి. కాని యవి యాచీఁకట్లఁ దఱుమదగినంత వెలుతురుగలవి గాక కొంచెము వెలుతురు గలవై యుండెను. అప్పుడు భిల్లనాథుని యాజ్ఞ చొప్పున దేవతను గుడిలోఁ బ్రవేశింపఁజేయ దలంచుచుండిరి. అంత నావచ్చినమూఁకలో నొకఁడు పెద్ద కేకవేయుచు నేలఁబడియె. అక్కడి వారందఱు మూఁగి వానిని దేవతయావహించినదని పలుకుచు, రెండుబిందెల నీరు దెచ్చి వానినిఁ దానమాడించి గుగ్గిలపు ధూపము వేసిరి. అంత నాపురుషుఁడు జడలుగట్టియున్న కేశకలాపము తన శరీరమంతయు వ్యాపించుచుండఁ దన శిరంబునూఁపుచు నిట్లుపలికె. "ఓరీ! మనుష్యులారా! మీరుచేయునుత్సవము నాకుఁ గొంచె మానందము గొలిపినది. నాగోరిన మనుజుని గూడ తెచ్చినారు. అంతయుఁ బాగున్నది. కాని మీరు వేయు కేకలు నాకు భయమును గలిగించుచున్నవి. అందుచే మీరిచ్చుబలిని నేను సుఖముగ దినవలనుపడకున్నది. కావున మీరీతోఁట యవతలి భాగంబుననుండుఁడు. దాసుఁడు నరబలి యీగానే కేకవేయును. అప్పుడు మీరుమీరు తెచ్చిన బలులు సమర్పించి కేకలువేయుచుండఁ బొండు. బలులిచ్చిన వెంటనే మీరు గృహంబుల కేఁగవలయును. ఏమాత్ర మాలస్యము చేసి

నను వానిని మ్రింగుదును. నాగుడిలోఁ దప్ప బైని దీపముండఁగూడదు" అని యూరకుండె. ఆమాటలు విన్నతోడనె యచ్చటి వారందఱును తోఁటయవతలి భాగంబున కరిగి నిలిచియుండిరి. అంత భిల్లనాథుఁడు దాసుని మఱియొకరిని నచ్చటనుండ నియమించి నరబలియిచ్చినతోడనే కేక వేయవలయునని చెప్పి యామందిరలోకిఁబోయి కేకలిడవద్దనియు, దాసునికేక విన్నతోడనె మీరు బలు లర్పించి మరుగిడవలయుననియుఁ జెప్పి సంసిద్ధులఁగాఁ జేసె. అంత దాసుఁడు గుడిలోనికరిగి పూజచేసివచ్చి బద్ధుండయి దుఃఖంబుచే సొమ్మసిల్లియున్న యాపురుషునిఁ జేతితోఁదట్టలేపి రెండవవాని జూచి జాగ్రత్తగాఁ బట్టికొమ్మనిచెప్పి ముమ్మాఱు తనకు దాపలగాని చేతిని బైకెత్తి సత్తువకొలఁది నఱికెను. గాని బలిష్ఠుఁడైన యాపురుషుండు పట్టుకొనిన వానికట్టు దప్పించుకొని తిరిగిపోవునందున వానికిఁ దగులక యావ్రేటు క్రిందనున్న మ్రానికిఁ దగిలెను. అంతట దాసుండు మిగుల కోపించి గట్టిగపట్టుకొమ్మని మఱల నఱక సిద్ధముగానుండఁగా, దలయొకటి త్రుళ్ళిపడియె. అదిచూచి పట్టుకొనినవాఁడు కేకలువేయుచుఁ బర్విడి గ్రామమువంక పోవుచుండెను. అంత నచ్చటివారలు తమతమ బలుల నర్పించి తమతమయిండ్లకరిగిరి. గాని దాసుం డెంతరాత్రికి నిల్లుచేరలేదు. అందుచే వానికుటుంబము భిల్లనాథునికిఁ దెల్పఁగా వాఁడు రెండవ వానిని బిలిచి దాసుఁడేఁడీ యని యడిగెను. అంత వాఁడు దాసునిసంగతి నాకుదెలియదు. నరబలియిచ్చినతోడనె నేఁ బర్విడివచ్చితిని. నరబలి యీయఁబడెను. ఆలస్యముచేసిన ప్రాణంబులు దక్కవని పర్విడి వచ్చితిననియె. అంత భిల్లనాథుండు చక్కఁగా గొంతసేపు యోజించి, యాగుడియొద్ద జరిగిన వృత్తాంతము నంతయుఁ దెలిసికొని దాసునిభార్య కిట్లనియె. "దాసుఁడు బలిసరిగా నీలేకపోవుటచేతను, బలియిచ్చిన వెంటనే పర్విడిరాక యాలస్యముచేయుటచేతను దేవతయే వానిని జంపియుండును. వానిగూర్చి విచారించిన లాభములేదు. భర్త యపరాధముపోవు నిమిత్తము మఱుచటిసోఁ డొకమేఁకపోతును బలియిచ్చెద నని మ్రొక్కుకొనుము. దానివలన మీకు క్షేమము కలుగును. లేనిచోఁ గలుగదనిచెప్పి దానిచే నట్లు మ్రొక్కించి యింటికిఁబంపి తానును తనగృహంబున కేఁగెను.

పదియాఱవ ప్రకరణము.

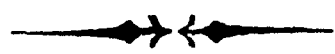
కృష్ణసింగును బహిష్కారము చేసిన పిమ్మట సూరధాన్రాయలు మఱియెవ్వరిని నమ్మఁజాలక రాజ్యవ్యవహారముల భారంబు తనపై వేసికొని లేని సత్తువ తెచ్చుకొని తనకుమారికయు దనకు సహాయభూతురాలిఁగాఁ జేసికొని రాజ్యమేలుచుండెను. తారాబాయియుఁగూడ మిగుల వివేకవంతురాలగుటచే నామె సమస్తవ్యవహారంబులను నెఱవేర్చుచు నెట్టికార్యంబును గలుగనీయక ప్రవర్తిల్లుచుండెను. ఇంతియ కాక తగినయోధ్ధాంబులు సంప్రాప్తమగునప్పుడు సేనాధిపత్యము వహించుటకుఁ గూడ సిద్ధముగానుండెను. రాయలు తనకుమారిక సామర్థ్యంబును గనిపెట్టి సమస్తవ్యవహారంబులను క్రమక్రమంబుగా నామె చేతికొసఁగఁ జొచ్చె. తారాబాయి యిట్లు సమస్తవ్యవహారంబుల నిర్వహించుటవలన స్వతంత్రురాలాయెను. అయినను దండ్రియాజ్ఞలేక క్రొత్తవ్యవహారంబు నేమియు జరుపలేదు. ఇట్లుండ నొకనాఁడు రాయలు కుమారికా సహితులై రాజకీయవ్యవహారంబులు చక్కఁబెట్టుకొని గుఱ్ఱపుఁబండిలోఁ గూర్చుండి పల్లెగాలి ననుభవించుటకుఁ బోయె. పల్లెలకు కొంతదవ్వు పురసమీపముననున్న యొకపూఁదోఁటలో విహరించి యచ్చటికి నొకక్రోసుదూరంబుననున్న యానంద మనుపూవులతోఁటఁ దర్శింపఁబోయె. ఆ యానందము రాయలకు మిగుల ప్రేమాస్పదమైనది. ఆపూఁదోఁటను రాయలే ప్రతిష్ఠించె. మొదట నాప్రదేశము ముండ్లచేతను, నిష్కుసుమములై, నిష్పలాశములై, నిష్ఫలంబులైయున్న వృక్షంబులచేతను నావరింపఁబడి క్రూరమృగంబులకు నిలయంబై మిగుల నసహ్యాకరముగాను భయంకరముగాను నుండెను. గాని రాయలా స్థలంబును బాగుచేయించి యొకతటాకముఁ ద్రవ్వించి పలువిధములగు పూవుల మొక్కలను వృక్షములను వేయించుటచే క్రమముగా నది చూచినవారి కానందదాయకంబుగాఁ గానవచ్చుచుండె. కర్ణకఠోరంబులగు జంబుకాది నినాదంబుల కాకరమైన యాప్రదేశ మిప్పుడు శ్రావ్యంబులైన కోకిలాదిరావంబుల కాలయమాయెను. ఆవంధ్యభూమి కిట్టి విశేషంబులు గలిగియుండుటకు రాజానుగ్రహమే ముఖ్యకారణంబు. కావున లోకములో

మానవుండు బుద్ధిహీనుండైనను నుత్తమకులసంజనితుండు కాకపోయినను
కురూపియయినను విద్యాగంధము లేనివాఁడయినను రాజాదరణకుఁ బాత్రుండవు
నేని, యెల్లరకు శ్లాఘనీయుండగునని చెప్పుట కిది యొక నిదర్శనంబుకదా?
రాయ లట్లుద్యానవనంబు ప్రవేశించి యందలివింతలను కుమారికకుఁ జూ
పించి సంతసింపఁజేయుచుఁ, దోఁటమాలీలు జాగరూకులై దోహదంబులు
వేయుచు యుక్తసమయంబుల జలము కట్టుచున్నారో లేదో పరీక్షించుచు
విహరించుచుండెను. ఇట్లు కొంతవడి విహరించి తిరిగి వచ్చుట కభిముఖుఁడై
యుద్యానము ముఖద్వారంబునకు వచ్చె. అంత రజగపటలంబుతోఁగూడిన
మహావాయువు వెదురొక్కని ముందడుగు బెట్టనీలేదు. రాయలు గాలి తగ్గిన
పిమ్మట పోవచ్చునని నిశ్చయించి వెనుకకు మరలి యారామ సౌధంబున
గూర్చుండిరి. అంత వాయువు క్రమక్రమముగా నెచ్చి ఝంఝామారుతం
బుగా మారి మహావృక్షంబులనైన నున్మూలించుచుండెను. అదిచూచి రాయలు
తాను ప్రయాణము నిలుపుట తనకు మేలయినదని తలంచుచు నామహాభూ
తము శాంతించినతోడనే పురికిఁబోవచ్చునని వేచియుండెను. అంతఁ గొంత
సేపటికి నామహాభూతము తన ప్రభావంబును జూపి కొంచెము శాంతినొం
దెను. రజగపటలము దిక్కులకు వ్యాపించినందున మొదట గ్రమ్మినచీఁకటులు
నశించెను. అది రాయలు గాంచి యింకను విళంబము చేసినచో రాత్రి తఱియు
ననియు, నందువలన నట్టి ప్రదేశమందుండి పోవుట యాపదలకు మూలమగు
ననియుఁ దలపోసి కుమారికతోవచ్చి బండిలోఁ గూర్చుండె. అంతలోఁ బట
పటమను శబ్దమొకటి యరుదెంచె. అదియేమో యని యోజించుచుండ
సమీపవశంబున బండిలోనికివచ్చి పడియున్న శైనుచినుకొకటి వారిసందియంబు
బాపె. అంత రాయలాకసంబు వైపుచూచి వర్షంబువచ్చుచున్నటు గాంచి
వర్షంబువచ్చి తన్ను నిర్బంధించినచోఁ బురంబుచేరుట మిగుల కష్టసాధ్యం
బని విచారించుచున్న యవసరంబునఁ గన్నులు మిఱుమిట్లుగొనునట్లు నిజకాం
తులు నలుగడల వ్యాపింప మింటనొక మెఱపు మెఱసి గుండెలవియించునట్లు
రిమెను. ఆభీకరనినాదంబున కచ్చటివారందఱు నాల్గు బారలదూరంబునఁ
ద్రుళ్లిపడిరి.

గుఱ్ఱంబులును నిలువక పర్విడఁ జొచ్చె. ఆభయంకరనినాదంబుతోడనే వర్షప్రారంభమయి రాయుల దేహంబును నిచ్చాప్రాకరంబున ముంచివైచెను. మఱియును నావర్షము కుండలతోఁ బోసినట్లు కురిసి భూతలంబును జలమయంబుగా జేసి విడిచెను. ఆవర్షంబు ముగియునప్పటికి భానుమంతుం డస్తగతుండాయె. అందుచేఁ గారుచీఁకట్లు క్రమ్ముకొని యుండెను. అప్పుడు రాయులు త్వరపడి బండిపూంచి యట్టిసమయంబునఁ బయనంబు చేయుంటకు భయంకరంబుగానుండుటచే నాయుద్యానవనరక్షకులను సహాయంబుగాఁ గొని వచ్చుచుండెను. కాని యడుగడుగునకును గొండబఱ్ఱులాటంక పెట్టుటచేఁ దొంటియట్లు త్వరగాఁ బయనంబు సలుప వీలులేకుండె. ఆప్రాంతములతోఁటకును దోఁభాగరంబునకును నడుమ నొకతోఁటగలదు. ఆతోఁట మహావృక్షంబులచేఁ గ్రిక్కిరిసి చూపఱకు భయంబు గొలుపుచుండు. ఈరాయులబండి యాతోఁటలోనుండి పోవఁసియున్నది. అయిన నాప్రాంతమందు చోరభయంబు లేకుండుటచే నిర్భయంబుగాఁ బోవుచుండిరి. ఆరక్షకభటులు తాము చేయవలసిన కార్యంబులు లేకపోవుటచే నేదియో మాట్లాడుకొనుచు ననుగమించుచుండిరి. గుఱ్ఱపుబండియును మెల్లగ నేపోవుచుండె. ఆసమయంబున గాలవర్షమొకటి కురియ నారంభించె. ఆచీఁకటిలో పటపటమను శబ్దము పక్క మఱియొక్కటి గోచరంబుగా లేదు. అట్లు గాలవానవట్టముగా గురియుచున్న నని రాయులకుగాని తారాబాయికిగాని తాఁకలేదు. గాని గుఱ్ఱములలో నొకదానికాలికిఁ దగిలెను. అందుచే నదిబండినిఁ దప్పుదారికిఁ గొనిపోవుచుండెను. అది చూచి హాయుచోదకుఁడు తొందరపడి కేకవేసి బండినిలుపఁ జొచ్చె. కాని మఱియొక శిలవచ్చి హాయుచోదకునిఁ దలఁ బట్లఁ దాఁకెను. అందుచే వాఁడు పగ్గంబులవదలి తడుముకొనుచుండ నాగుఱ్ఱంబులు బర్విడ నారంభించెను. రక్షకభటులు హాయచోదకుని కేకవినివచ్చి బండినిలుపఁ జూచిరి కాని నిలుపలేకపోయిరి. అంత హాయచోదకుండు తాను బాధఁబొందుచున్నను ధైర్యము వహించి యూరకుండిన మోసమువచ్చునని తన యూపచ్ఛక్తితోఁ గళ్లెంబుల నాకర్షించిపట్టుకొని యతికష్టంబుచే నిలిపెను. అంత రాయులు బండిదిగి కత్తి చేతఁ బూని భటులను బిలికొల్పుచుఁ జోరులను బట్టుకొనుటకయి గాలువచ్చుచున్న దిక్కు మొగంబై కొంతదూరముపోయెను. అంతఁగొందఱు చోరులు

వచ్చి బండిముట్టడించి లోపలనున్న తారాబాయిని గొనిపోయిరి. ఆమె మిగుల శూరురాలైనను దాను నిరాయుధురాలగుటంబట్టియుం జోరులు హఠాత్తుగావచ్చి ముట్టడించుటంబట్టియు రోదనముతప్ప నేమియుం జేయఁజాలక పోయెను. ఆయార్తస్వరము విని రాయలు పాదంబులు తొట్రుపడ భటులతోఁ గూడి బండియొద్దకువచ్చిచూచెను గాని తారాబాయి యందుఁ గానరాలేదు. అంతరాయలు భయంబుచే గడగడవడకుచున్న హయచోదకునివలన దొంగలుపోయిన మార్గంబు దెలిసికొని పరువెత్తెను. తారాబాయిగాని దొంగలుగాని కానరారైరి. అందుచే రాయలు దుఃఖాతిశయంబు జరాభారంబునకుఁ దోడ్పడుటం జేసి మిగుల వివశుండయి యాప్రాంతము దిరుగ లేక వెంటనే పురికివచ్చి రాజకీయభటులను జేరఁబిలిచి యావృత్తాంతమ్ము వారికి దెలిపి "శీఘ్రముగాఁబోయి యరణ్యములగాలించి తారాబాయిని వెదకి రండు. అట్లుచేసిన మీకు గొప్ప బహుమానమ్మొసంగెదనని" చెప్పి పంపెను. అంత వారును రభసంబునఁ బోయి వెదకఁజొచ్చిరి. అట్లు భటులు చన్నపిమ్మట రాయలుకుమారికను దలఁచుకొని విచారపరీతహృదయుఁడై యిట్లు విలపింపఁదొడంగె. "అక్కటా! ఎట్టి యాపద సంభవించినది! ఇట్లు జరుగునని కలయందైన నెఱుంగను. కుమారీ! నానిమిత్తమెంత విలపించుచున్నావో! ఆదుష్టుల జేతులు తాఁకినప్పుడు నీవెంత యసహ్యము నొందితివో; అయ్యయో! ఇంత కాలంబు నిన్నుఁ బెంచి తుదకీదుర్మార్గులవాతంబడవేసితి నేమి? తనయా ఇఁక నాకు రాజకీయవ్యవహారంబులందుఁ దోడుచూపువారెవరు? అకటా! ఇట్టి దుఃఖంబునొందకుండఁ జనిపోయిన నీతల్లి నాకంటె నెంతయు నదృష్టవంతురాలుగదా! నిన్నాయడవిలో విడనాడి పురంబుచొచ్చిన నావంటి కఠినహృదయుండు మఱొక్కరుండుకలఁడా! నిన్ను త్తమరాజకుమారునకిచ్చి పెండ్లిగావించి రాజ్యంబు నీకుఁ జెందఁజేయవలయునని యాశపడియుండగా నాయాశలన్నియు నట్టట్టఁ గలసినవి. మహావీరులగుశత్రువుల నెదిరించి రాజ్యలక్ష్మిని గాపాడిన నేను సాధారణులగు దొంగలనుండి రక్షింపలేక పోతినేమి? దైవమా! నేఁడిచ్చటనే కాలముపుచ్చక వనవిహారార్థం బేలపోతిని? పోతినిబో నేనొక్కఁడనే పోకపిల్లదానింగూడ నేలకొనిపోతిని. కొనిపోతినిబో మొదటియుద్యానంబునుండి మఱలక యానందంబున కేలయరిగితి? అరిగినఁబో వెంటనే తిరిగిరాక

మాలీలఁ బరీక్షించుచు నేలతడసితిని ? తడసితింబో నిదివరకెన్నఁడును లేని గాలివాన నేఁడేలవచ్చె ? వచ్చెంబో యాసమయము మిగుల భయంకరంబుగా నున్నదని యోజించి యారామసౌధంబుననుండక యేలమరలితిని ? మరలితింబో భటులును సేనను బండినిగాపాడుచు నుండక దొంగలఁ బట్టుకొను నిమిత్త మేల ప్రయత్నించితిని ? పోఁగాలము సంభవించునపు డిట్టిబుద్ధులు పుట్టు చుండును గాఁబోలు ! "వినాశకాలే విపరీతబుద్ధి" యనెడి పండితవచనము వితథంబై చనునే ? ఇంతకుఁ బ్రారబ్ధకర్మం బనుభవింపక తీఱునా ? ఇప్పు డిట్టు విచారించిన నేమిలాభంబు ? కార్యంబును జెఱిచితి. అని యిట్లు కుమా రింగూర్చి మిగులవిలపించుచు నేమియుఁ దోఁచకయిట్టిటు దిరుగుచు భటుల రాకకై వేచియుండెను.

పదునేడవప్రకరణము.

చెట్టులేనిదేశమం దాముదపుచెట్టె మహావృక్షంబని కొనియాడబడు చందమునఁ దేజోంతరములేక యంధకారబంధురమైన రాత్రియందు తేజ శ్శాలులని గణింపఁబడుచు మింట విఱ్ఱవీఁగుచు జుక్కమొత్తముల గర్వము బాసి వెలవెల పోవుచుండఁ దూర్పునఁ జందమామ యుదయించెను. చంద్రుని కాంతిసంతానములు నలుగడల గడలుకొనియుండుటచేఁ దమంబు లొక కొంచెమడఁగుటం బట్టి వస్తువులన్నియుం నేత్రగోచరములు గాఁ జొచ్చెను. ఆ సమయమునందు నిరువురుపురుషు లొకపిల్లదాని భుజములపై నెక్కించుకొని యరణ్యమార్గములంబడి తీసికొని పోవుచుండిరి. ఆకన్య భయాతిరేకంబుచే మ్రానుపడియుండెను. ఇట్లాపురుషులు కొంతవరకుఁ గొనిపోయినతరువాత నాకన్యామణి కొంచెము తెలివితెచ్చుకొని, నాయనా! నాయనా! అనిపిలిచి ప్రత్యుత్తరము రాకపోవుటచే మరల మూర్ఛపోయెను. అంత నాపురుషు లామెనొక నదీప్రాంతమునకుఁ గొనిపోయి యొకయిసుము తిన్నెపై నామెను డించి యాసమీపమునఁ గూర్చుండిరి. ఆసమయము పండువెన్నెలలవలన నెంతయుం మనోహరముగానుండెను. ఆనదిపైనుండి ప్రసరించుచున్న చల్లని

మెల్లగాలు లత్యానందముం గలిగించుచుండె. ధవళకాంతుల నీనుచున్న యాసైకతము చందురుని తెల్లకాంతులచే నినుమడించి ప్రకాశించుచు మడతలువడియున్న తెల్లనిపట్టుబట్ట కఱచినవిధమున నొప్పుచుండెను. అంత నాకన్యామణి చంద్ర మారుతము లొనరించుచున్న శైత్యోపచారములచే మెలకువచెంది కనులువిప్పి నలుగడలు పరికించి యింకను దనసమీపముననె గూర్చుండియున్న యాపురుషులఁగని ఓరీదుర్మార్గులారా! పెనుభూతములవలె నిక్కడనె దాపరించియున్నారా? అనిపలికి భయముచే మరల కన్నులు నిమీలించెను. అంత వారిరువురును నీక్రిందివిధమున సంభాషించిరి.

ప్రథముఁడు.—ఈమె కింకను భయము వదలలేదు. ఏమిచేయుందము?

ద్వితీయుఁడు.—చేయుటకేమున్నది గాని మూర్ఛ దేఱినట్లు గన్పట్టుచున్నదా.

ప్రథ.—మూర్ఛ దేఱ కేమి? ఇప్పుడు మెలకువతోనే యున్నది కాని మనవలని భయముచేఁ గనులు మూసికొనియున్నది.

ద్వితీ.—అట్లయినచో మనమామె కుపకారులమే కాని యపకారులము కామని తెలుపుదము.

ప్రథ.—అట్లు చెప్పినంతమాత్రమున నామె నమ్మ ననుకొనుచున్నావా?

ద్వితీ.—నమ్మఁ దగిననిదర్శనముఁ జూపించి నమ్మింపవలయును.

ప్రథ.—ఆమెను నమ్మింపఁదగిన నిదర్శనములు మనయొద్దనేమికలవు?

ద్వితీ.—లేకేమి! ఆయుంగరమే చాలును.

ప్రథ.—పహ్వారె! చక్కగానే జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చినావు. ఆయుంగరము నీమెకుఁ జూపి మనల నమ్మినట్లు చేయఁగలము.

అనిపలికి యాపిల్లదానిని సమీపించి చేతితోఁదట్టిలేపి సుందరీ! సుందరీ నీవేలభయపడెదవు. మమ్ములనుజూచి భయపడుటకు మేము పెద్దపులులము కాము. రాక్షసులము కాము. నీకెంతయో యుపకార మొనరించుటకే యిచ్చటికిఁ గొనివచ్చినాము కాని హానిగలిగించుటకు రాలేదు. నీప్రాణముల కెంతమాత్రము భయము లేదు. కన్నుల దెఱచి నీక్రేగంటిచూపుల నాపై ప్రసరింపఁజేయుము. ఇంతవరకు నిన్నిచ్చటికి గొనివచ్చుటకు మాకుఁబడిన శ్రమ భగవంతునకుఁ దెలియును. మే మెంతశ్రమపడినను నీకటాక్షవీక్షణ,

ములకుఁ బాత్రుల మైలిమేని యాశ్రమయంతయుఁ దొలఁగిపోవును అని పలికెను. అతనిమాటలు తొలుత తనతండ్రితో నెడబాపి తెచ్చినవాదున జనించినకోపానలంబునకు వాయుసదృశంబులై భగ్గునమండించుటం జేసి సహింపలేక యాయిరువురనొక్క పర్యాయము సంహరింపనెంచి తనయొద్దనాయుధమేదియు లేదని విచారించి వారిరువురు దమయాయుధముల దూరముగఁ బడవైచి యేమరుపాటున నుండుట జూచి తానొక యాయుధమును మెల్లగసంగ్రహించి వారిపైబడి మాటాడఁదలంచి 'యబలనగు నేను బలియురగు నిర్వురు పురుషుల నెట్లుచంపఁగలను' అని శంకించి క్షత్రియవంశమున జన్మించియుం దగినంత యాయుధ పరిశ్రమఁ జేసియుం నేనిట్లుజంకుచున్నా నేమి! చంపెదను లేకచచ్చెదనని తెగించి చివ్వనలేచి యొకయాయుధము కేలగీలించి ఘోరాకారియగు శార్దూలిచందంబునం దనతో భాషించినవానిపై కుఱికి చంపుటకు హస్తంబుపైకెత్తిన నంతలో రెండవవాఁడు వెనుక భాగంబునుండి వచ్చి యామెహస్తంబును బట్టికొని యాసుందరి యాయుధాఘాతంబుచే నాపురుషుఁడు మడియకుండఁ జేసెను. అంత నారాజకుమారి రెట్టించిన కట్టలుకతో నాతని బట్టు విడిపించుకొని ఒరీ! తుచ్ఛులారా! మీవంటి పాపాత్ములు లోకంబునఁ బుట్టరు. నన్నిట్లు గొనివచ్చి నాతండ్రికిని నాకును గలిగించినదుఃఖము మీవంశముల నడఁగింపకమానునా? మీరు నాకొనరించెడు నుపకారమేమున్నది. మీదుర్మార్గపుబుద్ధి నేనెఱుంగుదును. నన్నుఁగొనిపోయి యొక కఱకుతురకదొరకిచ్చుటయే నాకు గొప్పయుపకారమని తలంచుచున్నారు. కాఁబోలు. ఓరీ! దుష్టపథులారా! నాకంఠములో జీవమున్నంతకాలము నేనొకతురకను బెండ్లాడుదునా. మీరు నన్నుఁ గొనిపోయి యొకతురక కర్పించి మన్ననలందవలెనన్న యభిప్రాయము లేక కేవలము ధనాపేక్షయేయున్న నాయొంటనున్న యీ బంగరునగలతో నేల తృప్తిజెందరు? మీరు నన్నుబలాత్కారమున, గొనివచ్చు నవసరంబున నాయంగభూషణములన్నియుం జాఱి క్రిందఁబడి చుండగా వాని నెల్లసంగ్రహించి యేలసంతసింపరు? మీయభిప్రాయము నాకుఁ దెలియును. నన్నుఁ గొనిపోయి తురుష్కచక్రవర్తికెవ్వనికో యీఁదలఁచి నటులున్నది. ధనసంపదలకాసించి నేనట్టి నీచునిమాత్రము పెండ్లియాడుదాననుగాను అనిపల్కుచు రోషావేశం

మునఁ గ్రిందుమీఁదు చూచుకొనక యాయబల వారి నుగ్గాడనుంకించు సమయంబున నామెచర్యయంతయుఁ గనిపెట్టి యామెపరాక్రమంబునకును సౌశీల్యంబునకును నచ్చెరువడి వారిలో నొకఁ డిట్లనియె. "చెలియా ! నీశౌర్యంబున కెంతేనియుం మెచ్చుకొన వలసియున్నది. నీయభిప్రాయము వేఱుగుచున్నది. మాయభిప్రాయము నీవనుకొనునట్లు కాదుసుమీ! నీవన్నట్లు మేమెంతమాత్రము దుర్మార్గులము కాము. నిన్నుఁ దుఃఖ కిచ్చుటకునుగూడ మేము తలంపలేదు. ఈకాలప్రసంగమును బట్టి మమ్ముల నమ్మఁజాలక నీవిట్లు వదరితివికాని మాసంగతి నీవు యథార్థముగా కనిపెట్టినచో మే మెట్టిహితులమో నీకే తెలియును. మేమును యోగ్యులమగు రాజపుత్రులము. గౌరవాభిలాషులము కాని తుచ్ఛకల మెప్పుపడయుటకై నిన్నుఁ గొనిపో వేతెంచిన వారము కాము. మాయాకారంబుల నీవు చక్కఁగఁ బరిశీలించితివేని నీవు చతురురాలవు గనుక మాయాకారంబులం బట్టియే తెలిసికొనఁగలవు. కోపంబుడుగుము. శాంతము వహింపుము. కృత్యాకృత్యంబుల వివేచింపుము, విద్వాంసురాలవగు నీకు 'సహసా విదధీత న క్రియా' మనెడు పండితోక్తియేల మానసగోచరముకాకున్నదో తెలియకున్నది. మామాటల విశ్వసించి యాయుధము క్రిందఁబడవేయుము." అనవుడు నాయువతీలలామ యిట్లనియె. "ఓరీ, దుష్టులారా ! మీరు చూడఁబోయిన గోముఖవ్యాఘ్రంబులవలె నున్నారు. మీరన్నట్లు మీయాకారంబులు మనోహరంబుగానుండి మీయోగ్యత నెల్లరకు వెల్లడించుచున్నను మీయొనర్చిన ఘోరకృత్యమెంతయు నాశ్చర్యముఁ గొలుపుచున్నది. ఇట్లుండ మీయాకారంబులం బట్టి నాకు హితులరని యెట్లునమ్ముదును ? ఇంతవరకు నన్నును నాజనకుని తాలచే నొప్పించి పెక్కుబాములఁ బడఁద్రోచి నన్నిచ్చటికిఁ బలాత్కారముగాఁ గొనివచ్చి వచింపనలవికాని యిడుమలబెట్ట నిశ్చయించి యున్న మీరిప్పు డమృతము నీసడించు మంచిమాట లాడినంతమాత్రమున మీవలలోఁ జిక్కుదుదానంగాను. ఇంతవఱకు నాయుధము లేక యూరకుంటిని గాని యిఁకమీఁద నూరకుందుదానంగాను. మిమ్ములనిర్వురను రణంబున హతులఁ గావించెద. లేనిచో మీచేఁజచ్చి స్వర్గసుఖ మనుభవించెద. ఇంతకన్న మఱియొక మార్గంబు లేదు. మేము రాజపుత్రులమని నుడువుచున్నారు. మీరు నిక్కముగా రాజపుత్రులేయయిన

నిట్టినీచంబగు దొంగతనంబు నవలంబింపనూహింతురా ? గొడ్డును గోసికొని తినునట్టి కఠినహృదయులవలె నదయులయి మమ్ములఁ జంప శిలావర్షము గురి యింతురా ? ఇదియుంగాక యేపాపము నెఱుంగని నన్నిట్లు బలాత్కారముగాఁ గొనిపో నుంకింతురా ? కావున మీరెంతమాత్రము క్షత్రియవంశ సంభవులరు కారు. కాకయొకవేళ మీ రుత్తమరాజవంశంబున జన్మించినను చర్యలంబట్టి మిమ్ము చండాలురని పిలువఁ దగినదియే కాని, రాజపుత్త్రులని పిలువఁగూడదు. రాజత్త్రులన్నంత మాత్రమున మిమ్ము విశ్వసించుదానంగాను. మఱియు నే నితరుని యుత్తమత్వమును, అధమత్వమును గుణంబులఁ బట్టి నిశ్చయింతునుగాని మీవంటి వంచకులాడు తియ్యనివచనంబులంబట్టి కాదు. మీమంచిచెడ్డలను మీరొనరించిన కృత్యమె వేమొగంబుల ఘోషింపుచున్నది. నోరునొచ్చునట్లుగా మీరు వేఱచెప్పనేల ?'' అని రోషావేశముచే శరీరము తూఁటులు పడునట్లు ములుకులవంటి పలుకులు పలుకుచున్నను వారెంత మాత్రము కోపమూనక వారిలోనొకఁడిట్లనె. సుందరీ ! నీవు మమ్ముల నెంత నిందించినను మేము కోపమూనువారము కాము. నిన్ను వెదకునిమిత్తము మీజనకుండు పంపినభటులందఱు నిట్లుచనుదెంచుచున్నారు. ఇంకమీఁద మేమిచ్చట నుండుట యుక్తము కాదు. మేమే యిచ్చట నున్నచో నాభటులకు మాకు ననవసరముగు యుద్ధము పొసఁగకమానదు. ఈయుత్తరములఁ దీసికొనుము. ఇవి మావృత్తాంతమంతయుఁ దెలియఁజేయును. ఈరెంటిని బట్టి నీకు మేము హితులమో కామో తెలియఁగలదు. అయిననీయందంత మంతయుం రహస్యముగా నుంచుము. ఆతరువాతనయిన మాయందుదయయుంచుము. ఇదిగోఁ బోవుచున్నాము. అని పలికి వారటనుండి కదలిపోయిరి. అంత తారాబాయి మిగుల నాశ్చర్యము చెంది వారినిగురించి పలువిధముల నాలోచింపుచుండఁగా నారాజభటులు సమీపించిరి. అదిచూచి యామెయాయుత్తరముల రహస్యముగా నుంచి యచ్చటనే నిలువఁబడియుండెను అంతట రాజభటులాస్థలంబునకు వచ్చి యామెంజూచి యధికానందము చెంది యామెకిట్లనిరి. "అమ్మా! నీకోసము మీతండ్రి చెందుచున్న దుఃఖమెంతయని మేము చెప్పలేము. నిన్నింత దూరము గొనివచ్చిన దొంగలెచ్చటికేఁగిరి. మాకన్నుల బడిన వారలను యమపురంబునకంపి లోకమునకు హితమొనరించి యుందుము. వారివలన నీకే

మియు గాయములు తగులలేదుకదా ! వారేవైపరిగిరో జూడఁ జెప్పఁగలవా! చెప్పినచో వారలనెట్లయిన బట్టుకొని బంధించి తీసికొని వత్తుము". అని పలుఁకుచున్నవారలంజూచి తారాబాయి యిట్లనె:—"భటులారా ! మీరలెంతకయిన సమర్థులరె. వారలజూడ నేనేమి చెప్పఁగలను. మీసడివినినతోడనే భయపడి నన్నిచ్చట దిగవిడిచిపోయినారు. భగవంతుని యనుగ్రహము వలన నాకేమియు గాయములు తగులలేదు. ఇంక నాచోరులు మీకెక్కడఁ గనబడదురు ? నన్నుఁగూర్చి మాతండ్రి యెంతవగచుచున్నాఁడో ' వేగముగ నింటికిఁగొనిపొండు. దొంగలను గూర్చియు పయిని విచారించుకొందమనిచెప్పి తండ్రినిఁ జూడ మిగులవేడుక పడుచున్న యాపిల్లను రాజభటులు తమతోఁ గూడఁ గొనివచ్చుచున్న పల్లకిలోఁగూర్చుండఁబెట్టి యతివేగముగాఁ బురంబునకు బోవుచుండిరి. అంతకుముందు కొందఱు భటులేగి సూరథానులజూచి నమస్కరించి 'మహారాజా ! తారబాయిని గొనివచ్చుచున్నారని చెప్ప విని యాముదుసలిరాజు సంతోషమును బట్టఁజాలక కొంతవరకు నిశ్చేష్టితుఁడై యుండి యామెకొఱకెదురుచూచుచుండెను. అంతలో రాజభటులందఱు మహానందముతోఁ బల్లకిఁగొనివచ్చి రాజుముందఱఁ బెట్టిరి. ఆపల్లకిఁ గ్రిందఁ బెట్టినతోడనే తారాబాయి మహాసంతోషముతో 'నాయనా ! నాయనా' అని పిలుచుచుఁబోయి తండ్రిని కౌఁగలించుకొనెను. అంతసూరథానులు తన ముద్దుకూఁతును ముద్దిడి తొడపైనిడుకొని యానందబాష్పములచే నామెను దడుపుచు పెన్నిధిఁగన్న పేదచందంబుననుండెను. అంత తారాబాయి 'నాయనా ! మరల నీమొగము చూతుననుకొలేదుసుమీ ! భగవంతుని దయారసము మనపైనున్నది గనుక, తిరిగి మన మొండొరులఁ జూచుకొను నంత భాగ్యము కలిగినది. లేనిచో నీదినమున సంప్రాప్తమయిన యపాయము తొలగించుకొన నెవ్వరికయినఁ దరమగునా. తప్పక మృతిబొందవలసినదే. ఇంతకును మనయదృష్టము బాగున్నది' అని పలుకుచున్న కుమారిక పలుకుల కలరి, 'తల్లీ, నీవు మిగుల నాఁకలిగొని యున్నట్టు గనిపించుచున్నావు. భుజించిన పిమ్మట మాటలాడుకొందము రమ్ము' అనిచెప్పి భోజనము నిమిత్తము కూఁతుఁతోఁ గూడఁ బోయె.

పదునెనిమిదవ ప్రకరణము.

మాళవరాజునకును దామోదరసింగునకును మిత్రభావము క్రమముగా హెచ్చఁజొచ్చెను. అందువలన వారిరువురును సర్వకాలంబులయందు నొకరి నొకరు విడనాడక వర్తించుచుండిరి. దామోదరసింగునకు ప్రత్యేక మొకమేడ యున్నను నది కేవలము భోజనగృహమాయెనే కాని నివాసభవనము కాలేదు. తననివాసమెప్పుడును మాళవరాజు సౌధరాజమే యైయున్నది. వారెల్లకాలమ్ములందును జిత్తూరుజయించుటను, తారాబాయిని గొనివచ్చుటకు దోధానగరంబు దామోదరునకు వశమగు నట్లుజేయుటకు నాలోచించుచుండిరి వీరికీయాలోచన తప్పనన్యాలోచన లేమియుం లేవు. అందుచే నొకనాఁడు వారిరువురు నొక్కచోఁగూర్చుండి యిట్లు సంభాషింపఁదొడంగిరి.

రా.—మిత్రమా! చిత్తూరురాజ్యలక్ష్మిని వేగముగా వరింపవలెనన్న కోరిక మిగుల బాధింపుచున్నది.

దా.—ఒక్కరాజ్యలక్ష్మినే కాదు, తారాబాయినికూడ వరింపఁగలరు.

రా.—అవును. ఈరెండిటికై నామనము త్వరపడుచున్నది.

దా.—ఉత్తముల చిత్తంబులు గొప్పకార్యంబు లాచరించుట కెప్పుడు త్వర పడుచుండుట స్వభావమె.

రా.—నిక్కము పల్కితివి. ఈరెండు కార్యంబులు ఘనకార్యంబులే.

దా.—కాదా ? అందులోఁ జిత్తూరునగరంబును వశంబుగావించుకొనుట మిగుల నుత్తమకార్యంబని చెప్పవలసి యున్నది. నాఁడల్లాయుద్దీను వశంబు కావించుకొని ఖ్యాతిచెందినాఁడు. నేఁడు మీరు ఖ్యాతి జెంద దలంచి యున్నారు. తక్కిన తురుష్కప్రభువులలో మీవంటి వారేరి.

రా.—నిజమే, తారాబాయిని వరించుట యంత కఠినము ఘనకార్యంబు. చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మిని వరించినవాఁడింకొకఁడున్నాఁడు. కాని రాజ

పుత్రి కన్యవరించిన తురకరాజు గానరాఁడు. ఇందులో నేనిరుపమా నుండనే.

దా.—(పకపక నవ్వి) వహ్వా! బాగా సెలవిచ్చితిరి. నిజముగా రాజపుత్రికను వరించినతురక లేఁడు. మీజీవితకాలంబులో నీరెండును ఘనకార్యములే.

అని వీరిరువురును మాటలాడుకొనుచుండు సమయమున నొకరాజభటుడు మెల్లనమేడపైకరుదెంచి దామోదరసింగునుజూచి మీకోసమెవరో వచ్చియున్నారని చెప్పెను. అంత దామోదరుఁడు లోపలికిఁ బంపుమనుఁడు వాఁడట్లు లొనరించె. అంత నొకపురుషుఁడు మెల్లమెల్లగా వచ్చి వారికి నమస్కరించి నిలువఁబడె. అంత దామోదరుఁడు వానితో నిట్లుసంభాషించె.

దా.—ఒరీ? నీవెక్కడివాఁడవు?

భ.—స్వామీ! మానివాసము భిల్లవాటిక.

దా.—నిన్నెవరు పంపినారు?

భ—భిల్లనాథుండు పంపినాఁడు.

దా.—నీచేతికేమైన యుత్తరంబు లిచ్చెనా?

భ.—ఇచ్చియున్నాఁడు.

దా.—ఇటు తెమ్ము?

భ.—(అతఁడు మూట విప్పి దామోదరున కిచ్చును.)

దా.—నోటిమాట లేమైనఁజెప్పెనా!

భ.—లేదు మహాప్రభూ! యీయుత్తరముమాత్రమే యిచ్చినాఁడు.

రా.—అట్లైన నీవు క్రిందనుండుమనిచెప్పిపంపి దీపమునొద్దకుఁబోయి చదువుకొని సంతోషవిచారంబులు మనంబునఁ బెనగొన మాళవరాజునొద్దకు వచ్చి కూర్చుండి యతని కిట్లనియె.

దా.— మహారాజా! కార్యము చాలభాగము నెఱవేఱినది.

రా.—ఏమి నెఱవేఱినది?

దా.—రత్నసింహునికి సూరథానులకు భేదముకల్పించునట్టి యొకయుత్తరంబు

ప్రాయుటయు, నందువలన నతఁడు రత్నసింగును బురమునుండి వెడలఁ గొట్టుటయు మీకింతకుమున్నే తెలిసియున్న దికదా ?

రా.—అవును. ప్రస్తుతవృత్తాంత మేమి?

దా.—ఆరత్నసింహుఁడు విచారగ్రస్తుండై యడవులంబట్టిపోవుచు నాయూ సంబున నొకచెట్టునీడ నిద్రించుచుండెను.

రా.—తరువాతియుదంత మేమి?

దా.—అది భిల్లులు, భిల్లనాథుండును జూచి వానిని బంధించి నేఁ జెప్పిన ప్రకారము గ్రామదేవతకు బలియిచ్చినారఁట.

రా.—వహ్వారె! బాగుబాగు! రత్నసింగు చచ్చినాఁడే? ఇఁక రాయలకు దిక్కేది ?

దా.—ఏమున్నది? హారావళియందున్నయడవులే దిక్కు.

రా.—ఇంకను విశేషం. లేమి ?

దా.—రెండవకార్యం బుకూడ ఫలోన్ముఖమయినది. కాని చెడిపోయినది.

రా.—ఆకార్యమేమి ?

దా.—తారాబాయిని గొనివచ్చుట.

రా.—(తొందరతో) ఏమయినది ?

దా.—రాయలు కుమారితోఁ బూఁవులతోఁటయందు విహరింపఁబోయెనఁట.

రా.—తరువాత

దా.—ఆరాజు విహరించుచుండఁగనే యొకగాలి వీతెంచెనఁట.

రా.—సమయము బాగున్నది. తరువాత నేమిజరిగినది?

దా.—సర్వదా యాప్రాంతంబులఁదిరుగుచు సమయముకై వేచియున్నభిల్లులు గనిపెట్టి, యాతండు పూఁవులతోఁటనుండి పురంబునకుఁ బోవుచుండఁగా నాబండి నరికట్టి తారాబాయిని తీసికొనివచ్చిరి.

రా.—కార్యము నెఱవేఱినదే.

దా.—కాని యాసమయంబునఁ బ్రళయాంతకుఁబోలిన యిద్దఱుపురుషు లాభిల్లులను నటికి యాభిల్లను విడిపించుకొనిపోయిరఁట.

రా.—(నిట్టూర్పు పుచ్చుచు) అక్కటా! మనచేసిన ప్రయత్నము శత్రువులకు దెలిసియేయుండును. లేనిచో నింతపఱువచ్చిన కార్యము వ్యర్థమై చనునా?

దా.—అవును. ఇంతమాత్రముచే మనకువచ్చిననష్టమేమి? ఈపర్యాయము తప్పక కొనిరాఁగలుగుదుము. మఱియు నాకింకొక యాలోచన తోఁచుచున్నది. ఇప్పుడు రాయమల్లసహాయుఁడై యున్నాఁడు. కాన తోధానగర మవలీలనె పట్టుకొనగలము. మన మొరులకుఁ దెలియకుండ నిశీథసమయంబున నప్పురిని జుట్టుముట్టినచో నాపురంబును వశంబు గావించుకొనుటయే కాక తారాబాయిని సిరపాయంబుగాఁ దీసికొని రాఁగలము. తోధాను ముట్టడించుట కిదియే తగినసమయమని నామిత్రుండగు మాఘవసింగొకయుత్తరము వ్రాసినాఁడు. కావున నీసమయంబున దాడి వెడలితిమేని జయము గాంచుటలో నిస్సందేహము. రాయల కింతకు ముందుండు మిత్రవర్గమంతయు నశించినది. మరల మిత్రులను సంపాదింపకముందే పోయి తోధాను ముట్టడించుట యుచితము. మఱియు చిత్తూరువృత్తాంతంబు వినుఁడు. రాయమల్లు ఱెక్కలు దెగిన పక్షివలెనున్నాఁడు. నాకు మిత్రుఁడును, రాయమల్లునకు సోదరుఁడును, నాంతరంగికమిత్రుఁడును, చిత్తూరు రహస్యంబులు బాగుగఁ దెలిసినవాఁడునగు సురాజమల్లు నాకొకయుత్తరంబు వ్రాసియున్నాఁడు. మనము నిమిత్తమాత్రులమైయున్నఁ జాలునఁట. చిత్తూరు మనచేతికొప్పగించుట కేమియు లోపంబు లేదఁట. ప్రస్తుత మతనికుమారు లెవ్వరు నింట లేరఁట. ఈసమయమునఁ జిత్తూరునకుం బోతిమేని రక్తపుచుక్క చిందకయే చిత్తూరు వశంబు గావించుకొనఁగలమఁట. ఇట్టిసమయము లభించినప్పుడు మిన్నకుండుట రాజనీతినిపుణున కుచితంబుగాదు. కావున మన మిప్పుడే రెండునగరంబులపైకిఁ బోవుట యుచితంబని తోఁచుచున్నది. వారలు మన రహస్యం బెఱుంగరు కాన యుద్ధసన్నాహంబులు మాని యుందురు. అందువలన మనము శీఘ్రకాలములోనే జయమందఁగలము. ప్రస్తుతము మనము చేయవలసిన కార్యంబుల వినుఁడు. మనమింకొక కొంత

సైన్యముం గూర్చుకొనవలయును. మనకు భిల్లనాథుండు వేవురుభిల్లుల తోవచ్చి సహాయముచేసెదనని వాగ్దానము చేసియున్నాఁడు. కావున నిందున్న సైన్యములో మూఁడవవంతు నాకర్పింపుఁడు నేసైన్యంబును భిల్లులను గొని తోడాను ముట్టడించెదను. నేను వారి సహాయంబున తోడాను వశంబుకావించుకొని తారాబాయిని భిల్లులచే మాళవకుఁ బంపించెదను. మీరు మిగిలినసైన్యముఁ గొని చిత్తూరు ముట్టడించుఁడు. మీకు సురాజుమల్లు సహాయపడకమానఁడు. అట్లుచేయవలసినదని సురాజుమల్లున కొకయుత్తరము వ్రాసియుంపెద. మీరు చిత్తూరు ప్రవేశించినతోడనే సురాజుమల్లు వచ్చి మిమ్ములఁ గలిసికొనును కాని చిత్తూరు మీకు వశంబైనను నాపురం బతని కిచ్చి మీకు సామంత ప్రభువునుగాఁ జేసికొనుఁడు. ఇట్లు చేయుట మంచిది. తమయభిప్రాయం బేమియో వక్కాణింపుఁ డన నతం డిట్లనియె. "ఓయీ ! నాయభిప్రాయంబున కేమున్నది? మనయిర్వుర యభిప్రాయంబు లొక్కటియే. నీయాలోచనయే బాగునున్నది. మఱికొంత సైన్యముండినంగాని చిత్తూరుపయికిఁ బోవుట మహాసాహసము. నేనందునిమిత్తము ప్రయత్నించి యొరులెఱుగకుండ చాలినంత ధనంబిచ్చి సైన్యంబుగూర్చుచుందను. నీప్రయత్నములయందు నీవప్రమత్తుండవైయుండుము." అనియాతనితోఁ జెప్పిపంపి యుదిమొదలు బలవంతులగువారిని బరీక్షించి తన సైన్యంబులోఁ జేర్చుకొనుచుండెను.

పందొమ్మిదవప్రకరణము.

తారాబాయి యొకనాఁ డొంటరిగాఁ గూర్చుండి యిట్లు విచారింపఁ జొచ్చెను. ఆక్కటా! ఎంతదుర్మార్గపుకార్యముఁ జేసితిని. "సిరిరా మోకాలొడ్డువారు కలరా" యని యందురు. కాని నేనట్టిదాననైతిని. నెనెవ్వరి నిమిత్తము చిరకాలంబునుండి వేచియున్నానో యట్టిమహానుభావుఁడు నాదృష్టిపథంబునఁ బడినను జూడనైతి. నావంటి దురదృష్టవంతురాలు మఱొక్కతె

లేదని వక్కాణింపఁగలను. "సుందరీ, నీకు మేముపకారులముగాని యపకారులము కా"మని యెంతచెప్పినను నేను వినక మూర్ఖబుద్ధితో ననరానిమాటలాడితి. అభిమానవంతుఁడైన యారాజపుత్త్రుండు డెందంబున నేమనుకొనెనో! ఎట్టిరోగంబులకైన మందుగలదుగాని మాటలచే విఱిగిన మనస్సునకు మందు లేదని యందురు. కావున నాకాఱుమాటలచే విఱిగిన యారాజకందర్పుని మానసంబు మరల హత్తుకొనునో హత్తుకొనదో. అయ్యయ్యో! ఆసమయంబున క్రోధపిశాచంబు నన్నావరించి కాఱుఁ బలికించినది. కన్నులారా! చిత్రపటమునం దతని రూపంబు చూచిచూచి తృప్తిపొందఁ జాలక యాతని మనోహరాకారంబెఁ జూడవేచియుండియు మీయెదుటఁ బడినప్పుడు చూచి సంతసింపలేకపోతిరి. ఇఁక మీజన్మంబు నిష్ఫలంబు. మీకారాజచంద్రుఁడు గనఁబడునని నేను నమ్మఁజాలను. ఓమనసా! నీవు నాసమయంబున వట్టిమూఢమవైతివేమి? కొంచమైన నాలోచింపవద్దా? ఏమహానుభావుని నీవు సర్వకాల సర్వావస్థలయందు సంస్మరించుచుఁ దదీయ సందర్శనంబుఁ గోరుచుంటివో, ఆసచ్చరిత్రుఁడు సమీపంబుననున్నను గ్రహింపలేకపోతి వేమి? నే గ్రహింపనచోఁ గన్నులార నాతనిసుందరాకారంబును జూడనా? తనివిదీర నాతనితో మాటలాడనా? అయ్యో! ఇప్పుడేమనుకొనినను లాభమేమి? వారెంత బోధించినను విననైతి. వారు పల్కిన హితవాక్యంబు లన్నియుం గోపపరీతమానస నైననాకు నహితంబులుగాఁ దోఁచె. ఓసీ! కోపమా! ఎంతచేసితివి నీవు. నను గనులముందటి భాగ్యంబును జెడఁగొట్టికొంటిని. లోకంబున నీ ప్రభావం బెవ్వని నిర్భాగ్యులగాఁ జేసి విడువదు. నీమూలంబున నారాజచంద్రుని సంహరించుటకుఁ బూనికొంటిని. నేనెవ్వరిని జంపఁబోతినో యామహానుభావుండె పృథ్వీరాజు. అక్కటా! ఎంత పాపాత్మురాలనైతి. ఏమహానుభావుని పాదంబులు దలఁదాల్చిపూజించి కృతార్థురాలను గావలసియున్నదాననో నేనామహానుభావుని సంహరింపఁ బూనుకొంటిని. అక్కటా! యెంతపనిచేసితిని? నాకీయుత్తరంబుల నొసంగినవాఁడు పృథ్వీరాజే యైయుండును. ఆమహానుభావుండు నాపల్కినవాక్యంబులకు కోపంబు వహించి నన్నుఁ జేపట్టునో చేపట్టఁడో "చెలియా! నీ వెంత నిందించినను మేము కోపంబును బూనము" అనిపల్కెను. దీనింబట్టి యోజింప నతనికి నాయం దనుగ్రహంబున్నట్లు తోఁచుచున్నది. కావునఁ గ్రోధము

వహింపకపోయినఁ బోవచ్చు. ఆతఁ డప్పటి నాచర్యను బోదగాంచి నన్ను దుష్టురాలినింగా నెంచు నేమో? ఉదారగుణుం డైన యారాజసత్తముండు అప్పటి నాచర్య కోపాతిశయంబుచే విపరీతంబుగా నుండె నని భావింపక పోవునా? ఒకవేళ నాతఁడు దుష్టురాలినిగా నిశ్చయించి నన్నుఁ జేపట్టనిచో నాజన్మంబు వ్యర్థము. నాకీ జీవిత మంతతో సరియే! నాకీలోకముతోఁ బనియే లేదు. నేనప్పుడు పలికిన కాఱుమాటలను క్షమింపవలయునని ప్రార్థించుచు నొకయుత్తరంబు వ్రాయుఁదమనిన, నతనిప్రదేశంబు తెలియరాదు. ఎచ్చటికి వ్రాయను? గద్వారునం దుండునని కర్ణాకర్ణికగా వినియున్నాను. అచటికి నొకసేవకుని బంపిన నేమగునో! అయిన నిందులకై తరువాత నిశ్చయించి యేదైనను జేయవలెను. భవానీదేవి యనుగ్రహించి నాపృథ్వీరాజు మానసంబు నాకుఁ బ్రతికూలము గాకుండ జేయుఁగాత! అక్కటా! యీదామోదరుని వలన నెట్టిపాట్లఁ బడవలసివచ్చినది. ఎన్ని పాపకార్యంబు లాచరింపవలసి వచ్చుచున్నవి? ఆదుర్మార్గునంతము బొందించినఁ గాని మాకు సుఖంబుగలుగదు. అయ్యో! పాపము. ఏపాపము నెఱుఁగక సర్వదా మారాజ్యంబుఁ గాపాడుచున్న రత్నసింగున కెన్ని పాట్లు సంభవించినవి? మాతండ్రిగా రాతని సభలో నవమానించి పురంబునుండి వెడలఁగొట్టుచున్నప్పు డాతనిమానస మెంతవికవికలాడెనో! ఇంతకు నేమి? యాతండు గొప్పయాపదలనుండి తప్పించుకొని క్షేమంబున నున్నవాఁడఁట. ఈయుదంతము రమాబాయికిఁ దెలిసిన పరమానంద మొందగలదని నిశ్చయించి రమాబాయి మందిరంబునకుఁ బోయెను. ఈమె పోవునప్పటికి రమాబాయి యొంటిగాఁ గూర్చుండి తనమనోహరుం డైన రత్నసింగుం గూర్చి విచారించుచుండెను. రత్నసింగు లోధాను విడిచి పెట్టినది మొదలు రబాయిమానసంబు దేశసంచారంబు జేయుచుండె నే కాని యొకమాఱును సుస్థిరముగ నుండలేదు. ఉండినను విచారంబుచే చంచలత్వ మందకుండ నుండలేదు. విచారాతిశయంబున నన్నపానాదులు గొనకపోవుటచే మిగులఁ గృశించి యుండెను. ఆమెకు నిద్దుర సరిగాఁ బట్టలేదు. ఈహేతువులచే రమాబాయి మిగులఁ గాంతివిహీనురాలై యుండెను. అంత రమాబాయి తనయింటికివచ్చిన తారాబాయిని జూచి తనవిచారంబును గుట్టుపఱిచి యామె కిట్లనియె.

రమా.—తారా! ఇట్టిసమయంబున వచ్చితివేమి?

తా.—ఏమియుం లేదు. నీకొక శుభవర్తమానంబు తెచ్చితి.

ర.—(ఉత్కంఠతతో) ఏమిటది?

తా.—ఎవరినుద్దేశించి నీవు విచారించుచున్నావో? యాపురుషోత్తముని వృత్తాంతము.

ర.—ఎందు కట్లికసక్కెములాడెదవు? ఆతనివృత్తాంతము స్వప్నవృత్తాంతంబు వంటిదే?

తా.—అట్లనకుము. ఆమహాపురుషుని నీవు చేపట్టఁగలవు.

ర.—ఎక్కడ! పరలోకమందా?

తా.—కాదుకాదు! ఈలోకమందే! మఱియు స్వల్పకాలంబులోనే!

ర.—సఖీ! యెందుకీయూరడింపుమాటలు?

తా.—కాదుకాదు. ఇదిగో నీయుత్తరంబు చూడుము. (అని చేతికిచ్చును.)

ర.—(అందుకొని) సాంతముగాఁ జదివికొని, చెలియా! అతనికి సంప్రాప్తమయినయాపద యేమయియుండునో?

తా.—తెలియదు. ఏదయిననేమి యిప్పుడతఁడు క్షేమముతో నున్నాఁడు.

ర.—ఇప్పుడతఁ డెచ్చట నున్నాఁడో?

తా.—అదియుఁ దెలియదు.

ర.—ఈయుత్తరంబు నెక్కడిది?

తా.—చెలీ ఈయుత్తరంబులసంగతి మిగుల గోపనీయము. ఇతరులకెవ్వరికిఁ దెలియనీయఁగూడదు. మన చెలికత్తియలకైనను దెలియనీయకుము. అట్లయిన మనకార్యం బంతయు విఫలమగును. ఈయుదంతంబంతయు రహస్యంబుగాఁ జెప్పెదను రమ్మని రమాబాయితోఁగూడి తనబస కేఁగెను.

ఇరువదవప్రకరణము.

మానవులకు భగవంతుఁ డెప్పుడు తలఁపునకు వచ్చు? సుఖవంతులై యుండునప్పుడు కాదు. ధనవంతులై యుండునప్పుడు కాదు. శుభకార్యాదుల నొనర్చుకొను చున్నప్పుడు కాదు. పెక్కు లాపదలు చుట్టు ముట్టినప్పుడును, దాము దలంచిన కార్యంబులు చెడినప్పుడును భగవంతుఁడు గానవచ్చుచుండును. ఇతర సమయంబులందు భగవంతుని నామము నోటం బలుకనివారైనను విపదలు తటస్థించినప్పుడు పలుమారు భగవంతుని ప్రార్థించి ముడుపులు కట్టుచుందురు. అప్పుడు భగవంతుఁడే దిక్కగును. దేవాలయంబులే శరణంబులగును. ఈయంశ మం దెంతసత్యమున్నదో యందఱకుఁ దెలిసినవిషయమే. రమాబాయి యొకతె యిట్టియవస్థ నవలంబించినది. తాను చిరకాలంబునుండి రత్నసింగును దన మనోహరునిగా నెంచుకొనియుండె. కాని యామెకోర్కె నెఱవేఱకమునుపే రత్నసింగు పురంబునుండి వెడలఁగొట్టఁబడియె. అప్పటినుండియు రత్నసింగు వార్తయె తెలియకపోవుటచే విచారపరీతయై యుండి తారాబాయి యిచ్చిన యుత్తరంబువలన నతండు సజీవుండై యున్నాఁడని తెలిసికొని తనమనోభీష్టము నెఱవేర్పవలయునని తనకార్యభారమంతయు భవానీదేవిపై మోపెను. మఱియుఁ బూర్వము రుక్మిణీదేవి గౌరీదేవిని బూజించి యామె యనుగ్రహంబునకుఁ బాత్రురాలగుటం బట్టియె నిర్బంధంబుల నన్నింటిని తొలంగించుకొని తన కిష్టతముండయిన కృష్ణునిఁ బెండ్లాడంగలిగినట్లు పురాణాదులందు విన్నదగుటచే రమాబాయి తానుగూడ భవానియనుగ్రహంబు సంపాదించుకొనినచోఁ దన కిష్టతముండయిన రత్నసింగుని బెండ్లాడఁ గలుగుదు ననెడితలంపొకటి యుద్భవించి యామెను బాధింపఁజొచ్చెను. అందుచే నామె యెట్లయినను భవానీ సందర్శనంబు చేసికొనవలెనని ప్రయత్నించుచున్నది. కాని యూరి నడుమనున్న భవానీమందిరంబునకుఁ బోవుట మిగులఁ గష్టంబుగా నుండెను. తనంత దాను బయలుదేఱివెళ్లినచో నలుగురు సిగ్గువిడిచి యూరం దిరుగుచున్నదని దూషింతురేమో, యన్నభయము బాధించుచుండెను. లేక తారాబాయి మొదలగువారితోఁ జెప్పి వారితోఁగూడఁ గలిసివెళ్లిన బాగుండునని

యోజించెను; గాని వారు తనయభిప్రాయంబు గనిపెట్టి కేలిచేయుదురని భయపడుచుండెను. రాత్రి చాలవఱకు కతిక్రమించిన పిమ్మట మాఱువేషంబు తోఁబోయి వచ్చుట యుక్తంబుగాఁ దోఁచెను. గాని యిట్టిరాత్రిసమయమం దసహాయుఁరాలయి పోయినచో మార్గమధ్యంబున దుష్టు లపాయంబు గలిగింతురేమో యని తలంచుచుండెను. ఇట్లు పలుసందియంబు లుండుటచే నేమి చేయుంటకు నిర్ణయించుకొనలేక తుట్టతుదకు రాజగృహంబున జనువుతో సంచరించుచుండిన మాధవసింగను రాజకుమారునిసహాయంబున భవానీసందర్శనంబుఁ జేయ నిశ్చయించుకొనెను. అందుచేఁ నొకనాఁడు మాధవసింగట్లు పోవుచుండ వానినిబిలిచి తనయభిప్రాయంబతనికిఁ దెలియఁజేసెను. ఈమాధవసింగునుగూర్చి యిచ్చటఁగొంచెము వ్రాయవలసియున్నది. ఈమాధవసింగు సూరథానులకు దూరపుబంధువు. ఇతఁడు చిరకాలంబునుండి యాసంస్థానమును కనిపెట్టికొని యుండెను. వీఁడు కుటిలుఁడు. దామోదరసింగునకు దక్షిణభుజంబు వంటివాఁడు. ఇతఁడు పైకి రాయలకు స్నేహితునివలెఁ బ్రవర్తించుచుండినను నాంతరంగికశత్రువై యచ్చటియుదంత మెప్పటికప్పుడు త్తరంబులమూలమున దామోదరునకుఁ దెలుపుచుండును. మఱియు రత్నసింహుని పురంబునుండి వెడలఁగొట్టుటలో ముఖ్యకారకుఁడు వీఁడె. దామోదరునియుపదేశంబుననే కాక వీఁడు రత్నసింహునిపై సహజవిరోధంబుఁబూని యతని నెట్లయిన సూరినుండి వెడలఁగొట్టింపవలెనని మొదటనుండియుఁ దలంచుచుండెను. ఇందులకుఁ గారణము వీరిరువురును రమాబాయిని గాంక్షించుటయే. మఱియు రమాబాయికి రత్నసింగును వరింపవలయుననియే యున్నది. కాని మాధవసింగును వరింపవలెనని లేదు. ఇంతియకాక మాధవసింగు దన్నువరింపవలెనన్న కోర్కెనున్నాఁడని రమాబాయి కెంతమాత్రము తెలియదు. మాధవసింగు దనయభిప్రాయంబును రమాబాయికిఁ దెలుపవలెననియుండెను. కాని తగినసమయంబు లభింపలేదు. అందుచే సమయంబునకు వేచియుండె. నేఁడు రమాబాయి తనయభిప్రాయంబు తెలుపఁగానే మాధవసింగు తనకు మంచిసమయంబు లభించినదని పరమానందభరితుండై యందుల కంగీకరించెను. అంత మాధవసింగు రమాబాయితో రహస్యంబుగా నీదినము శుక్రవాసరంబు. భవానీదర్శనంబుఁ జేయుటకుఁ దగినసమయంబని చెప్పెను. రమాబాయి మాధవునిదురభిప్రాయంబెఱుఁ

గదు. కావున నందుల కంగీకరించి రాత్రి యతిక్రమించినతోడనే తనబసకు రావలయునని వేఁడెను. ఇట్లుండఁగా సూర్యుండస్తమించె. రాత్రి క్రమక్రమంబుగా నతిక్రమించుచుండె. నాఁడు వెన్నెలరాత్రియగుటఁ జంద్రుఁడు నభోమండలం బలంకరించి వెన్నెలలచే లోకమంతయుఁ నిండించెను. రాత్రి జామున్నఱ కావచ్చినది. రాజమందిరంబునఁ జాలమంది శయనంబులం జేరిరి. అట్టిసమయంబున మాధవుండు మనోహరవస్త్రభూషణంబులఁ దాలిచి కరవాలంబు లోనఁగల యొకకత్తిను బూని రమాబాయిమందిరంబునకుఁబోయె. అతఁడు పోవునప్పటికి రమాబాయి వెన్నెలనుండి తన్ను వేఱుపఱుపకుండునట్లు తెల్లవస్త్రంబులఁదాలిచి సిద్ధంబుగా నుండెను. అంత మాధవుండు ముందు నడుచుచుండెను. రమాబాయి వానిననుసరించి పోవుచుండెను. మాధవసింగు నందఱు నెఱింగినవారలగుటచే ద్వారరక్షకభటులెవ్వరు నడ్డగింపలేదు. అందుచే వారు నిరాటంకంబుగ బోఁదొడంగిరి. ఇట్లు వారు వీథులు దాఁటి దాఁటి యాభవానీమందిరంబు ప్రవేశించిరి. వీరు పోవునప్పటికి భవాని యాలయంబు భూతల వైకుంఠంబుచందంబునఁ బ్రకాశించుచుండెను. నాఁడు శుక్రవారంబగుటచే దేవాలయ మంతయుఁ దీపంబులతో నిండియుండెను. అర్చకు లోంకారంబులు చెలంగ దేవిని బూజించుచుండిరి. వచ్చినభక్తులును భక్తురాండ్రును దమకు వచ్చిన దేవీస్తోత్రంబులు చదువుచుండిరి. మఱికొందఱు మృదంగాదివాద్యఘోషములతో గానము చేయుచుండిరి. అంత మాధవసింగర్చకులను బిలిపించి రాజకుమారికకు దర్శనంబు చేయింపుమని చెప్ప నాతఁడు జనుల నొత్తించి మార్గము చేయింప రమాబాయి మేలిముసుంగు చెలంగుచుండ దేవీనికటంబునకుఁ బోయి నమస్కరించి తనకు వచ్చిన దేవీస్తోత్ర మప్పగించి తల్లీ నీకరుణారసంపుఁజూపులఁ జిల్కి ప్రోవుము. నీపాదపద్మంబుల నమ్మినవారికి శుభంబు లొడఁగూడునఁట! నీపాదంబుల సంతతము ధ్యానించుచున్న నాకోర్కి నెఱవేర్పుము. ఆరాజకుమారునితో నన్నుఁ జేర్పవేని నీపాదసన్నిధానంబునందె నాజీవంబులంబాసెద. ఉత్తమరాజపుత్రికనగు నాసాహసంబును బరికింతువుగాక! సర్వమునకు నిన్నే నమ్మియున్న నన్నుఁ జేరఁదీసి ప్రోవుము. అని ప్రార్థించి తాఁగొనివచ్చిన ఫలాదుల నర్పించి దేవతాప్రసాదస్వీకారంబు గావించి యచ్చోటు గదలి వెంటనే యింటికిఁ గొని

పొమ్మని మాధవసింగును గోరఁగా నతండందుల కంగీకరించె. అంతవారిరువురు వీథులవెంబడిని పోవుచుండిరి. ఇట్లు వారు పోవుచున్నప్పుడు దారి తప్పినట్లున్నదని రమాబాయి చెప్పగా వాఁడది విని, "లేదులేదు మొదటి మార్గముకంటె నిది దగ్గరమార్గము" అని బదులు చెప్పి తీసుకొనిపోవుచుండెను. మాధవసింగామె నట్లు తీసికొనిపోయి యూరికొసనున్న యొకపాడు దేవాలయంబుఁ జేర్చెను. రమాబాయి యది చూచి యిది యేమి యిక్కడికిఁ గొనివచ్చితివి? అని యడిగెను. అందులకు మాధవసిం గిట్లనియె. "చెలియా! ద్రోహబుద్ధితో నిన్నిచ్చటికిఁ గొనిరాలేదు. కూర్చుండుము చెప్పెద. నాచిత్తంబు నీయందుఁ బ్రవేశించి మరలి రాలేక యున్నది. కావున నన్నుఁ దయతోఁ జూచి చేపట్టుము. నాయభిప్రాయంబు నీకుఁ దెలియఁజేయ వలయునని తలంచితినిగాని యింతవఱకు నాకు సమయంబు దొరకలేదు. నాప్రార్థన మన్యథా చేయవని తలంచెద"నని విన్నవించుకొనెను. అది విని రమాబాయి యుద్రేకించిన కోపమ్ము నడఁచికొని నోటనుండి వెడలివచ్చుచున్న నిందావాక్యంబుల రాకుండం గుక్కికొని తనలో నిట్లనుకొనియె. అక్కటా! వీని కిట్టి దుర్మార్గపుబుద్ధి యున్నదని యెఱుంగనైతి. పులిని విశ్వసించి పోయినట్లు లీక్రూరుని నమ్మి వచ్చితిని. వీనినుండి తప్పించుకొనువిధంబు చూచుకొనవలెను. ఇప్పుడు నేనేమాత్రము తొందరపడినను కార్యంబు చెడును. ఈయుందంతము నెవ్వరికి చెప్పి నను స్వతంత్రించి యీతని వెంబడించి పోయినందులకు నన్నే నిందింతురు. కావున సామంబుచేతనే కార్యంబు నెఱవేర్చుకొనవలెనని తలంచి యిట్లనియె. "రాజకుమారా! నీవింత వెడగువాఁడవేమి! ఈయుందంతము తెలియఁజేయుట కింతదూరము తీసికొని రావలయునా? ఒక యుత్తరంబు వ్రాసిపంపినఁజాలదే! నేను మొదట రత్నసింగును గోరికొని యున్నను నాతఁడేదేశంబునకో పోయినాఁడు. ఇంక నాతనినుండి నామానసంబును ద్రిప్పికొని యున్నాను. నిన్ను వరించుట విషయమై యుత్తరముఖమునఁ దెలిపెద. నన్ను వేగముగా నిల్లు చేర్చుము. తారాబాయి మొదలగువారు నేనిట్లు వచ్చితినని యెఱింగినచో మఱియొకరీతిగాఁ దలంపక మానరు. కావున నొరులెఱుంగకుండ నిల్లు చేర్పుము" అని పలికెను. మాధవుం డదివిని రమాబాయింగని యమితానందంబు చెంది, రత్నసింగు దేశాంతరముననైన జీవించియున్నాఁడని తలంచుచున్నా

వేమొ. అతండు వచ్చినాఁడు కావున నన్ను దప్పక వరింపుము. నీకమిత సుఖంబులఁ గలిగించెదనని పలికి యామెను గొనివచ్చి యిల్లుచేర్చి తానింటికిఁ బోవుచుఁ దిరిగి యిట్లనియె. "సుందరీ! యెప్పుడు నాకోరిక నెఱవేర్చెదవు?" అని వినయంబు గదురఁ బలుక నామె రెట్టించిన కట్టలుకతో నిట్లనియె. ఓరీ! దుష్టబుద్ధీ! నీవిట్టి దుర్మార్గపుమతితోఁ జరించుచున్నావని యెఱుంగను. రాయలతోఁ జెప్పి యేమి చేయించెదనో చూడు. ప్రాణంబులపై బ్రదుకుండిన నన్నెప్పుడును స్మరింపకుము. నిన్ను వరింప నాకెంతమాత్రము నిష్టములేదు. చనువిచ్చి మాటాడితి నన్నంతమాత్రమున నన్నట్లు తలఁపవచ్చునా! దీనిఁ బ్రథమాపరాధంబుగ నెంచి క్షమించితిని. పొమ్మని కసరెను. అది విని మాధవుండు నిశ్చేష్టితుఁడై నోటమాటరాక తనమందిరమునకు మఱలెను. కాని యామెనుండి మనంబును మాత్రము మరలించుకొనలేకపోయెను.

ఇరువదియొకటవ ప్రకరణము.

"విద్వానేవ విజానాతి విద్వజ్జనపరిశ్రమం" అనునార్యోక్తి యొకటి కలదు. ఆవాక్యరత్న మెంతయు నాదరణీయమై యున్నది. ఒకపండితుఁడొక విద్యయందుఁ జేసినపరిశ్రమను నట్టిపరిశ్రమచేసిన మహానీయుండే తెలిసికొన సమర్థుండు. తక్కినవార లట్టివారలై యుండరు. ఒక కవీశ్వరునికవిత్వమందున్న మాధుర్యచమత్కారములను మఱొక కవీశ్వరుండే గ్రహింపసమర్థుండు. కాని తక్కినవారు కారు. ఇందువలనఁ దక్కినవారందఱు మూఢులని నాయభిప్రాయంబుకాదు. పండితుని పాండిత్యవిశేషంబును, గవీశ్వరుని కావ్యమందలి చమత్కారవిశేషంబులను గాంచి తక్కినవారందరు నమితానందము నొందఁగలరు. కాని వానినిమిత్తము పండితకవులు చేసిన పరిశ్రమాతిశయమును గనుగొనఁజాలరు. దీనింబట్టి యోచింప నెవ్వ రేవిద్యయందు నిపుణులో వారావిద్య నేర్చినవారి పరిశ్రమను గ్రహింపఁజాలుదురని స్పష్టమగుచున్నది. అట్లే యొకధనుర్విద్యాకుశలుఁడు మఱియొకధానుష్కుని పరిశ్రాంతిని దెలిసికొని యానందించుచుండు. అట్లే పరాక్రమశాలి మఱియొకని పరా

క్రమగుణంబులను జక్కఁగఁ గ్రహించి సంతసించును. కొన్ని సమయంబులందు గొందఱితరుల విద్యాదులను గాంచి మంచి విద్యాపాండిత్యము లెదుటివారికేఁ గలవని గ్రహించియుఁ, మాత్సర్యబుద్ధితో వారి పాండిత్యాదులఁ బైకి నిందించుచున్నను, వారల మానసంబులకు వాని తత్త్వములు గోచరములయి యుండకమానవు. కావున మహా పరాక్రమశాలియగు పృథ్వీరాజు తారాబాయి పరాక్రమాతిశయము చూచినప్పటినుండియుఁ నమితానందంబు నొంది పలుమా ఱామె పరాక్రమమును కొనియాడుచుఁ దన మనంబున నిట్లు తలంచుకొనుచుండె. అయారె! ఆకోమలాంగి యిదివఱలోఁ దన సౌందర్యాతిశయంబుచేత నామానసంబును దనవం శాకర్షించికొనినది. ఇప్పుడు పరాక్రమగుణమనెడు గుణంబుచే నిక్కంబుగా దృఢంబుగా బంధించినది. బాపురే? ఆవయ్యారిసాహసం బేమనికొనియాడుదును! ఆమోహనాంగి పరాక్రమ మెంతనివర్ణింతును? నాఁటిరాత్రి మహాకోపావిష్టమానసయై కరవాలంబు కేలఁగీలించి మందగమనయయినను నమందగమనయై, నన్నుఁ జంప నెంచి నాపైకి లంఘించివచ్చుచున్న యచ్చందనగంధివైఖరి నెట్లు మఱువఁగలను? ఇంతకు నేమి! ఆమె సత్స్వభావ మెంతయుఁశ్లాఘనీయమయినది. స్వకులాచారరక్షణయందామెకుఁ గలపరాయణత్వ మెవరికేఁకలదు? అని యిట్లుస్మరించుకొనుచున్నసమయంబునఁ బురుషుఁడొకఁడు వచ్చి పృథ్వీరాజు ననుమతివడసి మెల్ల మెల్లనఁ జనుదెంచి నమస్కరించి నిలువఁబడియె. అంత పృథ్వీరా జిట్లతనితోసంభాషించె.

పృ.—నీవెచ్చటివాఁడవు?

భ.—తోధానగరవాసిని?

పృ.—నిన్నెవరంపిరి?

భ.—మారాజకుమారిక తారాబాయి.

పృ.—ఎందులకు?

భ.—తెలియదు. ఇదిగో నొకయుత్తరమిచ్చెను. (అని చేతి కందించును)

పృ.—(దాని నందుకొనివచ్చి) దీపపువెలుఁగున నిట్లు చదువనారంభించె.

"క. మామక మనోమనోజా!
శ్రీమద్రాజాధిరాజ! శ్రితసురభూజా!

కోమలపాదాంభోజా!
ప్రేమాస్పదగుణసమాజ! పృథ్వీరాజా!

గీ. స్వచ్ఛకీర్తికలాప! రాజకులదీప
రమ్యతరరూప! రిపుభీకరప్రతాప!
అవధరింపుము నీదాసురాలు తార
చెలఁగి వ్రాసినలేఖావిశేషములను.

క. కరుణానిధి విను యోధా
పురమందు గడిపినేమమును గని మే మె
ల్లర మున్నారము నిర్మల
కరుణారసపూర్ణ తావకకటాక్షముచే.

చ. కినుక మదిం గలంచుటను గ్రిందును మీఁదును జూచుకోక గొ
బ్బున ననరానిపల్కు లనుముల్కులపంక్తిని లేఁతపూలకం
కెను గడు కోమలం బయిననీదుశరీరము గందునట్లుగా!
జొనిపిననాదుతప్పు దయఁజూచి క్షమింపుము రాజనందనా!

మ. ఉపకారం బొనరించినట్టిమహనీయుల్ మీరలం చాత్మ భ
క్తిపరంగాక కృతఘ్నురాల నయి కర్తిం కేలఁగీలించి మీ
కపకారం బొనరింప మీపయికి నుద్యల్లీల లఘించునా
యపరాధంబు సహింపవయ్య గుణధుర్యా! రాజచూడామణీ!

మ. చిరకాలంబుననుండి మిమ్ములను దర్శింపంగ నాయాత్మ తం
దరపా టొందఁగ నప్రయత్నముగ లబ్ధం బయ్యె నైనం ధనా
తురుఁ డగ్రంబునఁ బాతు గాంచి మదియందు బ్రాయియంచున్నరా
దరముం జూపినయట్టు లాయె నను నాదౌర్భాగ్య మెట్లున్నదో!

చ. కమలము చక్రవాకము తగంగ దినేశునిరాకఁగోరుచుం
దమున సదా చకోరకుముదంబులు చంద్రునిరాకఁగోరుచుం
దమున మదీయచిత్తము త్వదాగమనంబును గోరుచుండె మో
దమునను దెల్పవయ్య వసుధావర దర్శన మెప్పు డిత్తువో?

గీ. ధరణినాయక! యధికసంతాపమునను
బొగులు మచ్చిత్తచాతకమునకు నకట
చల్లఁదన మిచ్చునీవనుజలద మిటకు
వచ్చి జీవనమిడకున్న బ్రదుకు టెట్లు?"

అని యిట్లు పద్యరచనాచాతుర్యముచే నొప్పునట్టి యాయుత్తరము జదువుకొనునప్పుడు పృథ్వీరాజు చెందుచున్నయానందంబునకు మేరలేదు. మఱియుం నారాజకుమారుండు మరలమరలఁ జదువుకొనుచుఁ దనలో నిట్లనుకొనుచుండె. అయ్యారె! ఇదివఱ కామెపరాక్రమాదిగుణంబులంగూర్చి వినియుఁ గనియు నున్నాను! వానికే మిగులనానందముచెందుచుండఁగా శ్రోతృజనులకర్ణములకు సుధారసస్రావమువలెనున్న యాసుందరికవిత్వచాతుర్యమ్ము నీయుత్తరము వెలువరించుచు నానందాంబుధిలో ముంచినది. బాపురె! మొదటిరెండుపద్యంబులలో నంత్యానుప్రాసమును మిక్కిలిచక్కఁగ నమర్చినది. మూఁడవపద్యంబుచేఁ గృతజ్ఞత్వము వెలువరించుచున్నది. నాల్గవపద్యముచేతను, అయిదవపద్యముచేతను, నాఁడమ్ముల నెఱుంగక నిందించినందులకు క్షమాపణకోరుచుఁ దానునుభవించుచున్న పశ్చాత్తాపమును దెలుపుచున్నది. ఆఱవపద్యంబున నెంత చక్కనియుపమానంబులు చేర్చినది. కమలకుముదోపమానంబులచే నాదర్శనంబులేనిచో మనస్సంతోషమామెకు లేనట్లు తెలియఁజేయుచున్నది. చక్రవాకోపమానముచేఁ దనమానసము విరహాసహమయినదనియుం, చకోరచాతకోపమానంబులచే నేజీవనాధారకుఁడ ననియుఁ దెలుపుచున్నది. ఆజీవనపదము నెంతబాగుగా శ్లేషించినది! నాదర్శనంబులేనిచో బ్రదుకుటదుర్లభమని తెలుపుచున్నది. ఆసుందరి మిగుల సాహసవంతురాలు. నేనొకవేళఁ జిరకాలమువరకు దర్శనమీయనిచోఁ బ్రాణంబులువిడుచునేమో! కావున శీఘ్రకాలంబులోనే వెడలిపోయి యామెకోర్కె నెఱవేర్ప వలెనని యిట్లు పృథ్వీరాజు తారాబాయివ్రాసినయుత్తరమునందలిసారస్యంబులు గ్రహించుచుఁ దన్మయత్వంబునొంది మయిమఱచియున్న యవసరంబున సదాశివయోగి సరభసంబున లోపలికిఁబోయి పృథ్వీరాజున్నమందిరంబు ప్రవేశించి యతనిప్రక్కనున్న పీఠంబుపైఁ గూర్చుండె. కాని యారాజనందనుఁడు దీర్ఘాలోచనలో మునిఁగియున్నవాఁడౌటచే నావచ్చిన సదాశివయోగిని జూడనేలేదు. అతఁ డేదియో యోచించు

చున్నాఁడని గ్రహించి యోగి, "రాజకుమారా! యేమి యోజించుచున్నా" వని పల్కెను.

అదివిని పృథ్వీరాజు తనయొద్దఁగూర్చుండినయోగికి నమస్కరించి దీర్ఘా లోచనలో మునిఁగియున్నవాఁడనగుటచేఁ దమరాక యెఱుంగకపోతినని క్షమా పణచెప్పికొని యిట్లు సంభాషించె.

పృ.—స్వామీ! వింతలేమయినంగలవా?

స.—వింతలుకలవాయని యడుగుచున్నావా! మనకొంప మునిఁగినది!

పృ—త్రుళ్లిపడిలేచి, అదేమియో సెలవిండు.

స.—ఏముచెప్పుదు! చిత్తూరు తోధానగరంబులు విపదంబుధిలో మునుఁగసిద్ధముగానున్నది?

పృ.—అది యెట్లు?

స.—మాళవరాజుదారసైన్యంబుతోఁబోయి చిత్తూరు ముట్టడించుచున్నాఁడు.

పృ.—తోధానగరమునకు వచ్చినయాపదయెట్టిది?

స.—దామోదరుఁడు కొంతసైన్యంబుతోఁగూడుకొని తోధాను ముట్టడించి తారాబాయిని, రాయలను మాళవకుఁ గొనిపోవనున్నాఁడు.

పృ.—(తనలో) అకటా! దామోదరుఁడు మిగులఁగుటిలోపాయంబులు గలవాఁడు. వాఁడెట్లులయినఁ దోధానుఁ జేపట్టకమానఁడు. (ప్రకాశముగా) ప్రస్తుతము మనమేమిచేయవలెను?

స.—ఏమియున్నది. ఆరెండింటికిని సంప్రాప్తమయిన యాపదలను దొలగింపవలెను.

పృ.—అట్లుచేయుటే యుచితము. ఈరెండును మనకవశ్యముగా రక్షణీయంబులే? కాని యొక్కపర్యాయము వేఱువేఱుస్థలంబుల సంప్రాప్తమగుచున్న యాపదల నెట్లు తొలఁగింపఁగలము.

స.—అట్లులయినఁజిత్తూరును గాపాడుటయె ముఖ్యమనితలంచెద.

పృ.—అట్లుచేసినచోఁ దోధానగరంబు వైరులకుఁజిక్కునే?

స.—చిక్కఁగాక, 'తోధానగరంబును రక్షించుటకన్నఁ జిత్తూరు సంరక్షణము మన కవశ్యాచరణీయము.

ప్రు.—తోధానగరరక్షణముగూడ నట్టిదియెకదా?

స.—కాదు. తోధా శత్రువులకుఁ జిక్కినను మనము తిరిగి సంపాదింపఁగలము.

ప్రు.—ఏమీ? శత్రువులకు వశమయిన చిత్తూరుమాత్రము తిరిగి సంపాదింప లేమా?

స.—సంపాదింపఁగలుగుదుము. కాని చిత్తూరు రాజపుత్త్రులకుఁ బ్రాణము వంటిది. అది మనదేశములో మిగులఁ బ్రసిద్ధమయినది. రాజపుత్త్రుల కంఠములలో బ్రాణంబులుండ నదియెప్పుడును శత్రువులకుఁ జిక్కి యుండదదన్న యశంబు చెందియున్నది. ఇప్పుడాయశంబును మనము తప్పక కాపాడవలయును. తోధా కట్టియశంబులేదు. కావున నొక వేళ శత్రువులకు వశమయిననుఁ దదుత్తరక్షణమందే సంపాదింపఁ గలము.

ప్రు.—మీరు చెప్పినది యుక్తమే? చిత్తూరు రక్షించుట మనకుఁ గర్తవ్యమే? తోధానగర మొకవేళ శత్రువులకు వశమయినను దిరిగి జయింపఁ గలుగుదుము. కాని శత్రువులకుఁ జిక్కిన తారాబాయిని, రాయలను గాపాడుట యెట్లు? వారల గౌరవంబు చెడినపిమ్మట వారిని మనము రక్షించినను లాభమేమి?

స.—అట్లయిన నేమి చేయుందము.

ప్రు.—చిత్తూరు రక్షణమును తప్పనిదే? తోధానగరంబు నొకవేళ శత్రువులకు విడిచినను దారాబాయిని రాయలను నవశ్యము రక్షించుట యుక్తమనియె తలంచెద?

స.—అవును. ఈరెండింటిని మనము నెఱవేర్పఁగలమా?

ప్రు.—(ఆలోచించుచు) సరిగాఁ జెప్పఁజాలను.

స.—(ఆలోచించుచు) నీవుపోయి చిత్తూరుఁ గాపాడిరాగలవా?

ప్రు.—తారాబాయిని, రాయలను రక్షించుటయో?

స.—దానికేమి? ఇక్కార్యము నీ చేనగునా?

ప్రు.—(కోపముతో) కాకేమి? ముల్లోకము లొక్కపెట్టున వచ్చి తాఁకినను జిత్తూరు నవశ్యము రక్షించెదను.

స.—అట్లయిన నీవు వెంటనే పయనమై పొమ్ము.

పృ.—చిత్త మట్లే చేసెద. తోధారాజకుటుంబముమాట యేమి యోజించినారు?

స.—ఆరాజకుమారికను రాజును నేను రక్షించెద.

పృ.—అసహాయులరై మీరెట్లు రక్షింపఁగలరు? కొంతసైన్యము కావలసినకైకొనుఁడు.

స.—నాకెవ్వరు వద్దు. నే నొక్కఁడనే యాకార్యంబు నెఱవేర్చెద. నీవు నీసైనికులతోఁ నీకార్యంబున జాగరూకుండవై యుండుము.

పృ.—మీరొక్కరు వారల రక్షింపఁ గలుగుదురా యని సందియంబు వొడముచున్నది.

స.—నీకేందుకు? వారలను బ్రోచుభారము నాది. అనిపలికి యోగీశ్వరుం డాతని వెంటనే పంపి తనకార్యంబునఁ దా జాగరూకుఁ డైయుండె.

ఇరువదిరెండవప్రకరణము.

తోధానగరంబుచుట్టును బలిష్ఠంబగు నొకఱాతిగోడ కలదు. అది సామాన్యంబుగా శత్రువులకు భేద్యంబు కాదు. ఆగోడచుట్టు మిక్కిలి లోఁతైన కందకంబొకటి వెలయుచుండును. అయ్యది సదా జలపూరితంబై సాధారణముగా దుస్తరంబైయుండు. ఈరెండును నాపురంబుఁ జొర నపేక్షించువారికి బంధనవిశేషంబులవంటివని చెప్పవలసియున్నది. ఆపురంబు జొర నెంతరయంబుతోఁ బోయెడివారైనను నచ్చటికి వచ్చినతోడనె యట్టె నిలువవలసినవారే. కాని ముందు కడుగిడంజాలరు. సూరధానురాయల కీరెండును దమ్ము గాపాడుకొనుటలో మహాసైన్యంబులవలె నొప్పుచుండెను. ఆకందకమందొకబల్ల కట్టుండుటచే పురజనుల రాకపోకలకు సుకరంబుగానుండును. కాని యాజలతరణసాధనంబు రాత్రి యెనిమిది గంటలగునప్పటి కాస్థలమునుండి తీసివేయఁబడును. అందుచే రాత్రి యెనిమిదిగంటల కాలమయిన పిమ్మట

పురంబులోని వారు పైకిని బైవారు పురంబులోనికిఁ బోవలనుపడదు. మఱియుఁ గోట కవాటంబులుగూడ సాయంకాలముననే బంధించుదురు. అయిన నాతలుపులకు మధ్య పిల్లద్వారంబుండుటచేఁ దస్మాలంబునఁ బురజనులు రాత్రి గమనాగమనంబుల సలుపుచుందురు. ఎనిమిదిగంటల కాలమైన పిమ్మట నదియుం బంధింపఁబడును. మఱియుం సూరధాన్రాయలు తనకు శత్రువులు పెక్కురుండుటచే ఆసమయంబునఁ దనకపాయంబు కలిగింతురోయని భయమందుచుఁ దనసైనికుల యుద్ధసన్నద్ధులయి ద్వారంబు రక్షించుచుండవలయునని యాజ్ఞాపించి యున్నందున వారు ద్వారంబు మిక్కిలి జాగరూకులై కాఁచుచుండిరి. మఱియు రాయలకు దామోదరుండు హృదయశల్యమై సర్వకాలములందును లోపల బాధగలిగించుచున్నందున నతఁ డేమఱక మఱికొంత సైన్యమును గూడ సంపాదించియుండెను. ఆట్టి బలిష్ఠమైనకోట గలవాఁడైయుండుటం బట్టియుఁ దగిన సైన్యంబుగలవాఁడై యుండుటంబట్టియుఁ దనకితరుల నుండి భయంబు రాదను ధైర్యంబుతో నుండెను. ఇట్లుండ నొకనాఁడు రాత్రి జాల వఱ కతిక్రమించినది. కోటలో గస్తుతిరుగునట్టి రాజభటులు దక్క నందఱు నిద్రించుచుండిరి. సైనికులు శీఘ్రకాలంబులోనే తమకు యుద్ధము సంప్రాప్తమగునని యెఱుంగరు. కావునఁ బ్రమత్తులై నిద్రించుచుండిరి. రాత్రులందు సైనికులును రక్షకభటులును పురంబును జాగరూకతతో రక్షించుచున్నారో లేదో పరిశీలింపవలసినదని రాయలు తన కాజ్ఞాపించియున్నాఁడని మాధవసింగు దెలియఁజేసి రాత్రులందతఁడు పురంబునఁ దిరుగుచు నాయాస్థలంబు లందున్న రక్షకభటుల నెచ్చరించుచు సంచరించుచుండెను. రక్షకభటులును సైనికులును నిజముగా రాయలట్టి యాజ్ఞయిచ్చియున్నాఁడని నమ్మిరి కాని యది కల్లయని యుల్లంబుల నెఱుంగకపోయిరి. అందుచే నాతఁడు వచ్చునపు డెల్లవారు భయపీడితులయి తాము జాగరూకులై యున్నార మని విన్నవించుకొనుచుండిరి. కాని యింతరాత్రివేళ నీవెందులకిట్లు సంచరించుచున్నావని యాతని సంచారంబు మాన్పఁ బ్రయత్నింపరైరి. మఱియు రాయలకైన నెన్నఁడును దెలియఁజేయరైరి. అందువలన మాధవసింగు నిరాటంకముగాఁ దిరుగుచు నాఁటిరాత్రి నిదురింపక నాయాస్థలంబులనుండు రక్షకభటులను జూచుటకుఁ గాఁబోలు సంచారము చేయుచుండెను. కాని యానాఁడు

మును పటివలె మేల్కొలిపి జాగరూకులైయుండుఁడని చెప్పుచు రాలేదు. మఱియు నీఁడా సాయంకాలమందు పురపశ్చాద్ద్వారమందుఁ గాఁచియున్న సైనికులను రక్షకభటులను జూచి ఈప్రక్క పర్వతముండుటచే శత్రువులకు సుగమముగానుండదు. కాన నిందుండి శత్రుభయం బెన్నండును గలుగ నేరదు. ముఖ్యముగ మనము సింహద్వారంబును రక్షించుచుండవలయునని చెప్పి యచ్చటివారిని బెక్కండ్రను గదలించి సింహద్వారంబునకుఁ జేర్చె. మాధవుఁ డిట్లు కపట సైన్యాధికారంబు వహించి యున్నాఁడని రాయలకుఁగాని తారాబాయికిఁగాని తెలియదాయె. సైనికులందఱు మాధవుఁడు దమకధికారియనియె తలంచుచుండిరి. అందుచే వాఁడెట్లు నియోగించిన నదియె హితకరమనియుఁ దమ ప్రభువుకిష్టమైన దనియుఁ దలంచి యాతఁడేమి యాజ్ఞాపించిన నట్లే చేయుచుండిరి. మఱియు నాఁటిరాత్రి మాధవుఁడు సర్వదా పశ్చాద్ద్వారంబు నొద్దనె చరించుచుండెఁగాని తొంటియట్లు తఱచుగాఁ బురమందంతటను దిరుగులాడలేదు. ఇట్లు వాఁడచ్చటఁ గనిపెట్టుకొనియుండఁగా రెండు జాముల రాత్రి యతిక్రమించునప్పటికిఁ బశ్చాద్ద్వారంబుననుండి కొందఱు మనుష్యులు కోటలోనికి రాఁదొడంగిరి. ఆ వచ్చువారిని గోటతలుపులుగాని కందకముగాని యాటంకపఱచినట్టు గానరాలేదు. భటులానాఁడా ప్రక్కననున్న జలతరణసాధనంబు నాస్థానంబునుండి తప్పించుటయుఁ గవాటంబు బంధించుటయుం మఱచుటచే వారు నిరాటంకముగాఁ బురిఁ జొచ్చిరో లేక మాధవుని మహాప్రభావమె వారిని బురిఁజొప్పించినదో తెలియదు. అవచ్చుచున్న మనుష్యులను మాధవుండు చూచినప్పుడు తనచేతనున్న కరవాలంబుతో దండమర్పించి వెనుకకు మరలింపవలసినది. అందులకు మారుగా వీఁడు తనకరంబుల మోడ్చి దండమర్పించి లోనికిఁ గొనివచ్చుచుండెను. ఆ సమయంబున నచ్చటి కావలి భటులసంఖ్య తక్కువగానున్నను వారులేచి కత్తులదూసి యాటంకపఱుపఁ జూచిరి. కాని ప్రథమయత్నంబులోనే వారందఱు పగవారి కత్తులపాలైరి. అందుచే వారచ్చట నేమి జరిగించినను నెవ్వరికిఁ దెలియలేదు. అంత మాధవుండును దామోదరసింగును మఱికొందఱు భటులును నిశ్శబ్దముగా నంతఃపురాభిముఖులై పోఁజొచ్చిరి. కాని వారల నిర్బంధించువార లెవ్వరును గానరాలేదు. వారొక కవాటంబునైనను భేదింపవలసిన యవసరంబు

లేకపోయెను. సరిగా వారందఱు సంతగపురంబుసొచ్చిరి. మాటిమాటికి గునికిపాటులు పడుచు నొక్కొక్కమాఱు త్రుళ్లిపడిలేచుచు నలుదిక్కులు పరికించుచు కొంచెము చడిసేసి మరల నిద్రించుచుఁ గావలియున్న భటుల గిక్కురనకుండ ఖండించి లోనికేగిరి. తమ కింత వేగముగా నపాయంబు రాదనుకొని నిశ్చయించి హాయిగా నిద్రించియున్న రాయలు మందిరంబుసొచ్చి నోట గుడ్డలు గ్రుక్కి కాళ్లుసేతులుబంధించి యొకసవారిలోఁ బరుండఁబెట్టిరి. తరువాత దామోదరాదులు తారాబాయి పరుండియున్న గృహంబు ప్రవేశించిరి. ఆమె యెల్లప్పుడు పృథ్వీరాజుపైనున్న చింతచే సరిగా నిద్రింపక యేదియో యాలోచించుచుండెను. కావున నామె వచ్చుచున్న వారి కాలి చప్పుడులువిని గొవ్వరో మనుష్యులువచ్చుచున్నారని కేక వేసి ఖడ్గముచేకొనఁ బ్రయత్నించుచుండె. గాని వెంటనే వీరలుపోయి పట్టుకొని మరల కేకవేయకుండ నోర గుడ్డలు గ్రుక్కి బంధించి తండ్రి పరుండియుండిన సవారీలోనికిఁ గొనిపోయిరి. మొదట తారాబాయి గట్టిగానే కేకలిడెనుగాని యచ్చటికి రక్షకభటులందఱు నిర్మూలింపఁబడియుండుటచే నందులకు ఫలంబు లేకపోయెను. మొదట వీ రా తారాబాయి గృహంబుఁజొచ్చినచో నామె మేల్కనియున్నది కాన నామె శబ్దముచేసియుండును. అదివిని సూరధానులులేచివచ్చి తారాబాయిని బంధింపకుండ నిర్బంధించియుండును. అట్లుకాక వీరు మొదట రాయలు మందిరంబుసొచ్చుటచే నిద్రించుచున్న యాతఁడు తన నోటిలో గుడ్డలు గ్రుక్కుచున్నపుడు కాని శత్రువులువచ్చిరని యతఁడు గ్రహింపనే లేకపోయెను— ఒకవేళ రాయలు కేకవేసినచో విని తారాబాయి యాకొన్న శార్దూలిచందంబున వారిపైఁబడి చంపియుండును. కాని యట్లు జరిగినదికాదు. కావున వీరలు ముందుగాఁ దారాబాయి గృహంబుచొచ్చినను లేక రాయల గృహంబుచొచ్చినపుడు మేల్కని యతఁడు బొబ్బలిడినను నాఁడు దామోదరాదులు వారిని బంధించితీసికొనిపోలేక యుందురని యోజింపవలసియున్నది. దైవము ప్రతికూలముగానున్నపు డది యెట్లు సంఘటించు. అట్లు దామోదరుఁడు వారినిరువురను బంధించి సవారీలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి తనతోవచ్చిన మహమ్మదను తురుష్కవీరునిఁ జూచి యీసవారీని భద్రంబుగా మాళవకుఁగొనిపొమ్ము. కొంత దూరము చన్నపిమ్మటగాని వీరినోటనున్న గుడ్డల నూడఁదీయకుము. భద్రమని

చెప్పి కోటవాఁటింప వారు మాళవకభిముఖులై పోవుచుండిరి. దామోదరుఁడు సైన్యంబుతోఁ గోటఁ బ్రవేశించిన యొకగడియకు సైనికులకును రాజభటులకును శత్రువులరాక తెలిసినది. అంతఁ గ్రమక్రమముగా నూరంతయు వ్యాపించెను. అది విన్నతోడనే సైనికులును రాజభటులును రాజమందిరంబు సొచ్చిరి. కాని యచ్చటఁ దమ మహారాజు కానరాఁడయ్యె. రాజమందిరంబు శత్రుసంఘంబుతో నిండియున్నను దారాబాయి యందంత మెచ్చటను గానరాలేదు. అందువలన రాజకుటుంబమునకు హాని సంభవించినదని వగచుచు నానికిఁ బోవు నప్పటికి మాధవ దామోదరు లచటనుండిరి. అప్పుడు దామోదరుఁడావచ్చిన వారిలో బలవంతులగు వారిని బిలిచి యిట్లనియె. మీరాజు బద్ధుండయి మాళవకుంగొనిపోఁబడె. మీరాజు లేనప్పుడు మాతో యుద్ధముఁ జేసిన మీకేమి లాభముగలదు? ఇఁకమీఁద నన్ను రాజుగాఁ జేకొనుఁడు. మీరందరును నా కుపకారంబొనరించుఁడు. మీకోరినట్లు బహుమానంబు లొసంగెద. పుచ్చుకొనుఁడు. ఇంతకాలను రాయలు ద్రవ్యంబులెని యిప్పుడు మేమెట్లు నీకొడంబడుదుమని సంశయింపవద్దు. అతండు మరల మీరాజ్యంబునకువచ్చి మిమ్ములం బరిపాలించినం గదా! మీరు సందియము చెందఁ దలసియున్నది. అట్లగునని మీరు కలయందైన తలంపకుఁడు. అని యిట్లు నయంబునఁ గొందఱను భయంబునఁ గొందఱను ధనంబునఁ గొందఱను వశంబు గావించుకొనెను. రాజమందిరంబులోని స్త్రీపురుషులును పురంబులవారును రాజకీయబంధువులును జేయునది లేక యతనికి వశులైరి. అంత రమాబాయి యావృత్తాంతమంతయుఁ గమలవలన విని మిగుల దిగులొంది దుఃఖాతిశయంబుచే మూర్ఛిల్లి కొంతవడికిఁ దెలివిచెంది యిట్లని విలపించె. "అక్కటా! మహారాజా! నీవు నన్నుఁ జిన్నతనంబునుండియుఁ బ్రేమంబునఁ బెంచి యిపుడు నన్ను విడిచిపోవుట యుక్తమా? అకటా! తెల్లవారునంతలో నింతవంతల పాలగుదుమని యెఱుంగకపోతిమి. ఆ చెలియా! తారా! నీసందర్శనములేకుండ నేనెటులుండఁగలను? నీవచ్చట నెన్నిబాములనొందుచున్నావో? నేను విచారంబుచేఁ దొగులుచుండ నీవా నాఁడాయుత్తరంబు తెచ్చి చూపి సంతసింపఁ జేసిన నీయుపకారంబు వేజన్మంబులకైనను మఱతునా? చెలియా! నీముఖారవిందంబును మఱలఁ జూచుభాగ్యంబు నాకు లభింపదు గాఁబోలు. నన్నీదుర్మార్గులేమి చేయుదురో. దుర్మార్గుఁడయిన

మాధవసింగు నన్నేమిచేయఁనో, "ఓతల్లీ! కరుణారసవల్లీ! ఓభవానీ దేవీ! మమ్ముల నీదుఃఖసముద్రమునుండి తొలంగింపుము. నీకంటె మాకు దిక్కులేదని నమ్మియున్నా" మని యీవిధంబుగాఁ గొంతతడవు చింతించి చేయునదిలేక యూరకుండెను. అంత దామోదరుండు మాధవసింగు సహాయంబున నన్నికార్యంబులు చక్కఁజేసికొనుచుండె.

ఇరువదిమూఁడవప్రకరణము.

దామోదరుఁడు తోధానగరంబునకుఁ బయనంబైన కాలమందె మాళవరాజు చిత్తూరుపైకి దాడివెడలెను. అతని వృత్తాంతము తెలిసికొందము. మాళవరాజట్లు బయలువెడలి దామోదరోపదేశప్రకారంబుగా నిశీథసమయంబునకుఁ జిత్తూరు పురంబునకుఁబోయి ముట్టడించెను. ఆచిత్తూరుపురంబరివీరులకెంత భయంకరంబుగా నుండునో, అది హిందూదేశంబున నెంతప్రసిద్ధిచెందియుండెనో చదువరులెఱిఁగియే యుందురు. మాళవరాజు తనసైన్యంబుం జూచుకొని చిత్తూరుపట్టుకొనుట సుంభంబనియెంచి యఖర్వగర్వంబునొందెను. గాని చిత్తూరుకోటగోడను జూచినప్డు డాగర్వంబంతయు సూర్యసందర్శనంబువలనఁ దొలంగు మంచుకటెంచందంబున నశించెను. అయిన నూరకుండక తన బలంబులఁ జుట్టుముట్ట నాజ్ఞాపించెను. అతనియాజ్ఞయే తడవుగా సేన లట్లావరించియుండెను. మాళవరాజునకు స్వయముగాఁ జిత్తూరు వశపఱచుకొనునంత సామర్థ్యము లేకపోయినను సురాజమల్లుని సహాయంబువలన వశంబగునని తలంచుచుండెను. అందుచే నతనిరాకకై నిరీక్షించియుండెను. మాళవరాజు చిత్తూరును ముట్టడించిన కాలమందు చిత్తూరురాజునకు దుర్గబలంబు దక్క మఱియొక బలంబులేదు, చిత్తూరుపురాధీశ్వరుండు యౌవనదశనున్నప్పుడు మహాపరాక్రమంబున శత్రువులఁజంపి కీర్తిచెందినవాఁడే కాని యిపుడు జరాపీడితుండగుటచే యుద్ధంబుచేయఁ దగినంతసామర్థ్యంబు కలవాఁడు కాఁడు. రాయమల్లునకు మహాబలవంతులగు కుమారులు మువ్వురుండినను ప్రస్తుతమున చిత్తూరున నొక్కండును లేఁడు. ఆకుమారులలో సంగుఁడతనికి ముద్దుకుమా

రుఁడు. అతఁడు పృథ్వీరాజుతోఁ బోరాడి దేశాంతరగతుఁడై యున్నప్పటి నుండియు నతని యుందంత మేమియుఁ దెలియలేదు. అందుచే రాయమల్లు విచారాతిశయంబుచే స్వస్థతలేకయుండెను. పృథ్వీరాజు తండ్రిచే నవమానింపఁబడి విదేశగతుండగుట చదువరు లెఱింగియేయున్నారు. జయమల్లు సోదరులిద్దరు విదేశవాసులగుట చూచి తండ్రిని జేరి రాజ్యంబు దనకీయవలయునని ప్రార్థించెను. గాని రాయమల్లు కుటిలుండైన యామూఁడవకుమారుని చిత్తూరు సింహాసనంబున గూర్చుండఁబెట్టి దానికిఁ దగిన బెదగొట్ట నిష్టంబులేక యతనిఁ దూలఁ బలికెను. అందుచే జయమల్లు నిరాశ నేసికొని సురాజమల్లుని సహాయంబున చిత్తూరుసింహాసన మెక్కవలయునని యతనిఁ గొంతకాల మాశ్రయించి తుదకు నిరాశఁ జేసికొని యచ్చటికోఁబోయెను. రాయమల్లిట్టిస్థితిలోనుండ మాళవరాజు డీకొనెను. అతండు నిద్రించియున్న సమయంబునఁ జిత్తూరు హితంబు గోరుచున్న రాజపుత్రులు కొందఱు కదువడిఁజని మేల్కొలిపి యావృత్తాంతంబు వినిపించిరి. అంతనావాక్యంబులు శూలంబులవలె దాఁకనా రాయమల్లు సహింపలేక నోటమాటరాక మిన్నకుండె. అతఁడు ప్రాయంబునున్నప్పుడు మాళవరాజును జయించినబలశాలియైనను నిప్పుడు మాళవరాజిన మనంబున భయపడఁదొడంగెను. అంతరాజపుత్రులందఱు చేరి యతనికి ధైర్యంబు గొలుపుచుండిరి. ఆసమయమున రాజపుత్రులందఱిలోను ముఖ్యుఁడైయున్న సురాజమల్లను రాజపుత్రుఁడు రాయమల్లుని సమీపించి యిట్లుసంభాషించె:—

సు.—అన్నయ్యా! మాళవరాజు భయంకరంబగుసైన్యంబుతో వచ్చి మనపురిని జుట్టుముట్టెను. వాఁడు బహుక్రూరుండు. బల్మిమంతు. వాని నెదిరించి మనను మన స్త్రీలు నిష్కారణంబులుగాఁ జచ్చుటకంటె వానికిలోఁబడుట మంచిది.

రా.—కాని నాజీవితకాలంబులోఁ జిత్తూరు తురుష్కులపాలాయెనన్న యపఖ్యాతి చెందుట నాకిష్టములేదు.

సు.—ఇందఱిప్రాణంబులు తీయుటకంటె నపఖ్యాతి చెందుటయు మేలే.

రా.—అదికాదు పొరపడితివి. అపఖ్యాతిచెందుటకంటెఁ బ్రాణంబులు విడుచుటయే బాగని తలంచెద.

రాజపుత్రులు.—(అదివిని) పహ్వారే? బాగు, బాగు. రాణాకుఁదగిన మాటాడితివి. అదియె నిశ్చయము. మాప్రాణంబులు పోయిన పిమ్మటఁగాని జిత్తూరు తురకలపాలగుట కంగీకరింపము.

సు.—ఎందులకీడాంబికపు పలుకులు? మాటలు పెక్కులు చెప్పువారెగాని యుద్ధంబునఁ గత్తిబట్టుకొని పోరాడుదిట్ట యొకండును గానరాఁడు. ఇట్టి మూర్ఖులగుమిమ్మాశ్రయించి యుండలేను. (అనిరాయలంజూచి) నీవు మాళవరాజునకులోఁబడ నిష్టపడకుంటివేని తక్షణంబె నాసైనికులతో శత్రుపురిఁ జేరెదను.

రా.—ఊరకుండును.

రాజపు.—మాకుఁ జాలసంతోషము. నీవు శత్రునితోఁజేరఁబోయినఁ బోమ్ము. చిత్తూరు నీతోనే నిలిచియున్నదా యేమి? మేము నీయభిప్రాయంబునకంగీకరింపము. రాణాయంగీకరించిన మేమూరకుండము.

సు.—(కోపముతో) ఓరీ! నీచులారా! ఇదె మాడుఁడు నాప్రతిన! చిత్తూరు తురష్కులపాలు జేయనిచో నే రాజపుత్రుఁడనుగాను. ఇదెపోయెద. (అనిలేచును).

రా.—అందులకు భయంబుతో నేదో యనుచుండ 'రాజపుత్రులందులకడ్డంబు వచ్చి. ఓరీ! నీవట్లుచేయనిచో నీవు నిక్కంపురాజపుత్రుండవు కావు. మేము తురకలపాలు గాకుండఁ జిత్తూరును రక్షంపనిచోఁ నిక్కంపురాజపుత్రులము కాము. ఇదే ప్రతిజ్ఞయం దుంచుకొనుము.

అన్నపలుకులు విన్నతోడనే సురాజమల్లుఁడక్కడనుండి లేచిపోయెను.

అప్పుడురాయలు దక్కినవారి కిట్లనియె.

రా.—ఓయీ! ఈదురాత్ముండు పోయి మనగుట్టులఁ దెలిపి మనకుబాధ గలిగించునేమో?

రాజపు.—మహాప్రభూ! బాప్పారావలు వంశమందుఁ బుట్టి చిత్తూరుసింహాసనమెక్కియుండియు నిట్టియధైర్యంపుపలుకులు పలికెదరేల?

రా.—అధైర్యముచేఁగాదు. చూచితిరా? నాకుమారులెవ్వరును లేరు. నేను

ముదుసలినైతిని. సమరంబు తటస్థించినచోఁ జక్కఁగ సైన్యంబును నడపువారయినను లేరు. అందుచే నిట్లంటిని.

రాజపు.—భయంబులేదు. చిత్తూరును మేము కాఁపాడెదము.

రాయ.—అయిన, నాకుమారునకుఁ బృథ్వీరాజునకు నొకయుత్తరంబు వ్రాసి పంపిన బాగుండునని తలంచెద.

రాజపు.—సభలో మీచే నవమానంబు చెందిన యతండు మీయుత్తరంబు చూచి వచ్చునని తలంపము.

రా.—మఱి యేమి చేయుదము.

రాజపు.—ఏమున్నది? చంపుట; లేక చచ్చుట.

రాయమల్లు వారిమాటలాలకించి తనకుఁ దప్పదని నిశ్చయించి లేనిధైర్యంబును దెచ్చుకొని యుద్ధప్రయత్నంబులు చేసి సిద్ధంబుగనుండె. అట్లు సురాజమల్లు కోపముతో నటనుండి కదిలిపోయి తన సైనికులం జేరఁ బిలిచి కోటబహిర్భాగంబున వేచియున్న మాళవాధీశునితోఁ జేరవలెనని బయలుదేరి సింహద్వారంబు చెంతకుం బోయి తలుపుతీయుండని ద్వారరక్షకుల వేఁడెను. కానివారు రాణాయనుమతి లేకుండఁ దలుపు తెఱవ మనిపల్కిరి. అంత సురాజమల్లు చేయునది లేక యొక కోటబురుజు చేరి త్రాళ్లువేసికొని గోడదిగి సైన్యంబులతోఁ గూడ మాళవరాజుం జేరెను. అంత మాళవరాజు మిగులానందంబు చెంది సురాజమల్లును గౌరవించెను. ఇట్లు వారిరువురు నుచితమర్యాదలం గావించుకొనిన పిమ్మట మాళవరాజతని కిట్లనియె.

మా—రాజపుత్రా! కర్తవ్యం బేమి?

సు.—ఏమున్నది? కోటను భేదించుటయే.

మా.—అవును. అందుల కుపాయంబాలోచింపుము.

సు.—ఆలోచించితిని. ఇదివరలో దురుష్కులు వచ్చి కోటగోడను భేదించియున్నారు. ఆస్థలంబున చిత్తూరువారు మరలగోడను నిర్మించిరిగాని యది మొదటిగోడంత సత్తువకలదై యుండలేదు. అచ్చటనే భేదింప యత్నించిన బాగుండును. కార్యము సఫలమగును.

సూ.—ఇంకను జేయవలసినపనులేమి?

సు.—మనసైన్యంబులోఁ గొంతభాగమును గోటచుట్టును గావలియుంచి లోని వారిని పైకి రానీయఁగూడదు.

మా.—సైనికు లిదివఱకే చుట్టుముట్టియున్నారు. కాని లోపల నేపాటిసైన్యమున్నది?

సు.—సంఖ్యకుఁ జాలమంది గలరు. కాని కత్తిఁబట్టుకొనఁగలంతబలముగల వారరుదు.

మ.—"సంతోషముతో" అట్లయిన కోటవశమగుననియే తలంచెద.

సు.—సంశయమేల? స్వల్పకాలములో నేమగునో చూడుఁడు.

అని వారిట్లుసంభాషించు కొనుచుఁ దమబలములను బురికొల్పి కోట గోడను ద్రవ్వ నారంభించిరి. రాజపుత్రులను ఊరకుండక తమశక్తి కొలది నగ్నివర్షంబును శిలావర్షంబును గురియించుచు వారికార్యంబున కంతరాయంబు గల్పించుచుండిరి. మాళవరాజు సైన్యమధికముగానుండుటచే సైనికులువిశేషంబుగాఁ జచ్చుచుండినను వెనుదీయక మిగిలినవారా కార్యంబు జరుపుచుండిరి. అందుచే నది నిరాటంకంబుగ సమాప్తినొందుచుండెను. అది రాజపుత్రులు చూచి తగినప్రయత్నంబులఁ జరపి తురకసైనికులఁ జంపుచుండిరి. గాని కోట వారిబారిబడకుండఁ గాపాడలేమను నధైర్యం బుదయించినది. అట్లయినను వారు శత్రుపులకు లోఁబడియుండ నిష్టపడక కార్యము మించినచోఁ బురుషులు బోరిచచ్చుటకును స్త్రీలు జోహారు చేయుటకు నిశ్చయించుకొనిరి.

ఇరువదినాలవ ప్రకరణము.

"గచ్ఛత్పిపీలికాపంక్తిస్సముద్రమధిగచ్ఛతి" అనెడి పండితవాక్యమొక్కటికలదు. దీనింబట్టియోజింప స్వల్పబలంబులుగలవారైనను శ్రద్ధవహించి వెనుదీయక పాటుబడుచుండినచోఁ గార్యసాఫల్యంబునొందుదురనుట స్పష్టము. సురాజమల్లుసైనికులను, మాధవసైనికులును, మీఁదనుండిరాజపుత్రులు ఘోరం

బుగ శిలాగ్నివర్షంబులు గురియుచున్నను, బట్టినపట్టువదలక చేయుచున్న కుడ్య భేదనక్రియలు చాలవఱకు ముగియఁజొచ్చెను. మరునాఁడాపని ముగించి కోట ప్రవేశింపవలెననియుండిరి. అప్పటికి సురాజమాళవాధీశులు చిత్తూరు వారికి దుర్గబలంబులుదప్ప మఱియొక బలములేదనియు నాదుర్గము భేదింపఁ బడినఁ జిత్తూరు వశంబుగావించుకొనుటకుఁ బ్రయాసపడనవసరంబులేదనియు మహానందాంబుధిమునింగియుండిరి. కోటలోనివారు గోడచాలవఱకు ద్రవ్వఁబ డినదని విన్నతోడనే యింక కోటకాపాడుట కష్టమనిభావించిరి. అయినను వారుకార్యము మించినచో వారికులాచారంబునడుపవలెనని గోరుచియుండిరి. శూరవరులైనయారాజపుత్రులకు యుద్ధమునకుఁబోవుట, వివాహంబునకుఁ బోవుటవంటిదే. కనుక వారు నానందంబునే చెంది యున్నారని చెప్పవలసి యున్నది. ఇట్లుభయబలంబులవారు నుభయలోకసౌఖ్యము లనుభవించుటకు రాత్రియొకటి ప్రతిబంధకంబుగనుండెను. రాయమల్లు చిత్తూరునకువచ్చిన మహాపద తొలఁగించుట యసాధ్యమనితలంచి యేమిచేయుటకు బాలుపోక విచారాతిశయంబుచే నిద్రాహారంబులు విడిచియుండెను. భానుమంతుం డస్త మింపఁ జీఁకటులు లోకము నావరించెను. ఆకోట కొకవైపు మాళవరాజును, రెండవవైపు సురాజమల్లును గుడారంబులు వేయించుకొని సైనికులఁ గోట చుట్టు గాపుంచి జాగరూకులై యుండిరి. రాజు తన గుడారమునందుఁ గూర్చుండి మహానందముతో సంగీతాది వినోదంబులఁ గాలక్షేపంబు చేయు చుండె. ఇట్లు కొంతకాలము ప్రొద్దుపుచ్చి తనసేనలో బలవంతులగు తురు ష్కవీరులను దనకంగరక్షకులగా నియమించి నిశ్చయంబున నిద్రించుచుండెను. అప్పటికి జామున్నరరాత్రి కావచ్చినది. ఆసమయంబున నంగరక్షకులుగా నుండువారలు తప్పఁ దక్కిన వారందఱు నిద్రించిరి. అప్పు డబ్దుల్లఖాననెడి యొకపురుషుఁడు కత్తిఁబూని జాగరూకుండై రాజరక్షణభారం బంతయుఁ దనమీఁద వేసికొని యాగుడారంబుచుట్టును దిరుగుచుండెను. అంతఁ దక్కిన వార లబ్దుల్లాఖానుంజూచి "ఓయీ! మాకు నిద్ర గాఢముగా నావేశించుచు న్నది. కొంతసేపు శయనించి తిరిగి మాపనులయందు జాగరూకులమైయుం దుము. నీవప్పుడు శయనింపవచ్చును. మేము మేల్కాంచునంతవరకు జాగ్ర త్తగాఁ గాపాడుచుండు" మనిచెప్పి యిప్పించి శయనించిరి. ఆసమయంబున

నబ్దుల్లాఖాను కంటిపై ఱెప్పవేయక కంటిని ఱెప్పవిధంబున గుడారమును రక్షించుచుండెను. అప్పుడుఁ గొందఱు శూరశిఖామణు లాయుధపాణులై మాళవరాజు గుడారమువంక వచ్చుచుండిరి. వారాగుడారమును సమీపించి లోనికిఁ బోవుచుండిరి. కాని యెవ్వరు నిర్బంధించినట్లు గానరాదు. అబ్దుల్లాఖాను వారింజూచియే యుపేక్షించెనో, లేక చూడలేదో కాని యతండైన నిర్బంధించినట్లు గానరాదు. ఆతండు చూచిన పక్షమున దమరాజు గుడారంబును వైరులు చొచ్చుచుండఁ జూచి యూరకుండునా? అట్లు వారు మాళవరాజు శయ్యను జేరి యతనిని బంధించి కొనిపోవుచుండిరి. ఇట్లు వీరు బంధించుచుండ మాళవరాజు వేసినకేకవిని యబ్దుల్లాఖాను తొందరపడి కత్తిచేఁబూని పర్విడివచ్చెను గాని కార్యము మించిపోయెను. ఇతఁడు చూచు నప్పటికి నాయోధులు గుడారముదాఁటిపోయిరి. అంత నబ్దుల్లాఖాను మిగుల విచారముతోఁ బెద్దకేకవేసి సైనికులను ద్వారపాలకులను లేపి తన ప్రభువును విడిపింపవలెనని వారిని వెంబడించెను. అంత నీవార్తవిని కోటచుట్టునున్న సైనికులుఁ జేరవచ్చి పృథ్వీరాజును దాఁకిరి. ఈసమయమున సురాజమల్లావృత్తాంతము విని కోటలోనున్న రాజపుత్రు లెవ్వరో యిట్లుచేసి యుందురని యెంచి వారిజయించి మాళవరాజును విడిపింపవలయునని సంభ్రమమునఁ బర్విడివచ్చి సైన్యమునను బురికొల్పి యూరాకనిఁ దాఁకెను. పృథ్వీరాజు తన్ను వెంబడించి వచ్చుచున్నవారిం గాంచి యూరకున్న కార్యంబు చెడునని తాఁ గొనివచ్చిన యైదువందల సైనికులలోఁ గొందఱును మాళవరాజును గాచుచుండుమని చెప్పి తక్కినవారితో శత్రువులఁ దాఁకెను. ఆసమయంబు నుభయసైన్యంబుల వారికిఁ బోరు ఘోరంబయ్యె. ఆసమయమునఁ బృథ్వీరాజు ప్రళయాంతకుని వలె విజృంభించి శత్రుసైన్యంబునఁ బెక్కండ్ర నేలపాలుగావించె. అంత శత్రువర్గంబులో నొకరును ముందుకు రావెఱచుచుండిరి. అంత సురాజమల్లు మహాపరాక్రమశాలియగు నతఁడు పృథ్వీరాజని తెలిసికొని తొలుతటి గర్వంబు విడిచి పెట్టెను. మఱియును జయముగొనుట నిశ్చయంబని పర్విడివచ్చిన సురాజమల్లిప్పుడు పృథ్వీరాజును జూచినప్పుడు తొలుతటి యాశవదలి ప్రాణరక్షణకై పాటుబడఁ దొడంగెను. ఇంకఁ దనయాటలు సాగవని గ్రహించెను. అయిన నుదార సైన్యోపేతులైన మేము స్వల్పసైన్య సమేతుఁడైన పృథ్వీరాజును

జయించి మాళవరాజును విడిపింపలేకపోమని ధైర్యంబు దెచ్చికొని సైనికులం బురికొల్పి మరలం బృథ్వీరాజును దాంకెను. అంత పృథ్వీరాజు సైనికుల వెంటంబెట్టుకొనివచ్చుచున్న పినతండ్రిని దాంకి యాతనితోం బోరాటమారంభించె. ఇట్లు వారిరువురు కొంతవడిం బోరిరి. కాని సురాజమల్లు పృథ్వీరాజు నద్వితీయపరాక్రమంబును సహింపలేక పలాయితుండయ్యె. అతనితోడనే తక్కిన సైనికులును తమపాదములకు బుద్ధిచెప్పి పర్విడంజొచ్చిరి. అంతం బృథ్వీరాజాదులు నిరాటంకంబుగాం బోవుచుండిరి. ఆసమయంబున సద్దుల్లాఖాను మొదలగు వీరులు కొందఱు తమ ప్రభూత్తముండు శత్రువులకుం జిక్కియుండ నూరకుండుట యనుచితంబుగాదని లేనిధైర్యంబుదెచ్చికొని మరలం బృథ్వీరాజును దాంకవచ్చుచుండిరి. కాని అది పృథ్వీరాజు చూచి వారివంకదిరిగి పెద్దయెలుంగెత్తి "ఓరీ! దురాత్ములారా! మీరు సాహసించి ముందుకు రావద్దు. అట్లు వచ్చితిరేని తత్క్షణమందే మీరాజును బొడిచిచంపెదను. మీరట్లు రానిచో మీప్రభువునకేమి యపాయము గలిగింపక విడిచి పుచ్చెద"నని కేకవేసెను. అదివిని రాజపుత్త్రు లన్నమాట దప్పరు కాన రాజు ప్రాణముల కపాయము రాదని నిశ్చయించి మరల నాతని వెంబడింపరారైరి. ఈకలకల మంతయు విని చిత్తూరులోని రాజపుత్త్రులు కోటగోడలపైం గూర్చుండి శత్రువులు వారితో వారు కలహించుచున్నారని యెంచి కన్నులపండువుగాం జూచుచుండిరి. వారు పృథ్వీరాజు వచ్చియున్నాండన్నవార్తయె యెఱుంగరు. అది రాయమల్లు చూచి శత్రువులలోం గలహముపుట్టెను గాన జిత్తూరు వారి పాలం బడకుండ గాపాడవచ్చునని యెంచుచుండెను. ఆసమయంబునం బృథ్వీరాజు సింహద్వారము సమీపించి తన తండ్రికి వర్తమానముం బంపెను. అంత రాయమల్లు తనకుమారుండు మాళవరాజును బంధించి గొనివచ్చుచున్నాండని విని పరమానందభరితుండయి యెదురుచని కోటలోనికి రప్పించెను. అంతం బృథ్వీరాజు మాళవరాజును గొనివచ్చి తండ్రిపాదములపైం బడవేసి నమస్కరింప నతండు కుమారుపరాక్రమంబునకును, బితృభక్తికిం గడుంగడు మెచ్చికొనియె. అనంతరము రాయమల్లు విచారపరీతస్వాంతుండయి యవమానంబుచే వెలవెలంబోవుచున్నముఖంబుతో దనపాదసన్నిధియున్న మాళవరాజుం జూచి కనికరించి కట్లువిప్పించి యతని కుచితమర్యాదలం గావించె.

అంత నామాళవరాజు రాజపుత్రుల యౌదారభావంబును మెచ్చుకొనుచు వారలొనరించు గౌరవంబును మరణతుల్యంబుగా నెంచుచుఁ దన సైనికులఁ జేరి తన్ను రక్షింపనందుల కెవ్వరినేమన్నను లాభము లేదనుకొని సురాజమల్లుని బిలువఁబంచె. కాని యతండు పృథ్వీరాజు దెబ్బలకు దాళజాలక యెచ్చటికో పాఱిపోయెను. అంత మాళవరాజు వెనుకదిరిగి చూడకుండ నిజదేశాభిముఖుండై పోయె. తెల్లవాఱిన పిదపఁ బృథ్వీరాజు తనజనకుం జేరి యతని నచ్చటనుండుమని రాయమల్లు వేఁడుచున్న నంగీకరింపక తనసైనికులతోఁ గూడి క్రొత్తగాఁ దానుస్వాధీనము గావించుకొనియున్న కమలమియరు దుర్గంబును జేరె. అంత రాయమల్లు దానును బ్రజలును సుఖంబుననుండె. చావునకు సిద్ధంబుగానున్న చిత్తూరువా రమితానందభరితులై సౌఖ్యమనుభవించిరి. జయలక్ష్మి వరింప సిద్ధముగనుండ యమితానందభరితులై యున్న మాళవరాజు నతని సైనికులు నమితదుఃఖంబులపాలై జయంబునకు మాఱుగా నవమానంబుచెందిరి. ఔరా! దైవగతి యచింత్యము గదా!

ఇరువదియైదవప్రకరణము.

దామోదరసింగట్లు కృతకృత్యుండగుటంబట్టి మాళవరాజుగూడ సురాజమల్లు సహాయంబునఁ జిత్తూరు వశంబు గావించుకొని కృతార్థుండగునని నమ్మియుండె. మాళవభూపతి గూడ విజయంబొందినచోఁ దలంచి కార్యంబులన్నియు నెఱవేఱినట్లే? దామోదరుండు, తారాబాయి మాళవుఁ బాపబడినది. కనుక తనస్నేహితుని యభీష్టంబు తీరునసియు, సూరధానులు మాళవరాజు కారాగృహంబులో నుండునుగాన దాను నిస్సపత్నంబుగాఁ దోధాపురంబేలుకొనవచ్చుననియు, మాళవరాజు చిత్తూరుదుర్గంబు లోఁబఱచుకొని తల్లాభాతిశయంబు నొందియుండుటచేఁ దోధానగరంబును బంచియిచ్చునం దనియు నిశ్చయించి తనలోఁ దా నమితానందంబు నొందుచుండెను. కాని యా యానందమెంతోఁ కాలము నిలువలేదు. అవును. ఈలోకమందలి యానందంబులు స్థిరంబులయి యుండునా? అవి వెన్నెలవంటివి. వెన్నెలలు

స్వల్పకాలంబు ప్రకాశించి వెంటనే రూపుమాయును. అట్లె యానందంబులును మొదటజనించి కనుమూసి తెఱచునంత కాలంబులోనే నశించును. ఇందులకు దామోదరసింగు స్థితియే నిదర్శనము. దామోదరసిం గట్లానందభరితుఁడై యుండఁగా నొకభటుండు మెల్లమెల్లన పీతెంచి దామోదరునికి నమస్కరించి యొక యుత్తరమందించె. దామోదరుఁ డాతురతం దానిఁ గైకొని చదువుకొనెను. దాని సాంతంబుగా జదువునప్పటి కాతని యానందము సూర్యోదయానంతరంబు నందలి వెన్నెల చందమాయె. తోడనే దామోదరుఁ డాయుత్తరంబును గ్రిందఁబడవైచి నిట్టూర్పువుచ్చి తనలో దానిట్లనుకొనఁ జొచ్చె. అకటా! ఎంతపని జరిగినది! తలంచిన తలంపంతయు వ్యర్థమాయెను. అయ్యో! రాజున కెంత యవమానంబు సంభవించినది. ఉత్తమరాజపుత్రులగుటచే దయార్ద్రహృదయులై యతని విడిచిపెట్టిరి. కాని మఱియొక శత్రువయినచో నాతని విడుచునా! యావజ్జీవము చెఱసాలలోనుండు మని యాజ్ఞాపించిన నట్లుండవలసినదే కదా? యేమిచేయఁ గలుగుదుము! పాపము. సురాజమల్లు చేయవలసిన సాహాయ్యముచేసినాఁడు. దైవము ప్రతికూల మయినచో నాతఁ డేమిచేయును? పృథ్వీరాజు తండ్రితోఁబోరాడి యెచ్చటికో పోయెనని వినియున్నాము. నాఁ డెక్కడనుండి వచ్చినాఁడు? మాయుద్ధయాత్ర మిగుల గుప్తముగాఁ బ్రవర్తిల్లినదే? దూరదేశమునందున్న పృథ్వీరాజున కెట్లు దెలిసినదో? పృథ్వీరాజే నాఁడు చిత్తూరుచేరకున్న మాయత్నంబులు ఫలించుటలో లోపముండునా? పాపము! ఆసుల్తా నొకరిజోలికి పోక తలలోని పువ్వువాడకుండఁ దనరాజ్యంబేలు కొనుచుండ నేఁబోయి వానికి జిత్తూరు జయాభిలాషను గలిగించితిని. అది కొనసాగక పోవుటయేగాక మీఁదు మిక్కిలి యతనికి నగౌరవంబుగూడ సంప్రాప్తమయినది. అందువలన నతనికి నాపైఁ గోపము జనించునేమో? అతని కగౌరము సంప్రాప్త మగుటకు నేఁ గారణభూతుఁ డనైయుండ నాపైఁ గోప మేల జనింపదు? ఒకవేళ జనించినను జనించుఁ గాక? నే నతనిమానసంబు హరించిన కన్యారత్నంబును గానుకగా పంపియున్నాను. అందువలన నతనికోపము నశింపక మానదు. అనితలంచుచుఁ బోయిన ధైర్యంబును తెచ్చికొని యేదియో యాలోచించుచుండె. ఆసమయంబున నొక పురుషుం డాయుధపాణియై హయారూఢుఁడయి తోధానగరంబు ప్రవేశించి

వచ్చుచుండెను. అంతవఱకు మహారథసంబున హాయంబును బర్వెత్తించుచు వచ్చుచున్నయతనికిఁ దోధాపురంబు కన్నులఁ బడినతోడనే ముందడుగు పడకుండె. మార్గాయాసంబువలన నాతనికంతగాఁ జెమ్మటపట్టలేదు. కాని పుర దర్శనం బొనర్చినప్పటినుండి యతనిశరీరమునుండి చెమ్మట లేర్లవిధంబునఁ బ్రవహించుచుండెను. ముఖంబు వెలవెలపోవుచుండె. పెదవులు మాటిమాటికిఁ దడుపుచున్నను నెండిపోవుచుండె. అతనికిఁ బొడముచున్న నిట్టూర్పుల కంతమే లేదు. నాలుకను దడిలేని కారణంబున నొరులతో మాటలాడలేకుండెను. అతఁడెందుచే నట్టిస్థితిలో నున్నాఁడో యెవ్వరికిని దెలియలేదు. అతని నెఱిఁగియున్నవారు పెక్కురప్పురంబున నున్నవారు. వార లతని నెదుర్కొని వృత్తాంతములేమని యడుగుచుండిరి. కాని యందులకు బదులుచెప్పక దామోదరసింగున్న తావును జూపుఁడని యడుగుచు పోవుచుండెను. ఇట్లతం డెచ్చటను నిలువక దామోదరుఁడున్న తావును దెలిసికొని యతనిమందిరంబుఁ జొచ్చి యొకచోఁ గూర్చుండి యాలోచించుచున్న దామోదరునిఁ జూచెను. విన్నపోయిన ముఖముగల యతనిఁ జూచినతోడనే దామోదరుని ప్రాణములు మీఁదికెగసిపోయెను. నిశ్చేష్టితుఁడయ్యెను. అట్లు వారొండొరులఁ జూచుకొనుటతప్ప నోట మాటలులేవు. అంతఁ గొంతవడికి దామోదరుఁడు స్మృతి వహించి యావచ్చిన మహమ్మదుతో నిట్లు సంభాషించె.

దా.—ఓయీ తిరిగివచ్చితివేమి?

మ.—తమ సెలవయినదని.

దా.—నేను నిన్ను రావలయునని కోరలేదే? రాయలు తారాబాయి యెచ్చటనున్నారు?

మ.—తమ సెలవుచొప్పున నాఫకీరున కప్పగించితిని.

దా.—(త్రుళ్లిపడి) అయ్యో! కొంపముంచితివి! ఆఫకీరెవఁడో నేనెఱుఁగను. అకటా! దుర్మార్గుఁడెవఁడో మోసము కావించినాఁడు. చెప్పినంత మాత్రమున నమ్మవచ్చునా?

మ.—ఆమాటలు బూటకములని తలంచితిని కాని మీయుత్తరము నమ్మకము గలుగఁ జేసినది.

దా.—అయ్యో! నేనుత్తరము వ్రాయలేదే? ఆయుత్తరము నే వ్రాసినదో కాదో యోచింపవద్దా?

మ.—ఏమి యోజింతును? మీముద్రతోనున్న యాయుత్తరము విషయమై సందియమేల కలుగును?

దా.—ఆశ్చర్యపడి, నాముద్ర యందున్నదా?

మ.—ఉన్నది.—తమసెలవు చొప్పున మేము జాగరూకులమయి నడిచిపోవుచు క్షేమముగా మాళవదేశము ప్రవేశించితిమి. మేమట్లు పోవుచుండఁగా నొకఫకీరు పర్విడుపెద్దయెలుంగుతో మమ్ము నిలువఁబెట్టి చేరవచ్చి యిట్లనియె. అయ్యో! తోధానగరజనులు దామోదరునిమాటవినక పురంబు తనస్వాధీనము చేయమని వాదించుచుఁ బోట్లాటకు సిద్ధులై యున్నారు. దామోదరాదులబలము మిగులఁ దక్కువగానున్నది. ఈసమయమున నీపురభసంబునఁ బోయి యాతనికిఁ దోడ్పడవేని చేతికిం జిక్కినపురంబు మరల శత్రువులకు వశమగుచున్నది. దామోదరునకు నేనాప్తుఁడను నాకీసవారీ నప్పగింపుము. నేను భద్రముగా వీనినిఁ గొనిపోయి రాజమందిరంబుఁ జేర్చెదనని పలికె. ఆమాటలు విని నిజమో కల్లయోయని యుల్లంబున విచారించుచున్న నన్నుఁ జూచి ఫకీరు "ఓయీ! నీవు సందేహింపవలదు. నమ్మకములేనిచో నీయుత్తరంబుఁ జూచుకొమ్మ"ని చేతికిచ్చె. ఆయుత్తరంబు చూచినతోడనే నాకు నిలువఁగాల్లాడక యాసవారీ యతనికప్పగించి సభసంబున నరుదెంచితిని.

దా.—ఏదీ యాత్తరము? చూడనిమ్ము

మ.—"చిత్తమ"ని (ఆయుత్తర మందించును.)

అంత దామోదరుండు దానినిగొని విప్పి యిట్లు చదివెను. "ఓయీ, నీవుచన్నదిమొదలిచ్చట యుద్ధము మెండుగ జరుగుచున్నది. తోధాపురవాసులు తిరుగఁబడి నన్నును నాసైన్యమును నానాబాధలం బెట్టుచున్నారు. మాఁలో బల్లిదుండ వగునీవరుగుటచే నపజయము పొందుటయేకాక ప్రాణంబులవిషయమైకూడ సందేహింపవలసియున్నది. ఈఫకీరు మనకార్యకోటి

గోనివాఁడు. ఇతడు మంచియుపాయశాలి. మాళవరాజాంతఃపురంబులో నున్నను సందియమందవలసినది కాని యీతనికధీనమై యున్న వస్తువునకు భయ పడనవసరములేదు. కావున నాసవారీని మనస్నేహితునియధీనము కావించి వెంటనే రమ్ము. తోడుకడుము. మమ్ముల రక్షింపుము. మార్గాయాసమునకు జంకకుము. నీరాక కెదురుచూచుచున్నవాఁడ" అని తనముద్రతో నొప్పు చున్నయాయుత్తరంబునుజూచి విచారాంబుధిలో మునిఁగి కొంతవడికిఁ దెలివి తెచ్చికొని మహమ్మదుతో నిట్లనియె. అక్కటా! ఎంత మోసము జరిగినది! కార్యమంతయుఁ జెడినది. ఇందువిషయమై నిన్ను దోషినిగా నెంచుట తగదు. నేనుదోషినిగాను. అనిచెప్పి పూర్వము భిల్లవాటికకుఁ బోవునప్పుడు భిల్లవా టికకు దారిఁజూపినందుకుఁ గూలిగాఁ దనముద్రాంగుళీయకమిచ్చి తిరిగి దానిఁ బుచ్చుకొనకపోవుట నే కదా యిట్టియవస్థ సంప్రాప్తమయిన దని మిగుల విచారించుచు తుదకుఁ దనలో నిట్లనుకొనెను. చక్కఁగా నాలోచించి చూచిన నే నిరపరాధుండను. అయినను బయివారు నన్నపరాధిగా గ్రహింపకమా నరు. రాజపుత్రుఁడనయిన నేను దుష్కయయిన మాళవరాజును వంచింప నిట్లు చేసితినని తలంపకమానరు. మఱియుం పైకి దారాబాయిని దుష్కయయినమాళవ రాజున కిచ్చునట్లు పలుకుచున్న రాజపుత్రస్త్రీలగౌరవము చెడగొట్టనిష్టము లేకయే రహస్యముగా నతఁడొకయుత్తరముతనమిత్రునికి వ్రాసియిచ్చి మాళవను ప్రవేశించిన తారాబాయినిరాయల నెచ్చటికో పంపియున్నాఁడని నిశ్చయింపక మానరు. నామానసంబునఁ జిత్తూరుపురంబు మాళవరాజాధీనము చేయవలెనని యున్నను బయలు మాళవరాజున కవమానముకలిగించుటకే చిత్తూరు మట్టడిం చుమని మాళవరాజునకు దురాలోచన చెప్పెనని నిందింతురు. ఈరెండుకా ర్యంబులు మాతలంపునకు వ్యతిరిక్తములగుటచేతను, నే రాజపుత్రుఁడనగుటచే తను, నన్ను వంచకునిగాను, నపరాధినిగా యోజింపక మానరు. ప్రజలనుకొనిన మనకునష్టములేదనితలంపరాదు. వారీసమాచారములను క్రమక్రమముగామాళవ రాజుచెవి కెక్కించి నాపైఁగోపము దెప్పింపక మానరు. అందువలన నతఁడు గోపోద్దీపితుండై తనసైన్యముతో వచ్చి నన్నుఁ జంపి తోధాసంస్థానమును గొనకమానఁడు. అట్లైన చిరకాలము నుండి రాజపుత్రప్రభువుల పాలనము లోనున్న తోధాను రాయలకుఁ జెందకుండ నాకుం జెందకుండ నిష్కారణ

ముగాఁ దురుష్కప్రభువు పాలనమునకప్పగించి దేశద్రోహినగుదును. కావున నిప్పుడు నేనొరులెఱుఁగకుండ మాళవదేశమునకుఁబోయి మాళవరాజు పాదములు పట్టుకొని యిందలి యాథార్థ్యముఁ జెప్పి యతనిమానసంబునకు నమ్మకము కలుగునట్లు చేసి తారాబాయిని శీఘ్రకాలములోనే కొనివచ్చి పెండ్లిచేసెదనని నమ్మించి యతని యనుగ్రహంబునకుఁ బాత్రుండనయితీఱవలె. పృథ్వీరాజు దేశములోనున్నట్టును మనకు శత్రువుఁడైయున్నట్టును దెలిసినది. కావునఁ దక్కినసైన్యముతోఁగూడ మాళవరాజును గొనివచ్చి తోధాపురంబుననుండు నట్లు చేసెద. లేనిచోఁ జేతఁజిక్కినతోధాపురంబుఁ శత్రువులపాలగును. మేమింతకాలమునుండి పెక్కుకార్యంబు లొనరింపఁ బ్రయత్నించినను సఫలంబయినది యిదియొక్కటియె. కావునఁ దీని పరులకధీనంబుకాకుండ గాపాడవలయును. మాళవరాజునుగూడ నిచ్చటికిఁ గొనివచ్చినంగాని యీపురముతగినంతరక్షలో నుండదు. అనినిశ్చయించి మహామ్మదును మాధవసింగును మఱికొందఱను బిలిచి పురంబు జాగ్రత్తగాఁ గాపాడుచుండుఁడనియుఁ దనఁముద్రాంగుళీయకము శత్రువులకుఁ జిక్కియున్నదికాన తన్ముద్రాంకితములగు నుత్తరముల వెంటనే నమ్మవద్దనియుఁ వారల కాజ్ఞాపించి యొరులకుఁ దెలియకుండ మాళవకుఁ బోయెను.

ఇరువదియేడవ ప్రకరణము.

రాజపుత్రస్థానమున బదనూరనునొకపురవరంబు గలదు. అది చిత్తూరు మండలములోనిది. అందుగలరాజులందఱును మిగులబలశాలులు. పూర్వము చిత్తూరురాణాయొకఁడు వారిబలశౌర్యంబులంజూచి సంతసించి యాబదనూరు భూములను వారికిచ్చి, పన్నులేకుండననుభవించుచు, సమరసమయములందుఁ దోడ్పడుచుండవలయునని యాజ్ఞాపించినందున వారందుల కంగీకరించి యప్పటి నుండియుఁ నాభూములను స్వేచ్ఛచే ననుభవించుచుండిరి. కానియుద్ధయులందుఁ జిత్తూరివారికి సాయము చేసినట్టు కానరాదు. రాయమల్లదితెలిసికొని యొకప్పుడు సమరము సంభవింపఁగా నాబదనూరువారినందఱిని వచ్చి తమకు సాయపడవలయునని యాజ్ఞాపించెను. బదనూరురాజులలో నొకటిరెండు

కుటుంబములవారు మాత్రము రాణాశాసనమును మన్నించి సాయపడిరి. కాని తక్కినవా రట్లుచేయక రాజశాసనమును నిరాకరించిరి. అందులకు రాయమల్లు కోపించి తనకు సాయపడనివారిభూములనన్నింటిని బుచ్చికొనియె. చిత్తూరు వారికి సహాయభూతులై వారిగౌరవమునకుఁ బాత్రులై యున్నయొకకుటుంబమువారు తోధానగరపురాజునకు దగ్గరబంధువులు. సూరథాన్రాయలు కుమారికాసహితుండై తనకుబంధువులగు నాబదనూరు రాజులనింట నివసించియుండెను. ఆరాజకుటుంబమువారు, రాయలు తమకు బంధువగుటచేతను, సంస్థానాధిపతియగుటచేతను, నతని నధికమగుగౌరవంబుతోఁ జూచుచు, నెట్టిలోపమును గలుగనీయక పోషించుచుండిరి. అట్లు వారు తన్ను గౌరవముతోఁ బోషించుచున్నను, రాయలు వారియింటనుండుట తనకొకగౌరవలోపముగా నే భావించుచుండెను. మఱియుఁ దన్నును, దనకుమారికను బదనూరికిఁ గొనివచ్చిన వారెవ్వరో యెఱుంగఁడు. తోధానగరాంతఃపురమున నిద్రించుటయుఁ, బిమ్మట దామోదరాసులువచ్చి నోట గుడ్డలు క్రుక్కి సవారీలోఁ బడవైచి కుమారితోఁగూడ మాళవకుఁ గొనిపోవుచున్నట్లుమాత్ర మతఁడెఱుఁగును. తా మట్లు మాళవరాజు కారాగృహంబునకుఁ గొనిపోఁబడుటకు మాఱుగా బదనూరు పురంబునయున్నబంధువులగృహంబున కెవరిచేఁ గొనిరాఁబడిరో సుంతేనియుఁ దెలియదు. ఆతఁ డావృత్తాంతమును మనంబునఁ దలంపునకువచ్చినప్పుడదియొక స్వప్నమువలె సత్యాశ్చర్యకరముగాఁ దోఁచుచుండె. ఆసందియమును బాపుటకై తనబంధువులనడుగ వేఱొకసన్యాసికొనివచ్చి యప్పగించిపోయెనని చెప్పిరి. రాయ లదివిని భగవంతుఁడు తమయందు దయయుంచి సన్యాసివేషముపూని వచ్చి తమ్ము శత్రువులబారినుండి తప్పించి బంధుమందిరంబునకుఁ జేర్చిపోయెననితలంచుచుండెను. అంతటియసాధ్యకార్యమును జేయ భగవంతుఁడుతప్పమఱియొకఁడు సమర్థుఁడైయుండఁడని యతనికిఁ బెద్దనమ్మకమున్నది. తారాబాయి యామాటలు విన్నప్పుడు నాఁడా దొంగలనుండి కాచిన పరోపకారధురీణులలో నొకపురుషుఁడు సన్యాసివేషము నూని తమ్ము శత్రువులనుండిరక్షించి బంధుగృహమునకుఁ జేర్చియుండునని తలపోయుచుండెను. తారాబాయి యట్లు తలపోసినను, దమ్ముఁ బ్రోచినపురుషుఁడు తమపాలిట భగవంతుఁడనియే నిశ్చయించియుండెను. రాయలొక్కొకప్పుడు తనకును దనకుమారికకును జరిగిన

యుపాయంబులఁ దలంచికొని మిగుల విచారించుచుఁ, దనకుమారిక విషయమయి తాను స్థిరపఱుచుకొన్న మనోరథములు భగ్నములయినందులకు మిగుల వగచుచు, మఱొక్కప్పుడు శత్రువులకుఁ జిక్కియుండఁ దప్పించుకొనివచ్చినందుల కమందానందమునొందుచుఁ, దన్నుఁజూడవచ్చిన బందుగులకు దర్శనమీయ విన్నవోవుచుఁ గాలంబు గడపుచుండెను. తారాబాయి తనతండ్రి ప్రవర్తన మంతయు నరసి తనలో నిట్లనుకొనియె. అక్కటా! మాబంధువులు నమ్ముల నత్యాదరముతోఁ జూచుచున్నను, బరుల పంచఁ దలదాఁచుకొవలసివచ్చెఁగదా యను విచారముచే నాజనకుఁడు మిగుల బాధింపఁబడుచున్నాఁడు. మాజనకుఁ డిట్టిదుఃఖంబుల పాలగుటకుఁ గారణభూతను నేనే? మాతండ్రి పుత్త్రవంతుఁ డైనను, సంతానవంతుఁడు కాకపోయినను, నిట్టిదుఃఖములు సంభవింపవు గదా? కన్నతల్లిదండ్రులకు సౌఖ్యంబొడగూర్చుట సంతతికి విహితకృత్యము. అట్లుండ జననీజనకులకు సౌఖ్యంబు లొడఁగూర్పలేక పోవుటయేకాక మొదటి స్థితిలోనైన నుండనీయక యధికదుఃఖంబుల పాలుచేయుట మిక్కిలి క్రూర కార్యము. అట్టి క్రూరకర్మ మొనరించెడి కృతఘ్నులలో నేనొకర్తెను. అకటా! నా కృతఘ్నత్వ మెట్లు దొలఁగించుకొందును? మఱల జనకుని తోఢా రాజ్యంబున నభిషిక్తుం జేసి యత్యున్నత సుఖంబుల నందించినంగాని యీకృతఘ్నత్వము తొలఁగిపోదు. అట్టి సుకృతంబు నే నెట్లు నెఱవేర్పఁగలను? మాళవరాజు దామోదరుల గెల్చునంతటి సైన్యముండినచోఁ గార్యము నెఱవేర్ప సమర్థురాలనైయుందును. కాని యట్టి సైన్యము నాకెట్లు లభించును? తగినసైన్యము లేనప్పు డెదిరితోఁ గత్తికట్టి యెట్లుపోరుదాన? ఎట్లయిన నికార్యము కొనసాగించుట కష్టము. హా! దైవమా! ఎంత యాపదలపాలు గావించితివి? ఓరీ! దామోదరా! ఎంతపని చేసితివి? అయ్యో! రత్నసింగున్నచో మాకిన్నిపాట్లు సంభవింపకపోను. ఓరీ! మాధవా! మాకు హితకారివలె సంచరించుచు మమ్ముల నధఃపతితుల గావించిన పాపము నిన్నుఁ దుదముట్టింపక విడుచునా? అయ్యో! చెలియా! రమాబాయీ! మానిమిత్తము నీ వెట్టి దుఃఖంబులబారిఁ బడుచున్నావో! దుష్టాత్ముఁడయిన మాధవసింగు నిన్నువలచి యున్నాఁ డనివింటిని? ఆమాయావి నీకెట్టి యిడుములఁ గుడిపించునోగదా? ఓకరుణాసింధూ! ఓభగవంతా! మమ్ముల నెప్పటికయిన నొకచోఁ జేర్చి మరల

సానందము గల్గింపుమా! అని యిటు పలువిధంబులఁ జింతించుచుఁ గాలంబు గడపుచుఁ దుదకు నిజకార్య నిర్వాహకమగు నొకయుపాయ మాలోచించి యదియొక కర్తవ్యమనుచు నిశ్చయించి జనకాదులగు పెద్దల మ్రోల నిట్లు శపథంబు గావించె.

శా. ఓరాజన్యవరేణ్యులార! పగరన్ యుద్ధంబునం గెల్చి తో
ధారాజ్యంబునకుం బ్రశస్తగుణు నుద్యత్కీర్తి మాతండ్రి నిం
పారం బట్టముగట్టునట్టి వసుధాధ్యక్షుండు వో సుందరా
కారుం డైనఁ గురూపియైననుఁ దగంగా నాకుఁ బ్రాణేశుఁ డౌ.

తారాబాయి యిట్లు శపథంబుచేసి రాజస్థానంబునఁ జాటఁబంచె. అది విని యచ్చటివారందఱు నామె పితృభక్తికి మిగుల సంతసించిరి. తార పృథ్వీరాజునుదప్ప నొరునిఁ బెండ్లాడ నిష్టములేకపోయినను, పితృభక్తి కధీనురాలయి తన సౌఖ్యమునైన వదలుకొని తండ్రిసౌఖ్యంబునే ప్రధానముగా నెంచుకొనుచున్న యామె స్వభావము మిగుల వర్ణనీయముగదా?

ఇరువదియేడవ ప్రకరణము.

దామోదరుఁ డట్లు మాళవమునకుఁబోయి తన వచనరచనలచే మాళవరాజు డెందంబున కానందంబు గలిగించి యతనిఁగొనివచ్చి తోధాపురంబున నివసింపఁజేసి యప్పురంబును దగినరక్షణలో నుంచెను. కాని తారాబాయినిఁ గొనివచ్చి రాజునకుఁ బెండ్లిచేయుట యెట్టులోఁ దెలియకుండెను. తానా! తారాబాయినిఁగొనివచ్చి రాజునకీనిచో వానికిఁ దోధానగరాధిపత్యము లేదు. మాళవరాజు తోధానగరంబునకు వచ్చినప్పు డట్టివాగ్దానంబుచేసికొనియె వచ్చినాఁడు. అందుచే వాఁడు సర్వకాలసర్వావస్థలయందుఁ దారాబాయికై ప్రయత్నంబు సలుపుచుండె. ఇది యిట్లుండ నొకనాఁడు దామోదరుండు తనకు మిత్రుఁడైన మాధవసింగుతో నొక్కచోఁ గూర్చుండి యిట్లు సంభాషించె.

దా.—ఓయీ! మిత్రమా! నేను తోధాపురంబును వశంబుగావించుకొనుటలో నీవు చేసినసాయము వేయిజన్మంబుల కయిన మఱవఁజాలను.

మూధ.—నేఁజేసినసాయ మేపాటిది? నాయందు మీకు దయ మెండుగనుక నిట్లనుచున్నారు.

దా.—దయచే నన్నదికాదు. యాథార్థ్యంబున నే వక్కాణించితి. వహ్వారే! నానిమిత్త మెంతకష్టపడి కార్యంబు సాధించితివి? ఎప్పటికైన నీకుఁ బ్రత్యుపకారంబు గావించి నాఋణంబును దీర్చుకొనవలయును.

మూ.—మహారాజా! మీకు నాయందంతనుగ్రహమున్నచో నేనొకవస్తువడుగుచున్నాను. దయచేయుము. దానిని మీరొసంగినచో మీరుచేసిన యుపకారం బెప్పటికి మఱవను.

దా.—సాధ్యమయినచోఁ దప్పక యిచ్చెదను.

మూ.—సాధ్యము కాకేమి? మీహస్తగతమైనవస్తువే.

దా.—చెప్పుము. సందియమేల? అట్టివస్తువైన నీకుఁ దప్పక యొసంగెదను.

మూ.—నేనొక స్త్రీరత్నంబును గోరుచున్నాను. ఆరత్నము నాకు బహుమానంబుగా నొసంగినఁ జాలు.

దా.—ఆస్త్రీ యెవ్వరో చెప్పుము.

మూ.—రమాబాయి.

దా.—(పకపక నవ్వి) అబ్బ! ఎంత కోరికఁ గోరినావు! ఆమె యనూఢయె కదా?

మూ.—అవును.

దా.—అట్లయిన నుత్తమరాజపుత్రుఁడ వయిన నిన్ను వరింప నాలోచనయెందుకు?

మూ.—రత్నసింగును బెండ్లాడవలెనని యున్నదఁట.

దా.—రత్నసింగు చచ్చియుండె నెట్లు పెండ్లాడును?

మూ.—ఏమో! తెలియదు. వెనుక నేనొకనాఁడు నాయభిప్రాయం బామెకుఁ దెలుపఁగాఁ దలవాఁచునట్లు దిట్టినది. అప్పటినుండియు నే నామెతో మాటాడలేదు. కాని నామానసం బామెనుండి మరలక బాధపడుచున్నది.

దా.—నీవేమియుం మాటలాడవద్దు. నీకార్యంబును నెఱవేర్చువాఁడను నేను.

మా.—(సంతసించుచు) దేవర తలంచినఁ జాలు. ఎట్టికార్యంబులయిన సఫలంబులయితీరు. ఇక్కార్యంబన నెంత!

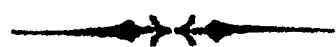
దా.—నిజమే, ఇది యేపాటిగొప్పకార్యము? ఆకన్యకను వివాహమాడినట్లు నమ్ముము. అని పలికెను.

మాధవుం డామాటలు విని యమితానందంబు చెంది తన కార్యమయినట్లు భావించుకొనుచుండె. అంత నొకనాఁడు దామోదరుఁడు మాధవుని కార్యంబు నెఱవేర్పనెంచి రమాబాయి మందిరంబునకుఁ బోయె. అది రమాబాయి వాని మోముఁ జూడ వెఱచి తెరచాటునకుఁ బోయి నిలిచెను. అంత దామోదరుండు తెరయొద్దకుఁ బోయి యచ్చటనున్న యొకయాసనంబున నాసీనుండయి రమాబాయి నుద్దేశించి యిట్లనియె. అమ్మాయీ! రమాబాయీ! నీవు విచారింపవలసిన యవసరంబు లేదు. నీకు సూరధాను యెట్టివాఁడో, నేను నట్టివాఁడనే. రాయలు నిన్నెంత ప్రేమతోఁ బెంచెనో నేను నంత ప్రేమతోఁ బెంచెదను. నీకెట్టిలోపంబునుఁ గలుగనీయను. నేను తోధానగరంబునకుఁ బట్టాభిషిక్తుఁడ నయినపిమ్మట నీకొకసౌధరాజంబుఁ గట్టించియిచ్చెద. నీకు మహావైభవంబుతోఁ బెండ్లిగావింపవలెనని యున్నది. నీకుఁ దగినవరుని సంపాదించియున్నాను. అతఁడు సత్తమక్షత్రియుండు. మిగుల మంచిగుణంబులు గలిగినవాఁడు. అతండు చిరకాలంబునుండి నిన్నుఁ బ్రేమించుచున్నాఁడు. అతండు సౌందర్యవంతుఁడు కాని కురూపిగాఁడు. అతండు బుద్ధివిశేషంబులు గలవాఁడు కాని మందుండు గాఁడు. నీవు రత్నసింహునే మోహించి పరిణయింప నెంచియున్నావని విన్నాను. ఆకోర్కి నిష్ఫలంబు. వాఁడీలోకంబునే విడిచియున్నాఁడు. కావున వానినెట్లు పెండ్లాడుదువు? గుణంబులందును, సౌందర్యమందును మాధవసింగు రత్నసింగునకుఁ దీసిపోఁడే? నావాక్యంబులు హితంబులుగాఁ దలపోసి మాధవసింగును వరింపుమని పలికెను. అతని వాక్యంబులు విన్నసమయంబున రమాబాయికిఁ బొడమిన కోపంబునకు హద్దులేదు. చంద్రబింబమువలెనుండు నామె మోము సూర్యబింబంబు భాతిగన్పట్టె. ఆమె కన్నులు మిక్కిలి యెఱ్ఱవాఱె. కోపాతిశయంబున నామెశరీరలత వాయుప్రేరితం బగువల్లివిధంబున నల్లలనాడఁ జొచ్చెను. అంత రమాబాయి తనకోపా

తిశయంబు నడంచుకొనుచు నాదా మోదరున కిట్లనియె. "ఓరీ దురాత్మా! నీ మొగంబుఁ జూడ నాకు సిగ్గగుచున్నది. ఇచ్చటినుండి లేచిపొమ్ము. నీవు రాజపుత్రుండవా? ఆమాటఁ బలుకునప్పుడు నీకు లజ్జవొడమలేదా? నీవు నిన్ను రాజపుత్రునిగా భావించుచున్నావేమో? నీవు కడజాతివాఁడవు కాని, రాజపుత్రుఁడవు కావు. ఓరీ, తుచ్ఛా! గొడ్డునుగోసికొనితిను మ్లేచ్ఛుల సహవాసంబు చేయుచు, వారల పాదధూళి శిరంబున మోయుచు వర్తిల్లుచున్న నీవు రాజపుత్రుఁడ వెట్లగుదువు? రాజపుత్రుల కుండవలసిన గుణంబులు నీకేమిగలవు? స్వకులాచారంబుల నీవేమి రక్షించుచున్నావు? అక్కటా! పాపబడితిని. నీవు వాని నెఱిఁగినఁగదా రక్షించుకొనుట సంభవించుచున్నది. నీకులమేదో నీ వేగూచారంబు ననుసరింపవలయునో నీకేమియుఁ దెలియదు. రాజపుత్రులన్నను, మ్లేచ్ఛులన్నను నొకజాతివారనియె భావించుచున్న దుర్మార్గుండవు. నీవు పాపంబులకుప్పవు. కాని మనుష్యుండవు కావు. నీ రాజ్యకాంక్షన యెందఱి కుత్తుకలు త్తరించుచున్నది. పరమగుణాఢ్యుండయిన యూనో పాలసింగు నుసురులుపోసికొన్న పాపాత్ముండవు నీవేకదా! అక్కటా! ఆతారాబాయి యెంత యోగ్యురాలు. ఆమెఁ బోలినయుత్తమురాలు లోకంబున మఱెవ్వరుఁగలరు? అట్టియుత్తమురాలినిఁ గొనిపోయి కటికతుటికతుఁ దెంగిచేయఁ బూనుకొన్న నీతల శతధా భిన్నము కాకున్నదేమి? అట్టివారలను బాధించిన పాపంబు నిన్ను దిగమ్రింగకమానదు. నీచుఁడవయిన నీవు లజ్జాహీనుండవయి యనర్థము లాచరించుచుండినను ధర్మసంస్థాపనాపరుండైన భగవంతుండు వానిఁ దుదముట్టింపక మానఁడు. కావుననే చేతఁజిక్కిన తారాబాయియు రాయలు తప్పించుకొనఁగలిగిరి. నీవు వేయిప్రయత్నంబులు చేసినను వేయిమాయలు పన్నినను, నీకోర్కి యెప్పటికిని సమకూడదు. ధర్మమే జయించునుఁగాని యధర్మమట్లుకాదు. అంతియకాక యధర్మము తన్నాశ్రయించినవాని నధోగతి పాలు చేయకమానదు. కావున ధర్మమార్గవర్తియగు సూరథానులే జయముపొందునుఁగాని నీ వెన్నటికిని జయమందలేవు. తోధారాజ్య సింహాసనం బెక్కంగలనని కలయందయినఁ దలంపకుము. నీవు తోధారాజ్యంబున కభిషిక్తుండవగుదువా? అందుల కెన్నిజన్మంబు లెత్తవలెను? నీవంటి వానికి రాజపదంబు లభించినచోఁ బ్రజ లంతమందవలసినదే కదా? నాకొకసౌధంబు గట్టించి

యిచ్చెదవా! అయ్యారే? నాయందెంత యనుగ్రహామున్నది. ఓరీ బుద్ధిహీనా! నీకు నిలువనీడ లేదుగాని నాకు సౌధరాజంబు గట్టింతువా? ఎందుకీ చేతగాని వాగ్దానంబులు? నాకు నీవు పెండ్లిచేయుదువా? నీ పూరకున్నఁ జాలును. మఱియు రత్నసింహునకు మాధవసింగునకుఁ గలతారతమ్యంబులు నీవేమి యెఱుంగుదువు? చక్కఁగ యోజింపఁగ వారియువురికి హస్తిమశకాంతరము గలదు. పెండ్లియాడుటకు రత్నసింగీలోకంబున నున్నఁగదా? యనియంటివి. ఈలోకమందులేనిచోఁ బరలోకమున నున్నాఁడు కదా? ఆలోకమందే పెండ్లాడెదను. అంతియకాని నీవుచెప్పిన పల్కులు విని నీకట్టించు సౌధరాజాదుల కాసపడి మాధవసింగును బెండ్లాడుదాననుఁగాను." అని యిట్లు నిర్భయంబుగాఁ బలుకు రమాబాయి తిరస్కారవచనంబు లాలకించి దామోదరుండు నడుమఁ దొక్కిననాగుబాముపలెఁ ద్రుళ్లిపడి క్రోధావిష్టమానసయైన రమాబాయి కిట్లనియె. "ఓసీ! నీచురాలా? చూడఁబోయిన గోరంతలేవు. కాని నోరి కొలాని కాఱులఱచుచున్నావు. 'నాగుణంబులు గనుఁగొనుటకు నీవెంతదానవు? నీకంటికి నేను గడ్డిపోఁచవలె గనుపడుచున్నాను. గాఁబోలును? నేను మొదట సామవాక్యంబులఁ బల్కుటచే నీకు భయపడియె యిట్లు మాట్లాడుచున్నాననుకొనుచున్నావు. దామోదరుని ప్రభావంబు నీవెఱుంగవు కాఁబోలు? ఎంతలేసి వారలయిన నాబుద్ధిచాతుర్యంబుచే నవలీల భేదింప శక్తిగలవాఁడనని నమ్ముము. తారాబాయియు రాయలును దప్పించుకొనుటచే నాచేసిన పను లధర్మములయ్యెనా? కొద్ది దినంబులలో వారల నేరీతినైనఁ గొనివచ్చి తీరెదను. నాకంఠంబునఁ బ్రాణంబులుండ సూరధానులువచ్చి తోధానగరంబునఁ బాలించుటమిథ్య. తోధానగరంబునకు నేనే రాజును. పురమంతయుఁ నాకధీనమయినది కానఁ బౌరులందఱు నావారలే. వారందఱు నాయాజ్ఞ శిరసావహించితీఱవలెను. అట్లై పురమందలి వారందఱు నాయానతి పూలదండ చందంబునం దాల్చి నాచెప్పిన చొప్పునడచుచు నన్నత్యంతము గౌరవించుచున్నారు. నాపురంబుననున్న దానవు. గాన నీవు నాయానతి తలఁదాల్చి తిరుగవలయు. నేఁజెప్పిన చొప్పున నడచితీరవలయు. నన్నెంతయుఁ గౌరవింపవలయును. అట్టుండ నీవు నన్నుఁ దిరస్కరించి పలుకుచున్నదానవు. సాటి రాజపుత్రస్త్రీవని నేనెంతయుఁ గారవమునుఁ జూపి మాట్లాడుచుండఁగా నది

నీవు గ్రహింపక యన్యథా భావించుచున్నావు. నీవు యోగ్యురాలవనియెంచి ని న్నొక రాజపుత్రునకిచ్చి పెండ్లిచేయఁదలఁచినాను. ఈ సంభాషణవలన నీదుష్టస్వభావముఁ దెలియవచ్చినది. కావున నిన్ను మాధవసింగున కీయక యొక్క కఱకుతురకకే యిచ్చి పెండ్లిచేసెదను. చూడుము నామహిమ. పంజరంబునఁ జిక్కిన చిల్కచందమున నీవు నాచేతిలోఁ జిక్కితివి. నీ వెచ్చటికిఁ బోఁగలవు ? నీకు రాజపుత్రుని భర్తగాఁబడయునంతటిభాగ్యంబు లేదు. బ్రహ్మ నీనుదుట మహమ్మదీయుఁడే భర్తయగునని తప్పక వ్రాసియుండు. లేనిచో నీకిట్టి చెడుబుద్ధులు పుట్టవు. నేను తురకను గొనివచ్చి పెండ్లిచేయనిచో నాపేరు దామోదరుండు కాఁడు. నే రాజపుత్రుండను గాను. ఈశపథం బెన్నటికిఁ దిరుగదని గ్రహింపుము." అని పల్కిన దామోదరునిమాటలు శూలంబులవలెఁ దాఁక రెట్టించినకట్టలుకతో రమాబాయి తిరిగి యిట్లనియె. "ఓరీ! నీతుచ్ఛపుఁ బలుకులకు జంకుదాననుఁ గాను. నేను నీకుఁ జిక్కితినంటివి. అదియెన్నండును బొసఁగదు. నాశరీరం బీపురంబున నున్నందున నీకుఁ జిక్కినఁ జిక్కుఁగాక. నామానసంబు నీకుఁ జిక్కదే; నన్నుఁ గొనిపోయి కఱకుతురకకు బెండ్లిజేయుదువా? ఆ కార్యంబు నెఱవేర్ప మూఁడవకన్నుఁ బెట్టుకొని రావలదా? రమాబాయి యనఁగా సామాన్యస్త్రీ యని తలఁపఁబోకుము. నీ ప్రతినలకు భయపడుదు ననుకొంటివా? తాటాకుల చప్పుళ్లకు కుందేళ్లు జడియవన్నసామెత దేవరవారెఱుఁగనిది కాదు. నేను నొకశపథంబును బూనుచున్నాను. నాకంఠములో జీవముండ నే మహమ్మదీయుని వరింపను. అట్లు చేయనిచో నే రమాబాయినిఁ గాను." అని నిర్భయంబుగాఁ బ్రతిన పట్టె. దామోదరుండదివిని యామెను జంపవలె నని మొదటఁ దలంచినను దనప్రతిజ్ఞను నెఱవేర్చుకొనవలయు నని కాఁబోలు మాఱుమాటాడక యచ్చటనుండి కదలి పోయె. అంత రమాబాయియు నింతేనియు మానసంబునఁ గొంకులేక యెప్పటియట్ల ప్రవర్తించుచుండె.

ఇరువదియొనిమిదవ ప్రకరణము.

అకటా! నాకుమారిక చేసిన ప్రతిజ్ఞ మిగుల విచారకరమైనది. తోధాను గెల్చి నాకిచ్చినవానిఁ జేపట్టునట! వాఁడు కురూపియైనను భర్తనుగాఁ జేకొనునఁట! అయ్యో! దుష్టగుణుండును గురూపియు నగు రాజకుమారుఁడు రాజ్యము గెల్చి యిచ్చినచో వానిఁ దప్పక పెండ్లాడవలసినదేకదా? అట్లయిన నామె యావజ్జీవము సౌఖ్యంబులకు దూరస్థురాలగును గదా! నాపడుచున్న దుఃఖంబును గనిపెట్టి సహింపలేక తనసౌఖ్యంబునైన నాసింపక నాదుఃఖంబు దొలఁగింప నిట్లు చేసినది. అయ్యారే! ఆమె పితృభక్తి యెంతయు శ్లాఘనీయము. ఇంతకు నేమి? ఆమె ప్రతిజ్ఞ నెవ్వరు నెఱవేర్పలేనిచో నిఁక బ్రహ్మచారిణియై యుండవలసినదే? ఈకార్యంబు నెఱవేర్చునట్టి రాజపుత్రు లుండకపోదురా? లేకపోయినఁ బోవచ్చు. మాళవరాజు సామాన్యుండే? వానికి నుదార సైన్యంబుఁగూడ గలదు. ఇంతియ గాక నీతినిపుణుం డగు నామోవరుం డగ్గికి వాయువు దోడ్పడునట్లామాళవరాజునకుఁ దోడుపడి యున్నాఁడు. కావున మాళవరాజు నోడించునంతటి బలశాలి యెవఁడున్నాఁడు? ఈకార్యము దుర్ఘటమైనట్లే తోఁచుచున్నది. దైవానుగ్రహమువలన నీకార్యము సంఘటించుఁగాక. పృథ్వీరాజు మాళవరాజునోడించి చిత్తూరు నపాయమునుండి కాచియున్నట్లు వినియున్నాను. ఈకార్యము నెఱవేర్చిన నెఱవేర్పఁదగిన రాజకుమారుం డీతం డొక్కండే. ఆతండే వచ్చి యికార్యంబు దీర్చినచోఁ దారాబాయి ప్రతిజ్ఞ సఫలమగుటయే గాక చిరకాలంబుక్రిందటనే యుదయించి యభివృద్ధిచెందుచున్న యామెమనోరథంబుగూడ సఫలంబగును. అతఁడు మిక్కిలి మంచిగుణంబులుగలవాఁడును సౌందర్యవంతుండును గావునఁ దారాబాయి తాఁ జేసినప్రతిజ్ఞవలన జనించునష్టంబుఁ బొందదు. అని యిట్లు సూరథాన్రాయలు చీఁకటింగా నొంటిగాఁ గూర్చుండి యాలోచించుచున్న సమయంబున నొకపురుషుఁడు త్వరగావచ్చి రాయలవా రెచ్చట నున్నారని యడిగి తెలిసికొని నమస్కరించి యొకయుత్తరమందించె. అంత రాయలు లోపలికిఁబోయి దీపపువెలుఁగున దానివిచ్చి తనలోఁ దానిట్లు చదువుకొనెను.

ఓమహారాజా! భవదీయహితాభిలాషి నమస్కరించి చేయుమనవి సాంతముగా వినుదురుగాక. పృథ్వీరాజుగుణంబులకు మీరెంతయు మెచ్చుకొని చంద్రోదయకాలంబునందలి పారావారంబు చందంబున నుప్పొంగుచున్నారు. మఱియుఁ దమకన్యారత్నంబునకుఁ బృథ్వీరాజే తగినభర్తయని తలంచుకొనుచున్నారు. కాని నిక్కువము గ్రహింపలేకున్నారు. మీరొకవేళ పృథ్వీరాజునకు మీకుమారికనిచ్చి నిష్కారణముగా నామెకుత్తుకను దెగియఁదెగనికత్తిచే నుత్తరించి విపదంబుధిలోఁ ద్రోయుదురేమోయని భయపడి యిట్టిమాపనుండి మిమ్ముఁదొలఁగింపవలెనని యెంచి మీకు హితోపదేశము చేయుచున్నాను. ఆపృథ్వీరాజు పయోముఖవిషకుంభమువంటివాఁడు. మిగుల దుష్టగుణములుగలవాఁడు. అంతటికుటిలుండు లోకంబునఁబుట్టఁడు. పుట్టినవారింకలేఁడు. తనజ్యేష్ఠసోదరునితోఁ బోట్లాడి యాతనికన్నుఁ బోఁగొట్టి జనకునిచే నవమానితుండై పరదేశములపాలగుటయు పృథ్వీరాజుయోగ్యతను వేమొగంబుల ఘోషించుచున్నది. నేవేఱచెప్పనేల? మీకుమారిక యతని వలచియున్నను అతనికి మీకుమారికయందు సుంతేనియు వలపులేదు. వలపేయుండినఁ దక్కినరాజకుమారులవలె వచ్చి తమదర్శనంబుచేసి తనకోర్కెఁ దెలుపరాదా? అందులకు బదులుగా నాదుష్టుండు రాత్రిసమయమున మీరానందవనమునుండి వచ్చుచుండఁగా శిలావర్షంబును గురియించి మిమ్ములఁ బలుచిక్కులఁబెట్టి మీకుమారిని బలాత్కారముగాఁ గొనిపోయి మీకింతవంత గొలుపనేల? వాఁడు మహాబుద్ధిశాలురైన మీరు సేవకులఁ బంపుటచే వారాదురాత్మునిఁ బాఱఁదోలి మీకూఁతును మీకుఁ దక్కించిరి కాని లేనిచో నీపాటికి కతని స్నేహితుఁడగు నొకమహమ్మదీయునిపాలు గావలసినదే. కావున నాహితోక్తుఁ జక్కఁగ స్మరించుకొని మఱియొక రాకొమరునకు మీపుత్త్రికనిచ్చి పెండ్లిచేసి సౌఖ్యవంతురాలినిఁ జేయుఁడు. అట్లు మీరు చేయనిచో దుఃఖంబులపాలగుట నిక్కంబు —

ఇట్లు విన్నవించు విధేయుఁడు,
భవదీయహితాభిలాషి.

అని చదువునప్పుడు రాయలకాశ్చర్యమగ్నుండాయె. పిమ్మట నతఁడు పయికివచ్చి యుత్తరముదెచ్చినవానిఁగూర్చి వెదకెను. గాని వాఁడుత్తరమిచ్చిన

వెంటనే యదృశ్యుండాయె. అంత రాయలు తనమనంబున నిట్లనుకొనెను. అక్కటా! ఈయుత్తరంబు వ్రాసినవారెవ్వరు? నామిత్రు లెవ్వరైన నిట్లు వ్రాసియుందురా? వ్రాసియుండిన దమచేవ్రాలు నేలపొందింపరు. కావున మిత్రులు వ్రాసినది కాదు. పృథ్వీరాజు మాకు హితుండని భావించుచుంటిమి. కాని యిట్టి యహితుండని యెఱుంగమే? నాఁడు మమ్ముల శిలావర్షంబుచేఁ బీడించినదురాత్ముండు పృథ్వీరాజే యైయుండునేమొ? అతనికి నాకుమారిక యందు వలపులేదని నిశ్చయింపవచ్చు. అట్లు కానిచోఁ దక్కినరాకుమారుల వలె నొకపర్యాయమైన వచ్చి తనయభిప్రాయంబు నేల వెలువరింపఁడు? ఈ యుత్తరపుసంగతుల నమ్మినచోఁ బృథ్వీరాజు మావిరోధియగుట నిక్కంబు. నాకుమారిక పలుమాఱు నాతోఁ బృథ్వీరాజు మనకు నుపకారి యని వక్కాణించుచువచ్చుచున్నది. ఆమె పృథ్వీరాజునందున్న వలపుచేతనే యట్లు పలుకుచున్నదో లేక సత్యముగనిట్టియే యనుచున్నదో తెలియదు. నా కుమారి పలికినవచనంబు లీయుత్తర మవిశ్వసనీయమని తెలుపుచున్నవి. ఈ యుత్తరము తారాబాయివచనంబులు విశ్వసనీయములు కావని తెలుపుచున్నది. ఇందేది నమ్మను! ఈయుత్తరమునఁ జేవ్రాలు లేకపోవుటచేఁ బృథ్వీరాజుపైఁ గిట్టనివారు వ్రాసియున్నారా యని సందియము పొడముచున్నది. కాని పృథ్వీ రాజువలని భయముచేఁ జేవ్రాలు చేర్పకయుండవచ్చునను యభిప్రాయము వెనుక సందియమును బాపుచున్నది. అందుచే నీ యర్థంబును నిర్ణయింపఁ జాలకున్నాను. ఈయుత్తరము తారాబాయికిఁ గనుపఱిచిన మిక్కిలి విచార ములపాలగును. ఇప్పటినుండియు నామెను విచారాక్రాంతనుగాఁ జేయనేల? క్రమముగా విచారించి యీయుత్తరపుసంగతులు నిజమయ్యెనేని నాకుమారి కను బృథ్వీరాజున కొసంగకుండవలయును. ఈయుత్తరము సమయమువచ్చి నప్పుడుగాని యెరులకుఁ జూపనని నిశ్చయించి దానిని రహస్యముగాఁ దన పెట్టెయందుంచెను. మొదట రాయలు తనకుమారి యభిప్రాయంబు చొప్పు ననే ప్రవర్తించుచుండుటచేఁ దారాబాయి పృథ్వీరాజిచ్చినయుత్తరంబుల సంగతి చెప్పక దాఁచి వారలమానసంబు లొక్కమార్గముననే వర్తించుచుం డెను. కాని యిప్పుడు రాయ లాయుత్తరము చూచినప్పటినుండియుఁ గేవలము కుమారియభిప్రాయము ననుసరింపలేదు. కావున నింతవఱకు నొక్కటియగు

వారలమనం బీయుత్తరంబు చూచినప్పటినుండి ద్వివిధంబుగా మాఱఁజొచ్చెను. రాయలు ఈయుత్తరంబు చూపిన కుమారి విచారించునేమోయని యట్టె దాఁచియుంచెనుగాని యాయుత్తరంబుసంగతి యేమియుఁ గుమారికిఁ దెలియఁజెప్పలేదు. ఆమెయుఁ బృథ్వీరాజు తనకిచ్చినయుత్తరంబుల నతని యాన నతిక్రమింపనిష్టములేక తండ్రికిఁ జూపలేదు. కారణాంతరముంబట్టి వీరలన్యోన్యము తమరహస్యంబుల దెలుపుకొనక పోయినను బరస్పరానురాగంబు మాత్రము పూర్వమువలెనే యున్నది. కాని మాఱుటలేదు. మఱియు వీరన్యోన్యహితము గోరుకొనుచుండిరే కాని అన్యోన్యము ద్రోహబుద్ధిగలవారయి యుండలేదు. మఱియుఁ దారాబాయి పృథ్వీరాజుంగూర్చి పల్కించినప్పుడైనను రాయలు తనకూఁతురు వలపుచేఁ బృథ్వీరాజు తత్వము గ్రహింపలేక పోవుచున్నదని తనమానసంబున ననుకొనుచుండువాఁడే కాని 'యిదమిత్థ'మ్మని తనయుత్తరంబు చూపక వినియువిననట్టు లూరకుండును. రాయలు ప్రసంగవశమునఁ బృథ్వీరాజు నుద్దేశించి దురభిప్రాయపడునప్పుడు తారాబాయి యతఁడు మనకు హితకారియని పొడిమాటలతోనే చెప్పుచుండెను. గాని పృథ్వీరా జిచ్చినయుత్తరంబు జూపి యతనిడెందమున నున్నసంశయమును బాపలేదు. ఇట్లు వీరు కాలము గడపుచుండిరి.

ఇరువదితొమ్మిదవప్రకరణము.

రాయమల్లు మూఁడవకొడుకగు జయమల్లునిఁగూర్చి కొంచెము వ్రాసియున్నాను. వానిచర్య కొంచెము విచారింతము. వీఁడు, సంగుఁడు బృథ్వీరాజు పోరాడి విదేశగతులైనప్పటినుండియు, వీని కాఁపురం బొకచోటయని నిశ్చయింపఁజాలము. వీనికి శత్రువులనియు, మిత్రులనియు విచారంబులేదు. అందఱను తెఱుపయల్నించుచుండు. అన్నలిర్వురును లేరు కానఁ దనకు రాజ్యం బొసఁగుమని రాయమల్లునిఁ గోరి యతనిచేఁ దిరస్కృతుండై చేయునది లేక యచ్చోటుగదలి సురాజమల్లు నాశ్రయించె కాని సురాజమల్లు పృథ్వీరాజుచే నోడింపఁబడినది మొదలతని సహవాసంబువదలి దామోదరు నాశ్ర

యించి యతనితో నత్యంతమైత్రిఁ గలిగియుండెను. ఆతనియొద్దఁ గొంతకాలముండి యచ్చటను గాలునిలుపక తనయన్నయగు పృథ్వీరాజునొద్దకుఁబోయె. ఆపృథ్వీరాజు మిగులమంచివాఁడును సద్గుణభూయిష్ఠుండును గనుకఁ దన్ను జేరవచ్చినసోదరుని జయమల్లునిం గాంచి యమితానందమొంది యపారప్రేమముంచి తనమందిరంబున నుంచుకొనెను. అంత జయమల్లుఁడమరలేకుండ సోదరుమందిరంబునఁ దిరుగులాడుచు వ్యవహారంబులందతనికిఁ దోడుపడుచు నతనియొద్ద లేఖకుఁడయి పని చూచుచుండె. పృథ్వీరాజాతనివినయాదులం గాంచి తమ్మునకు బుద్ధివచ్చినదని భావించి తానతనిఁ బ్రేమతోఁ జూచినట్లే యతఁడును దన్నుఁ బ్రేమించుచున్నాఁడని యెంచి రహస్యపుటుత్తరంబులుగూడ నతనిచే వ్రాయించుచుఁ దాఁజేవ్రాలుచేసి పంపుచుండెను. ఇట్లుండ జయమల్లునకు వెనుక తారాబాయి పృథ్వీరాజునకు వ్రాసినయుత్తరంబు కనఁబడియె. అంత జయమల్లా యుత్తరంబుఁ గాంచి యామూలాంతరము చదువుకొని యామె తెలివితేఁటలకు గడుంగడు మెచ్చుచు తనలో నిట్లు చింతించె. ఔరా! ఈ సుందరాంగి నిరుపమానురాలయినట్లు దోఁచుచున్నది. ఈమెంగూర్చియె దామోదరుండు పలుమాఱులు నాతోఁ జెప్పియున్నాఁడు. మఱియం నీయుత్తరమ్ముంబట్టి యోచింపఁ బృథ్వీరాజును బ్రేమించియున్నట్లు గానవచ్చుచున్నది. అందఱు రాజపుత్త్రులుండఁగా నీతనినే ప్రేమించుటకుఁ గారణము చిత్తూరు రాజపుత్త్రుం డగుటయే కాని మఱియొకటిగాదు. నేను చిత్తూరురాణాపుత్త్రుండను ఉత్తముండను; ఇట్లుండ నన్నుమాత్ర మేల వరింపకపోవలె? మఱియు దామోదరుఁ డుపదేశించినట్లు పృథ్వీరాజు దుర్మార్గుఁడని స్థిరపఱుచుచు రాయల కొకయుత్తరము వ్రాసియున్నాను. దానిఁ జూచి రాయలు పృథ్వీరాజును ద్వేషింపకమానఁడు. కావున దామోదరునిమిత్తముచేసిన కార్యము నాకే యుపయోగించినది. మఱియుఁ దారాబాయి పెండ్లినిమిత్తము మిగులఁ ద్వరపడుచున్నట్లున్నది. అందుచే నేముందుగబోయి వారికిఁగనఁబడి నాయుదంతమంతయు వారికిఁ దెలిపెద. అట్లు చేసినచో రాయలు తప్పక నన్నుమన్నించి పిల్లనిచ్చి యల్లునిగాఁ జేసికొనక మానఁడు. అకటా! దామోదరుఁ డీపాటికి నాపంపినయుత్తరమును గ్రహించి వారలను దోధాకు గొనిపోవునేమో? అట్లయిన నా మనోరథంబు విఫలంబగును.

అయ్యో! ఈయుత్తర మింతకుముందు నాకుఁ గానవచ్చినచో సరభసంబునఁ బోయి తానను బెండ్లాడకపోదునా! దామోదరుఁడు చెప్పునప్పుడెల్ల సామాన్యస్త్రీయంచు నెంచితినిగాని యిట్టియుత్తమురాలని తెలిసినది కాదె? ఇప్పుడైననేమి? తొందరగాఁ బోవలయునని నిశ్చయించి యన్నతోఁ జెప్పినఁ దన కోర్కెని విఫలముఁ జేయునని యెంచి యెవ్వరితోను జెప్పక యెవ్వరికిఁ దెలియకుండ బదునూరికిఁ బోయెను. జయమల్లుఁడు బదునూరు ప్రవేశించి రాయలు నివసించియున్న మందిరంబుచొచ్చి తనరాక రాయలకు తెలియఁజేసె. ఆసమయంబున గుమారికయుఁ దానునుగూడి యేదియో ప్రసంగించుచుండిరి. భటుఁడువెళ్లి రాయల కావర్తమానము తెలిపినతోడనే తమకతిథియైన రాణాకుమారుఁడు తమ్ము దర్శింపవచ్చినందుల కమితానందంబునొంది కడువడిం జని యాతని కుశలంబు నడిగి లోనికిఁ గొనిపోయి యొకపీఠంబున గూర్చుండఁ జేసి యుచితమర్యాదలం గావించెను. జయమల్లు రాయలుచేసిన యాదరమునకు కమితానందమునొంది తనవచ్చినకార్యంబు సఫలంబగుట నిక్కంబని తలంచుచుండె. అప్పుడు రాయ లతనితో నిట్లు సంభాషించె.

రా.—రాజకుమారా! నిన్ను జూచినందుల కమితానంద మొందుచున్నాము. ఎచ్చటినుండి వచ్చినావు?

జ.—రాజా! నేఁ జిత్తూరునుండి వచ్చియున్నాను.

రా.—సంతోషము. శ్రీరాణాకుఁ గుశలమా?

జ.—దైవానుగ్రహమునఁ గుశలియైయున్నాఁడు.

రా.—నాయనా! ఈమధ్య చిత్తూరునకుఁ బ్రభవించిన యాపద చన్నందుకు మిగుల సంతసించుచున్నాను.

జ.—ఆయాపదను దొలఁగించినవాఁడనే నేను.

రా.—నీవేనా! రాయమల్లునికుమారుఁడు వచ్చి తప్పించినట్లువిన్నాను. అతఁడు పృథ్వీరాజేమో యని తలంచినాము.

జ.—నేనే! పృథ్వీరా జచ్చటికి రానేలేదు.

రా.—ఎచ్చటకుఁబోవుచు నిటకు వచ్చినావు?

జ.—ఇచ్చటఁ దమదర్శనంబుఁ జేసికొని తమ యనుగ్రహంబువలన నొక కార్యంబు నెఱవేర్చుకొన వచ్చితిని.

రా.—ఏదియో? చెప్పుము.

జ.—ఏమిచెప్పుదు. నీకుమారిక సుగుణంబులు నన్నిచ్చటికిబంధించికొనివచ్చినవి.

రా.—నీయభిలాష తెలిసినది. చిత్తూరురాణాతోఁ జుట్టఱికము చేసికొనుట కంటె మాకధిక మేమి కావలెను, కాని మాపిల్ల యొకప్రతిజ్ఞ చేసినది. ఎఱుంగుదువా?

జ.—ఎఱుగుదును. ఆకార్య మొనర్ప నెంతపని. కాని మీకుమారికతో మాట్లాడ ననుజ్ఞయిండు.

రా.—ఇచ్చితిని. ఇట్లు చనుము (అని చేయిచూపును.)

అంత జయమల్లత్యంతానందంబునొంది తెరచాటునఁ దమసంభాషణ వినుచున్న తారాబాయిం జూచి యామెసౌందర్యంబున కాశ్చర్యపడి మెల్లన ని ట్లనియె.

జ.—సుందరీ! రాణాపుత్రులనుగూడ నీగుణంబు లాకర్షించి తెచ్చుచున్నవి. నీసౌందర్యము నిరుపమానము,

తా.—రాజకుమారా! రాణాపుత్రులయిననుసరే? లేక సామాన్యరాజపుత్రులైననుసరియె? ఈమాటలతో నాకుఁ బ్రయోజనంబులేదు. నాచేసిన ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చినచో బెండ్లాడుదు, లేనిచో వరింపను.

జ.—నీపట్టిన ప్రతిజ్ఞ యేపాటిది? క్షణకాలములో నెఱవేర్పఁగలను.

తా.—అట్లయిన సంతోషము. నీవు నాప్రతినదీర్చిన యుత్తరక్షణ మందె పెండ్లాడెదను.

జ.—అట్లుకాదు. ముందు నన్నుఁ జేపట్టుము. తరువాత శత్రువులఁ జంపి రాజ్యము మీజనకున కర్పించెద.

తా.—అదికాదు. ముందు నాప్రతిన తీఱవలె.

జ.—రాజపుత్రుఁడను; అన్నమాట తప్పనివాఁడను. నామాటయందు నమ్మక ముంచి ముందుచేపట్టుము.

తా.—ఈవృథాలాపంబులతో లాభములేదు. ముందు నాప్రతినదీర్చినఁగాని పెండ్లివిషయమై తలంపవద్దు.

జ.—పట్టిమూర్ఖురాలువలెనున్నావు! నీవన్నమాటయే కాని మామాటలు చెవిని బెట్టవేమి?

శా.—నాశపథముతీర్చుకొన నిట్లు చేయుచున్నాను. గాని మూర్ఖబుద్ధితోఁగాదు.

జ.—అయిన నీ ప్రవర్తనమరయఁ దురకను బెండ్లాడదగి యున్నదానవు. కాని మావంటిరాజపుత్రుల వరింపఁదగినదానవు కావు. నీయందున్నలక్షణంబు లన్నియుం నవలక్షణంబులె. ఇట్టి చెడులక్షణంబులుగల నిన్నుఁగూతునుగాఁ బడయుటంబట్టియె నీతండ్రి కిట్టిపాటులు సంభవించినవి. నీవంటి దుష్టలక్షణరాలు లోకంబున లేదు. అని యేవో ప్రసంగించుచుండ

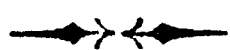
శా.—చాలుచాలు నీయధిక ప్రసంగము నికమానుము. ఇట నుండఁదగిన వాఁడవు కావు. పో పొమ్ము.

జ.—నే నీస్థలంబునుండి పోను.

అని యిట్లు చెడు ప్రసంగము చేయుచుండెను. తెరచాటుననుండి వినుచున్న రాయ లాతండు పలికిన నిందావాక్యంబులు విని సహింపలేక తనకుమారిక గౌరవంబు చెడగొట్ట నేతెంచిన దుర్మార్గుం డనిభావించి పట్టరానికోపంబుతోఁ జేతఁగత్తిపట్టుకొని సరభసంబునఁబోయి యాజయమల్లు తలత్రుళ్లిపడునట్లు ఖండించెను. తనతండ్రి యొనరించినపనికిఁ దారాబాయి మిగుల నానందించెను. ఆవార్త క్రమక్రమముగా గ్రామములో వ్యాపించినప్పుడు గ్రామములోని వారందఱు చిత్తూరురాణా తనకుమారుని నిష్కారణముగా జంపినందులకు శిక్షగా సూరథాన్రాయలను యావజ్జీవము కారాగృహంబున నుంచుననియుం, లేనిచో నతనిశిరంబునైన వెంటనే దీయించుననియుం, నింతియకాక యిట్టియపరాధిని నింటఁబెట్టుకొన్న వారికిఁగూడ నాపదరాక మానదనియుం, నిట్లు పలుతెఱంగుల పలుకుచుండిరి. గాని రాయలు వారిమాటల కెంతమాత్రము భయపడక యచ్చటివారితో "రాణా న్యాయమార్గావలంబియైనచో నాచేసినపనికి సంతసింపవలసియుండును" అని పలుకఁజొచ్చెను. కాని వారందఱు నాతండు పలికినవి పిచ్చిమాటలనిభావింపఁజొచ్చిరి. అంత నొకనాఁ డొక్కశూరరాజభటుఁడు బదనూరువచ్చి సూరథానులు నివసించియున్న గృహంబును చేరెను. అప్పుడచ్చటివా రాభటుఁడు చిత్తూరురాణాపంపున రాయలయొద్దకు వచ్చినట్లు తెలిసికొని రాయలకుఁ జావో లేక కారాగృహనివాసమో తప్పదనిభావించి యతని విరోధులు సంతసంబు నొందుచుండ నతనిబందుగులును,

హితులును మిగుల విచారింపఁజొచ్చిరి. ఆమాటలు లోపలనున్న తారాబాయి యాలకించి మిక్కిలి భయపడఁజొచ్చెను. అంత భటుఁడు రాయలకుఁ దాఁగొనివచ్చిన యుత్తరంబు నందింప నందుకొని యచ్చటివారలు విన నిట్లు చదువ నారంభించెను.

"మిత్రమా! పాలసంద్రమువలె నిష్కల్మషమైన చిత్తూరు రాణా వంశమందు హాలాహలంబువలె జన్మించిన జయమల్లుని జంపినందులకు మిగుల నానందించుచున్నాను. మఱియు దుష్టకుమారునివలన నాకుఁ గలుగుచున్న యపకీర్తి తొలఁగించినందులకు బహుమానముగా బహుమాన్యభూములు నిచ్చితిని. వానిని నీవు గైకొని స్వేచ్ఛగా ననుభవింపుము. నీకువచ్చిన యాపదల శీఘ్రకాలంబులోనె పోవుటకై భగవంతుని బ్రార్థించుచున్నాను. ఇట్లు రాణా రాయమల్లు" అనియున్న లేఖ చదివిన నచ్చటివారందఱు నత్యాశ్చర్యమగ్నులైరి. విరోధులు చిన్నవోయిరి. మిత్రులు సంతసించిరి. తక్కినవారందఱు రాయలసాహసంబునకును, రాణాయోగ్యతకు మిగుల నానందించి నుతించిరి. అందులకు రాయలు తారాబాయియు నమితానందంబుచెంది బంధువులయింట నున్నామనిన చిన్నతనంబు బాసి స్వతంత్రులై జీవించుచుండిరి.

ముప్పదియవ ప్రకరణము.

మాధవసింగు దామోదరుండు తనకార్యము నెట్లయినను నెఱవేర్చునని యానందము చెందుచుండెను. కాని యొకనాఁడు దామోదరుఁ డతనిం గాంచి యిట్లనియె. ఓయీ! నీకోర్కె దీర్ప నాశక్తియంతయుఁ ధారపోసి చూచితిని. కాని సుంతేనియుం లాభములేకపోయెను. నే నారమాబాయి యొద్ద ననేకపర్యాయములుపోయి నయమునను, భయమునను బోధపఱిచితిని. నామాటలను వినక నన్ను సరానిమాటల పాలుచేయుచున్నది. నీగుణగణంబుల వర్ణించి నిన్నుఁ బెండ్లియాడుట యుచితంబని తెలుప నన్ను ననేకనిందా వాక్యము లాడినది. నీవావాక్యంబులు విన్నచో సహింపలేక యామెను వెంటనే చంపి నీవు పొడిచికొని చచ్చియుందువు. నేను మొండివాఁడను కావున దానివాక్యశరపరంపరకు సహించి జీవములతోఁ దిరుగఁగలిగితి. దానికిఁ

గొంచెమేనియుం భయంబులేదు. ఎంతచెప్పినను నిన్నుఁ బరిణయమాడ నామెకు మనోరథం బున్నట్లు లేదు. కావున నీకొక్కహితోపదేశంబుచేసెద. శ్రద్ధతో నాలకింపుము. అట్టికాంతను నీవు పెండ్లాడుటకంటె బ్రహ్మచర్యం బవలంబించుట ముఖ్యము. నీ యందనురాగంబు లేనికాంతను బరిణయమయి యామెతోఁ గాఁపురంబుచేయుటకంటె ప్రాణాపాయకరంబయినది మఱొక్కటిలేదు. సుఖంబపేక్షించికదా వివాహమాడఁ బ్రయత్నింపఁ బాటుపడుచుందురు. తాదృశ సౌఖ్యంబులు కలుగకున్న నట్టివివాహంబుతోఁ బ్రయోజనమేమి? మఱియుఁ బయోజనంబుమాట యాపైచూచుకొందము. తాను జీవించుటయె మిగులఁగష్టసాధ్యము. తనపైననురాగంబులేనికాంతను పెండ్లాడి ప్రాణంబులఁ గోలుపోయినవారల నెందఱను జూచుచున్నాము కాదా! నీవాకాంతను వరింపఁగడంగినచో నీప్రాణంబులకు పోవుట సిద్ధం బని తలంచెద. ఆమె మిగుల సాహసవంతురాలు. ఆమె మొదట మంచిమాటలు పల్కి పెండ్లియాడెదనని చెప్పినను నీవంగీకరింపవద్దు. అట్లుకాక నీవిష్టపడితివేని యామె యేరాత్రివేళనో యేయుపాయంబుచేతనో నిన్నుఁ జంపకమానదు. నీవు నాకుఁ బరమాప్తుండవగుటచే నీకింతదూరము బోధించుచున్నాను. ఈమెకంటె నధికసౌందర్యవంతురాలగు కాంతను గొనివచ్చి నీకుఁ బెండ్లిచేసెదను. ఇఁకమీద నీవిందులకయి ప్రయత్నింపకుము. బలాత్కారంబున నామెను గొనివచ్చి నీకుఁ బెండ్లిచేయఁదగినంత సామర్థ్యంబు నాకున్నది. అయిన నట్లుచేసి మిత్రుండవగు నీప్రాణంబులు దీయించి మిత్రవధజనితపాపమునుండి నిష్టములేక యీకార్యంబునుండి విరమించితి. నా చెప్పినవాక్యంబులు వినకున్నందులకు నాకమితశోకంబుదయించినది. ఆకోపాతిశయంబుచే నొకప్రతిజ్ఞచేసియున్నాను ఆరమాబాయిని దురకకిచ్చి పెండ్లిచేసితీఱవలె. అట్లుచేసి యామె యామోటుతురకతోఁ గాపురంబుచేయుచున్నప్పుడు నేనామెయింటికిఁబోయి నన్నుఁ గాఱుమాటలాడినందుల కిది ప్రతిఫలంబని చెప్పి యామెకు సిగ్గువొడమునట్లు చేయవలెనని యున్నది. భగవంతుఁ డీకోర్కెయెప్పటికి నెఱవేర్చునోయని యున్నాను. ఇట్లు చేసినంగాని యామందబుద్ధికి బుద్ధిరాదు. ఉత్తమ రాజపుత్త్రుండవయిన నిన్నుఁ బెండ్లాడుమని బోధింప రత్నసింగునుదప్ప మఱొక్కరిని బెండ్లాడ నని చెప్పుచున్నది. ఇఁక నెందులకు వరింపదో చూతము.

ఒక తురకకే యిచ్చి పెండ్లిచేసెదను. నీవన్యథా తలంపకుము. నీవు చక్కఁగ యోజించిన నావాక్యంబులు హితంబులగునని తోఁపకమానవు. మఱియొక యుత్తమకాంతను చిరకాలంబులోనే గొనివచ్చి నీకిచ్చి పరిణయంబు చేసెదను. ఆమెతో స్వసుఖంబుగఁ గాపురంబుచేయవచ్చును. నాకుఁదోధానగర సింహాసనారోహణంబు లభించినతోడనే నీకుఁ దగినయుద్యోగమిచ్చి ప్రేమించెదను ఈవాక్యంబులు శిలాలిఖితంబులని యెంచుము. ఎప్పటికిని దిరుగనేరవు. ఈవాక్యంబులు నిండుమానసంబుతోఁ బలికినవి. కాని ముఖప్రీతికయి పలికినవికావు." అని యిట్లు హితబోధచేయ మాధవుం డందులకేమియు ననఁజాలక సంతసించినవాఁడువలె నచ్చోటు గదలిపోయెను. దామోదరుండు పట్టినపట్టువదలక రమాబాయికి నొకతురకను దెచ్చి పెండ్లి చేయ నధిక శ్రద్ధపూనియుండెను. మాధవుం డచ్చోటుఁబాసిన తరువాత దామోదరుం డాడినవాక్యంబులన్నియు నహితంబులుగాఁ దోఁపనారంభించెను. అందుచే నతండిట్లు భావించుకొనె. దామోదరుండు చెప్పినవాక్యంబులను నిశ్చయంబులని తలంపను. ఇతండుపోయి రమాబాయితోఁ గఠినంబుగాఁ జెప్పియుండఁడు. ఒకవేళఁ జెప్పియున్నచో నామె తప్పక వినియుండును. పురంబునవారందఱు నాతనియాన తలఁదాల్చి వర్తించుచుండ నబలయుం భీరువునగు రమాబాయిమాత్రమతనియానతిని దలఁదాల్చి వర్తింపదా? రమాబాయిని నాకొసంగి వివాహము చేయించుట యాతని కొకఘనకార్యమా? ఈతనివర్తనమరయఁగా నొకసంగతి తట్టుచున్నది. అతఁడు తారాబాయిని మాళవరాజునకర్పింప వాగ్దానము చేసినట్టె రమాబాయినిగూడ నొకతురకకిచ్చునట్లు వాగ్దానము చేసియుండు. అతనివాగ్దానంబునకు నామనోరథంబు విపరీతముగానున్నది. కాన రమాబాయి నిన్నుఁ బెండ్లాడ నిష్టపడకున్నదనియు నీమెకంటె సౌందర్యాతిశయముగల కన్నియనుగొనివచ్చి పెండ్లిచేయుదుననియు నాతోఁజెప్పియున్నాఁడు. ఈయర్థము నాతఁడు పలికినవాక్యములలో నొకటి స్థిరపఱుచుచున్నది. రమాబాయి నన్నువలఁచి పెండ్లాడెదనని చెప్పినను వరింపవద్దఁట. అందువలన నాపదలు తప్పక సంభవించునఁట! అయ్యారె! ఇతని యభిప్రాయము తెలిసినది. ఇతఁడుపోయి రమాబాయితో సామవాక్యంబులఁ దురకను బెండ్లాడుమని చెప్పఁగా నామె యాలోచించుకొని తురకను

బెండ్లామటకంటె స్వజాతిసంభవుఁడయిన మాధవసింగునయినఁ బెండ్లాడుదు నని పల్కియుండవచ్చు. అదివిని దామోదరుండు రమాబాయిరహస్యముగాఁ దన యభిప్రాయంబుఁ దెలుపుచు నాకు సందేశమంపు ననియుఁ, నందువలనఁ దనకార్యంబు తప్పక చెడు ననియు యోజించి నామనంబును విఱుచుటకయి ఇట్టిమాటల నాడియున్నాఁడు. వీఁడు మిక్కిలి కుటిలుఁడు. వీనికి మిత్రుఁడని యుం శత్రువనియుం నన్న భేదము లేదు. అందఱను బాదుచేయుటే వానికి ముఖ్యకారణము. అట్లుండ నేను వీనికి మిత్రుఁడనైనను బరోపకారినైనను, నది మనంబున నెంచక నా కపకారముచేయుచుండ గుప్తముగాఁ బాటుపడుచుం డును. వీనికిమానసంబున నొకటియుండును. వాక్కున నింకొకటియుండును. చేయునదిమఱియొకటియైయుండును. మనోవాక్కాయకర్మంబులు భిన్నంబులు గా నర్తించు నీతనిమాటలు సరిగా నమ్మరాదు. కావున నిప్పుడు నేను రమాబాయి హృదయం బెట్లున్నదోఁ గనుఁగొనవలెను. నేనెట్లుగనుఁగొనఁగలను? మునుపటివలె నేనంతఃపురమందు వర్తించుచున్నచో నామె యాకారవర్తనము లెట్లున్నవో తెలిసికొనియుండును. దామోదరుం డొరులందుఁ జరింపఁగూడదని శాసించి నాఁడు. వానిశాసన మతిక్రమించి యెట్లంతఃపురంబు ప్రవేశింపఁగలుగుదు? ఆమెయభిప్రాయంబు నుత్తరముల ముఖమునఁ దెలిసికొనవలయు. ఆయుత్త రంబుల రాకపోకలొరులకుఁ దెలియఁగూడదు. తెలిసినచో వారు చని దా మోదరునికి విన్నవింతురు. అందుల కతఁ డుగ్రుండయి నన్నపారదుఃఖ ముల కధీనునిగాఁ జేయును. ఈకార్యము మిగుల నపాయకరమైనది. కావున జాగరూకుండనై పని నడుప వలయును. రమాబాయి మందిరమునకు వచ్చుచుఁ బోవుచుండెడిది కమల. ఆకమలచే నాకార్యమును రహస్యముగా నెఱవేర్చుకొనవలయు. నాపేరువినఁగానే నిప్పుద్రొక్కినకోఁతివలె మిడిసిపడు నట్టి కమలచే నాకార్యమెట్లు నెఱవేర్చుకోఁగలను! ఇందులకు ముందుగా నామెయనుగ్రహంబు సంపాదించుకొనవలయు. "సామమున నెల్లపనులును సరవిఁ జెందు" అని పండితులందురు. సామంబున నామెయనుగ్రహంబు సం పాదించి యామెచే నాకార్యంబు నెఱవేర్చుకొనలేకపోదునా? అని యిట్లు పలువిధంబులఁ జింతించుచుఁ దనమందిరంబునకుఁ బోయి యప్పటినుండియుఁ మనోహరవస్తువుల సంపాదించి కమలగృహంబునకుఁ బంపుచుండు. ఇట్లు

కొంతకాలమైనపిమ్మట నొకనాఁడు తాను గమలను దర్శింపబోయెను. అంతఁ గమల మాధవసింగొసంగిన వస్తువుల కమితానంద మందుటచేఁ గాఁబోలుఁ దొంటియట్ల మాధవునిఁ గోపముతోఁ జూడక కరుణావీక్షణంబులచేఁ జూడ సాగెను. అందులకు మాధవుండు రమాబాయిని బెండ్లాడినట్లు సంతసించెను. అంతఁ గమల యతనిఁ గుశలమడిగి నీవచ్చిన కార్యమేమని యడుగ నతండు చిఱునవ్వునవ్వుచు నేమియును లేదు. నీదర్శనంబు చేసికొనవచ్చితినని చెప్పి యానాఁడేమియుఁ జెప్పక తిరిగిపోయె. ఇట్లు మాధవసింగుదయాస్తమయంబులఁ బ్రతి దినమునఁ గమలాసందర్శన మాచరించుచు నుపహారంబు లర్పించుచు నామె యనుగ్రహమును సంపాదించె. అంత నొకనాఁడు కమల దన్నుఁ జూడవచ్చిన మాధవుని కిట్లు సంభాషించెను.

క.—రాజకుమారా! నీవు మాయింటి కనవరతము వచ్చుచున్నావు. కాని కారణం బెఱుంగఁజాలకున్నాను.

మా.—నీసందర్శనలాభంబునఁ దనివిఁ జెందకుండుటయే?

క.—అట్లుగాదు. నీమనోరథం బేదియో తెలియఁజెప్పు.

మా.—నామనోరథంబు నీకుమాత్రము తెలియదా?

క.—రమాబాయిని వరించుటవిషయము మా?

మా.—(మోము వంచుకొని) అవును.

క.—అది దుర్ఘటకార్యము. నేనెట్లు ఘటనచేయఁగలను?

మా.—ఘటనచేయుటకై నీవేమియుఁ బాటుపడ నక్కఱలేదు.

క.—మఱేమి చేయవలయు?

మా.—నేనిచ్చునట్టియుత్తరంబుల నామెకిచ్చి యామె యేమిచెప్పునో నాకుఁ దెలుపుచుండవలయు.

క.—అట్లయిన నీకార్యము నిరాటంకముగాఁ జేయుదును.

మా.—ఈవృత్తాంతము మఱెవ్వరికిని దెలియనీరాదు.

క.—బ్రహ్మకైనను దెలియనీయను.

మా.—ఇదిగో నాకోరిక దీపు తిరిగి నీదర్శనంబున కరుదెంచెద అని చెప్పి యత్యంతానందముతోఁ దనయింటి కేగెను.

ముప్పదియొకటవ ప్రకరణము.

మొదట రాజకుమారులు బదనూరునకు వచ్చి రాయలదర్శన మాచరించి యతనికుమారిక చేసిన ప్రతిజ్ఞ తెలిసికొని మాతరము కాదని పోవుచువచ్చిరి. కాని జయమల్లుని జంపినపిమ్మటఁ దారాబాయిని బెండ్లాడ నెంచి యొక రాజపుత్త్రుఁడును రాలేదు. ఇంతియ కాక రాయలు మహాకోపియనియుం, నేమాత్రపు విరుద్ధభాషణము లాడినను యమునిగాంతమునకు బంపునటియుఁ, బ్రాణములపై యాశయున్నవారు వారిం జూడఁగూడదనియుం నొకప్రథ పుట్టెను. అందుచేఁ దమ ప్రాణంబుల కాశపడి తారాబాయిని బెండ్లాడఁ దలంపనేలేదు. ఒకవేళఁ దలంచినను దమమానసంబుల మట్టిపెట్టుచుండిరే కాని యాతలంపునకు వశులై బదనూరికిఁ బోలేదు. అందుచే సూరథానులు తనకుమారిక ప్రతిన నెఱవేర్పుభూపతికుమారుండు లభించుట దుర్లభంబని తలంచుచు నుండెను. పృథ్వీరా జట్టిసామర్థ్యముగలవాఁడని తనమనంబున నున్నది కాని జయమల్లు వ్రాసిన యుత్తరంబును జూచినప్పటినుండియు దన కూఁతు రెన్నిహితవాక్యంబులు చెప్పి మంచిమార్గమునందుఁ బ్రవేశపెట్టుచున్నను రాయలహృదయము మంచిమార్గంబునఁ బడక పృథ్వీరాజు తమకు శత్రువనియె భావించుచుండెను. తన తండ్రియొద్దకొక యుత్తరంబు వచ్చినదనియు నందుచేఁ బృథ్వీరాజునుగూర్చి విరుద్ధాభిప్రాయంబుదయించిన దనియు నామె సుంతేనియు నెఱుంగదు. తనజనకునకుఁ బృథ్వీరాజుంగూర్చి దురభిప్రాయంబున్నదని తెలిసినచోఁ బితృభక్తింబట్టిఁ బృథ్వీరాజునందుఁ దనకున్న ప్రేమమున మరల నాకర్షించుకొని యుండునేమో? అట్లు తెలియక పోవుటచేఁ బృథ్వీరాజునే సంతతము హృదయకమలంబున ధ్యానించుచు నాతనిరాకకై ప్రతీక్షించుచుండెను. ఆమె దేహము మాత్రము బదనూరునఁ దిరుగుచున్నది కాని మానస మెల్లప్పుడు పృథ్వీరాజు ననుసరించియే వర్తించుచుండె. మానసంబులేనిచో నింద్రియంబులు నిరర్థకంబులని యందఱికిఁ దెలిసినవిషయమే కదా? అందువలన నామెచెవులు శబ్దంబులు గ్రహింపమానెను. నేత్రములు వస్తువును జూడనేలేదు. నావస్తువేదియో తెలిసికొనలేకుండెను.

రాయలు పిలిచినప్పుడు మాత్రము పలికి యతఁడడిగిన ప్రశ్నల కుత్తరంబు లిచ్చుచుండును. అంతకుఁ దప్ప నొరులతో మాటాడదు. ఒకరు చెప్పినది వినలేదు. ఇతరులు తన్నేదైన నడిగినచో దానికి విపరీత ప్రత్యుత్తరము లిచ్చుటయే కాని సదుత్తరము లిచ్చుట గానరాదు. పెక్కేల! ఆమెవర్తన యొకయున్మత్తునివర్తనమును బోలియుండెను. అంత నొకనాఁ డామె తనలో దానిట్లు చింతింపఁదొడఁగె. ఈమధ్యవచ్చిన యుత్తరముంబట్టి యోజింప నారాజనందనునకు నాపై నపారప్రేమమున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. నారచించిన పద్యముల కమితానందము నొందితినని వ్రాసియున్నాఁడు. శీఘ్రకాలములోనే వచ్చి దర్శనమిచ్చెదనని చెప్పియున్నాఁడు. మఱియు నాప్రతిజ్ఞనవలీల నెఱవేర్చి నన్నుఁ బెండ్లాడెదనని వ్రాసియున్నాఁడు. నేఁటికిని రాలేదు. ఆరాజనందనుం డెప్పుడు వచ్చునో! ఎప్పుడు నాకోర్కి సఫలము చేయునో! నాకన్ను లాతనిసౌందర్యముంజూచి యెప్పుడు తృప్తిచెందునో! అని పలు తెరంగులఁ జింతించుచుండ నొకసవారీతోనొక కొందఱు మనుష్యులు వచ్చి వారి యింటిముందు నిలిచిరి. అంత నొకమనుష్యుండు లోనికిఁబోయి యచ్చటఁ సంచరించుచున్న యొకదాసిచేతి కొకయుత్తరమిచ్చి తారాబాయి కిమ్మనెను. అంత నాయూడుపుకత్తె యాయుత్తరమును గొనిపోయి యాలోచన సముద్రంబులో మునిఁగి యున్న తారాబాయి కిచ్చెను. అంత నామె దానిఁ జదువుకొని యమితానందంబు చెంది వెంటనే తండ్రియొద్దకుఁ బోయి యాయుత్తరమీయ నందుకొని యిట్లు చదివెను.

“ఓసుందరాంగీ! మిమిచ్చటనుండి గొనిపోవ దామోదరుం డనేక మాయోపాయంబులఁ బన్నుచున్నట్లు వినియున్నాను. నేను తోధానగరంబునకుఁబోయి శత్రువులతో యుద్ధము చేయుచున్నపుడు మాయోపాయంబున మిమ్ములఁ గొనిపోవునేమోయని భయపడుచున్నాను. కావున వీరితో బయలువెడలి కమలమియర్ కోటకు రావలెను. ఈకోటను భేదించుట శత్రువుల కసాధ్యము. మీరు సురక్షితముగా నిటనుండినచో నేనవలీలబోయి నీప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చి రాఁగలను. నేను స్వయముగా మిమ్ములఁ గూడ వచ్చెదనని ఇదివరకు వ్రాసితిని. కాని తోధానగరవిజయముకై ప్రయత్నించుచుండుటచే రాలేకపోతిని. అందులకు మీరన్యథాతలంపక యీరాత్రి పయనంబై యొరులకు దెలియ

కుండ నీదుర్గంబునకు రావలయుం. అనుమానింపఁబనిలేదు! మీరిట సురక్షిత ముగాఁజేరినచో నన్ని కార్యంబులు చక్కఁబడిన పనియె నమ్ముము" అని చదివి పృథ్వీరాజు చేవ్రాలుతో నున్నయాయుత్తరంబును జక్కఁగ విమర్శించి జూచి తనకూఁతుతో నిట్లు ప్రసంగించె.

రా.—కుమారీ! నీయభిప్రాయ మేమి ?

తా.—చిన్నదానను నాకేమి తెలియును! పెద్దలు మీరె చెప్పఁడు.

రా.—నా యభిప్రాయంబు నీకిష్టమయినచోఁ గమలమియర్ కోటకుఁ బోవు టుచితముగాఁ దోఁచదు.

తా.—(తెల్లతెల్లఁబోయి) నాయనా? ఏమి యిట్లు సెలవిచ్చుచున్నారు?

రా.—పృథ్వీరాజు మనకు శత్రుకోటిలోనివాఁడు. కావున నతనియొద్దకుఁ బోవుట యుక్తముకాదు.

తా.—(తనలో) అకటా! మాతండ్రిగారి నోటినుండి యిట్టిమాటలు వెలువడు చున్న వేమి? (ప్రకాశముగా) జనకా! మొదటినుండియు నాతని యపారప్రేమతోఁ జూచుచున్న మీరు నేఁడీవిధముగ నేల మాటాడు చున్నారో తెలియకున్నది.

రా.—మొదట మంచివాఁడని భావించి యిట్లు ప్రేమతోఁ జూచితిని.

తా.—ఇప్పుడో?

రా.—అతండు దుష్టుండని తెలియవచ్చినది.

తా.—ఎట్లు తెలియవచ్చినది? ఎవ్వరైనఁ జెప్పినారా ? లేక రత్నసింగుపైఁ గలగాంచినట్లు కలగాంచినారా?

రా.—కలగనుటకాదు. ఒరులు చెప్పినారు.

తా.—"చెప్పుడుమాటలు చెడ్డ" వన్నసామెత తమకుఁ దెలిసియే యున్నది.

రా.—ఎవ్వరో పృథ్వీరాజుపై గిట్టక చెప్పినారని యందువా? ఏమి?

తా.—నిస్సందేహముగా.

రా.—మనహితులే మనకొకయుత్తరము వ్రాసినారు.

తా.—పృథ్వీరాజు మనకు శత్రువని వ్రాసినచో నాయుత్తరము తప్పక యహితులు వ్రాసినదేకాని హితులు వ్రాసినది కాదు. హితులైనవారట్లు వ్రాయరు.

రా.—పృథ్వీరాజునం దున్నవలపే యీమాటల నాడించుచున్నదా? లేక నీవే యాలోచించి పల్కుచున్నావా?

తా.—నేనే చక్కఁగా నాలోచించి పల్కుచున్నాను. వలపు గెలపు నాచే ననిపింపలేదు.

రా.—అట్లయినచో మనకు శత్రువగు పృథ్వీరాజును హితుఁడని చెప్పెదవే. అతండు హితుండని యెట్లు స్థిరపఱుపఁగలవు?

తా.—పోనిండు. శత్రువని మీ రెట్లు స్థిరపఱుపఁగలరో! చెప్పుఁడు.

రా.—ఇదిగో నీయుత్తరమే స్థిరపఱుచును. (అని తన పెట్టెలో దాచియుంచిన యుత్తరమును దీసియిచ్చును.)

తా.—(అందుకొని చదివి) ఈయుత్తర మెవ్వరు వ్రాసినారు?

రా.—మనహితమును గోరుచున్నమిత్రుఁడు.

తా.—కాదుకాదు. మన యహితమును గోరుచున్న యమిత్రుఁడని తలంచెద.

రా.—ఏమట్లందువు! దీనిని నమ్మవా?

తా.—నమ్ముటకు వ్రాసినవారి చేవ్రాలేది?

రా.—చేవ్రాలు మరచి యుండవచ్చును. అంతమాత్రమున నమ్మక పోవుటయే?

తా.—అవును. వానిని నమ్మఁగూడదు. అంత యుత్తరము వ్రాసినవారు చేవ్రాలు చేయమఱతురా?

రా.—మఱచుట కాదు. పృథ్వీరాజువలనిభయమునే మానినారేమో!

తా.—అందుచేతనే మానినారో? లేక వ్రాసినవారు పగవారగుటచే వారి చేవ్రాలున్నచో శత్రువులు వ్రాసినదిగా భావించి మనము నమ్మమని మానినారో?

రా.—మనము నమ్మకపోయిన వారికి నష్టమేమి?

తా.—మనము పృథ్వీరాజు సహాయమునఁ దోధాను గెలిచి యందు మనము సుఖముగనుండుటయే నష్టము. ఈయుత్తరము మనము నమ్మి పృథ్వీరాజును శత్రువుగా భావింతుమనియు, నందువలన నతని స్నేహము చేయక యుందుము కానఁ దోధాపురము నెప్పటికి వశము చేసికో లేక విచారము నందుచుందు మనియుం వారియభిప్రాయము. మఱియుం దుష్టులు సజ్జనులు దుఃఖములపాలగుటనే కనులపండువుగఁ జూచు

చుందురు. కావున పృథ్వీరాజునకు మనకు భేదముగలిగింప నిట్లు వ్రాసియున్నారు.

రా.—పృథ్వీరాజు మనపైఁ బ్రేమగలిగినవాఁడే యైనచో నొకమారైనను జూడరాలేదేమి?

తా.—కార్యాంతరాసక్తుండగుటచే తీరుగడలేక రాకపోయినఁ బోవచ్చు. అంతమాత్రముచే శత్రుఁడనిభావించుట యుచితమా ?

రా.—పోనిమ్ము; పృథ్వీరాజు దుష్టుఁడే కానిచో నాఁడు మనమానందవనము నుండి వచ్చుచున్నప్పుడు శిలావర్షముఁ గురియించి మనలను హింసించి నిన్ను బలాత్కారముగాఁ గొనిపోనేల?

తా.—శివ! శివ! ఎంతమాటవింటిని. నాఁడు పృథ్వీరాజు నన్ను రక్షించెనా? లేక బలాత్కారముగాఁ గొనిపోయెనా? అక్కటా! యుపకారము నకుఁబోయిన నపకారమువచ్చుననుమాట వ్యర్థమగునా?

రా.—నాఁడు పృథ్వీరాజు నిన్ను రక్షించినాఁడా?

తా.—(తనలో) అక్కటా! రాజనందనుఁ డీయుత్తరము నొరులకుఁ జూపవద్దని చెప్పియున్నాఁడు. కాని నేఁడీయుత్తరమును నాజనకునకొసంగనిచో నాతని సందియము పాయదు. కావున పృథ్వీరాజిచ్చిన యుత్తరము చూపుదును. పృథ్వీరాజు కోపించినచో క్షమింపుమని వేఁడికొందును. (ప్రకాశముగా) అవును. పృథ్వీరాజు రక్షించెను. మీకు నమ్మకములేనిచో నీయుత్తరము చదువుఁడు (అని యుత్తరము చేతికిచ్చును.)

రా.—(ఆయుత్తరమందికొని యిట్లుచదివెను) సుందరీ! మేము నీకుపకారుల మైన గ్రహింపక మమ్ముల దుస్సహవాక్యంబుల పాలుచేయుచున్నావు. అయినను మేమందులకుఁ గోపింపము. నిన్ను మేము బండిలోనుండి బలాత్కారముగఁ గొనిపోవుచున్నామని తలంచితివి. కాని యట్లు కాదు. దామోదరసింగు పంపినభిల్లులు నిన్ను బలాత్కారముగాఁ గొనిపోవుచుండ వారలను జంపి నిన్ను విడిపించితిమి. నీవు భయముచే మూర్ఛితవై యుండి యెవ్వరు నిన్ను గొనిపోయినారో యెఱుఁగక నీమూర్ఛ దేఱునప్పటికి మేము నీకన్నులయెదుటనుండుటచే మమ్మే దొం

గలఁగా దలంచితివి. దామోదరసింగు ప్రయత్నించిన రెండు కార్యములను జెఱిచి యిరుపురను రక్షింపఁగలిగితిమి. కృతార్థులమయితిమి. అని పృథ్వీరాజు చేవ్రాలుతో నున్న యాయుత్తరముం జదివి యత్యంతాశ్చర్యము నొంది తారం జూచి.

రా.—కుమారీ! ఇంతకుఁ బూర్వము నాకీయుత్తరమేల చూపలేదు?

తా.—ఆరాజనందనుఁడు చూపవద్దని చెప్పినాడు. కాని యిప్పుడు మీమానసంబుననున్న దురభిప్రాయంబును దప్పింపనెంచి చూపితిని.

రా.—వారిచే రక్షింపఁబడిన రెండవవారెవ్వరు?

తా.—(తనలో) అతని యుదంతము తెలియకుండు నిమిత్తమే యీయుత్తరంబులఁ జూపవద్దని చెప్పియుండె. కావున నిపు డతనిఁగూర్చి చెప్పుట యుక్తముకాదు. (ప్రకాశముగా) నాకుఁ దెలియలేదు.

రా.—(సంతసముతో) పృథ్వీరాజు హితుండని నీవు ప్రస్ఫుటముగఁ జెప్పఁగలవా?

తా.—ముమ్మాటికి నా రాజనందనుండు మనకు హితుండని చెప్పఁగలను.

రా.—అట్లయిన నీయభిప్రాయమేమి?

తా.—మీయభిప్రాయమే నాకో యదియే.

రా.—మొదటి యుత్తరముంబట్టి పృథ్వీరాజు శత్రువని భావించితిఁ గాని నీవు చూపిన యుత్తరముంబట్టి హితుండని తెలిసికొంటిని. ఇప్పుడు కమలమియర్ కోటకుఁ బోవుటయే యుచితమని తోఁచుచున్నది.

తా.—(సంతోషముతో) అదియే యుక్తము.

అని యిట్లు వారొండొరులు సంభాషించుకొని రాత్రి చాలవఱకతిక్రమించిన తరువాత నొరులకుఁ దెలియకుండ నావచ్చినవారితోఁ గలిసి కమలమియరుకోటకు పోయిరి.

ముప్పదిరెండవప్రకరణము.

"రాజకుమారా! నీవు వ్రాసిన యుత్తరంబును శిరసావహించి తీసికొన్నాను. దానిని దుదదాఁక చదువుకొని యమితానందభరితురాలనయితి. వెనుక నీవు నన్ను భవానీమందిరమునకుఁ గొనిపోయిననాఁడు నీవుచెప్పిన హితవాక్యంబులు వినక నిందించినందుల కిప్పుడు డెందమున విచారించుచున్నాను. దురాత్ముఁడయి దామోదరుఁడు చలము వహించియున్నాఁడు. నన్నుఁగొనిపోయి మహమ్మదీయునకుఁ బెండ్లిచేయునఁట! రాజపుత్త్రుఁడయి యుండియు నెట్టిదుష్టమార్గమును ద్రొక్కుచున్నాఁడో చూడుము. నాకొకమహమ్మదీయుని వివాహముచేయనిచో తానొక రాజపుత్త్రుండే కాఁడట. అట్లాదురాత్ముఁడు దృఢప్రతిజ్ఞ చేసినాఁడు. నేనూరకుండక మహాక్రోధంబు వహించి సుంతేనియు జంకక నాకంఠమున జీవములుండ రాజపుత్త్రునిఁదక్కఁ దురకను బెండ్లాడను. అట్లుచేసినచో రాజవంశమునందుఁ బుట్టినదానఁగానని ప్రతినపట్టితి. కాని నాప్రతిజ్ఞ నెట్లునెఱవేర్చుకొందునో తెలియదు. మొదట రత్నసింగును వరించితి కాని నేనెంతకాలము వేచియున్న నతండు వచ్చుజాడ కానరాలేదు. కాన నే నిఁక రత్నసింగుపయి యాశవదలుకొన్నాను. నీవు వ్రాసినవిధంబునఁ దురకను బెండ్లాడుటకంటె నెంత నీచుఁడయినను రాజపుత్త్రుని బెండ్లియాడుట యుత్తమముకదా? నీవు నాయందు దయయుంచి వెనుక నాడిన నిందావాక్యములెదఁ దలంపక నన్నుఁజేపట్టి యీదామోదరుబారినుండి తప్పింపుము. దామోదరు నాజ్ఞచే రాజభటులు సర్వదా జాగరూకులయి కావలియున్నారు. వారల కన్ను బ్రామివచ్చుట నీకు మిగులఁ గష్టము. కావున నీరాత్రి యందఱు నిద్రించిన తరువాత నొరులకుఁ దెలియకుండ నాభవనముయొక్క పశ్చిమభాగమునకు రమ్ము. నేనొకత్రాడు వేసి యుంచెద. దానివెంబడి నాసౌధంబుఁ బ్రవేశింపవచ్చు. అనంతరము కర్తవ్య మూహించి యీస్థలము తప్పించుకొని యొకసురక్షితస్థలమునకుఁ బోదము. నీవు తప్పక రావలయును. రాజపుత్త్రుండవయిన నీకు రాజపుత్త్రస్త్రీగౌరవము కాపాడుట యుచితకృత్యముకదా? ఇంతకంటె వ్రాయునదిలేదు" అని రమాబాయి చేవ్రాలుతో నున్న,

యాయంత్రమును జమపుకొని సంతోషసాగరంబున మునింగి యాయంత్ర
ముదు గొనివచ్చిన కమలకు బహుమానంబు లొసంగి, కమలనుబంచి, వాఁడు
తనకార్యంబు నెఱవేఱుట నిశ్చయమని తలంచి యిట్లనుకొనియె. "ఓరీ!
దురాత్మా! దామోదరా! నీవు నాకార్యము నెఱవేర్పనిచో నుండిపోవునా?
నీకయి యెన్ని కష్టము లనుభవించితి. ఎన్ని పాపకార్యంబు లాచరించితి! నీయా
జ్ఞ శిరసావహించి నీ వానాఁడు నాచే వ్రాయించిన యంత్రముపయి రత్నసింగు
చే వ్రాలు చేయింపనేఁ బూనికొంటిని కాని యట్టి సాహసకార్యమునకు మఱి
యొకఁడు పూనుకొనునా? ఆరత్నసింగు తొందరగాఁ గార్యములు చక్కఁబె
ట్టుకొనుచున్న సమయము వేచి రాజకీయవ్యవహారపుబత్తికలలో నీయంత్రంబు
ను చేర్చి యతని కీయంత్రపు సంగతి తెలియకుండఁ జేసి చే వ్రాలు చేయించితి.
నాఁడా రత్నసింగు నాయందున్న నమ్మకముచేతను, తొందరపనులుండుటచే
తను, నాకాగితముల నరయకుండఁ జే వ్రాలు చేయుటచే నాయాటలు సాగిన
వి కాని లేనిచో నాజీవితాశ విడిచికొనవలసినదే కదా? మఱియు నీ వానాఁడు
తోధాపురంబుఁ బ్రవేశించునాఁడు నాసాయముండఁబట్టి కార్యము దీర్చు
కొఁగలిగితివి. కానిచో మాళవరాజువలె నవమానంబుచెంది వచ్చినత్రోవఁ
బట్టి మాళవకుఁ బోవలసినదే కదా? ఆదినంబునఁ బశ్చిమద్వారంబునొద్ద
భటులు లేకుండఁ జేయుటలోను శుద్ధాంతంబు ప్రవేశించుట కొకకవాటమ
యిన భేదింప నవసరములేకుండఁ జేయుటలోను, నాపడినకష్టము భగవంతు
నికిఁ దెలియును. ఇట్లు నీ కనేకవిధములఁ దోడుపడి నీ కార్యములు దీర్చిననాకు
రమాబాయినిఁ బెండ్లి చేయుటకు బదులుగా నామె నొకతురకకీవలయునని
ప్రయత్నించితివి గదా? నీకుటిలబుద్ధియే వెలువడినది కాని యంతకన్న నీవు
చేసెడిదేమి? నాకార్యంబవలీల నెఱవేఱఁగలఁదు. నీవు నాకెంతో
హితుండవనియు నాకార్యములఁదీర్ప సమర్థుండవనియు నెంతో నమ్మకమూని
నామనోరథంబు తెలుపఁగా మొదటఁ జేసెదనని చెప్పి తుదకొక మహమ్మదీ
యునికిఁ గట్టనెంతువా?" అని యిట్లు దామోదరుని నిందించుచుఁ దనకార్యంబు
నాటంకపఱుచుచున్న సూర్యుంజూచి "అకటా! నేఁడీభానుమంతుం డున్న
స్థలమునుండి కదలుచున్నట్లె కానరాదు. ఎన్ని పర్యాయంబులు నభోమండ
లమువంకఁ జూచిన నిప్పటి స్థలంబునందున్నట్లె గానవచ్చుచున్నాఁడు. ఇది

వఱకు వేగముగా నస్తమించు నీసూర్యుం డిప్పు డేంతకాలము వేచియున్న నస్తమింపఁ డేమి? దామోదరునివలె వీఁడు నాకార్యంబు నిర్బంధింపఁ దలంచుచుండెనేమో?" అని దూషించుచు సూర్యాస్తమయమునకు వేచియుండె. అంత సూర్యుండును మాధవసింగు నిందావాక్యములు భరింపలేకో, వాఁడు పడుచున్న సంతాపమును జూచి సహింపలేకో పడమటకొండ చాటుఁజొచ్చె. అప్పుడు మాధవుని హృదయకుహరంబు మోహాంబుచే నావృతమయినట్లు రోదసీకుహరంబు తిమిరావృతంబు కాఁజొచ్చె. అయినను రమాబాయి మందిరమునకు రహస్యముగాఁ బోనెంచిన మనమాధవసింగున కంతటితో నిర్బంధములు తీఱలేదు. వీనికింకను నిర్బంధములున్నవి. ఊరంతయుఁ మాటుమణఁగి యుండవలయు. ఊరంతయుఁ గాకపోయినను దనవీథిలోనివారైనను నిద్రింపవలె. లేనిచోఁ దనప్రవర్తనముఁ గని తత్త్వముగనిపెట్టి దామోదరునితోఁ జెప్పుదురన్న భయము బాధించుచుండెను. ఇంతియకాక పురరక్షకభటు లెదురుపడి తన ప్రవర్తన మరయుదురేమో యని భీతిలుచుండె. ఇట్లాతఁడు పలుసందియములు పెట్టుకొని విచారించుచుండ రాత్రి చాలభాగ మతిక్రమించుచుండె. అతని నిర్బంధము నొక్కొకటి తొలంగుచుండె. దనవీధి వారేకాక, యూరిలోనున్న తక్కిన వీథులవారుగూడ శయనించిరి. అప్పుడు పురరక్షిత భటుల యదలింపులు తప్ప మఱియొక్క శబ్దమేదియుఁ వినరాలేదు. అంత మాధవుండదియే తగిన సమయమని యోజించి యాకాలమునకుఁ దగినవేషము ధరించి భయంకరమగు ఖడ్గమొకటిఁగొని దాని నెవరైనఁ జూచినచో నను మానింతురని యొకచేతికఱ్ఱలో నిమిడ్చి యొరులకుఁ దెలియకుండఁ బోవుచుండెను. తానాచీఁకటిలోఁ బడి యతిరయంబునఁ బోవుచున్నప్పుడు చూడక మార్గమధ్యమందు శయనించియున్న యొకకుక్కమీఁద వాని కాలుపడెను. అంత నాముదుసలికుక్క యూరకుండక మొఱుగుచుఁ బరువెత్తి కొంతదూరముపోయి వెనుక తిరిగిచూచి తనవెంట నొరులెవ్వరును రాలేదని నిశ్చయించి భయంకరమయిన గొంతుకతో మొఱుగనారంభించెను. ఆధ్వనిచే నాసమీపమందున్నవారందఱను మేల్కనిరి. ఘోరమయిన పోరాటంబులందైన భయపడని మనమాధవుండాకుక్క మొఱిగినప్పు డపారభయముఁ నొందసాగెను. ఆభయమునకుఁ బ్రధానకారణము కుక్క కాదు. అచ్చటివారిని మేలుకొలు

పునట్టి దానిధ్వని యని గ్రహింపవలసినది. ఆభయమునకు నావీథివారిమా
టలు తోడుపడి మఱింత వృద్ధిపొందించె. అయినను వానిపాదములు మాత్రము
నిలువక వాని మోసికొని పోవుచుండెను. ఆసమయంబున నా మేల్కానినవారిలో
నొకఁడు మనుష్యుఁ డొకఁడు పోవుచున్నాఁడని భావించి "ఆపోయెడివా
రెవ్వ"రని యడిగెను. అది మాధవుండువిని తానప్పుడు ప్రత్యుత్తరమీనిచోఁ
దస్కరునిగా భావించి తన్ను వెంబడించి తనకార్యంబునకే కాక తనప్రాణం
బునకుఁ గూడఁ జేటు మూడింపక మానరని యోజించి "నేనా! పురరక్షక
భటుఁడ"నని ప్రత్యుత్తరమిచ్చె. అదివిని యామానవుఁడు మాఱుమాటాడక
పోయి నిద్రించెను. అంత మాధవుఁడు తనయుపాయము ఫలించినందుల కమి
తానందంబు నొంది సందుగొందులుదాఁటి పోయిపోయి రమాబాయి సౌధ
మును సమీపించెను. ఆసౌధమునకుఁ బురోభాగంబున రాజబంధువుల గృహం
బులును, రెండుప్రక్కల మఱికొందఱి గృహంబులును గలవు. కాని, దానికి
నాలవవైపునఁ బెద్దతటాకము, తటాకసౌధంబులకు నడుమ కొన్ని వృక్షం
బులు ముండ్లపొదలుగలవు. ఆదిక్కునుండి సౌధముఁ జొచ్చుట యెట్టివారికి
యిన నసాధ్యము. అందుచే దామోదరుండుంచిన కావలి భటులందఱు ముం
దువైపునే కాచికొనియుండిరి. ఆమేడ వెనుకటిభాగమునఁ జెట్లు క్రిక్కిరిసి
యుండుటచేఁ జొరశక్యము కాకుండె. ఇట్లు చెట్లచే దుర్గమమయియుండుట
చేతను, మేడయెత్తు ముప్పది గజములకంటె నధికముగానుండుటచేతను,
సోపానపంక్తి లేకపోవుటచేతను, నాతట్టునుండి మనుష్యులు వత్తురన్న సంది
యము లేకపోవుటచే నొకమారయిన నాప్రక్కకుఁ బోయి చూడనవసరము
లేనందున నాప్రక్క నిర్మానుష్యమయి మిగుల భయము గొలుపుచుండె. ఆవైపు
గోడకుఁ దటాకముల మీఁదనుండి చల్లనిగాలి వచ్చునిమిత్తము ద్వార మొక
టియుండె. రమాబాయి యాప్రక్కనుండియే వచ్చి తావేసిన త్రాటివలనఁ
బైకెక్కి యాద్వారమువలన లోపలఁ బ్రవేశించి తన్ను గొనిపొమ్మని మాధ
వున కుత్తరమంపినది. మాధవుండు రమాబాయియందున్న యభిలాష తనకుఁ
దోడుబంటయి నడిపింప నిర్భయంబుగా నాచెట్లలోనికిఁ బ్రవేశించి యాద్వా
రమునొద్దికిఁ బోయెను. ఆమాధవుఁడు చిరకాలమాపురంబుననుండిన వాఁడును,
నెట్టి రహస్యమార్గములనైన నెఱింగినవాఁడునుగాన నట్టి గాఢతమంబులో నట్టి

దుర్గమస్థలంబున కొంటిఁగాఁ బోఁగలిగెనుగాని మఱియొకఁడయినచోఁ బోయి యుండలేఁడు. మాధవుఁడయినను తనకు రమాబాయి యందున్న యభిలాష యనుభటుండు తోడుచూపకయున్న నొంటిగాఁబోవుటకు భయపడునని యూహింపవలసియున్నది. ఎట్లయిననేమి? మాధవుండాస్థలంబు చేరునప్పటికి మేడపైనుండి యొకత్రాడు వ్రేలాడుచుండెను. ఆమేడమీఁద దీపములు వెలుగుచుండెను. ఆదీపపు వెలుతురున నొకకాంతాలలామ కనిపించె. అప్పుడామాధవుండాకాంతను రమాబాయినిగా గ్రహించి తానువచ్చిన సంగతి తెలియుటకయి యాత్రాటినిబట్టి కదల్చెను. ఆకదలుట చూచి రమాబాయి మాధవునిరాక గ్రహించి సన్నని చేసన్న చేసెను. మాధవుండామెకు గనఁబడ లేదు కాని రమాబాయి యతనికిఁ గానవచ్చుచుండెను. అందు రమాబాయి చేసిన చేసన్నఁ గనిపెట్టి తాఁగొనివచ్చిన యాయుధమును మొలకుఁగట్టి యాత్రాటిని బట్టికొని పైకెక్క నారంభించెను. ఈమాధవుఁడప్పుడప్పుడు తటస్థించిన యుద్ధములందుఁ ద్రాళ్లమూలమున శత్రువుల కోటగోడ లెగఁబ్రాకిన వాఁడగుటంబట్టి యధికాయాసము లేకయే యెగఁబ్రాకుచుఁ దన కార్యము సాధించుకొనుట నిక్కంబని భావించియుండెను.

ముప్పదిమూఁడవప్రకరణము.

నేను మొదటవ్రాసిన యుత్తరమున కాతారాబాయి యమితానందమొందిన ట్లాపత్రికావాహకుండే చెప్పియున్నాఁడు. అదివ్రాసి చాలకాలము కావచ్చినది. తరువాత దీనిని దారాబాయికిఁ బంపుమని మాతమ్ముఁడు జయమల్లుని కొకయుత్తరము వ్రాసియిచ్చితి. అది యామెకుఁ జేరెనో లేదో తెలియదు. ఈమధ్య నేనంపిన మనుష్యుఁ డిప్పటికిని రాలేదు. ఇప్పటికి రెండుదినముల క్రిందటనే రావలసినది. ఇంత విలంబమగుటకుఁ గతంబేమియో యని మనంబు మిగుల విచారముచెందుచున్నది. సదాశివుని సందర్శించి చాలకాలమాయె. అతని దర్శనమెప్పుడు లభించునోయని యిట్లు పృథ్వీరాజు తారాబాయిని సదాశివుని మాటిమాటికిఁ దలంచుకొనుచున్న సమయంబున నొక

భటుండు మెల్లననే తెంచి నమస్కరించి నిలిచెను. అంతఁ బృథ్వీరాజు పురుషుని బదనూరికిఁ దానంపినవానినిగా గ్రహించి వానితో నిట్లు సంభాషింపఁ దొడంగె.

పృ.—ఏమి! తేలిపోవుచున్నావు? నీయుదంతమేమి?

భ.—దేవా! తమసెలవు చొప్పున బదనూరికిఁ బోతిని.

పృ.—తారాబాయిని రాయలనుఁ జూచినావా?

భ.—లేదు. వారాగ్రామంబున లేరు.

పృ.—మఱియెచ్చటికిఁ బోయినారు?

భ.—తమరంపిన యుత్తరముచొప్పున వారీకమలమియరుకోటకే యేతెంచినారఁట.

పృ.—అయ్యయో! నేనిచ్చటకురమ్మని యుత్తరము వ్రాయలేదే!

భ.—తామే యుత్తరమే కాకుండఁ గొందఱి మనుష్యులఁగూడఁ బంపినారఁట.

పృ.—అకటా! నేమనుష్యులఁ బంపినానా! ఇదియెంతయు మోసముగా నున్నదే! అచ్చటివారిని జక్కఁగా నడిగి తెలిసికొన్నావా? లేదా?

భ.—అందులకే యింత విలంబమాయెను.

అంతఁ బృథ్వీరాజు వానిఁబంపి తనలోనిట్లు విచారింపఁ దొడంగెను. అయ్యయో! యెంతపని జరిగినది. ఇది దామోదరుని కృత్యము. మఱియొకరిది కాదు. పెద్దపులివాతఁబడినట్లు వారాశత్రుల బారిఁబడఁగా నాఁడు దాసదాశివుండు తప్పించినాఁడు. ఇట్లు వారలు సురక్షితులయియున్నారని తలంచుచుండఁగా మరల వారు శత్రువులచేతిలోనే చిక్కినారు. ఓరీ! దురాత్మా! దామోదరా! నీ వెంతకుటిలుండవురా? నిన్నేమిచేసినను బాపముండునా! ఓరీ! రాజపుత్రాధమా! వారలకెన్ని యాపదలను బెట్టుచున్నావురా? యమ నిశాంతమునకుఁ బోయినఁగాని వారలకుసుఖంబుగలుగదు. స్వచ్ఛమగురాజపుత్రవంశంబులకంతకళంకంబు తెచ్చుచున్నావురా? నినుఁ జంపినచోఁ దారాబాయి! రాయలకుఁ గాకుండ లోకమున కంతటికి సౌఖ్యము గలిగించినవాఁడనయ్యెద. ఓదురాత్మా! నీమాయా చాతుర్యమునకెంతయు నక్కజపడుచున్నాను. నిన్నుమించిన మాయావు లేక

లోకంబుననుండరని నిక్కముగ వక్కాణింపఁగలను. ఓసదాశివా! నీవానాఁ డెంతో శ్రమపడి బుద్ధిచాతుర్యంబుచే వారినిదప్పించి వారిగౌరవంబులఁ గాపాడితివి. నీపడిన శ్రమయంతయు వ్యర్థమాయెను. శత్రువులకుఁ జిక్కినవారినిఁ దిరిగి విడిపింపఁగలుగుదుమో లేమో! తెలియకున్నది. అని యిట్లు మిగుల వగలపాలగుచు విచారాతిశయంబున నిద్రాహారంబుఁ గైకొనక యొకకార్యమయిన సాంతముగాఁ జెప్పక సదాశివయోగీంద్రనిమిత్తము వేచియుండెను. అంతనొకనాఁడు సదాశివుండు రయంబున నేతెంచి తనకు నమస్కరించిన పృథ్వీరాజు నాశీర్వదించి కూర్చుండి రాజకుమారునితో నిట్లు ప్రసంగించె.

స.—రాజపుత్రా! ఎంతయాపద యేతెంచినది!

పృ.—అవును. తారాబాయియు రాయలును సురక్షితులయి యున్నారని సంతసింపఁగా వారల నాభగవంతుండు మరల విపదంబుధిలోఁ ముంచినాఁడు. ఎవ్వరికయినను కర్మ మనుభవింపక తీరదు.

స.—దైవము నిందింపఁగూడదు. వారలను దిరిగి శత్రువులపాలు చేయుటకు మనబుద్ధిహీనతయే కారణమని వక్కాణింపవలసియున్నది.

పృ.—అందు మనబుద్ధిహీనత యేమున్నది ?

స.—లేకేమి ! నేనాదినము వారలను బదనూరికిఁ గాక గద్యారుదుర్గమునకుఁ గాని యిచ్చటికిఁ గాని గొనివచ్చినచో వారలు శత్రువులపాలగుదురా? ఇది నా తెలివితక్కువ. బదనూరు ప్రవేశించిన తరువాత నీవు పోయి వారలను స్వయముగాఁ గొనివచ్చి, యీ దుర్గమందు నుంచికొనకపోవుట నీ తెలివితక్కువ.

పృ.—నిశ్చయమే. కాని యిందువిషయమయి తారాబాయి రాయల తెలివి తక్కువగూడనున్నదని చెప్పవలసియున్నది.

స.—శివ! శివ! వారలబుద్ధిమాంద్యము సుంతేనియు లేదు.

పృ.—లేకేమి? తమకుఁ బెక్కురుశత్రువులున్నారని తెలిసియుఁ వచ్చినవారి నెల్లవిశ్వసించి వారివెంబడించిపోవుట తెల్వితక్కువ కాదా ?

స.—వారట్లు విశ్వసింపనేలేదు. నీచేవ్రాలుతోనున్న యుత్తరమే వారిని నమ్మించి కుత్తుక లుత్తరించినది.

పృ.—నాచేవ్రాలున్న యుత్తరమొరుల కెట్లు చేరినది?

స.—నీసోదరుండగు జయమల్లునివలన.

పృ.—అక్కటా! నేనాతని విశ్వసించి బదనూరికిఁ పంపుమనియిచ్చిన లేఖ శత్రువులకిచ్చినాఁడు కాఁబోలును.

స.—అవును. నీవు జయమల్లుని విశ్వసించుట తప్పు.

పృ.—ఎన్నియో నీతివాక్యములుపలుకి సోదరుఁడని కనికరించి విశ్వసించి చేరఁదీసితిని.

స.—ఆతుచ్ఛుని విశ్వసించుటవలననే మనకిన్ని చిక్కులు మరల సమకూడినవి. వాఁడు దురాత్ముఁడయిన దామోదరునివలన లంచముఁగొని యతని దుర్బోధన కంగీకరించివచ్చి, నీతోఁ గపటస్నేహముచేసి నీవిచ్చిన యుత్తరము దామోదరుని కంపినాఁడఁట. వాఁడాయుత్తరమును తన భటులకిచ్చి తారాబాయిని రాయలనుగొనిరం డన వారు బదనూరికిఁ బోయియుత్తరమీయఁగాఁ దారాబాయి రాయలును నాయుత్తరమును నీవంపినదని తలఁచి వారల వెంబడించి తోధాను చేరిరి.

పృ.—ఆయుత్తరములోనైన కమల మియరుకోటకు రమ్మని వ్రాయలేదే!

స.—ఆభాగమంతయుఁ శత్రువులు చేర్చినారు.

పృ.—అకటా! దురాత్ముం డెంతపని చేసినాఁడు! అనీచుని చంపి సూరధానులు మావంశమునకు మిక్కిలి హితము చేసినాఁడు.

స.—మనయదృష్టమెంత బాగున్నదో చూడు.

పృ.—అదేమి?

స.—వాఁడు పట్టినప్రతిన విన్నావా ?

పృ.—వినలేదు.

స.—మాయోపాయముచే నిన్నుఁ జంపుటకు జయమల్లు ప్రతిజ్ఞ చేసినాఁడట.

పృ.—ఎవరియెదుట ?

స.—దామోదర మాళవరాజులయెదుట ?

పృ.—అందువలన నతనికిఁ గలుగులాభమేమి ?

స.—జయమల్లు నిన్నుఁ జంపి దామోదరుని కుపకారము చేసినచో పిమ్మట దామోదర మాళవరాజులు మీజనకునిఁ జంపి జయమల్లుని రాజుగాఁ జేయుట కంగీకరించిరి. లాభముకాదా?

పృ.—జయమల్లెంత మోసము చేయ వచ్చినాఁడు.

స.—వాఁడు చేసిన మోసమిదియ కాదు. నీమీఁద రాయలకుఁ గోపము వచ్చుట కయి యొకయుత్తరము వ్రాసినాఁడు. కాని తారాబాయి యది శత్రువులువ్రాసిన యుత్తరమని చెప్పి రాయలకోపమును మాన్పినది.

పృ.—భగవదనుగ్రహంబువలన బ్రతికితి. లేనిచోఁ జత్తునుగదా ?

స.—సరియె. భగవదనుగ్రహము మాటకేమి? తారాబాయి వ్రాసినపద్యముల యుత్తరము నీప్రాణములఁ గాపాడినదని నమ్ము.

పృ.—ఎట్లు?

స.—జయమల్లు మొదటఁ దారాబాయిని సామాన్యస్త్రీగా భావించెఁగాని నిరుపమానురాలని భావింపలేదు. అందుచే వాఁడును దామోదరుఁడును మాళవరాజును గలిపి జయమల్లు దామోదరులు మోసము చేసి నిన్నుఁ జంపి తారాబాయిని మాళవరాజునకిచ్చుటకును, మాళవరాజు తోఁ ధాచిత్తూరునగరంబుల వారిరువురకి నొసంగుటకును శపథంబు చేసికొనిరి. అందులకు నిన్నుఁ జంపుటకయి జయమల్లిచ్చటికివచ్చి తన కార్యము నెఱవేర్చికొన సిద్ధముగానుండఁ దారాబాయి వ్రాసినపద్యముల యుత్తరము వానికంటఁబడియె. అది వాఁడుచదువుకొని తారాబాయి బుద్ధివిశేషమునకును కవిత్వచాతుర్యమునకును మిగుల మెచ్చుకొని తానే వరింపవలెనని తలంచి బదనూరికిఁ బోయెను. ఆయుత్తరము వానినింటనుండి కదల్పనిచో వాఁడు నీప్రాణములఁ గదల్చియుండు.

పృ.—జయమల్లిట్టి వాఁడని మీకుఁ దెలిసినచోఁ నాకుఁ దెలియచేయవద్దా ?

స.—కార్యాంతరాసక్తుండనయిన నాకిది యేమియు మొదటఁ దెలియలేదు. తెలిసినచో వర్తమానమంపనా ?

పృ.—మాళవరాజున కింకను బుద్ధి రాలేదా ?

స.—బుద్ధియుండినఁగదా వచ్చుటకు.

పృ.—ఆదురాత్ములం జంపినంగాని నాకు నిద్రాహారంబు లుండవు, కాని తారాబాయిని రాయలను తప్పించుట యెట్లో యోజింపుఁడు.

స.—నీయాలోచన చెప్పుము.

పృ.—నాయాలోచన యేమున్నది? దండోపాయమవలంబించి మాళవదామోదరులనుజయించి తారాబాయిని రాయలను విడిపించి తోథానగరంబు వారలనుండి గైకొనవలెనని యున్నది.

స.—ఆయుపాయ మవలంబింపవలసినసమయ మిది కాదు.

పృ.—మఱెప్పుడు ?

స.—తారాబాయియు రాయలు శత్రువులచేతికిఁ జిక్కకుండనున్నప్పుడు.

పృ.—ఇప్పుడయిన నేమి ?

స.—నీవు దాడివెడలినసంగతి వారికిఁ దెలియఁగానే రాయలను దారాబాయిని జంపనిశ్చయించుకొన్నారు. మఱియు వారిరువురు తమకుఁ జిక్కియున్నంత కాలము నీవు రావని వారినమ్మకము.

పృ.—ఈ ప్రయాసమంతయు వారిరువురికొఱకే గదా ? వారిరువురు మృతి నొందినప్పుడీరాజ్యాదులతో నేమి ప్రయోజనము ?

స.—అవును. నిశ్చయమే. అందుచేతనే దండోపాయము యుక్తము కాదంటిని.

పృ.—మఱేమి చేయవలెను?

స.—సామముచేత రాయలను దారాబాయిని విడిపింపవలె. తరువాత దండోపాయము ప్రయోక్తవ్యము.

పృ.—వారు మిగుల జాగరూకు లయియుందురు కాన నిప్పుడు సామోపాయముగూడ వ్యర్థమగునేమో ?

స.—జాగ్రత్తతోఁ బ్రయోగించినచో సామ మెప్పుడును వ్యర్థముకాదు.
రమ్ము. సామముప్రయోగించి చూతమనిచెప్పి వానివెంటఁబెట్టికొని యెచ్చటికో పోయెను.

ముప్పదినాల్గవప్రకరణము.

మాధవుండు పరలోకగతుండయిన కొన్నిదినంబులకుఁగాని తోధాపురంబున నతనిమరణవార్త యందఱికిఁ దెలియరాలేదు. ఆవార్త పురజనులు విన్నప్పుడు కొందఱు రమాబాయికిఁ దనపై వలపులేదని గ్రహించియుం నామెను గామించుటయే మాధవునిబుద్ధిహీనతను వెలువరించుచున్న దనియు, మఱి కొందఱు తుచ్ఛుఁడయిన మాధవసింగునకు రమాబాయి తగినశిక్ష చేసినదనియుం, నింకొక కొందఱు వలపులేనికాంతను వలచుటకంటెఁ బ్రాణాపాయకరమగు కార్య మింకొకటి లేదనియుఁ, గొందఱు మాధవుని మేడపైకి రహస్యముగా రప్పించికొని చంపించి యావైపున బాఱవైచినదనియుం, నింకొకకొందఱు దామోదరుండు తనకుఁ దురకను బెండ్లిచేసెదనని ప్రతినపట్టుటచే రమాబాయి భయపడి తురకను బెండ్లాడుటకంటె రాజపుత్త్రునివరించుట మేలనితలంచి తనపై వలపుదాల్చిన మాధవసింగు నొరులెఱుగకుండునట్లు సౌధముఁయొక్క పశ్చాద్భాగంబుననుండి తనసౌధమును సమీపించి తావైచిన త్రాటివెంబడిని సౌధంబు పైకివచ్చినచోనాస్థలమునుండి తప్పించుకొని పోయి పెండ్లిచేసి కొని సుఖముగా బ్రదుకుదమని చెప్పగా నతఁడందుల కంగీకరించి యామెచెప్పినట్లు చేసి త్రాటి వెంబడిని పైకిఁబోవు చున్నప్పుడు ప్రమాదవశమునఁ ద్రాడు తెగుటచే నటనుండి క్రిందఁబడి చచ్చెననియు, వేఱొక కొందఱు రమాబాయి కపట ప్రేమమును గనబడఁజేసి త్రాటివెంబడిని దనమేడమీఁద కతండు వచ్చునట్టులాడంబఱిచి వాఁడు మేడనధిరోహించుచున్న సమయమున ఖడ్గంబుతో నాత్రాటిని ఛేదింప నటనుండి క్రిందఁబడి మృతినొందెననియుం, బలువిధంబుల భావింపఁజొచ్చిరి. అంత నీవార్త దామోదరుండు విన్నప్పుడు తన హితవాక్యంబులు వినకపోయినందులకు వానికిఁ దగినప్రాయశ్చిత్తమాయెనని మొదట సంతసించెనుగాని తరువాత నతండు తనకొనర్చిన యుపకారంబును దలంచుకొని మిగులవిచారించి కడపటివారాలోచించినట్లు వాని చావునకుఁ గారణభూతురాలు రమాబాయియే యని యూహించి యాఘాతకురాలికిఁ దగినశిక్షయొనర్చి తనమిత్త్రునిఁ బంపినందులకుఁ బగదీర్చుకొన

నిశ్చయించి యొకనాఁడు మాళవరాజు సందర్శనంబునకుఁబోయి తనరాక నెఱింగించిపుచ్చి తదనుమతంబున లోనికిఁబోయి యుచితాసనమలంకరించి యతనితో నిట్లు సంభాషించె.

దా.—మహారాజా! తామభిలషించిన కాంతామణిని దారాబాయిని నిటకు రప్పించితి. ఇఁక మీరు వరించుటయే.

మా.—(సంతోషముతో) రాజపుత్రా! నీవుతలంచిన కార్యము నిష్ఫలమగుట కనివినియెఱుంగ నీప్రభావము వర్ణింప నెవ్వరితరము?

దా.—కార్యంబులు నెఱవేరుట నాప్రభావంబువలనఁగాదు. తమకునాయం దున్నయనుగ్రహంబువలననే యనియోజింపుఁడు. దేవా! నామనవి యొకటి యున్నది.

మా.—ఏదియో తెలియఁజెప్పుము.

దా.—మాధవసింగు నాకుఁ గుడిభుజమువంటివాఁడని తమకెఱుంగుదురుగదా?

మా.—అవును, ఎఱుఁగుదు. మననిమిత్తము చాలకష్టపడినాఁడు.

దా.—ఆమాధవసింగు రమాబాయిని వరించెను. కాని యామెకతనియందు వలపులేదు.

మా.—తరువాత నేమిజరిగినది?

దా.—వానిని మాయోపాయముచేఁ జంపించినది.

మా.—అకటా! మాధవసింగు చచ్చెనా?. ఎంతపని చేసినది! ఆదుర్మార్గురాలు.

దా.—అందులకు దానికిఁదగినశిక్ష యొసఁగవలెననియున్నది.

మా.—ఏమిశిక్ష యొసఁగెదవు? యావజ్జీవము కారాగృహమునందుంచెదవా?

దా.—దానికది యొకశిక్షయా?

మా.—మఱియేమి చేసెదవు?

దా.—మోటువాఁడును, బలిష్ఠుఁడు నగునొకమహమ్మదీయునకుఁ బెండ్లి చేసెదను.

మా.—బాగుబాగు! ఆఁడుదానికంతకంటె నెక్కుడు శిక్షలేదు.

దా.—ఇదికేవల మారమాబాయికి శిక్షయేకాక తక్కినలోకమునకు జాతిమత భేదములేకుండ నొండొరులు పెండ్లిచేసికొనవచ్చునని విధిసూత్రము కూడ కాఁగలదు.

మా.—నీవాక్యమెంతయు నాదరణీయమయియున్నది. హిందువులుమిగులఁ దెలివితక్కువవారు. అందఱు భగవంతునిచేతనే సృజియింపఁబడి యుండ నీయెక్కువతక్కువలెందుకు వచ్చినవో తా మెఱుఁగరు. ఏజాతివారాజాతి వారితోనేకాని మఱియొకజాతితో సంబంధములు చేసికొనుట తప్పని భావింతురు. మఱియు నట్టిపట్టుదలలో మీరాజపుత్రులు మిగుల మూర్ఖులు.

దా.—తమమాట నిశ్చయమె. అట్టిరాజపుత్రుల మూర్ఖతను వదలించుటకే రమాబాయి కిట్టిశిక్ష విధించుట.

మా.—మంచిది, కానిమ్ము. నీవిఁక సంఘసంస్కరణకర్తవని ప్రసిద్ధికెక్కుదువు.

దా.—మహారాజా! సంఘసంస్కరణములేక హిందువులందఱు చెడుచున్నారు. కావున నేనిప్పుడు క్రొత్తమార్గమవలంబించి రమాబాయినొకమహమ్మదీయున కొసంగి వివాహముచేయుటయుఁ దారాబాయినిఁ దమకు వివాహముచేయుటయుఁ, నీరెండుకార్యంబులు నాజీవితకాలంబులో నెఱవేఱినచో నీవివాహములను నిదర్శనముగాఁ జేసికొని తక్కినవారందఱు జాతిమతభేదములేకుండ వివాహముచేసికొందురు. అందువలన దేశమభివృద్ధిలోనికి వచ్చును. ఇంతకు నేనే కారణమను. గాన దేశమున కుపకారముఁ జేసినవాఁడనగుదును.

మా.—మేలుమేలు! అట్లు తప్పక చేయుము.

దా.—చేయుటకు సంకోచములేదు కాని రమాబాయికిఁ దగినతురక పెండ్లి కొడు కొకండు కావలసియున్నది.

మా.—అందుకయి ప్రయత్నింపనేల? మనసైన్యమందు గావలసినందఱు వరులున్నారు.

దా.—చిత్తము. మావారిలఁ బిలిపించి యొకరిని బ్రోత్సాహపఱుపుఁడు.

మా.—ప్రోత్సాహపెట్టుట కిదియొకయుద్ధముకాదే! పెండ్లిచేసెదమని చెప్పిన నందఱు నంగీకరించువారలే. అందులో సౌందర్యవతియగు రాజపుత్రస్త్రీని బెండ్లాము విషయమయి వేఱచెప్పనేల?

దా.—అందువలననే యికార్యంబు కష్టసాధ్యంబువలెఁ గన్పట్టుచున్నది. ఆమె కందఱు భయపడుదురు.

మా.—ఏమి! యీ వెఱ్ఱిమాటలు! యుద్ధములయందు కత్తిగొని శత్రువీరుల నెదుర్కొని జయము పొందుచున్నవీరు లాయబలకు భయపడుదురా? ఇదిగో చూడు! ఇప్పుడే యొప్పించెదను. నీవిఁకఁబొమ్మనిపంచి (రాజభటుని బిలిచి) ఒరీ! నా సేనానాయకులం బిలిచికొనిరమ్ము.

భ.—చిత్తము. (అని పోయి వారిని గొనివచ్చును. ఆ సేనానాయకులును వచ్చి వరుసగా నిలువఁబడి తన ప్రభువున కెరఁగిరి)

మా.—(వారలంజూచి) ఓయీ! మహమ్మద్ఖాను! ఇటురమ్ము.

మ.—చిత్తము (అని సమీపించును.)

మా.—సౌందర్యవతి యగునొక రాజపుత్త్రకన్యక నిచ్చెదము. వరింతువా!

మ.—(ఆలోచించుచు ఊరకుండును)

మా.—ఏమి యూరకుందువు?

మ.—ఉన్న పెండ్లమునకే యన్నము పెట్టుట దుర్ఘటముగానున్నది.

మా.—అట్లు భయపడవలసినయవసరము లేదు. నీకుఁదగిన జీవనోపాధినింగలిగించెద. ఒక సౌధముకూడఁ గట్టించి యిచ్చెద.

మ.—మహాప్రభూ! ఏమియిచ్చినను నేనాకన్నెను వరింపలేను. మఱియొకరికిప్పింపుఁడు.

మా.—ఓరీ! పిఱికిపందా! నీవు నాకుఁ బ్రేమాస్పదుఁడ వనియెంచి నీకీయుపకారము చేయుచుండ వద్దనుచున్నావా! నీవదృష్టవంతుఁడవు కావు. పొమ్ము.

మ.—చిత్తము(అని భయపడుచు నిష్క్రమించును.)

మా.—ఓయీ! దావూద్! నీవిటు రమ్ము.

దా.—(సమీపించి నిలుచును.)

మా.—నీ వారమాబాయిని పెండ్లాడెదవా?

దా.—మహాప్రభూ! నాకు వద్దు. నాకు వద్దు.

మా.—కారణమేమి?

దా.—ఏమిచెప్పను. రాజపుత్త్రస్త్రీలు మిక్కిలి శౌర్యవంతురాండ్రు. మిగుల గౌరవాభిలాష గలవారు. వారు తురకలను గడ్డిపోఁచలవలెఁ జూతురు.

ఆమెను బెండ్లాడి జీవించుట మిగులఁ గష్టము. మాధవసింగుగతి యేమయినదో యాలోచింపుఁడు.

మా.—మాధవసింగు వెడఁగువాఁడు. కావున మోసపోయినాఁడు. ఆతనిచరిత్ర మొకనిదర్శనముగాఁ గొనకుము.

దా.—అట్లుకాదు. స్త్రీలు తమ కిష్టములేనిచో బ్రహ్మాండనాయకునినైన నిముసమాత్రములో మోసపుచ్చి చంపఁగలరు. కావున నాకుఁ బెండ్లి చేయ నక్కఱలేదు. మీకును నారాకన్నియకును బదివేలవందనంబులు.

మా.—(కోపముతో) ఓరీ! తుచ్ఛా! వీరుఁడ ననిపించుకొని సేనాధిపత్యము వహించియుం, నాఁడుదానికి వందనంబులు చేసెదవు. సిగ్గు లేదా! పోపో.

దా.—(సంతసముతోఁ బయికిఁ బోవును.)

మా.—ఓయీ! రాజఝాన్! నీ విటు రమ్ము.

నా.—సమీపించి నిలుచును.

మా.—నీవయిన నాయాజ్ఞఁ దలఁ దాల్చి రమాభాయినిఁ బెండ్లాడుదువా?

నా.—మహాప్రభూ! దేవరవారి యాజ్ఞ నెప్పుడు శిరసా వహించియే యున్నాము.

మా.—ఎల్లప్పుడు కాదు. ఇప్పటిమాట చెప్పుము.

నా.—(భయముతో) ఆమెను బెండ్లాడుటకు భయపడుచున్నాను.

మా.—పోషించుట కష్టమనియా!

నా.—కాదు లోంగదీసికోలేక.

మా.—ఓరీదుర్బలా! ఒక్కయాఁడుదాని లోంగదీసికోలేనివాఁడవు పెక్కు సైనికుల నెట్లు లోంగఁదీసికొనుచున్నావు?

నా.—మహాప్రభూ! సైనికుల నెందఱినైన వశముకావించుకోఁగలను కాని యాకాంతను వశముకావించుకోలేను. యుద్ధములందు శత్రువుల యాయుధపుదెబ్బలనయిన సహింపఁగలనుగాని, యాకాంతనిందావాక్యములు సహింపలేను యుద్ధమందు శత్రువులతోఁ బోరాడి వారిచేతిలోఁ జచ్చుటకు జంకనుగాని, యాఁడుదానిచేతిలో చచ్చుటకు జంకుచున్నాను.

మా.—ఎందుకీ ప్రగల్భవాక్యంబులు. పో పొమ్ము.

నా.—(నమస్కరించి పోవును.)

మా.—ఓయీ! అబ్దుల్లాఖాను!

అ.—చిత్తము. చిత్తము. (అని సమీపించును)

మా.—నీ వయిన రమాబాయిని బెండ్లాడుదువా!

అ.—తమయాజ్ఞ కెప్పుడు బద్ధుఁడనే కాని వలపులేని కాంతను వరించుట ప్రాణములు గోల్పోవుటయే!

మా.—ఎట్లయిన మంచిమాటలాడి వశము కావించుకొని వరింపలేవా?

అ.—మంచిమాటలాడినను లాభములేదు. ఆపిల్ల రాజపుత్రునే వరింపక చంపి స్వర్గంబునకుఁ జేర్చినది. మహమ్మదీయుల మగుమాసంగతిఁ జెప్పనేల?

మా.—(అత్యాగ్రహముతో) ఓరీ! తుచ్ఛులారా! నామాట నతిక్రమించుచున్నారే. మీలో నెవరైన నారాజపుత్రిని బెండ్లాడుదురా? లేక యుద్యోగంబులు వదలి పోవుదురా? ఏదోయొకటి చెప్పుఁడు.

సే.—మహాప్రభూ! బ్రతికియుండిన బలుసాకే చాలును. పొమ్మన్న నుద్యోగంబు లయిన విడిచెదము కాని యాకాంతను బెండ్లాడము—

ఆసమయంబున నబ్దుల్లాఖాను తనలో నిట్లనుకొనియె. "అక్కటా! యీప్రభువునకెంత తోఁచినయంతియ కాని, ఇది యుక్తమా యయుక్తమా యను నాలోచన లేదు. మే మెవరమయినఁ బెండ్లాడనిచో మాయుద్యోగంబులు లాగివేయుట సిద్ధము. ఇందేమి చేయుట యుక్తము. రాజాజ్ఞనుబట్టి యాకాంతను బెండ్లాడినచోఁ దక్కిన ముగ్గురు తమతమ యుద్యోగంబులనుండి సుఖముగా జీవింపఁగలరు. నాప్రాణము లెప్పటికయినఁ బోవలసినదే కదా? కావున నాప్రాణంబులఁ బరోపకారమునకు ధారవోయుట యుక్తకార్యము. ఆమెను సకలోపాయంబులచేత వశముగావించుకొనుటకుఁ బ్రయత్నింతును. దైవానుగ్రహమువలన నామె మనస్సు తిరిగి నను బ్రేమించెనేని పరోపకారమే కాక నాకత్యంతసౌఖ్యముకూడ లభించును. అట్లు ప్రేమించక నన్ను మాయోపాయంబుచేతఁ జంపినను నాకుఁ బరోపకారజనితపుణ్యంబు లేక పోలేదు. గదా?" అని యోచించుకొని మాళవరాజును సమీపించి యిట్లనియె.

గేహా! తమయాజ్ఞ నతిక్రమింప నిష్టము లేకయుండఁ దక్కిన సేనానాయకుల కుపకారము చేయఁదలంచియుఁ బ్రాణంబులకయిన నాసింపక యామెను పెండ్లియాడ నంగీకరించితి. ప్రభువునాజ్ఞ మీరుటకంటెఁ బ్రాణంబుల విడుచుటయ యుక్తమనితోఁచినది. కావున నాకుఁ దగినసౌధ మొకటి యిప్పించి జీవనోపాధి గలిగించి యారమాబాయిని నాకప్పగింపుఁడు. ఆమెను సకలోపాయంబులచేతను సాధించిచూచెద. అట్లొక నెలదినంబులు చూడనిండు. ఆమె మనంబును మంచిమార్గంబునకుఁ దెచ్చికొని యంగీకరించినచో సరియే. లేనిచోఁ బ్రాణంబులకు నిరాశచేసికొని పెండ్లాడెద. ఏమయినను నామెను పెండ్లాడుట నిశ్చయము. ఆమె యబ్దుల్లాఖాను భార్యయని త్రిశుద్ధిగ నమ్ముఁడు. అనిపలికి రాజును సంతసింపఁజేసి యొకసౌధంబు పుచ్చుకొని రమాబాయి నందుంచుకొని యామె మనంబు ద్రిప్ప సకలోపాయంబుల నుపయోగించుచుండె. మాళవరాజతని స్థైర్యసాహసములకు మెచ్చికొని మిక్కిలిగౌరవంబుతోఁ జూచుచు నతఁడు రమాబాయిని వరించునట్టి మార్గమనసే తానును తారాబాయికిఁ బ్రమాణము చేయవలయునని సంతసించుచుండెను.

ముప్పదియైదవప్రకరణము.

అబ్దుల్లాఖానుకోర్కి సిద్ధించినది. రమాబాయి వానివరించుటకు నిష్టపడి వాని కిట్లనియె. "ఓయీ! నిన్ను సేవరించుట కెంతమాత్రము లోపము లేదు. నామనస్సు తిరిగినది. మనకిరువురకు జరుగఁబోవు వివాహము రాజపుత్రాచారము ననుసరించియుండవలెకాని మహమ్మదీయాచారము చొప్పున నడిపింపఁ గూడదు. ఇందులకు నీవిష్టపడుదువేని నిన్నుఁ బెండ్లాడుదు" నని చెప్పెను. అబ్దుల్లా యదివిని యమితానందము నొంది యందుల కంగీకరించి మహావైభవముతోఁ బెండ్లాడెను. మాళవరాజదివిని మిగులసంతసించి వానికిఁ దగిన బహుమానము లర్పించె. దామోదరుఁ డమితానందంబునొంది తానొక సంఘసంస్కరణకర్తయని నలువురితోను వాక్రువ్వఁ జొచ్చె. రమాబాయి తురకను బెండ్లాడిన దని వినినప్పుడు తోధానగరమే కాక రాజస్థానంబంతయుం మహా

మారుతముచేనుద్ధూతం బగుసాగరంబుచందంబునఁ గలఁగనారంభించె. అప్పుడు దామోదరుని బడఁదిట్టని రాజపుత్త్రుం డొక్కఁడును లేఁడు. మఱియుఁ గొందఱు కలికాలంబు వచ్చిన దనియుఁ, గావుననే యిట్టిదుర్బుద్ధులుపుట్టుచున్న వనియుఁ, బలుకఁజొచ్చిరి, కొంద ఱనేక వర్ణములు సంకరంబులగునని భయపడఁజొచ్చిరి. కొందఱు రహస్యముగాఁ దోధాకుఁబోయి యబ్దుల్లాను రమాబాయిని జంపి ఇఁకముం దట్టి దురాచారంబులు కలుగకుండఁ గట్టు దిట్టము సేయవలెనని భావింపఁజొచ్చిరి. కొందఱు దామోదరున కీపోఁగాలపు బుద్ధి పుట్టినందులకు మిగుల నిందించిరి. మఱికొందఱు వర్ణసంకరములు గావించుటకును గులాచారంబులు దప్పించి ధర్మము నడఁగఁదొక్కి లోకము పాపభూయిష్ఠంబుగాఁ జేయుటకుఁ బుట్టిన కలిపురుషుఁడే దామోదరుఁడని భావింపఁజొచ్చిరి. కొందఱు దామోదరుఁ డచిరకాలములోనె చావ భగవంతునిఁ బ్రార్థింపుచుండిరి. కొందఱు దామోదరుఁడు దురాత్ముఁడుగదా! బ్రహ్మ వీని కెందు కింతసౌందర్యము మొసంగెననియుఁ, “పాపీచిరాయువు” వనుమాట వీనియెడ నిక్కమయ్యెననియుఁ భావించిరి. తరువాత రమాబాయింగూర్చి యిటునిందింపసాగిరి. “అకటా! రాజకులమందు నేఁడీదురాత్మురా లేల జన్మించినది? రాజవంశంబునంతను మలినము గావించినది! అకటా! ప్రశస్తగుణుండు, రాజపుత్త్రవంశపావనుండునగుమాధవునివరింపక వానిని జంపి తుదకీతురకనుఁ బెండ్లాడిన దేమి? ఓసీ! తుచ్ఛురాలా! రమాబాయీ! నీకిట్టిదుర్బుద్ధిపుట్టిన దేమె? ఈతుచ్ఛసుఖంబుల కాశించి రాజపుత్త్రస్త్రీలగౌరవం బంతయు నట్టేటిపాలు గావించితి వేమే? కులాచారంబులు చూచుకోవద్దఁటే? మాధవసింగుకంటె నీదురాత్ముఁడె సౌందర్యవంతుండఁటే. గొడ్డును గోసికొని తినునట్టి తురకను బెండ్లాడ నింతేనియుఁ గొంకు జనింపలేదేమె? ఇట్టి తుచ్ఛమార్గమవలంబించి లోకనిందపాలయి జీవింపలేనని యోజింపవద్దఁటే? రాజపుత్త్రస్త్రీవే? నీవాపాటిగౌరవ మపేక్షింపవద్దఁటె! మేమింత వెఱ్ఱిపడుచున్నా మేమి! గౌరవంబును గోరినదానవయినచో నివు మహమ్మదీయునిఁ బెండ్లాడనేల? ఛీ! నీజన్మంబు కాల్పనా? నీసౌఖ్యము మంటిపాలుగాను! ఎంతపనిచేసితివే? సౌఖ్యమే స్థిర మనుకొన్నావే! సౌఖ్యమే చూచుకొనుచున్నావుగాని భగవంతుఁడు పరలోకమునుండి పాపుల శిక్షించు నన్నమాట మఱచితివి కాఁబోలును. ముందనుభవింతువులె”మ్మని పలువి

ధంబులనిందింపఁజొచ్చిరి. ఆసమయంబున రమాబాయితలిదండ్రులువచ్చి కూఁతు నెంతయుం బ్రతిమాలుకొనుచు నిట్లనిరి. "కుమారీ! నీవలన మే మెంతయుఁ నిందాపాత్రులమగుచున్నాము. నిన్నుఁగన్నందులకు మాకిదియే లాభము! ఆలోచించి బుద్ధి తెచ్చుకొని ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొని రాజపుత్త్రులలోఁ గలియుము. అనాదియయివచ్చుచుండిన మన యాచారములఁ దప్పించుట యుక్తము కాదు. నామాట వినుము. మాకపకీర్తి తేకు" మని యెన్ని విధములఁ బ్రార్థించిన మాఱుమాట లేదు. ఆసమయంబున మాళవ రాజసైనికులువచ్చి యామె తలిదండ్రుల దూరముగాఁ దఱిమిరి. అంత వారలు ప్రేమము జూపి మాధవసింగువలె అబ్దుల్లానుగూడ జంపునని భావించి చేయునదిలేక తమయూరఁ జేరిరి. ఆపురములోనివారందఱు రమాబాయి కపట ప్రేమము జూపి మాధవసింగునువలె నబ్దుల్లానుగూడఁ జంపు నని భావించుచుండిరి. కాని యామె యట్లు చేయక తనయందమితానురాగంబుగలది యయివర్తింపఁజొచ్చె. అదిజూచి తురకలందఱు నత్యాశ్చర్యంబు జెందిరి. మాళవరాజు సేనా నాయకులు పొందుచున్న విచారంబునకుఁ బారంబులేదు. ఇప్పుడు వీరందఱు నబ్దుల్లాతో విరోధముఁ బూనియుండిరి. ఆసంగతి క్రమక్రమముగా నబ్దుల్లా చెవిసోఁకఁగా వాఁడు మాళవరాజునొద్దకుఁబోయి సేనానాయకులు చేయుచున్న దురూహలను దెలిపెను. అందులకు మాళవరాజుమిగుల నాగ్రహింపఁగాఁ దామెప్పుడు నతనికి హానిచేయమని ప్రమాణములుచేసి పోయిరి. వారిలోనిరువురు తాముచేసిన ప్రమాణములకుబద్ధులయియప్పటినుండియాయబ్దుల్లాఖానును ప్రేమించుచునుండిరి. కాని వారిలోఁదావూదూరకుండక రహస్యముగా నబ్దుల్లానుజంపి రమాబాయినిచేకొనవలెనని నిశ్చయించియుండెను. వాఁడాసంగతి నెవ్వరికిఁదెలియనీయక యొక నాఁట నిశీథంబునఁ గత్తిచేతఁ దాల్చి కొంతసొమ్ము మూటఁగట్టికొని తిన్నఁగా నబ్దుల్లాసౌధంబునకుఁబోయి యచ్చటికావలిభటులయి, దగినంతలంచంబులిచ్చి యొప్పించి సౌధంబుసొచ్చి వారలు శయనించు గదిద్వారమువద్దకుఁబోయి తలుపుమెల్లఁగాఁ ద్రోసెను. కాని యాతలుపు కదలినదికాదు. అంతజాగ్రత్తగా వాఁడు పరిశీలించిజూచి తలుపురంధ్రములనుండి వెలువడివచ్చుచున్న దీపపుఁగాంతులచేఁ బయినిబీగము వేసియున్నట్లుగ్రహించి యబ్దుల్లా రమాబాయితోఁగూడ మఱియొకచోటనుండునని తలంచి యచ్చోటువిడిచి యామేడరెండవప్ర

క్కకుఁబోయెను. వీఁడట్లుపోయిఁజూచునప్పటికి మేడదిగువ నిద్దరు మనుష్యులు
సంచరించునట్లుపొడకట్టె. అంతవాఁడు నిశ్శబ్దముగా సౌధసోపానపంక్తినవత
రించి జూచి, యాయిరువురను, రమాబాయిగాను యబ్దులాగాను భావించి వా
రల రహస్య సంభాషణవినఁగోరి యాపిరిబంధించి స్తంభాకృతివహించి వార
లను జెప్పవేయుచుండఁజూచుచుండెను. కాని వారు మిగుల మెల్లఁగా మాట
లాడుచుండుటచే నామాటలితనికేమియు వినరాలేదు. అందువలన నితండు
మఱింత శ్రద్ధవహించి యితరమయిన శబ్దంబుల వినక వారిమాటలనే వినఁగోరి
యుండె. ఆసమయంబున వెనుకనుండి యొక పురుషుండు వచ్చి, దేహము
మఱచియున్న యాతనిచేతిలోనున్న యాయంధము లాగికొనె. అంతదావూ
ద్ఖాను. యెవఁడోతనకేల నున్నకత్తిఁ గైకొనెనని యూహించి, వెనుకకుఁదిరిగి
చూచునప్పటి కాపురుషుఁడాతనికుత్తుక నేలఁబడ నఱకెను. అదివిని యచ్చట
నున్న వారిద్దరు మూఁడవపురుషునితో నేదియో చెప్పి యావైపునున్నగోడ
దాటిపోయిరి. తెల్లవాఱిన తరువాత నబ్దుల్లా సుఖముగా నిద్రనుండిలేచిపోయి
చూచునప్పటికిఁ దావూదచ్చటఁ జచ్చిపడియుండెను. అందులకతఁడు విస్మయ
మంది మాళవరాజు సన్నిధికిఁబోయి యావృత్తాంతము వినిపింప వానికిందగిన
శిక్షయయ్యెనని సంతసించెను. అది మొదలు మఱియెవ్వరును వారిమేడవంక
కయినఁ బోనిష్టపడకుండిరి. అబ్దుల్లా రమాబాయితో సుఖముగాఁ గాలము
గడపుచున్నాఁడనివిని మాళవరాజు తానుకూడ తారాబాయిని దర్శించి తన
యభిప్రాయంబు తెలుపవలయునని యెంచి దామోదరసహితుండై యామె
మందిరమున కేఁగెను. వీరలుపోవునప్పటికామె యపారంబగు విచారంబునొం
దుచుఁ దనతండ్రి చెప్పినది విననందులకుఁ దగినప్రాయశ్చిత్తమాయె ననియుఁ
బృథ్వీరాజు మిగుల మోసపుచ్చెననియు మాతండ్రి చెప్పినప్రకారము పృథ్వీ
రాజు శత్రుకోటిలోనివాఁడే యనియుఁ భావించుచునుండెను. అంత వీరలిరు
వురు నిశ్శబ్దముగాఁబోయి యామెసమీపముననున్న చెఱియొకపీఠమును నలం
కరించిరి. విచారాతిశయంబుచే మైమఱచియున్న తారాబాయి వారలఁజూచి
సరభసంబునలోనికరిగె. అంత మాళవరాజు తారాబాయి కిట్లనియె. ఓసుం
దరీ! నీసందర్శనంబునకయి యిచ్చటికి రాఁగా నీవు లోనికిఁబోవుట యుక్తమా?
నీవదనేందుబింబంబునుఁ జూడ నానేత్రోత్పలంబులు మిగుల వేడుకపడు

చున్నవి. నన్నుఁ జేపట్టె దాయభిలాష దీర్చుము. మీతండ్రికోర్కె నాలోచించి చూడ నీవు జోధానగరంబునకే రాణివగుదువుగాని దన్నుఁ బెండ్లాడుదువేని మాళవరాజ్యంబునకెల్ల రాణివగుదువు. కావున నన్నుఁ జేపట్టి సౌఖ్యములనుభవింపుము. జన్మమెత్తినందులకుఁ దగినసౌఖ్యము లనుభవింపకున్న నా జన్మమువలని ప్రయోజనమేమి? ఇప్పటికి నీయౌవనమంతయు వ్యర్థము చేసితివి. ఇఁకనయిన వివేకవంతురాలవు కమ్ము. రమాబాయి మిగుల వివేకవంతురాలని చెప్పవచ్చును. మహమ్మదీయునిఁ బెండ్లాడినఁగాని తనకిహలోక సౌఖ్యముసున్న యని భావించి యట్లు చేసినది. నన్ను వరించినగాని నీకు సుఖంబు లబ్బదు. నన్ను నీవు చేకొననిచో యావజ్జన్మము బ్రహ్మచారిణివై నా కారాగృహంమునవుండ వలసినదానవే? నిన్ను విడిపించువా రెవ్వరును లేరు. పృథ్వీరాజువచ్చి విడిపించునని తలంపఁబోకుము. వాఁడు సామమునవచ్చి విడిపింపలేఁడు. యుద్ధము చేసి మిమ్ములనువిడిపించునని తలంతువేమో? అదియు నిష్ఫలమె. వాఁడట్లు మాపయికివచ్చినచో నిన్ను మీతండ్రినిఁ గత్తిపాలొనరింప దలఁచినారము. ఇఁక పృథ్వీరా జెట్లువచ్చును? ఎట్లు విడిపించును? కావున నట్టిపేరాశలకుఁబోక నావాక్యమువిని నాగేహమునందుము. అని యిట్లు పలికినప్పుడు తారాబాయికివచ్చినకోపమునకు వాద్దులేదు. ప్రళయకాలపయోనిధియందలితరంగంబుల చందంబునఁ గోపరసతరంగంబులు మేరనతిక్రమింపఁ జొచ్చె. ఆసమయంబున నామెకు యుక్తాయుక్త వివేకము నశించె. తాను మాళవరాజునకుఁ జిక్కియున్నమాట మఱచె. మాళవరాజు నోటమాట నోట నుండఁగనె వానిమాటలు సహింపలేక యింతకుముందుఁ దాదాఁచికొనియున్న కరవాలంబు కేలఁగీలించి మదపుటేనుఁగుపైకి లంఘించుసింహిచందంబున మాళవరాజును సమీపించి నఱుక బాహువెత్తెను. అంత దామోదరుండు సరభసంబునవచ్చి చేతిలోనికరవాలంబు బలాత్కారముగా లాగికొనఁగా దాసికాజనంబువచ్చి యామెను గొనిపోయి యథాస్థానంబునఁ జేర్చిరి. ఆసమయంబున మాళవరాజామె శౌర్యంబున కచ్చెరువందుచు నిశ్చేష్టితుండయియుండె. తారాబాయి తనప్రయత్నము వ్యర్థమయినందులకు విచారించుచు వారినిట్లు దూషింప నారంభించె. "ఓరీ! మ్లేచ్ఛాధమా! నీకిట్టి పోఁగాలపుబుద్ధులు పుట్టుచున్నవేమి! నీరాజ్యంబును నీకులంబును నాశనముచేసికొనఁ దలంచి నీవిట్టి

దుష్టమార్గంబునఁ బ్రవర్తించుచున్నావు. నీవు. మదాంధుఁడవయి క్రిందుమీఁదులు చూడక నోటికివచ్చినట్లు కారులఱచుచున్నావు. నన్ను నీవు పెండ్లాడుదువా? ఉత్తమరాజ పుత్త్రికనగు నన్ను మ్లేచ్ఛుండవయిన నీవిట్టిమాటలాడుచున్నప్పుడు నీజివ్వా పడిపోలేదేమి! ఈరాజపుత్రాపశదుండగు దామోదరుఁడు దగ్గుకొనని చో నీవీపాటికెచ్చటనుందువో! యోజించుకొమ్ము! దురాత్ముఁడయిన నీనిమాట నాలకించి నిష్కారణముగాఁ జెడుచున్నావు. బుద్ధి తెచ్చికొనుము. క్రోధాను విడిచి మాళవకుఁబొమ్ము. కలయందయినను నిన్ను వరింతునని నమ్మకుము. ఇఁక నిరాశ చేసికొమ్ము. ఇది ప్రథమాపరాధముగా నెంచి విరమించితి. ఇఁకమీఁద నెప్పుడు నిట్టి మాటలుపలుకకుము. అట్లు పలుకుట నీప్రాణములపోకడయే యని యెఱుంగుము. మావంటివారినాశించి నిష్కారణముగాఁ బ్రాణంబుల వమ్ము చేయకుము. రమాబాయివరించినదని చెప్పుచున్నావు. ఆనీచురాలికి బుద్ధిలేక తప్పుదారిఁ ద్రొక్కినది. అది నశ్వరంబులగు సుఖంబులె శాశ్వతములనుకొన్న యవివేకవంతురాలు. ఆతుచ్ఛురాలు నాకు మార్గదర్శకురాలా? పో! పొమ్ము. ఇట్టిపొసఁగనిమాటలాడకుము." అని నిందించి దామోదరుంగాంచి యిట్లనియె "దురాత్మా! తులసీవనములో గంజాయిమొక్క పుట్టినట్లు పూజనీయమగు రాజపుత్త్రకులమందు నీవు జనించి యాకులగౌరవమును జెడఁగొట్టుచున్నావు. నిష్కారణముగా మాళవరాజును జంపఁబూనితివిగాని మాదుఃఖంబుల కెల్లఁ గారణభూతుండవగు నిన్నుఁ జంపవలసినది. అయిన నింతటితో బ్రతికితివని తలంపకుము. నీవు చచ్చుట సిద్ధము. నీచర్యలంబట్టి యోజింపఁ నీకుఁ బోఁగాలము సమీపించినదని నిశ్చయింపవచ్చు."" అనియిట్లు నిందించుచుండ వినలేక దామోదరుఁడు మాఱుమాటాడలేక మాళవరాజుతో నవతలికిఁ బోయెను. ఆసమయంబున మాళవరాజు ప్రాణంబుల బిడికిటఁబట్టికొని సయికివచ్చియింకఁ దారాబాయిపై నాశవదలుకొని యామెశౌర్యంబునను సాహసంబునకు నత్యాశ్చర్యమొందుచు నిఁకఁదాను దారాబాయిని పెండ్లాడినచోఁ బ్రాణంబులు పోవుటకు సందియంబు లేదనియుం నెన్ని ప్రయత్నములు చేసినను తనకామెలొంగుట యసంభవమనియుఁ దలపోసె. కాని దామోదరుండు వానికి ధైర్యముగొలుపుచు నిట్లనియె " మహారాజా! నీవింతమాత్రమున నధైర్యముఁ జెందకుము. మొదట రమాబాయియుం నిట్లె ప్రగల్భంబులు పలి

కినది, తుదకేమి చేసినదో చూడుఁడు. కాంతలచర్య లిట్టిదైయుండును. ఇంతతో నిరాశచేసికొనక మరల మరలఁ బ్రయత్నించుచుంటిమి. కాని యామె సౌధంబున నాయుధంబు లేమియు లేకుండఁ జేయవలయు. లేనిచోఁ బ్రమాదంబు వాటిల్లు. ఇట్లు కొన్ని మాసము లతిక్రమించునప్పటి కామె తనంతతానే నిన్ను వరింపక మానదని చెప్పి సంతసింపఁ జేసెను. అంత మాళవరాజు ధైర్యము వహించి యామె సౌధంబున నాయుధంబు లేమియు నుండకుండఁ జేసి యప్పుడప్పుడుఁ దాను తారాబాయిని చూచుటకుఁ బోవుచుండెను. కాని మొదటిదినమువలె సంభాషించుట మానుకొనెను.

ముప్పదియాఱవ ప్రకరణము.

దామోదరుండు తోధాపురంబును జయించి వశముకావించుకొనినను దనమాయాచాతుర్యముచే రాయలను దారాబాయిని గొనివచ్చి మరల మాళవరాజున కర్పించినను, నంతటితో నతనికిఁ దోధారాజ్యాభిషేకము కాలేదు. వాఁడు నేఁ జేయవలసిన కార్యంబులొనర్చి యున్నాఁడను గావున పట్టాభిషేకంబుఁ జేయుమని పలుమాఱు మాళవరాజును బ్రార్థించుచువచ్చెను కాని తారాబాయి వివాహము తోధానగరరాజ్యాభిషేకము నేకముహూర్తమునందె జరుగవలయునని చెప్పుటచే దామోదరుండేమియు ననలేక యూరకుండెను. ఇఁక వీఁడు తారాబాయిని సమాధానపఱుపవలసియున్నది. అదెసు వీఁడొనర్చిన కార్యంబులన్నిటికంటె దుర్ఘటంబుగాయున్నది. ఎన్ని చెప్పినను వరించుటకిష్టపడక వచ్చినవారినెల్ల సింహించుచుండె. తారాబాయి మాళవరాజును, బెండ్లి చేసికొననిష్టపడకుండుట దామోదరునకెంతయు నష్టముగానున్నది. కావున మాళవరాజు తారాబాయిని సమాధానపఱచుటకై నానాశ్రమపడి యెన్ని యుక్తులు పన్నుచుండెనో దామోదరుఁ డంతకు వేయిరెట్లధిక శ్రమపడుచు ననేక యుక్తుల బన్నుచుండెను. కాని యవియన్నియు వ్యర్థంబులయ్యె. తనయంతములోఁ జీవముండఁ దనకుఁ దోధారాజ్య పట్టాభిషేకము కాదని దామోదరుఁడు విచారింపసాగెను. ఆవిచారాతిశయముచే సరిగా నన్నపానంబులు పోలేదు. రాత్రులందు సరిగ నిద్దురపట్టుటలేదు. అతని విచారంబు మాంసంబును

సంతతంబు బాధించుచుండ మనుజుండు గన్నారనిద్దురను, గడుపారఁ దిండిని బొందునా! పొందఁడు. కాన దామోదరుఁడు క్రమక్రమముగాఁ గృశింపఁ జొచ్చె. వీఁ డిన్ని బాధలు పడుచుండినను బయియుండియుక్తులు పన్నుటయే కాని యొకదినమయినఁ దారాబాయియొద్దకుఁబోయి మాళవరాజును బెండ్లాడుమని హితోపదేశము చేసినపాపమునఁబోలేదు. అట్లు చేసినచో మహాసాహసవంతు రాలగు తారాబాయి తనపైకి లంఘించి యాయుధంబులేకపోయినప్పుడు పిడికిటిపోట్లచేతనైనఁ దనప్రాణంబులు బాపునని యెఱుంగును. మఱియుఁ దారాబాయి తనకంటె మహాశూరురాలనియుఁ, బలవంతురాలనియుఁ, నెఱింగిన వాఁడగుటచే నెప్పుడేమి జరుగునోయని భయపడుచు నొకనాఁడయిన నామె మందిరమునకు స్వయముగాఁ బోలేదు. ఈరహస్యంబును దనహృదయమందుఁ గప్పిపుచ్చి తనపేరనిన్నంతమాత్రముననే తారాబాయి కోపంబునమండిపడు నుగాని లేనిచోఁ దనసామవాక్యంబులచేఁ దారాబాయి మాళవేంద్రుని వరించునట్లు చేసి యుండెడనాయుని ప్రగల్భంబులు పలుకుచుండును. వీఁడు పెక్కులు మాయోపాయంబులు మాళవేంద్రునకుఁ దెలిపి యతనిని తారమందిరంబునకుఁ బంపుఁగాని యతనితోనైన నచటికిఁ బోనొల్లకుండెను. అంత నొకనాఁడు మాళవరాజు దర్శనంబున కేగి యతని మన్ననలంది యుచితాసన మలంకరించి యతనితో నిట్లు సంభాషించె.

దా.—మహారాజా ! తారాబాయి సంగతి యెట్లున్నది ?

మా.—తారాబాయి యింకను తారాపథంబుననే యున్నదిగాని దిగలేదు.

దా.—ఆఁడువాండ్రు మిగుల మూర్ఖురాండ్రు. తమపట్టే కాని, తమలాభంబును బెఱవాని లాభంబును గూడఁ దలపోయరు.

మా.—అందులోను నీతారాబాయి యత్యంతమూర్ఖురాలని. చెప్పవలసియున్నది. అదిపలుకునిందావాక్యములు వినుటచే నామెవిషయమై విరక్తి పుట్టుచున్నది.

దా.—(నవ్వుచు) తమ రంతమాట సెలవిచ్చుట ధర్మము కాదు. అంత మాత్రముచేతనే విరక్తిపొందినచోఁ గార్య మెట్లు నెఱవేరును? పలు శ్రమలుపడకుండఁ బెక్కులు నిందావాక్యములు వినకుండ నుత్తమ కాంతలభించునా ! అట్లయిన నూరకుండక ప్రయత్నించుచుండవలె.

మా.—ప్రయత్నము మానలేదు. కాని యామె యెప్పుడు పైఁబడి చంపునో యని భయమొందుచున్నాను.

దా.—ఎంతమాట సెలవిచ్చినారు! దానికాపాటిబలమెక్కడ? భగవంతుఁడు నోరిచ్చినాఁడు కావున యుక్తాయుక్తంబులు లేక యఱచుచుండును. ఇట్లు ప్రవర్తించినచో మీరు విరక్తిచెంది విడిచిపెట్టుదురని యామె యభిప్రాయము.

మా.—మాళవరాజు జాతవెట్టినాఁడు కాఁడు. పెండ్లాడినచో సౌఖ్యము ననుభవించును. లేనిచో నాయావజ్జన్మము దుఃఖము ననుభవించుచుఁ దారామందిరంబుననుండును. ఇంతకుఁ దప్ప మఱియొకమార్గము లేదు.

దా.—మహారాజా! మనయుద్యానపాలుఁడు రమాబాయి నెట్లు వశముగావించుకొన్నాఁడో యుపాయమడిగి తెలిసికొనిన బాగుండును. సేవకుఁడిగినఁ దిన్నగా సమాధానమీయఁడు. మీరు మహారాజులుగాన తమరడిగినచోఁ దమయాజ్ఞకు బద్ధుఁడయి తాఁ బన్నిన యుపాయము విన్నవింపఁగలఁడు. ఈమాట తమతోఁ జెప్పుటకే యిప్పుడిటకు వచ్చినాను.

మా.—సరియె. పిలిచి యడిగెద నీవిఁకఁబొమ్ము.

అని యతనిఁ బంపి యొకసేవకునిఁ బిలిచి యుద్యానపాలకుని రమ్మని పంచె. అంత వాఁడు సంభ్రమంబునఁ బోయి విన్నవింప నట్టియవసరమునందుఁ దన్నుఁ బిలిపించుటకుఁ గారణమేమో యని పలువిధంబుల విచారించుచు మాళవరాజుసన్నిధిం జేరి నమస్కరించి యుచితాసనమలంకరించెను. అంత మాళవరాజు వానితో నిట్లు ప్రసంగించె.

మా.—ఓయీ! సుఖముగ నున్నావా?

ఆ.—తమ యనుగ్రహముండ మాసుఖమున కేమిలోపము!

మా.—నీభార్య చెప్పినమాటవిని ప్రేమతోఁ జూచుచున్నదియా?

ఆ. అయ్యా! నాకు మిగుల నాశ్చర్యమగుచున్నది. ఆ కాంత మొదట నెంత కోపముఁ జూపినదో యిప్పుడంతకు వేయిరెట్లు ప్రేమనూపుచున్నది.

మా.—ఆమెను వశముగావించికొన నీవేమి చేసినావు?

ఆ.—అయ్యా! నాపడినశ్రమ భగవంతుఁడెఱుఁగు. మొదట నేనెన్నిమంచి

మాటలాడినను దానికిఁ బ్రతిఫలము నిందావాక్యములు తప్ప మఱియొకటిలేదు.

మా.—మొదట నావలె నీవును నిందావాక్యంబుల పాలయితివా !

అ.—కాకేమి ! యామె వాక్యంబులు వినుటకంటెఁ జచ్చుటయే మేలంచుఁ దలపోసినవాఁడను.

మా.—తరువాత నీవేమి చేసినావు?

అ.—ఆమె యట్లు నిందించుచున్నను విరక్తిఁ జెందక సర్వదా యామెను లోఁగఁదీసికొను ప్రయత్నము నెపలుపుచుండెడివాఁడను.

మా.—(తనలో) దామోదరుఁడన్నమాటలు సత్యములే ! అంతమాత్రమున విరక్తిఁ జెందరాదు. (ప్రకాశముగా) తరువాతియంశము చెప్పుము.

అ.—అట్లు నేనెంతకాలము ప్రయత్నము చేసినను నా ప్రయత్నములు వ్యర్థములగుచువచ్చెను.

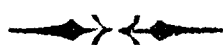
మా.—రమాబాయి మఱెట్లులోఁగెనది? ఆయుపాయంబు చెప్పుము. అదియ మనకిప్పుడు కావలసియున్నది.

అ.—మహారాజా! రమాబాయి లోఁగిన తెఱంగంతయు విన్నవించెద వినుండు. నా ప్రయత్నంబు నిష్ఫలములగుటచే నేనపారవిచారముల పాఁగుచుంటిని. ఇట్లుండ నొకనాఁ డొకఫకీరు మనపురంబునకు వచ్చెను. ఆమహానీయుండు లోకారాధ్యుండని చెప్పఁదగి యున్నది. అతని ప్రభావము నిరుపమానము. అతనికి నఘటితఘటనాశక్తి మెండుగఁ గలదు. అతని నల్లామహాబుదు నవతారమనియె భావింపవచ్చు. మన మతనిఁ దెలిసినట్లు మఱియొకరికిఁ దెలియదు. మనమహమ్మదీయమతమును హిందూదేశములోఁ బ్రబలించుటకయి మక్కానుండి యిచ్చటి కరుదెంచినాఁడట! అమ్మహానీయుండు మిగులఁ గరుణాళుఁడు. ఆతఁ డొరులువిచారించుచుండ చూచి సహింపలేఁడు. మనగ్రామములోఁ వారందఱు నాతనిఁ జూడఁబోవ నేనునుఁ బోతిని. అమ్మహాత్ముండందఱి నత్యంతగౌరవముతోఁ జూచి కొంతసేపు మతమును బోధించి విచారాక్రాంతునివలెఁ గన్పట్టుచున్న నన్నుఁ బొడఁగాంచి కరుణారసంబు చిలికి వారినందఱను బొమ్మనిపంపి నన్ను నుద్దేశించి యిట్లనియె. "ఓపురుష

వరేణ్యా ! నీవు స్త్రీవిషయికచింతచే వంతపాలగుచున్నట్లు తెలియ వచ్చుచున్నదని ప్రశ్నింప నేనును నమస్కరించి యావృత్తాంతంబంత యుం విన్నవించితి. అదివిని నన్నుఁజూచి కొంచెమాలోచించి "ఓయీ! విచారింపకుము. నిన్నామె తప్పకవరింపఁగలదు. నావాక్యము నిశ్చయ మని తలంపుము" అని చెప్పి యొకచూకుపయి నేదోవ్రాసి చుట్టచుట్టి దానినొక త్రాటికి గట్టి రమాబాయిని సమీపించి మంచిమాటలాడుచు నామె చేతికిఁ గట్టి పైకివచ్చి నాకిట్లనియె "ఓయీ ! ఆకాంత నీకు వశమయినది. దానిఁ జేపట్టి వరింపుము. ఈకార్యము నీవుపోయి నీయభిలాషంబు తెల్పినతోడనే మాఱుమాడక యత్యంతప్రేమతోఁ జూచి తప్పకవరించు." నని చెప్పిపోయె. ఆమాటలను నేనెంతమాత్రము విశ్వసింపలేదు. అయినను నాఫకీరు మాటలయందెంత సత్యమున్నదో చూతమనిపోయి యారమాబాయికి నాయభిలాష తెలిపితిని. అంత నన్నపారప్రేమతోఁ జూచి వరించినది. ఆమె పాతివ్రత్యము మిగుల నుతింపఁదగినది. అతని నిరుపమానప్రభావమే రమాబాయిని నాకొసంగి పెండ్లిచేసినది. కాని యందు నాసామర్థ్యంబు సుంతేనియుం లేదు.

అని విన్నవింప మాళవరాజమితానందంబునొంది యతని కిట్లనియె. "ఓయీ! నేను తారాబాయినిఁ బెండ్లాడఁదలంచినట్లు నీవెఱుంగుదువుగదా! ఆకాంతను నయమునను భయమునను మేమెంతబోధించినను సుంతేనియుం లాభము లేదు. పోనిమ్మామెనుండి మనంబు నాకర్షించుకొందమన్న నట్లొనరింప నాకు వశముకాకున్నది. ఆయభిలాష మిగుల సంతాపమును గలిగించుచున్నది. కావున నీవాఫకీరు నెట్లయిన నిచ్చటికిఁ గొనివచ్చి నాయభిలాషం దీర్పుము. నీకుఁ బ్రభువునగు నాకార్యంబు నెఱవేర్ప నీవంటివారంద ఱర్హులే కదా!" అని పలువిధంబులఁ బ్రార్థించుచున్న రాజుంగాంచి యిట్లనియె. "ఓ ప్రభూ తమరింతగా నన్నుఁ బ్రార్థింప నవసరంబులేదు. అతండు ప్రస్తుతంబున నీగ్రామంబున లేఁడు. కొన్నిదినంబులలోఁ దప్పకవచ్చునని యతనిశిష్యులు చెప్పుచున్నారు. అతండు రాఁగానే తమదర్శనంబునకుఁ గొనివచ్చెదను. అతండు వచ్చినచోఁ దమకార్యంబు తప్పక నెఱవేఱును. తారాబాయి మిమ్ముల వరించినదనియే నమ్ముఁడు. మీరిఁక విచారింపకుఁడు. మీరామెకయి యేమియుఁ

ప్రయత్నింప నవసరంబులేదు. అతఁడు దయాళుఁ డగుటచే మావంటిసామాన్యులకార్యంబులనే యవలీలఁగ నెఱవేర్చుచుండఁ బ్రభువులయిన తమకార్యంబు సమకూర్చుటలో సందియమేమున్నది? అతండు వచ్చుటయొకవేళ విలంబమగునేమో! అట్లయిన నేను స్వయముగఁబోయి యాతండెచ్చటనున్నను" తమదర్శనంబునకుఁ దీసికొనివత్తునని పలికి తన ప్రభువు నానందాంబుధి నోలలాడించి సెలవు గైకొనిపోయెను. అంత మాళవరాజా ఫకీరువలనఁ దనకార్యంబగుట సిద్ధంబనితలపోసి సంతోషించుచుండె. ఈవర్తమానంబు దామోదరుండు విని తనకిఁకఁ దోధారాజ్యంబబ్బుట సిద్ధంబని యానందమొందుచుండెను.

ముప్పదియేడవ ప్రకరణము.

మాళవరాజబ్దుల్లాచెప్పినయుపాయంబువలనఁ దారాబాయి తనకధీనురాలగుట నిశ్చయంబని నమ్మియుండె. ఆఫకీరువచ్చినచో సర్వము సమకూరునని యెంచి యెంతతొందఱపడుచున్న నతఁ డెన్నిదినంబులకు రాలేదు. అతనిరాక విలంబమయినకొలఁది మాళవరాజున కారాటంబు హెచ్చుచుండె. అతఁ డారాటంబు జెందుచున్నకొలఁది నతనిరాక విలంబమగుచుండె. ఇట్లు దినంబులును వారంబులును నతిక్రమించుచున్నవి కాని యబ్దుల్లావచ్చి ఫకీరు వచ్చినాఁడన్నమాట చెప్పలేదు. మాళవరాజు ప్రతిదినము భటులనబ్దుల్లాయింటికిఁ బకీరువృత్తాంతంబునకయి పంపుచుండెను. కాని వారెల్లప్పుడు రాలేదన్నమాటతప్ప మఱియొకటిచెప్పలేదు. ఫకీరునిమిత్త మబ్దుల్లాయును తనశక్తియంతయుం దారపోసి యతనిజాడ లరయుచుండెను గాని యాతని యుదంత మెచ్చటను తెలియరాదయ్యె. మొదటఁ దాను కార్యంబు నెఱవేర్తునని ప్రభువును నమ్మించి యున్నవాఁడు కావున ఫకీరువృత్తాంతంబు దెలియకుండఁ బ్రభుదర్శనంబునకుఁ బోవ భయపడి కపటకారణంబులు కల్పించికొని ప్రభుసన్నిధికిఁ బోవుటమానుకొనెను. ఇట్లుండ నొకనాఁడు ఫకీరు వచ్చియున్నాఁడన్నవార్త పురమందు వ్యాపించెను. అదివిని యబ్దుల్లాయధికానందంబు నొంది కడువడి ఫకీరుసన్నిధికిఁబోయి తమప్రభువృత్తాంతమంతయుం దెలియఁజేసి

ప్రభువుసందర్శనంబునకువచ్చి తనయభిలాషతీర్చి నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయుఁ డని బహువిధంబులఁ బ్రార్థింపసాగెను. ఆఫకీరు భూలోకసుఖములందును, తన్మూలకంబులగు ధనంబులందును నాశలేనివాఁడు. కావున మహారాజులపైనఁ దృణప్రాయంబులుగాఁ జూచువాఁడే యయినను బరోపకారశీలుం డగుటంబట్టి యందులకంగీకరించి సాయంకాలము రాజసందర్శనంబునకుఁ బోదమని యబ్బుల్లాతోఁ జెప్పె. అంత నబ్దుల్లాసంతోషమునం బొంగిపోయి మునుపు కారణాంతరముఁ గల్పించికొని రాజదర్శనంబునకుఁ బోవనివాఁడే యయినను ఇప్పుడందరకంటె ముందుగా నాశుభవర్తమానంబు రాజునకుఁ దెలుప సత్వరంబునఁ బర్విడి పోయెను. ఇట్లబ్దుల్లా రాజసన్నిధిఁ జేరి యాఫకీరువృత్తాంతమంతయు విన్నవింప నతఁ డాలకించి యత్యంతసంతోషమునొంది యతనిఁ గారవించి యాఫకీరుదర్శనంబు చేయఁ గుతూహలుండై యుండెను. అంత సూర్యాస్తమయం బగుడు నబ్దుల్లా ఫకీరునొద్దకుఁ బోయి యాశ్రయించియుండి నాలుగుగడియలరాత్రి కాఫకీరుతోఁ గూడ రాజసందర్శనంబునకుఁ బోయె. వీరాకయు రాజు సంసిద్ధుండయి వేచియున్నాఁడు కావున వారువచ్చుచున్నసంగతి నాలకించి వెంటనే యెదురుచని నమస్కరించికొని వచ్చి యుచితాసనమునిచ్చి కూర్చుండ నిచ్చి తదనుమతంబున నానొక యుచ్చాసనంబున నధివసించి యాఫకీరుతో నిట్లు ప్రసంగించె.

రా.—స్వామీ! తాము మొదట నెచ్చటివారు?

ఫ.—మేము ! మొదట మక్కాపురంబునందలివారము.

రా.—మక్క నుండి మతమును విస్తరించుటకే వచ్చినారు కాబోలును?

ఫ.—అవును. ఈహిందూదేశపుఁ బ్రజలందఱు దురాచారంబుల నవలంబించి గురువునుఁ బొందని యొకదేవుని మనము స్వీకరించి నిష్కారణముగాఁ జెడుచున్నారు. అందుచే వీరికందఱకు మనమత ముపదేశించి బాగు చేయవలెనని వచ్చినాను.

రా.—అవును. హిందువులు బుద్ధిహీనులు. వారందఱు నొకమూకవజాతివార లయినను వారిలో వారొకరికంటె నొకరధికులమని చెప్పుకొనుచుందురు. ఇందున్న వారి కొకమతమనియు, నొకజాతియనియు లేదు. తమకొకమతముకలవారయియున్నారు. మీరు వారలంగరుణించి

యందఱి నొక్క మతమునకుఁ జేర్చి వారలఁ గృతార్థులఁ జేయుఁడు

ప.—నే నిశ్చయముగా నందులకే యిచ్చటికి వచ్చినాను.

రా.—హిందూ దేశమున నేయే స్థలంబులకుఁ బోయి యుపన్యాసములిచ్చినారు?

ప.—ఢిల్లీపురంబునఁ గొంత కాలముండి యుపన్యసించినాను.

రా.—బాగున్నది, అప్పురంబును బాలించు మొగలిరాజులు మతమందు పట్టుదల గలవారు. మీరు మిగుల సాయపడియుండవచ్చును.

ప.—సాయపడ కేమి? మనమహమ్మదీయులు పాలించుపురంబులం దెట్లయి నను మనమతము వ్యాపించియేయుండును. కాని హిందూరాజులేలు చున్న పురంబులం దుపన్యసించి మతమును వ్యాపింపఁ జేయవలెనను కోరిక యున్నది.

రా.—అదియే యుత్తమము. ఈరాజసంస్థానంబునందుఁ దప్పక యుపన్యసింప వలసియున్నది. వీరు మిగుల స్వమతాభిమానముగలవారు. కావునవీరల ముందుగ మనమతమందుఁ బ్రవిష్టులం జేసినచోఁ దక్షిణ హిందూస్థానంబంతయుఁ లొంగినట్లె భావింపవచ్చును.

ప.—అందునిమిత్తమె యిప్పుడు రాజస్థానంబునఁ దిరుగుచుంటి.

రా.—ఇం దేయే పురంబులకుఁ బోయినారు?

ప.—చిత్తూరు, గద్వారు. కమలమియరు మొదలగు దుర్గంబులఁ దిరుగుచు నుపన్యసించుచునుందును. ఈమధ్యఁ గమలమియరు దుర్గమునకు పోయి యచ్చట నుపన్యసించితి.

రా.—మీరు కమలమియరు దుర్గంబునకుఁ బోయినారా? పృథ్వీరాజుసంగతి యెట్లున్నది?

ప.—అతనిసంగతి యేమనిచెప్పను. మిగుల విచారంబుఁ జెందుచున్నాఁడు.

రా.—మేము గొనివచ్చినదారాబాయిని విడిపింపఁ బ్రయత్నము చేయుచుం డెనా?

ప.—అతఁ డాప్రయత్నమే విడిచికొన్నాఁడు. వానిమాటలు మీయొద్ద సాగునా? ఇఁక వాఁడేమియుఁ జేయఁజాలక తారాబాయికయి నాశపడలుకొని విరాగియయి దేశంబు దిరుగఁబూనికొనినాఁడఁట?

రా.—మేమాతనికి వైరాగ్యము గలిగించితిమే.

ప—అవును. మీ ప్రభావమెంతవర్ణనీయమైనది. అందులో దామోదరసింగు ప్రతిభావిశేషము చెప్పనక్కఱయే లేదు.

రా.—ఏమనుచున్నారు? మీకెట్లు తెలిసినది?

ప.—ఈయబ్దుల్లా నాశిష్యకోటిలోనివాఁడు. ఇతఁడు నాకెప్పటి వృత్తాంత మప్పుడే తెలియఁబఱచుచుండును. ఆదామోదరుఁడు తారాబాయి నిగొనివచ్చుటలోఁ గనఁబఱచినబుద్ధివిశేష మెంతయుఁ గొనియాడఁ దగియున్నది.

రా.—స్వామీ. ప్రసంగాంతరము చేయుచున్నను ప్రకృతంబునకు వచ్చెదము. తమదర్శనంబున కెన్నిరోజులనుండి వేచియున్నారము.

ప.—ఎందునిమిత్తము?

రా.—మాయబ్దుల్లా చెప్పలేదా?

ప.—లేదు. రాజుగారు తమ దర్శనంబుఁ గోరుచున్నారనిమాత్రము చెప్పినాఁడు. నీయభిలాష మేమిరో చెప్పుము.

రా.—ఏమియు లేదు తారాబాయిని భార్యగా చేకొనవలెనని యున్నది.

ప.—మిగుల బాగున్నది. యట్లే చేయుము.

రా.—ఆమె యెన్నివిధములఁ బోధించినను వినదు. నన్ను వరింపనిష్టపడకున్నది. మీరు మీప్రభావంబుచే రమాబాయి నబ్దుల్లాకు భార్యగాఁ జేసినారని విని యట్లే తారాబాయిని నాకు భార్యగాఁ జేయుదురేమో యని యపేక్షించియున్నాను. మీరు నాయందు దయయుంచి యికార్యంబు నెఱవేర్పుఁడు.

ప.—ఇంతగాఁ బ్రార్థింపనేల? అట్లు చేయుట నాకు విహితకృత్యమే!

రా.—మీకది విహితకృత్యమెట్లగును? అయిన మావంటి దీనులకార్యంబులు నెఱవేర్పవలయు.

ప.—ఏమట్లనుచున్నావు? హిందువులకు మహమ్మదీయమతము నుపదేశించి వారిని మహమ్మదీయులఁగాఁ జేయుటయే నాపని. అందులకే కదా! యీహిందూదేశమునకు వచ్చినాను. ఏవిధంబున నయిన హిందువుల మహమ్మదీయులఁగాఁ జేయువలె. ఇట్లుండ హిందూరాజపుత్రికను

మహమ్మదీయునకు భార్యఁగాఁ జేయుటకంటె నాకు విహితకృత్య
మేదికలదు?

రా.—(సంతోషముతో) వహ్వారే! బాగుగా సెలవిచ్చినారు. మీరెంతకయిన
సమర్థులరే!

ఫకీ రామాటల విని మిగుల సంతసించి, ఓయీ! నీకార్యంబిప్పుడే తీర్తునని చెప్పి తనమూటలోనున్న యొక్క గూడు దీసి చుట్టఁ జుట్టి రాజానుమతిని తారాబాయి మందిరంబుసొచ్చి యామెతో మంచిమాటలు చెప్పుచు నామెచేతికిఁ గట్టఁబోఁగా నామె కోపావిష్టమానసయయి "ఓరిబచ్చా! నీవు చండాలుండవు. నాదగ్గిరికిరాకుము. నీప్రాణంబుల నపేక్షించితివేని తిరిగిపొమ్ము. లేనిచో నీవిక్కడ చచ్చుటసిద్ధం" బనుచుండఁగా నాఫకీరు రమాబాయివలె ఆమె సామాన్యస్త్రీ కాదని యెఱిఁగి యప్పుడు సాహసించి యామెయొద్దకుఁబోయినఁ జంపునేమో యని భయపడి నాయుపాయము చేతనే కార్యము నెఱవేర్పఁదలంచికొని వెనుకకు మరలి రాజుతో నిట్లనియె. రాజా! ఈమె సామాన్యస్త్రీవలెఁ గన్పట్టదు. ఆమె చేతికీతాయెత్తుబుగట్టినచో నామె దుఃఖంబునవలి సంతసింపకమానదు. అందుచేత మీకార్యంబు నెఱవేరును. కాని యిది తగినసమయము కాదు. ఆమె గాఢముగా నిద్రించిన సమయంబున దీనిని బంధింపవలయును. అట్టిసమయము కనిపట్టి నాకుఁ దెలియఁజేయుము. అని చెప్ప రాజందుల కంగీకరించి యట్టిసమయంబునకు వేచియుండె. కాని యా తారాబాయి విచారాతిశయముచే నొకప్పుడైన నిద్రింపలేదు. నిద్రించినను ఒకగడియయయిన హాయిగ నిద్రించి యెఱుఁగదు. ఇట్లుండ నొకనాఁడా తారాబాయి శయ్యపై శయనించి యోచించుచుండఁ బెద్దనిద్రదేవత యామాళవరాజు కార్యంబు నెఱవేర్పుటకుఁగాఁబోలు నొక్కపడి వచ్చి చిరకాలము నుండి తన్నుఁ జేరనీయకపోవుటవలనఁ గలిగినకోపము తీర్చుకొన నామెను గాఢముగా నావహించి మైమఱచునట్లు చేసెను. అంత నచ్చటనున్న దాసి రాజనముపోయి యావృత్తాంతము రాజునకుఁ దెలుపనతండు ఫకీరునకు వార్తనంపె. అంత నాఫకీరు పరుపురుషునట్లు బోయి నిశ్శబ్దముగా నామె మందిరంబుసొచ్చి యామె యెడమచేతి కాతోరమును బంధించి పైకివచ్చి ప్రాణముదక్కించుకొనెను. ఆఫకీరట్లు చేసి రాజునొద్దకువచ్చి "యిఁక నీకార్యం

బగుట సిద్ధంబు. నీవొక కొన్నిదినంబుల దనుక నామెనుఁ జూడఁబోకుము. ఆమెయె నీకు వర్తమానమంపించును. ఒకవేళ నామె లేచి నేఁగట్టినతోరమును త్రెంపి పాఱవైచినను దానివలన మనకు నష్టములేదు.'' అనిచెప్పి తననివాస స్థలంబునకుం బోయె. అంతఁ దారాబాయి నిద్రనుండిలేచి తనచేత బద్ధమయిన యాతోరంబును గాంచి నిర్భరకోపంబును బూని యాతోరంబును త్రెంచి కొన సాధనంబుగానక దంతములకన్న వేఱుసాధనంబు లేదని భావించి యది మిగుల దృఢసూత్రమయినను మెల్లమెల్లనఁ గొఱికి యొకనిమేష మాత్రమున దానిని త్రెంచి యాసన్నమును విప్పి లోపల మడచియున్న యాకునుదీసి యాఫకీ రేమి వ్రాసెనోయని చూచి యాయాకును ముక్కలు ముక్కలుగాఁ జేసి యచ్చటనున్న యగ్నిసమీపంబునకుఁబోయి యందులోఁ బడవైచి భస్మముచేసి తన కోపంబు దీర్చుకొనియె. కాని యాపని చేసినప్పటినుండియుఁ దారాబాయి వెనుకటి కోపంబంతయుఁ బాసి సంతసము చెందసాగెను. పూర్వము చెలికత్తెలను గసరికొట్టుచుండినను నిప్పుడు వారలఁ జేరఁబిలిచి మాళవరాజు చర్యలను గుణంబులను నడుగ నారంభించె. అదిచూచి చెలికత్తెలందఱు తమ రాజకార్యంబు దీఱుట సిద్ధంబనియుఁ ఫకీరు కట్టిన తోరంబువలన ఫలంబు లేకపోలేదనియుఁ దలఁచి సంతసించి యావార్త తమప్రభువునకుఁ దెలియఁజేయ నత్యంతమితానందంబు నొందుచుండె. ఇట్లుండఁ దారాబాయి మందిరంబులోనికి రహస్యంబుగా నెవరో పురుషులు వచ్చుచున్నారని తోఁధాపురంబున నొక ప్రథపుట్టె. అది క్రమముగా మాళవరాజు చెవి సోఁకెను. అంత వారు తారాబాయిని గొనిపోవ శత్రువులు వచ్చుచున్నారని నిశ్చయించి తనకు విశ్వాసపాత్రులగు భటులఁ బిలిపించి తారాబాయి మందిరంబుచుట్టుఁ గాఁపుంచి యచ్చటనుండు చెలికత్తెలు తప్ప మఱియెవ్వరు నామె సౌధంబునకుఁ బోఁగూడదనియుఁ దనయాజ్ఞ లేకుండ నెవరయిన నట్లుపోయినచో వారిప్రాణంబులఁ దప్పక తీయింతుననియు దృఢముగా శాసించెను.

ముప్పదియొనిమిదవ ప్రకరణము.

మాళవరాజు మహమ్మదీయుండయినను నీతికలవాఁడు. న్యాయదృష్టి కలవాఁడు. ఆడినమాటను దప్పునిష్టములేనివాఁడు. ఇతఁడు దుష్టబుద్ధియే యయినచోఁ దారాబాయి దనకుఁ జిక్కినపిమ్మట మాయోపాయముచే దామోదరుని జంపించి యనాయాసముగాఁ దోధారాజ్యంబును బుచ్చుకొనియుండును. కాని యతఁడట్లు చేయ నిష్టపడక తనలో నిట్లనుకొనె "పాపము! దామోదరుండు మిగుల శ్రమఁజెందుటయు నాకు దాసుఁడయియుండుటయుఁ దారాబాయినిగొనివచ్చి యిచ్చుటయు రాజ్యంబు నిమిత్తమేకదా! నన్నుఁ జిరకాలము నుండి యాశ్రయించియున్నాఁడు. ఆశ్రితునికోర్కె దీర్చుట నాకుఁ గర్తవ్యము. చక్కఁగా నాలోచింప నితఁడు నాకెన్నియో యుపకారంబులఁ జేసినాఁడు. ఆకార్యంబులలోఁ జిత్తూరుజయమె పొసఁగలేదు కాని తక్కిన కార్యంబులన్నియు సమకూడినది.

అదియునుఁ గాలమట్టున నెఱవేఱినది. కాని దైవము ప్రతికూలమగుటచేఁ జెడిపోయినది. ఈరాజపుత్రుఁడు మిగుల సాహసోత్సాహము కలవాఁడని చెప్పవచ్చును. తోధారాజ్యంబు లీలగ యుద్ధము సలుపకయె వశము గావించుకొన్నాఁడు. తప్పించుకొనిపోయిన తారాబాయిని దిరిగి గొనివచ్చుటలో నతఁ డుపయోగించిన మాయాచాతుర్య మెంతయుఁ గొనియాడవలసియున్నది మఱియు నాకు సామంతప్రభువయియుండుట కంగీకరించినాఁడు. ఇతని సాయంబున ముందు నాకెన్నియో లాభంబులు గలుగునట్లు తోఁచుచున్నది. ఇట్టివాని మన మెంతయు నాదరించుట మంచిది" అని తలపోసి తారాబాయి ఫకీరు ప్రభావంబున మాళవరాజునకు లొంగినదన్న మాట చెవిని బడఁగా నేవచ్చి పట్టాభిషేకము చేయవలయునని దీనాతి దీనంబుగాఁ బ్రార్థించుచున్న దామోదరుని జూచి మిగుల గౌరవించి యుచితాసనంబునఁ గూర్చుండనియమించి యతనితో నిట్లు ప్రసంగించె.

మా.— రాజపుత్రా! ఇఁక నీవు తోధారాజ్యంబునకు రాజవు కావచ్చు.

దా.—(సంతసించుచు) తమయనుగ్రహముండ నాకేమి లోపము?

మా.—నాకు సామంతుఁడవయి యుండవలెను. ముందుగూడనాకుఁ గార్యంబులందుఁ దోడ్పడుచుండవలయు.

దా.—ఎంతమాట సెలవిచ్చినారు! ఇదియంతయుఁ దమరుబెట్టిన యన్నము. మీరే యీరాజ్యంబు గెల్చి నన్నందు ప్రతిష్ఠితునిఁగాఁ జేయుచున్నారు. నా కింతయుపకారంబు తమ రొనర్చుచుండఁగా నేఁ గృతఘ్నుండనయి తమ యానతి నతిక్రమింతునా? తమకు సామంతుఁడనయి యుండి ముందు తాముచేయుఁబోవు పనులందు నేఁ గుడిభుజము వలెనుందును. ఇందుల కెంతమాత్రము సందియములేదు. ఇదె ప్రమాణము చేసెదను.

మా.—వద్దు. వద్దు. నీమాటయొకటియుఁ బ్రమాణమొకటియుఁ గాదు. నీయందు నాకెంతేనియు విశ్వాసముకలదు. నీకు ఱేపటిదినమే పట్టాభిషేకమహోత్సవముఁ బ్రవర్తింపఁజేసెదను.

దా.—చిత్తము. తమయనుగ్రహముండ నాకేమి కొదువ ! కాని నాదొక విన్నపమున్నది.

మా.—ఏదియో చెప్పుము.

దా.—సింహాసనమధిరోహించుటకుఁ బూర్వము మహావైభవముతోఁ బురంబంతెల్ల నూరేఁగవలయు నన్నకుతూహలంబున్నది. ఈ యభిలాషం దీర్చుఁడు.

మా.—అట్లె నీయభిలాష దీఱవచ్చును.

అని యిట్లు చెప్పి భటులను బిలిపించి "దామోదరుని పట్టాభిషేకమహోత్సవ" మని పురమందుఁ జాటింపుఁడు. కారువులఁ బిలిపించి పురంబంతయు నలకరింపఁజేయుఁడు. పట్టాభిషేకమునకు వలయు వస్తుజాతమ్మును సమకూర్చుఁడు." అని కావలసినకార్యంబులు జరుపనియోగించె. మాళవరాజు పల్కినవాక్యంబుల కపారసంతోషంబుజెంది దామోదరుండు తనలో నిట్లనుకొనె. నాతలంచినకార్యంబు లన్నియు నెఱవేర్పఁబడినట్లు సంతసింపవలసియున్నది. సూరభానులను గారాగృహబద్ధులం గావించితి. తోడా రాజ్యంబు వశంబు కావించుకొంటి. తారాబాయిని మాళవరాజున కర్పించితి. నాచేసిన ప్రతినచొప్పున రమాబాయి నొక మహమ్మదీయున కొసంగి పెండ్లిగావించితి. రత్న

సింగును మొదలె చంపించితి. ఇఁక నాకు శత్రువు లెవరున్నారు ? ఎవ్వరును లేరు. ఇఁక నేను నిరాటంకంబుగా రాజ్యం బేలుకోవచ్చు. నేనొక్కఁడన యిన నిన్ని కార్యంబులు నెఱవేర్చుటకు ముఖ్యకారణంబు భగవదనుగ్రహంబు "ఓభగవంతా ! నీదయ యుండినచో బలరహితుండయినను కార్యము నెఱ వేర్చుకొనునను టకు సందియమున్నదా ? నీ యనుగ్రహం బెంతకయిన సమ ర్థమయినది. అది యసహాయుని సహాయవంతునిగాఁ జేయును. నిర్ధనుని ధనవంతునిగా నొనర్చు. సామాన్యునైన రాజుఁగాఁ జేయును. అట్టి నీ యనుగ్రహ ప్రభావంబు వర్ణింప నెవ్వరితరంబు ? ఇదె నీకు వందనంబు లర్పించుచున్నాను. నా పట్టాభి షేక మహోత్సవంబు నిరంతరాయంబుగా సమకూడునట్లు సేయుము" అనిపలువిధముల భగవంతుని బ్రార్థించుచుఁ బట్టాభిషేకసమయంబున కెదురు చూచుచుండె. అంతట మాళవరాజానుమతి ప్రకారము పురమంతయు నలం కరింపఁబడియె. పట్టాభిషేకవస్తువులన్నియు సమకూర్పఁబడియె. దామోదర సింగు నారోహించుటకయి మహోన్నతమయినయొక మదపుటేనుఁగు నలంకరించి తెచ్చి దామోదరునిమందిరము నెదుట నిలుపఁబడియె. శత్రువు లెవరయిన వచ్చి దామోదరుని కపాయము కలిగింతురేమో యని శంకించి తన సైనికులను సేనానాయకులను బిలిపించి యూరేఁగుసమయంబున దామోదరుని కుభయ పార్శ్వంబుల నడచుచు జాగరూకులయి రక్షకులయి ప్రవర్తించుచుండుండని కఠి నముగా శాసించినందున వారాసమయంబున కాయుధంబులు దాల్చి వచ్చి యామదపుటేనుఁగున కుభయపార్శ్వముల నలంకరించిరి. మఱియు నాతోఢా పురవాసులందఱు దమక్రొత్తప్రభువు నభిషేకమహోత్సవముఁ జూడ వచ్చి నిలిచిరి. ఇట్లందఱు వచ్చి తమనూతనప్రభువు నిమిత్తము ప్రతీక్షించియుండ గొంతసేపటికి దామోదరుండు రాజవేషంబుఁ దాల్చి యొకకత్తి చేతఁబట్టుకొని పెక్కండ్రు సేవకులు వెండిదుడ్డఁ బట్టికొని యుభయపార్శ్వంబుల నడచుచుండగా భట్రాజులు తదీయపరాక్రమసూచకంబులగు పద్యంబులు చదువుచుండ మంగళ వాద్యఘోషంబులు మిన్నుముట్ట పుణ్యాంగనలు మంగళహారతులిచ్చుచుండ మందగమనమున నరుదెంచి యామత్తసింధురంబు నధిరోహించె. అంత మావ టీఁడు ప్రభువునకు నమస్కరించి యతని యనుమతివడసి యంకుశంబు కేలఁ గీలించి యామదసింధురంబును నడిపింప దానినసుసరించి తక్కినవారుం దతని

కిరుప్రక్కలను ముందు వెనకలను నడువనారంభించిరి. ఆసమయంబునఁ బురంబున నేమూలఁ జూచినను జనసమూహములచే నిండి మిగుల సంకులముగా నుండెను. ప్రజలట్లు నిలిచియున్నను రాజభటులశాసనంబునం జేసి యొకరినొకరు త్రోసికొనుటగాని కొట్టుకొనుటగాని లేకుండ నెమ్మదిగా నడుచుచుండిరి. అది రాత్రిసమయమైనను కరదీపికాసహస్రంబుల కాంతులు మాళవరాజ సైనికుల వలె నగ్గడలఁ గదలుకొని యుండుటచే శత్రువులకు వలెనే చీఁకటి మొత్తములకుఁ గూడ నడుగిడ వలనుపడకుండె. అట్టి సమయంబునఁ బురకాంతల సౌధవీథులనధివసించి యమ్మహోత్సవముఁ జూచుచుండిరి. మఱియు మాళవరాజు తన సౌధాగ్రంబుననుండి యావేడుక చూచుచుండె. అప్పుడు పురజనులు దామోదరునివైభవంబునకు మెచ్చికొని "ఔరా! ఈదామోదరుఁ డెంతయు నదృష్టవంతుఁడు. మొదట సామాన్యుఁడయినను తోధానగరరాజ్యంబు సుఖముగా సంగ్రహించినాఁడు. వీని మాయాచాతుర్య మమేయముకదా! తాఁదలంచిన కార్యంబులన్నిటి నవలీల నెఱవేర్చుకొన్నాఁడు. ధర్మమే జయించునని పలుకుచుందురుగాని యిట నధర్మమే జయించినది" అని కొందఱు పలుకుచుండిరి. "అకటా! తనమాట వినమందులకు సూరధానుల నెన్నిచిక్కులఁ బెట్టినాఁడు? ఆ తారాబాయి కెంతకష్టము సంప్రాప్తమైనది. ఆ యోగ్యురాలికి మహమ్మదీయుండు భర్తయా! ఓ దైవమా! నీకు యుక్తాయుక్తవివేకము లేదు. అదియేయుండిన తారాబాయికి మ్లేచ్ఛుని భర్తఁగా నిర్ణయింతువా! దుర్మార్గుండగు దామోదరుం డన్యాయముగా మాళవరాజు నాశ్రయించి తోధారాజ్యమాక్రమించికొన్నను శీఘ్రకాలములోనే యాపాపఫలము వానినిఁ దుదముట్టింపక మానునా? ఈదురాత్ముని పాలనకు లోఁబడియుండుటవలన మన దురదృష్టంబుఁ జేరొక్కనవలసియున్నది. అయ్యయో! ఈనీచున కధికారంబు సంప్రాప్తమగుట మనకష్టముల సూచించుచున్న" దని మఱికొందఱు పలుకుచుండిరి. ఇట్లు జనంబుల కోలాహలధ్వను లప్పటి మంగళధ్వనులకును జయజయనినాదంబులకును దోడ్పడి రోదసీకుహరంబును నిండించె. అప్పుడు దామోదరుం డధికోత్సాహ సమేతుండై సౌధంబుపైనుండి తన్నుఁ జూచుచున్న తారాబాయి సిగ్గుపడునట్లామె సౌధంబు నొద్దనుండి పోవునప్పుడు లేనికిలిఁ దెచ్చికొని కనఁబడసాగెను. మఱియు దామోదరుఁ డూరేగుసమయమందు

ప్రశస్తమగు రత్నభూషణంబులను, నమూల్యములైన వస్త్రభూషణములను ధరించుటం జేసి నిశ్చేష్టితుండై యుండి చిత్తరుబొమ్మ విధంబునఁ గన్పట్టుచుండె. దామోదరుం డట్లూరేఁగి రాజావసథంబు సమీపించి లోనికిఁ బోవునప్పటి కాతని వస్త్రంబులు రక్తమయంబులయి చూపట్టుచుండె. కాని వానిశరీరము కూర్చుండునప్పు డెట్లుండెనో యట్లె యుండెను. అంత నచ్చటి రాజభటు లదేమియోయని తలంచి భయంబున హృదయంబు కంపింప రయంబున వాని యాసింధురంబును నిలిపి పయికి బోయి చూచునప్పటికి మెడనుండి రక్తధారలు కాఱుచుండె. వారంద ఱది చూచి యతనిఁ బిలచిరి గాని నోటమాట లేదు. అంత వారలు గుండెలు తటతట కొట్టుకొనుచుండ హాహాకారంబుఁ బరువు పరువునఁబోయి మాళవరాజున కెఱింగింప నతఁడు మిత్రునకై మిగుల విలపించుచు వచ్చి యాతనిఁ గాంచి గాయమును జక్కఁగఁ బరీక్షించి చూడ నొకనికాత బాణంబు వానికుత్తుకఁ దూసికొనిపోయినట్లు గానవచ్చె. అంత మాళవరాజు మిత్రుఁడు చనిపోయినందులకు దుఃఖంబును, బరులకుఁ దెలియకుండ వాని కుత్తుక దూసికొనిపోవునట్లు బాణము ప్రయోగించిన వాని యస్త్రవిద్యాకౌశలంబునకు నత్యాశ్చర్యంబుఁ జెందుచు శత్రువు లెవ్వరో దామోదరునిఁ జంపి యుండురని యూహించి వారినిఁ బట్టుకొన నెంతయుఁ బ్రయత్నము చేసెను కాని ఫలము లేకపోయె. అందుచే మాళవరాజేమియుం జేయఁజాలక విచారాక్రాంతుఁడై యుండె. ఆసమయంబునఁ బురజనులు గుంపులు గుంపులుగాఁ గూడి "అక్కటా! యీదామోదరుని మాళవరాజే చంపించియుండును. దామోదరుఁడు సౌధంబుననున్నప్పుడు చంపించిన బ్రజ లనుమానపడుదురని యూహించి యీయూరేఁగింపనెడి మిషపన్ని చంపించినాఁడు. దామోదరుఁడు దుర్మార్గుఁడైనను రాజపుత్రుఁ డగుటచేఁ గొంత సంతసించితిమి. కాని భగవంతుఁ డాసంతోషంబును గూడ పోవునట్లు మహమ్మదీయుపరిపాలనకు లోఁబడునట్లు చేసినాఁడని మాళవరాజును నిందింపసాగిరి. మాళవరాజు ప్రజల మాటల నాలకించి మిత్రవియోగదుఃఖంబునకుఁ బ్రజలనిందావాక్యంబులు తోడ్పడి మఱింత ఖిన్నునిగాఁ జేసెను. కాని కొన్నిదినంబులకు నాదుఃఖంబును మఱచి మిత్రుండుపోయినను తోడారాజ్యంబు తనకనాయాసంబుగా వచ్చినందులకు సంతసము చెందుచుండెను.

ముప్పదితొమ్మిదవ ప్రకరణము

మాళవరాజు తోధాపురంబును వశంబుగావించుకొనిన కొంత కాలము నకు మహమ్మదీయు లత్యుత్సాహంబుతోఁ జేయవలసిన పీర్లపండుగదినంబు తటస్థించె. మహమ్మదీయు లుత్సవంబు నొనర్ప మిగుల వేడుకగలవారై యుందురు. మఱియును వారు గ్రామంబున రెండుమూఁడుకుటుంబముల వారు మాత్రమే యున్నప్పటికి నా యుత్సవంబును జేయుచునుందురు. వారొకవేళఁ దినఁ దిండిలే నంతటి బీదవారైనప్పుడు యాచించియైన ధనంబు సమకూర్చికొని యాయుత్స వంబు చేయుచుందురే కాని యూరకుండఁ జాలరు. మాళవరాజునకుఁ దోధాపురం బును, దానితో బాటుగ, సంప్రాప్తించుటం బట్టి యత్యంతసంతోషమున మునిఁగి యున్నవాఁడు కావున నాదినంబులు రాఁగానే మహమ్మదీయులను బిలిచి యిట్లనియెను ఓయీ! ఇంతకాలము మాళవదేశమం దీయుత్సవంబును జేయుం చుండెడివారము మనదేశములో పండుగచేసినది యొకగొప్ప కాదు. ఇప్పు రంబు నిదివఱకు హిందూరాజులు పరిపాలించినవారు కావున వారల కుచి తముగా నుత్సవంబులఁ జేయుచుండెడివారు. మన కీపురంబు క్రొత్తగా సంప్రాప్తించినది కావున మన మీపురంబునఁ బీర్లపండుగ మహావైభవంబుతోఁ జేసి ప్రజలకు బుద్ధివచ్చునట్లు చేయవలెనని చెప్పి యధికంబగు ద్రవ్యం బొసఁగె. ఆద్రవ్యంబును పుచ్చుకొని యాపండుగకుఁ దగిన వస్తుజాత మును సంపాదించి యథావిధి నిర్వర్తించుచుండిరి. అంతఁ బీర్ల నునుపునట్టిదినం బరుదెంచె. నాఁడు మహమ్మదీయులే కాక హిందువులుకూడ దానికనుకూలు రైతోడ్పడిరి. ఆసమయమునఁ బ్రజలలోఁ గొందఱు తమకుఁ దోఁచినవిధ మున నానావేషముఁ దాల్చి ధనవంతులయాచించి ధనంబు మూటఁగట్టికొను చుండిరి. వీరు కేవలము ధనవంతులనే కాక మాళవరాజుదర్శనమునకుఁ గూడఁ బ్రయత్నించిరి గాని ప్రభువువానికి రానిచ్చునో రానీఁడో యని సందియ పడుచుండిరి. ఇట్లు వేషము వేసికొని జనులు మూఁకలు మూఁకలుగా వచ్చు చుండుట మాళవరాజుకుమారుఁడు గాంచెను. మాళవరాజునకు మూఁడేండ్ల ప్రాయముగల యొకకుమారుఁడు గలఁడు. మాళవరాజున కతనిపైఁ బ్రేమ మెండు. అట్టివాని సంతోషప్రేమతోఁ జూచుచు వాఁడు కోరినకోర్కెల

నెల్లఁ దీర్చుచుండును. ఒకవేళ, దనతండ్రి తనకోర్కెలఁ దీర్పనిచో తల్లియైనఁ గరఁగునట్లు రోదనముచేసి తనకోర్కె నెఱవేర్చుకొనుచుండును. తమకార్యము సాధించికొన బాలురకొకయాయుధంబుగలదు. ఆయాయుధ మమోఘమైనది. విష్ణుచక్రంబు, శంకరుని త్రిశూలంబు, యముని దండంబు, వరుణుని పాశంబు నొక్కొక్కప్పుడు వ్యర్థంబులైన గావచ్చుఁగాని బాలురయాయుధమ్మెప్పుడు వ్యర్థముగాదు. ఆయాయుధంబును వారు ప్రయోగించినచో నెట్టి కఠినహృదయుఁడైన, నెట్టిమహారాజైన చేతులు గట్టికొని వచ్చి వారల యభిలాషంబు నెఱవేర్చుచుందురు. ప్రతిబాలునకు నాయాయుధము కార్యసాఫల్యదాయి యగుచుండునప్పుడు అత్యంతపుత్త్రవాత్సల్యంబు గలజనకులుగల బాలుర కది కార్యసాఫల్యదాయియని వేఱ చెప్పనక్కఱలేదు. ఆయాయుధంబేమోయని చదువరు లాలోచింతురేమో! అది యేడుపు. కార్యసాధనములో వారి కదియే బలము. కావునే "బాలానాం రోదనం బల" మ్మని పండితులు నుడువుదురు. వాఁడు మాళవరాజకుమారుండు తనతల్లి తాఁగోరిన వస్తువు లీయకపోవుటచే నీయాయుధము ప్రయోగించె. అంత నామె భయపడి యావస్తువునిచ్చెను. కాని యడిగినక్షణమందే యీయలేదని యేడ్చుచుండెను. ఎవరెంత యోదార్చిన నూరకుండలేదు. అప్పుడతనిరోదన ముపశమింపఁజేయలేక తల్లి దాసిచేతికిచ్చి తండ్రియొద్దకుఁ బుత్తెంచె. ఇంటికప్పుగురున ట్లేడ్చుచున్న తనకుమారుంగాంచి మాళవరాజెదురుగఁబోయి యదియేమని దాసినడుగనది యచ్చటివృత్తాంతంబుఁదెలిపి కుమారకు నిచ్చె. అంత మాళవరాజు కుమారునెత్తికొని మంచిమాటలుచెప్పి యోదార్చెనుగాని లాభము లేకపోవుటచూచి తనచేతనున్న యుంగరంబును దీసి యందుఁ బొదిగినరత్నంబులఁ జూపుచుండ నాబాలుఁ డాయుంగరంబుగొని యట్టె చూచుచుఁ దన వ్రేలికిఁ బెట్టుకొని యేడ్పు చాలించె. ఆయుంగరమతనివ్రేలికి మిగుల వదలుగానుండుట మాళవరాజెఱిఁగియుఁ బడిపోవు నేమోయని శంకించియు దానిని బుచ్చికొనిన మరల నేడ్చునేమో యని దానిని తాను గ్రహింపఁడాయె. ఈసమయంబున నీబాలుం డావేషంబుల నామేడపయినుండి చూచి యచ్చటి కంపించవలయునని కోరె. అది మాళవరాజునకిష్టము కాకపోయినను దాను వద్దన్నచో మరలఁ గుమారుండు తన యాయుధంబుఁ బ్రయోగించు

నేమో యని భయపడి యంగీకరించె. అంత నిరువురుపురుషు లొంటినిండ మసిపూసికొని చూపఱులుభయపడునట్లు కేకలువేయుచు వచ్చి రాజుగారికి వందనంబులు సలిపి తమచాతుర్యంబుఁ జూపిరి. ఆరాజు నాఁడు వేషముకట్టిన వారికెల్ల నొక్కొక్క వెండినాణెమొసంగ నేర్పాటుచేసినాఁడు. కావున తన యొద్దనున్న నాణెములను రెంటినిఁదీసి చెఱియొకరికి నొసంగె. అది బాలుండు చూచి కెవ్వనరచి తాముకూర్చుండిన శయ్యపైనుండి క్రిందఁబడి యేడ్వనారంభించె. అచ్చటివారందఱు నిశ్చేష్టితులై చూచుచుండిరి. అంత మాళవరాజు కుమారు లేవనెత్తియెత్తికొని యూఁదార్చి కారణంబడుగఁ గొంతసేపటికి వేషములవారికి నాణెములఁ బంచిపెట్టెదనని పలికెను. అదివిని రాజు వెంటనే మఱిరెండునాణెంబుల దీసి కుమారునకీయఁగా వాఁడాయిరువురిచేతులలోను బడవైచె. అంత నావేషధారులు తమపుణ్యంబులఁ గొనియాడుకొనుచు బాలుని దీవించుచుఁ బోయిరి. తరువాతఁగొందఱు పులివేషంబులఁదాల్చి కడుపులనిండఁ గడ్డాలిడి వికారచేష్టలుచేయుచు వింతవింతగ గెంతుచు మాళవరాజును దర్శింపవచ్చిరి. ఇట్లువచ్చికొంతసేపు తమనైపుణ్యముచూపి బాలుండిచ్చిన బహుమానంబులఁ గొనిపోయిరి. అంత మాళవరాజు గార్యాంతరాసక్తుండయి లోనికిఁబోవుచుఁ దనకుమారుని, నాణెములను సేవకులకర్పించెను. అంత నాసేవకులు వచ్చినవారి కాబాలునిచే బహుమానంబు లర్పించుచుండిరి. అంత నొకపురుషుఁడు బైరాగివేషము వేసికొని వచ్చి యచ్చటివారిని దీవించుచుఁ జమత్కారవచనంబులు పలుకుచు బహుమానమందికొనిపోయె. పిమ్మట నొకపురుషుండు విప్రవినోదివేషముదాల్చి వచ్చి హస్తలాఘవాదివిద్యలయందు చాతుర్యముఁజూపిరాజకుమారుండిచ్చిన పసదన మందికొనిపోయె. ఇట్లు పెక్కురు పెక్కువేషంబులతోవచ్చి బహుమానంబులఁ గొనిపోవుచుండిరి. అంత సూర్యుం డస్తమించినందున వారందఱు ముందుప్రవర్తిల్లవలసినకార్యంబునకయిపోయి యక్కార్యంబును గొనసాగించిరి. ఈబాలుండు సంతసముతో దండ్రియొద్దకుఁ బోయి ముద్దుమాటలచే వేషధారులు చూపినవిశేషములఁ జెప్పి సంతసింపఁజేయుచుండెను. అప్పుడు లేఖకుండొకఁడు రాజకీయవ్యవహారపు పత్ర మొకటిఁగొనివచ్చి ప్రభువుగారికిఁజూపి యాతనిముద్రనందు పొందుపఱుపవలయునని కోరెను. అంత మాళవరాజు తనయుంగరము కుమారుచేతఁ

బెట్టినాఁడు కాన నతని చేతిని బంధింప నుంగరంబు లేదయ్యె. అంతమాళవరాజు తొందరపడి సేనల బిలిపించి వెదకించెనుగాని యెచ్చటను గానరాదయ్యె. అప్పుడు రాజకుమారున కాయుంగర మిచ్చుట తప్పించంబని గ్రహించి విచారించుచుండ నొకదాసి పర్వపర్వ్వనఁ బోయి ప్రభువునకు నమస్కరించి తన కొకచోట దొరకినదని చెప్పి యాయుంగరమిచ్చె. రాజందుల కమందానందంబుఁ జెంది దానికి బహుమానం బొసంగి యత్యంతసంతోషంబునఁ బోయె. మాళవరాజును దనముద్రాంగుళీయకము పోయినను వెంటనే లభించినందున కానందంబుఁ జెందుచునుండెను.

నలుబదియవ ప్రకరణము.

"ఏగురాత్ముండు పవిత్రమగు రాజపుత్రవంశమును మలినముగావించి నాఁడో, ఏక్రూరుండు నిర్మలాంతఃకరణులయి రాజభక్తిసముపేతులయి యున్న గోపాలసింహాదుల దుఃఖసముద్రమున ముంచివేసెనో, ఏపాపాత్ముండు కులాచారవిరుద్ధమార్గగామియయి పావనవంశోద్భూతయైన రమాబాయిని మహమ్మదీయునకిచ్చి రాజపుత్రుల గౌరవం బనుచంద్రబింబంబును గ్రసింప రాహుసదృశుండయ్యెనో, ఏకృతఘ్నుండు చిరకాలము మమ్ముల నాశ్రయించి మా కొంప జెడఁగొని తుదకు రాజ్యంబు కాంక్షించి నన్నును నాతండ్రిని బలుబాములఁ బెట్టెనో, యాతండగు దామోదరసింగును నానిశాతబాణంబున యమపురాంతంబున కతిథిఁ జేసితిఁగదా ! తుదకు నాపాట్లెట్లున్నను నాకుఁ బరమశత్రువయిన దామోదరుని జంపినందుల కమితానందంబు గలుగుచున్న"దని పలువిధంబులఁ జింతించుచు తారాబాయి యొక యుత్తరము వ్రాసి తన్ను నెల్లప్పుడు సేవించుచున్న యొక చెలికత్తెం బిలిచి యాయుత్తరమిచ్చి దీని మాళవరాజున కిమ్మని పుత్తెంచె. అంత నాదాసియుఁ గడువడిఁ జని మాళవరాజును దర్శించి యాయుత్తరము తారాబాయి తనకిమ్మనియెనని చెప్పి యందించె. మాళవరాజు తనమాట విన్నంతమాత్రముననే మండిపడి నిందావాక్యంబుల పాలుచేయుచు వచ్చిన తారాబాయి తనకు నుత్తరము వ్రాసిన

యన్న మాట వినినతోడనే సంతుష్టస్వాంతుండయి యతిగౌరవంబుతోఁ దీసికొని విచ్చి యిట్లు చదువుకొనె "మహారాజా! గతించినపనికయి విచారించుట నిష్ఫలంబు. పృథ్వీరాజిఁక వచ్చి పిడిపించునన్న యాశ లేదు. మీరుఁ బ్రతికూలముగా వర్తించి యావజ్జీవము పలుబాము లనుభవించుటకంటె మీదయను సంపాదించి సుఖమనుభవించుటె యుచితమని తోఁచినది. మహాత్ముదీయులయినను దమ్మునుఁ బెండ్లాడసందియంబులేదు. ఇంతకుముందు రమాబాయి పెండ్లాడినది. లోకాపవాదమంతయు నామె నే చెందును. నాకంతగాఁ గలుగనేరదు. మార్గదర్శకురాలు రమాబాయి. ఆమెననుసరించి పోవుటలో నాతప్పేమియున్నది? కావున నేనిప్పటిలో మిమ్ముఁ స్వీకరించితినని యన్యథా తలంపక నన్ను రాజావసథంబునకుఁ గొనిపోయి రాజపుత్రాచారంబు ననుసరించి యథావిధిగఁ బెండ్లియాడుఁడు. కాని తం మొకటి నే నువఁసికొన్నది. ఇఁక మీరు తోధానగరంబును రాజధానిగాఁ జేసి యుండవలె. ఇది నా చేతితో వ్రాసినయుత్తరము.

విధేయురాలు,

తారాబాయి."

అనియున్న యుత్తరంబు చదువుకొని మాళవరాజానందసముద్రంబున నోలలాడుచుఁ బకీరుప్రభావంబుఁ బలుమాఱుఁ గొనియాడుచు నాయుత్తరము తెచ్చినదాసికనర్ఘభూషణంబులు బహుమానంబుగా నొసంగె. అనంతరము రాజు తనహితుల కాయుత్తరంబు చూపి వివాహప్రయత్నంబులు చేయించుచుండె. అంతట వారేర్పఱుచుకొన్న పెండ్లిదినంబు వచ్చె. అప్పటికి రాజావసథంబును గన్నులపండువుగా నలంకరించిరి. ఆపురంబులోనివారందఱు రాజానుమతింబట్టి తమతమగృహంబుల మిగుల రమణీయముగా నలంకరించుకొనిరి. పురంబున నేవంకఁ జూచినను గన్నుల కానందంబు గొలుపని స్థలం బొకటియు లేదు. వివాహమునకుఁ గావలసిన వస్తుజాతంబును సమకూర్పఁబడియె. ఇఁక రాత్రి వివాహంబు జరుగుట నిశ్చయంబని విన్నప్పుడు రాజపుత్రులందఱు మును రమాబాయిని నిందించినట్లిప్పుడీ తారాబాయిని నిందించుచుండిరి. ఈవృత్తాంతము క్రమక్రమముగా సూరధాన్రాయుల చెవి

పోఁకినప్పు డతనికి సంభవించిన దుఃఖంబునకును కుమారికనుగూర్చి కలిగిన కోపంబునకును హద్దులేదు. అప్పుడు రాయ లిట్లనఁ గొనియె. "అకటా! తారాబాయి కిట్టిదుర్బుద్ధిపుట్టిన దేమి! ఆమాళవరాజు సేవకురాండ్రా మెతో మంచి మాటలాడి యిట్టిదుష్టమార్గంబును చొచ్చునట్లు చేసిరని భావించెద. అయ్యో! దుష్టసాంగత్యమెన్నటికయినఁ జెఱుపక మానునా! ఓకుమారీ! ఎంతపనిచేసితివి! నీబుద్ధియుఁ గులాభిమానము, సదాచారము మొదలగు సద్గుణంబులన్ని నేయేటి పాలుగావించితివి? మొదటినుండియు నీప్రవర్తనముం జూచి నీవెంతో యోగ్యురాలవనియుఁ బట్టినపట్టు నెఱవేర్చుకొనఁ బాటుపడుదానవనియు మిగులఁ బితృభక్తిగలదానవనియు నెన్నుకొని నీపై గంపెడాశపెట్టుకొని పుత్రులులేరన్నవిచారంబును సైతము వదలుకొని యత్యంతసంతోషమున వర్తిలుచుండఁ దుదకు నన్నిట్లు దుఃఖసముద్రములో ముంచితివి. అకటా! సుజనవందనీయమయిన నీయోగ్యతారత్నం బీమహమ్మదీయుల సంగతి యనెడు నగ్నిహోత్రసంబంధంబు గలిగి నిష్ప్రభమయి తొలంగిన దేమి! నీవు తోధారాజ్యంబును గెలిచి మాతండ్రికిచ్చు రాజకుమారునిఁదప్ప మఱియొకనిని బెండ్లాడనని శపథంబుచేసితివి ఆశపథమెచ్చట నశించినది?" తోధారాజ్యంబును గెలువ నక్కఱలేదు. వానిసంగ నక్కఱలేదు. అనురూపుఁడయిన రాజకుమారుని బెండ్లాడినచో నెంతయు సంతసింతునుగదా! అయ్యో! నీజీవంబుగడుప నాబదనూరు చాలకపోయెనే! నశ్వరంబులయిన సంపదలకాసించి కులగౌరవంబులు చెడ మహమ్మదీయునిఁ బెండ్లాడ నుచితమా! తుచ్ఛసుఖంబుల కాశించి శాశ్వతంబగు యశంబు నీటిపాలుచేయ లేనని నీవే యెన్నిపర్యాయంబులో బలికితివి! అవివేకమంతయు నేమయినది! నీయందుఁ బ్రేమాతిశయంబు గలవాఁడ నయి తోధారాజ్యంబు నీకే చెందఁజేయవలెనని కట్టుదలకలిగి యుంటం బట్టియే కదా! నాకిన్నికష్టంబులు సంప్రాప్తమయినవి! నేనా దామోదరునితో స్నేహమే చేసికొన్నచో రాజ్యంబుఁ బాసి బదనూరునందుఁ బరులయింటఁ గృపణత్వంబుల జీవించుటయు, నీకారాగృహమందు నివసించుటయు సంభవించి యుండదుగదా! నేనిన్ని కష్టంబులఁ జెందుట నిన్నుఁగూర్చియే యని నీకుఁ దెలియునుగదా? అట్లు తెలిసియుఁ గృతఘ్నురాలవయి నన్ను విడుచుటయే కాక తురకనుఁ బెండ్లాడి శాశ్వతమగు నపఖ్యాతికి నన్నుఁ బాత్రునిగాఁ జేసితివి!

నిన్నుఁ గని పెంచి పెద్దఁజేసి ప్రేమించి యున్నందులకుఁ దుదకు నాకుఁ గలిగెడి ప్రతిఫల మిదియా?" అని యిట్లు కుమారి చేసిన నీచకృత్యంబునకు మిగుల వగచుచు గోడనుఁబెట్టి తలపగులఁగొట్టుకొని ప్రాణంబులు విడిచి యీదుఃఖమును తొలఁగించుకొనఁ బ్రయత్నించుచుండఁగా రాయలు తోధాపురంబుఁ జొచ్చినప్పటినుండియుం మాళవరాజు ననుమతిచొప్పున సర్వదా జాగరూకుండయి కాచుచున్న యబ్దుల్లాఖా నతనియొద్దకుఁబోయి పట్టుకొని యిట్లనియె. "మహారాజా! నీవు మాళవరాజు శాసనంబునఁ గారాగృహమందున్నావు. నిన్ను జాగ్రత్తతోఁ గాపాడవలయునని నాకాజ్ఞాపించినాఁడు. నీవు నాకధీనుండవయి యున్నావు. ఇట్టి సమయంబునఁ బ్రాణంబులు విడుతువేని మాళవరాజు నాప్రాణంబులు దీయింపకమానఁడు. కావున నీవు మరణాలంధ విడువుము. నీవట్లు విడువవేని చచ్చుటకు వలనుపడనట్లు నీకాళ్ళేతులు బంధించెదను." అని కఠినముగాఁ బలుక విని "అక్కటా! మీరు నన్నుఁ గావనీరు. అందులకై నాప్రయత్నము సాగదు. కోర్కె నెఱవేఱదని తెలిసియుం దానికై ప్రయత్నించి నిష్కారణముగా బాధింపఁబడనేల?" అని తలపోసి రాయలా ప్రయత్నము మానెను. అంత వివాహముహూర్త మాసన్నమైనందున మాళవరాజెంతయుఁ దొందరపడుచుండె. ఆవివాహమహోత్సవము చూడవలసినవారందఱు వచ్చియుండిరి నాఁడు తోధాపురమంతయుం గుఱ్ఱపుబండ్లతోడను గుఱ్ఱములతోడను నిండియుండె. తారాబాయి నామె చెలికత్తెలందఱుచేరి నామె మందిరమునందె యభ్యంగనాదికములు గావించి మాళవరాజంపిన యమూల్య వస్తువులనలంకరించి వివాహసమయంబునకుఁ గొనిపోవలయునని యెదురుచూచుచుండిరి. తారాబాయి నాఁడు చెందుచున్న సంతసంబునకు హద్దులేదు. మాటిమాటికిఁ బైకివచ్చి తననిమిత్తము గుఱ్ఱపుబండివచ్చుచున్నదేమో చూచుచుండె. నాఁడామె యొకసారైనను నొకచోటను స్థిరముగాఁ గూర్చుండియుండలేదు. వింతవస్తువుల నెన్నింటిఁ జూచుచున్నను, చెలికత్తెలతో నెన్నియాటలాడుచున్నను, నెన్ని చిత్రకథలఁ జెప్పుకొనుచున్నను, మాళవరాజును వరింపవలెనన్న కోర్కెచే మిగుల బాధింపఁబడుచుండుటం గాఁబోలు నాఁడు తారాబాయికిఁ బ్రొద్దుపోవునట్లె కానరాలేదు. ఏదేని చప్పుడు వినఁబడెనేని తన నిమిత్తము మాళవరాజంపినబండి వచ్చుచున్నదేమోయని భావించి యనిరుక్కవమో

కాదో యని చూచుటకై చెలికత్తెను బంపుచుండును. ఇట్లు తారాబాయి చెందుచున్న తహతహపాటుం గాంచి చెలికత్తెలందఱు "మొదటి ప్రవర్తనమున కిప్పటి ప్రవర్తనమునకు నింతవ్యత్యాసమేల కన్పట్టుచున్నదో" యని యబ్బురపడుచుండిరి. ఇట్లుండఁ గొంతవడికి సూర్యుం డస్తమించె. చీకటు లావరించె. చుక్కమొత్తము లాకసంబు నలంకరించె. అట్టిసమయంబున నొక గుఱ్ఱపుబండి తారాబాయి సౌధము నెదుట నిలువఁబడియె. అంత నొకపురుషుండు లోనికిఁబోయి తారాబాయిని గొనిపోవ నెంచుచుండ నాసౌధంబును గాచుచున్న నాజర్ఖా నిట్లనియె. ఓయీ! తారాబాయి నిప్పుడు పంపించుటకు వీలులేదు. మనపురంబున శత్రువులున్నారని తెలిసినది. ఎవ రేకపటోపాయము పన్నియుందురో? మీరు మాళవరాజు భటులైనట్లు నాకుఁ దెలిసినను మిమ్మునమ్మి తారాబాయిని మీవెంట బంపను. తారాబాయి నీసౌధమునుండి కొనిపోవునప్పుడు శత్రువులేమి చేయఁగలరో? నాఁడు దామోదరుఁ డూరేఁగుచుండ నేమిజరిగినదో మీరు చూచినారుకదా? ఇంతే కాక మాళవరాజు నాతో, "ఓయీ! నేనుగాని నావ్రాసిన యుత్తరముగాని వచ్చినందనుక తారాబాయి నీసౌధమునుండి కదలనీవద్దు అట్లు చేసితివేని నీ[illegible]యింతు" నని కఠినముగాఁ బలికియున్నాఁడు. ఇట్లుండ నతఁడు వ్రాసిన యుత్తరంబు లేకుండ నే నీతారాబాయి నెట్లు పంపుదును? కావున మీరుపోయి యావృత్తాంతము చెప్పినచో నతండు తప్పక నాకొకయుత్తరంబు నంపియిచ్చు. అప్పుడు తారాబాయిని బంపెదను. మీరు నడిచి వెళ్లినచోఁ గాలవిళంబమగును. ఈబండినెక్కి వేగముగాఁ బోయిరండని పలుక నామాటలాలకించి మాళవరాజుశాసనమును వారుకూడ నెఱింగియున్నవారు కావున వారు మాఱుమాటాడక తరలిపోయిరి. అనంతరము కొంతవడికొకపురుషుడు పర్విడివచ్చి యొకయుత్తరమా నాజర్ఖానున కిచ్చె. అది వాఁడు చదువుకొని తనప్రభువు ముద్రను గాంచి తా నాలస్యము చేసినందులకుఁ బ్రభువునకు జాలకోపము వచ్చినదని తెలిసికొని భయపడుచు నాసమయంబునఁ బ్రభువునెదుటఁ బడినచో నేమిచేయునోయని శంకించుచుఁ దా నపటనేయుండి తారాబాయిని బండిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి పంపెను. ఆతరువాత నామె చెలికత్తెలందఱు గలిసి తారాబాయి వివాహమహోత్సవముం జూడఁబోయిరి.

నలువదియొకటవ ప్రకరణము.

మాళవరాజు తారాబాయి కరగ్రహణంబు సలుప నతికుతూహలుండయి బంధువర్గంబుచేతను, మిత్రులచేతను, బరిచారకులచేతను బరివృతుండయి యారాణిప్రియయుదయాగమనంబు నిమిత్తము ప్రతీక్షించుచుండె. ఆసమయంబున నొకపురుషుండు కడువడివచ్చి మాళవేంద్రుని జేరి నమస్కరించి యొకయుత్తర మందించె. అంత నామాళవరాజు తొందరతో దానినివిచ్చి యిట్లు చదువందొడంగె. "ఓయీ! మాళవరాజా! నీవు దామోదరసహితుండవయి చేసిన యపరాధంబులంబట్టి యోజింప సద్యోవధార్హుండవు, అయిన నిన్నుం గరుణించి యట్లు చేయ నంగీకరింపక నీకీయుత్తరంబు వ్రాసితిని. నీవు తోడానాక్రమించుకొనుట యన్యాయము. ఆనగరము మా చిత్తూరు మండలములోనిది. కావున మామండలములో నిట్టియన్యాయంబులు ప్రవర్తిల్లుచుండఁ జూచి సహింపనోప. కావున నీవు తోడాపురంబును సర్వవస్తువులతో విడిచి నీమాళవమునకుం బొమ్ము. అట్లు పోవేని యుద్ధమునకు సిద్ధముగనుండుము. ఇమ్మట నీమాళవరాజ్యక్షేమమును గూర్చి కూడ జాగరూకుండవయి యుండుము. నీ వాలోచించుకొనుటకు రెండుదినములు గడువిచ్చితి. ఈలోపల నాలోచించి నీతలంపును దెలియఁజేయుము." అని చదువుకొని మిగుల విచారించుకొనుచుఁ దన మిత్రమంత్రిపరివారంబును బిలిచి యిట్లు ప్రసంగించెను.

మా.—ఓయీ! ఒకయాపద యేతెంచినది. దానికి ప్రతీకారమేమో తెలియకున్నది.

మ.—ఏమయో సెలవిండు.

మా.—పృథ్వీరాజొకయుత్తరంబు వ్రాసినాడు.

మ.—ఏమని వ్రాసెను?

మా.—తోడారాజ్యంబును రెండుదినంబులలో విడిచిపోవలెనట. లేనిచో యుద్ధముఁ జేయవలెనట.

మ.—దీని కాలోచింప నేమున్నది!

మా.—ఎందుచేత?

మ.—ఇంతకుమున్న పన్నినయుపాయ మున్నదికాదా?

మా.—ఏది? దాడివెడలినచో దారాబాయిని రాయలను బంపుమనెడి యుపాయమా?

మ.—అవును. అదియే రక్షణోపాయములలో మంచిది.

మా.—ఇంతకు మునుపాయెపాయము పరిష్కృమైనదియే? కాని ప్రస్తుతము బాగున్నది కాదు.

మా.—ఎందు చేత?

మా.—పూర్వము పృథ్వీరాజునకుఁ దారాబాయిని పరింపఁగల ననునాశ యుండెడిది. అందుచేఁ దనకుఁ బ్రియురాలగుతార ప్రాణంబులు దీయింతుమని భయపడి దాడివెడలరాలేదు. కాని యిపుడా తారాబాయిని నేను పెండ్లాడుచున్నట్లు తెలిసికొని మహమ్మదీయులలోఁ గలిసిన తారయందున్న ప్రేమము తొలగించుకొనియుండును. అందువలన నీయుపాయ మాతనికొక నిర్బంధకము కాదు.

అని ఇట్లు మంత్రులతో నాలోచనము చేయుచున్న సమయంబున నొక పురుషుఁడు కడువడిఁ జనుదెంచి, నమస్కరించి నిలుచఁగా వానిఁజూచి మాళవరా జిట్లనియె.

మా.—తారాబాయిని గొనివచ్చినారా?

భ.—లేదు. మేము వెళ్లుటకుముందె తమరు కోపించుచున్నారని తెలిసి తారాబాయి నొకబండిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి పంపినాఁడఁట.

మా—ఎవఁడు?

భ.—తమసేనానాయకుఁడైన నాజర్ఖాను.

మా.—ఇప్పటికి రాలేదే?

భ.—ఏమో తెలియదు. మాకంటె ముందుగా నొకకొండటికొక యుత్తర మిచ్చి మీరు పంపఁగా నాజర్ఖాను తమయాజ్ఞకు బద్ధుండై యాకన్యకను వారివెంటఁ బంపినాఁడఁట.

మా.—మీకుఁదప్ప మఱెవ్వరికి నేను దారాబాయిని గొనిరా నుత్తరముగాని యాజ్ఞగాని యీయలేదే!

భ.—ఏమో నాజర్ఖా నిట్లు చెప్పినాఁడు.

మా.—ఏదీ! వానిని గడురయంబునఁ గొనిరండు.

భ—(పర్విడిపోయి నాజిర్గానుని గొనివచ్చును) అంత వాడు ప్రభుపాద పద్మములపైఁబడి నమస్కరించి నిలువఁబడియె. పిమ్మట మాళవరాజా తనితో నిట్లు సంభాషించె.

మా.—ఓరీ! తారాబాయి యెక్కడ?

నా.—తమయుత్తరము ప్రకార మంపినానే?

మా.—తారాబాయి యిచ్చటికి రాలేదు. ఇంతియకా నాపంపిన సేవకులు కూడఁ దిరిగివచ్చి యిచ్చటనే యున్నారు. ఆరాజకన్యక యేమయినది.

నా.—ఏమో! నాకుఁ దెలిసినవిషయమిది. మొదటఁ దమభటులు గొందఱు వచ్చి, తారాబాయిని బంపుమని చెప్పినారు. కాని తమ యాజ్ఞ యైనదో లేదో యనుసందియముతో వారలవెంటఁ బంపక తమయొద్ద నుండి యొకయుత్తరమును గొనిరండని పంపితి.

చూ.—అవును! తరువాత!

నా.—కొంతసేపటికి కొకపురుషుండు పర్విడివచ్చి, నాకీయుత్తర మీయఁగా భయపడి వారివెంబడిని బంపినాను.

మా.—ఏదీ యాయుత్తరము?

నా.—(చేతికందించును)

మా.—(దానిఁజూచి నిజముద్రాంకితంబగుట నెఱింగి యిట్లు చదివెను)

"ఓరీ! దురాత్మా! మేము తారాబాయికై యిట్లు ప్రతీక్షించి యుండఁగా నామెను బంపుటకు విలంబము చేయుచున్నావురా? తత్క్షణము వీని వెంటఁ బంపనిచో నీప్రాణంబులు నీకుఁ దక్కవు." అనియుత్తరము చదువు కొని శత్రువులు తనకుత్తుక నుత్తరించినారని విలపించుచు మంత్రులతో నిట్లనియె.

మా.—అక్కటా! ఇదియంతయు చిత్రముగా నున్నది. ఈముద్ర యెప్పుడు నాయొద్దనే యుండఁగా శత్రువులెట్లీ ముద్రను స్పృశించినారో తెలి యకున్నది! ఏసుందరాంగినిమిత్త మింతకాలము పాటుపడితిమో యామె మనలను తప్పించుకొని పోయినది. ఇఁక మనకాకాంత లభిం చుట యసంభవము. అయ్యయ్యో! నామిత్రము దామోదరుండున్న

యెడ నెట్లయినను దారను గొనివచ్చి యిచ్చునుగదా ? (అని విచారిం
చును).

మ.—మహారాజా ! విచారింపనేల ? తారాబాయిని మరల మనము సంపా
దించుకొనఁదగినయుపాయ మొకటి యున్నది.

మా.—(తొందరతో) ఆయుపాయ మేది ?

మ.—ఈతారాబాయిని గొనిపోయినవాఁడు పృథ్వీరాజయి యుండును.
ఆతారాబాయి పితృభక్తిగలది. కావున మన చేతులలోఁ జిక్కిన
రాయలు మనకుండఁగాఁ దార మనకు వశ్యయగుటకు లోపమే
మున్నది ?

మా.—అవును. అది యొక యుపాయము కావచ్చును. (అని యొక భటునిం
బిలిచి) నీవు వేగముగాఁ బోయి యబ్దుల్లాతో జరిగినవృత్తాంతము
చెప్పి శత్రువులు మనల మోసపుచ్చుచున్నారు కావున సూరధానులను
భద్రముగాఁ గాపాడుము అని చెప్పి రమ్ము (అని చెప్పి వాఁడతిర
యంబుగఁబోయి తిరిగి వచ్చి మహారాజునకు నమస్కరించి)

భ.—మహారాజా ! యబ్దుల్లా యచ్చటఁ గానరాలేదు.

మా.—ఏమీ ! ఆదుర్మార్గుండచ్చట గాపుండలేదా!

భ.—లేదు.

మా.—ఆపిశాచుండెచ్చటికి బోయినాఁడో యడిగి తెలిసికొనలేదా ?

భ.—తెలిసికొంటిని.

మా.—ఏమి చెప్పినారు ?

భ.—తారాబాయి వివాహము చూచుటకయి రాయలను వెంటఁ బెట్టుకొని
రమ్మని మీరు సందేశమంపినారఁట. తమ యాజ్ఞఁ దలఁదాల్చి యతం
డారాజుతోఁగూడ నిచ్చటికి వచ్చినాఁడని చెప్పినారు.

మా.—(ఆశ్చర్యపడుచు) అయ్యో! నేనట్లు చెప్పి యెవ్వరిని బంపలేదే !

భ.—తా మొకగుఱ్ఱపుబండియె పంపినారట.

మా.—అకటా ! ఇదియంతయు మోసముగా నున్నది. రాయ లచ్చట లేఁడా!

భ.—లేఁడు. గృహరక్షకులుమాత్ర మచ్చటనున్నారు.

మా.—ఆదురాత్ముండురమాబాయి యింట నున్నాఁడేమో! పోయి బంధించి

కొనిరండు. (అనిపలికి కొందఱుభటులఁ బంపును.)

అంత నాభటులు పరువుపర్వునఁబోయి తిరిగివచ్చి "మహారాజా! తమసెలవు ప్రకారము రమాబాయిఁగూడఁ బెండ్లిమాడుటకై వచ్చియున్న దఁట. అచ్చట రమాబాయిగాని యబ్దుల్లాగాని కానరాలేదు." అని విన్నవించుకొనిరి. అంత మాళవరాజత్యంతదుఃఖము కలవాఁడయి శత్రువులొనర్చిన మోసమున కచ్చెరువందుచుండె. తక్కినవారు నాసమాచారము విని నోట మాటరాక నిశ్చేష్టితులయి యుండిరి. అంత మాళవరాజిట్లనియె. "ఔరా! శత్రువులు చేసిన మోసము మిగుల నబ్బురంబు గొలుపుచున్నది. అకటా! ఎంతపనిజరిగినది! ఇదియంతయు నింద్రజాలంబువలెఁ గన్పట్టుచున్నదే! చేతికిఁ జిక్కినవారందఱు సమయమునకు లీలఁగాఁ దప్పించుకొనిపోయినారు. అకటా! ఆదురాత్ము లెట్లు వంచించినారో చూడుఁడు. ఆతారాబాయి యెంతో నమ్మకముపుట్ట నుత్తరంబు వ్రాయ నెంతయు సంతసించి కార్యము నెఱవేఱె నదని భ్రమించితిని. ఆసంతసంబునకు మాఱుగా దుఃఖమే నాకు సంప్రాప్తమయినది. ఓసీ! తారా! ఎంతమోసము చేసితివే! ఓరీ! యబ్దుల్లా! స్వజాతివాఁడవయ్యు నాధనంబు నపారముగా మెక్కినవాఁడవయ్యు నుంతేనియు విశ్వాసంబులేక తుదకు మాకే మోసముచేసినావేమిరా? నీవే నాకు మోసము చేసినప్పుడు రాజపుత్రులు మోసముచేయుదురని వేఱె దలంపవలయునా? ఓరీ! దుష్టా! నీ వెంతో యోగ్యుండవని నమ్మితినిగాని తిన్నయింటికి కన్నములుత్రవ్వు మూషికమువంటివాఁడవని యెఱుంగకపోతిని. అయ్యయో! ఎంతపనిజరిగినది! ఇఁక పృథ్వీరాజు నెదిరించి చేతఁజిక్కిన తోధాపురంబును దక్కించుకొనఁగలనా? ఆదుష్టరాజపుత్త్రుండు నాఁడు చిత్తూరునకుఁ బోయినప్పుడు నన్నవమానమున్నుఁజేసి పాఱఁదోలెఁగదా! ఈపర్యాయము జీవములనే తీయునేమో? అని యిట్లు వివాహమహోత్సవానంద మనుభవింపవలసిన మాళవరాజు విచారపరీతస్వాంతుండయి యుండెను.

నలువదిరెండవప్రకరణము.

కమలమియరుదుర్గంబున రాజమందిరములో సభాభవనంబునఁ దారాబాయియుఁ బృథ్వీరాజును రాయలు కూర్చుండియున్న సమయంబున సరభసంబునఁ బకీరు వేతెంచె. అతండు సభాభవనంబును బ్రవేశించుట చూచి తారాబాయియుఁ బృథ్వీరాజును లేచి నమస్కరించిరి. కాని సూరథాన్రాయలు తోధానగరంబునఁ గారాగృహమందున్న తన్నుఁ గమలుమియరుకోటకెవ్వరుగొనివచ్చినారో యని యాలోచించుచున్న వాఁ డగుటచేతనో, లేక యుత్తమరాజవంశమందు జన్మించి తాను మ్లేచ్ఛజాతివాఁడయిన పకీరునకు నమస్కరింప నిష్టములేకయో నమస్కరింప మానుటయేకాక యాసనంబుననుండైయెనను లేవలేదు. మఱియుం సూరథానుఁడు దారాబాయినిదప్ప తక్కినవారి నెవ్వరినెఱుఁగకపోవుటచేతను, మఱియుం నాదుర్గంబు తనకుఁ గ్రొత్తదగుటచేతను మాళవేంద్రుని గెలిచి తన్నును తనకుమారికను మఱియొకరాజు చెఱఁబెట్టెనేమోయని సందేహించుచు నేదిపలుకుటకుఁ దోఁచక కుమారికను జూచుచుఁ గోపంబు నిలుపుకోలేక యామెతో నిట్లు ప్రసంగించె.

రా.—తారా! నీవు మాళవరాజును వరించిన తుచ్ఛురాలవు. నన్ను విడిచి దూరముగాఁ బోవేమి?

తా.—(తనలో) మాళవరాజు నన్నుఁ బెండ్లాడె నన్నమాట యాతనిమనంబున దృఢంబుగా నాటుకొని యుండుటంబట్టి యిట్లనుకొనుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) నాయనా! మన మిప్పు డెచ్చట నున్నామో తెలియునా?

రా.—తెలియదు. దానికేమి? నీవు యోగ్యురాలవని భావించుచుండఁ దుచ్ఛుండగు మ్లేచ్ఛునిఁ బెండ్లాడి నాకపఖ్యాతి సంపాదించుచున్నావు. ఇఁక నీజన్మము కాల్పనా?

తా.—నాయనా! ఏమి నీ వట్లు పలుకుచున్నావు? తారాబాయికొక్కటే నాలుకయని తమరెఱుఁగరా?

రా.—ఎఱుంగుదు. అందుచేత నే మొదటఁ జేసిన ప్రతిజ్ఞ నతిక్రమించి మాళవరాజు నేల పెండ్లియాడితివని విచారించుచున్నాను.

తా.—శివ, శివ, తారాబాయి కంఠములో జీవముండ నట్టిపని జరుగ నేరదు.

రా.—(ఆశ్చర్యముతో) మాళవరాజును బెండ్లాడలేదా ?

తా.—నాయనా ! నేనింతగాఁ జెప్పుచున్నను భ్రమపడుచున్నారేమి ?

రా.—లోధాపురజను లెందుల కిట్లు చెప్పి నిన్నును నన్నును నిందించినారు ?

తా.—మాళవరాజునుండి తప్పించుకొనవలెనని యెన్నియుపాయములు పన్నినను ఫలించినవి కావు. అందుచే మాళవరాజునకు నేనొకయుత్తరంబు వ్రాసితిని.

రా.—ఏమని వ్రాసితివి ?

తా.—పెండ్లి యాడెదనని.

రా.—అట్లు వ్రాసినంతమాత్రమున నెట్లు తప్పించుకో గలిగితివి ?

తా.—మాళవరాజు వివాహమాడ సిద్ధముగానుండి నానిమిత్తము బండి పంపించెదనని చెప్పె. కాని యతఁడు బండిపంపకమునుపే ఈ మహానుభావుఁడు బండిగొనివచ్చి నన్నిచ్చటికిఁ గొనివచ్చినాఁడు.

రా.—ఈతని నెట్లు నమ్మెను ?

తా.—మాళవేంద్రునిముద్రతోనున్న యొక్కయుత్తరమును గొనిపోయి నన్ను సర్వదా కాచుచుండిన నాజరుఖానున కిచ్చె.

రా.—ఇతని కాముద్ర యెక్కడిది ?

తా.—లోధాపురమందు మాళవరాజు ప్లీగపండుగు చేయించుచుండ నితఁడొక విప్రవినోదివేషము తాల్చి పోయి మాళవరాజును దర్శించి చాతుర్యము చూపి మాళవరాజకుమారుం డిచ్చుచున్న బహుమాన మందుకొనుచున్నప్పుడు వానిచేతనున్న మాళవరాజు ముద్రికను గ్రహించి ముద్ర వేసికొని యాముద్రికను రహస్యముగాఁ దిరిగి రాజునకుఁ జేరునట్లు చేసె.

రా.—(సంతోషముతో) ఈపరోపకారి యెవఁడు ?

తా.—ఏమహాత్మునికి నీవు చిరకాలమునుండి నన్నర్పింపఁదలంచుచున్నావో? యతండే యీమహానుభావుండు.

రా.—పృథ్వీరాజా !

తా.—ఔను.

రా.—(లేచి పృథ్వీరాజును కౌగిలించుకొని) నాయనా! నీవు పూర్వము మేము నందవనంబుననుండి వచ్చుచున్నప్పుడు దొంగలనుండి నాకుమారికను గాపాడితివి. నీకెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడనయి యుందును.

పృ.—మహారాజా! ఇందు నేఁ జేసినది సుంతేనియు లేదు. మిమ్ములను మమ్ములను రక్షించినమహానుభావుఁ డితండు. ఇతనికి మనమందఱము కృతజ్ఞులమయి యుండవలె. (అని ఫకీరును చూపును)

రా.—(ఆత్రముతో) నాయనా! ఇతఁ డెవండు.

పృ.—ఇతఁడు పూర్వాశ్రమమున రాజపుత్రుఁడే. ఇప్పుడు సన్న్యాస మవలంబించి యున్నాఁడు. ఈతనినామము సదాశివయోగి.

రా.—(తనలో) అయ్యో! మహాత్ముఁడీయుం డని కాంచి నమస్కరింప మానితిని. (అని లేచి) క్షమింపుఁడు. (అని యతని పాదములపయిఁ బడి నమస్కరించె).

పృ.—(అతని లేవనెత్తి పీఠముపయిఁ గూర్చుండఁబెట్టి) మహారాజా! మేమందఱము నీకు నమస్కరింపఁదగినవారము కాని నీకు వందనీయులము కాము.

రా.—(పీఠముపయిఁ గూర్చుండి, సదాశివునిమాట వినిపించుకొనకుండ పృథ్వీరాజుం జూచి) అంతయు బాగున్నది. కాని రమాబాయి తురకను వరించుట మిగుల నసంగతముగా నున్నది.

పృ.—(నవ్వుచు) లేదు. లేదు. రమాబాయి రాజపుత్రునే పెండ్లియాడినది.

రా.—అదెట్లు?

పృ.—అబ్దుల్లాఖాను రత్నసింహుఁడు.

రా.—(ఆశ్చర్యముతో) రత్నసింహుఁడు భిల్లులచేఁ జంపఁబడెనఁట.

పృ.—లేదు. లేదు. ఆభిల్లులు దామోదరునియానతిచొప్పున, మీచే నవమానితుండయి యొకచో నిద్రించుచున్న రత్నసింహుం గొనిపోయి, గ్రామదేవతకు బలియిచ్చుటకు సిద్ధముగా నుండఁగా నీయోగీంద్రుండు నాకావృత్తాంతంబు తెలిపె. అంత నీమహాత్ముండును నేనును గలసి

పోయి దాసుని జంపి రత్నసింహుని రక్షించి మాళవరాజు నాశ్రయింపుమని పంపితిమి.

తా.—(తండ్రింజూచి) నాయనా! వాఁడు బదనూరునందు పృథ్వీరాజిచ్చిన యుత్తరంబు నీకిచ్చినప్పుడు నీవొక ప్రశ్న వేసితివి. స్మరించుకొన్నావా?

రా.—అవును. నాకు జ్ఞాపకమున్నది. ఆరక్షింపఁబడిన రెండవవారెవరని యడిగితి.

తా.—ఆరెండవపురుషుండె రత్నసింహుఁడు.

రా.—వాఁడు దామోదరునికి హితుండయి శత్రుకోటిలోఁ జేరినవాఁడు వాఁడేమయిన మనకేమి?

తా.—నాయనా! మనము మిగుల హేయమగుకార్యము చేసినాము.

రా.—అదేమిటి?

తా.—రత్నసింగును నిష్కారణముగా నవమానించి పురంబునుండి వెడల నంపుట.

రా.—ఏమట్లాడెదవు? వాఁడు వ్రాసిన ద్రోహపుటుత్తరము చూచినావు కావా?

తా.—చూచితిని. నిక్కువము గ్రహింపలేకపోతిని. రత్నసింగుండినయెడఁ దనయాటలు సాగవనియెంచి దామోదరుండు మనకు రత్నసింగునకు భేదము పుట్టింప నిట్టియుత్తరము మాధవసింగుచే వ్రాయించె. దానిని మనము నమ్మి రత్నసింగు ననుమానించితిమి. అతనికోపము పోవునట్లు మన మతని వేఁడికొనవలెను.

రా.—(పరితాపమునుఁ జెందుచు) అతం డెచ్చటనున్నాఁడు?

తా.—ఇచ్చటనేయున్నాఁడు. (అని పిలువఁబంప రమాబాయియు రత్నసింహుండును) ప్రవేశించి రాయలకు నమస్కరింతురు.)

రా.—రత్నసింగును (కౌఁగిలించికొని) నాయనా! నాయవివేకత్వము క్షమింపుము. నీకిట్టికష్టము కలిగించుటచేతనే మాకును దైవ మనేకకష్టములఁ గుడిపినాఁడు. ఆదురాత్ముండు దామోదరుఁ డెన్ని యిడుమలు గలిగించినాఁడు. పోనిమ్ము. ఆదురాత్మునెవ్వరో చంపి పుణ్యముఁ గట్టుకొన్నారు. లోకము సుఖించినది.

ర.—ఆదామోదరుని జంపినది మీతారాబాయియే.

మా.—(అబ్బురమందుచు) ఎట్లు చంపినది?

ర.—దామోదరుం డూరేఁగుచున్నప్పుడు పృథ్వీరాజు తనకు రహస్యముగా గొనితెచ్చియిచ్చిన విలునమ్ములఁ గొని.

రా.—కుమారీ! నీవు లోకంబున కెంతయుపకారం బొనరించినావు?

తా.—నేనేమియుఁ జేయలేదు. ఇంతకుఁ గారణభూతుం డీసదాశివయోగి యని గ్రహింపుము.

రా.—(పృథ్వీరాజుం జూచి) నాయనా! ఈయోగీశ్వరుం డెవఁడో మమ్ముల రక్షించుటయందు నిటఁ డింతదీక్ష వహించుటకుఁ గతమేమో? తెలియఁ జెప్పినఁగాని నామనంబునందలి యారాటం బడఁగదు.

పృ.—మహారాజా! ఈ మహానుభావుండు మనకుఁ జేసిన యుపకారములకు లెక్కలేదు. నేనీదేశమునుండి పోవుచుండ నన్ను మఱలించి గద్వారున కధిపతిగాఁ జేసెను. దామోదరుండు పన్నుచున్న మాయోపాయములకుఁ దగిన యుపాయము లాలోచించి నన్నుఁ గొనిపోయి వాని కార్యంబులఁ జెఱిచె. మొట్టమొదట దామోదరుండు భిల్లవాటికకుఁ బోవునప్పుఁ డతనియుంగరము పుచ్చుకొని దాని మూలమున మహమ్మత్ఖానుని మోసపుచ్చి మాళవదేశమునకుఁ గొనిపోఁబడుచున్న మిమ్ముల బదనూరునకుఁ గొనివచ్చి విడిచినాఁడు. తరువాత నాయవివేకత్వము వలన మిమ్ములను దామోదరునిచేతులలో విడిచిపెట్టఁగా నిమ్మహాత్ముండు నాకుఁ గొన్ని యుపాయంబులు చెప్పి తోధాపురంబునకుఁ గొనిపోయె. అచ్చటఁ జేసిన కార్యంబు లనేకంబులు. అవియన్నియు నత్యద్భుతంబులు. తాపుత్ఖానబుద్దుల్లావేషముతో నున్న రత్నసింహును జంపి రమాబాయిని గొనిపోవుటకు వచ్చినప్పుడు నిమ్మహానుభావుండు చేసినకృత్యం బెంతని వర్ణింపఁగలరు? ఇమ్మహాత్ముండు తన్నుదాఁ గాఁచికొనుచు నిన్నును, నీకుమారికను, రమాబాయిని, రత్నసింగును, నన్నును సర్వదా కాపాడుచు మేఘబృందంబులవలె విఱియుచున్న యాపదలను ఘనయుక్తిమారుతంబుచే నవలీలఁ దూలించుచుఁ దనరహస్యంబుల నొరులకుఁ దెలియకుండఁ గాపాడుచు మనలనందఱను రక్షించినాఁడు.

ఈపూజనీయుండే మా కాలోచనచెప్పుచుఁ గార్యంబుల మాచేఁ జేయించి మాకుఁగూడఁ గొంతయశంబు గలిగించినాఁడు. ఇతని యుదార గుణంబు లాదరణీయంబులు. ఇతని ప్రవర్తనము వందనీయము. ఇతనికిఁ గల రాజభక్తియుఁ బరోపకారిత్వము, యోజనాశక్తియుం మఱియొక రికి లేవని నొక్కి వక్కాణింపఁగలను. రాజనీతియం దితనికి సాటి వచ్చువా రొకరులేరు. ఈమహాత్ముండు నీకు మంత్రియైయుండెడి గోపాలసింగు. దామోదరుని దురాలోచన విని యితనిఁ జంపింపఁగా నితఁడు దండనాయకుల మంచిమాటలాడి తప్పించుకొని సన్న్యాసివేష మునఁ దిరుగుచు నీయందును నీరాజ్యమందును మిగుల నభిమానంబు గలవాఁడయియున్నవాఁ డగుటచే నిట్టికార్యంబు లొనరించినాఁడు.

అని పృథ్వీరాజు గోపాలసింగువృత్తాంతము చెప్పునప్పుడు రాయలాశ్చర్యసముద్రమున మునింగి పారంబెనయ లేకయుండి కొంతవడికిఁ దెలివితెచ్చికొనిలేచి గోపాలసింగు పాదములపైఁ బడి వానిఁ బట్టుకొని "ఓమిత్రమా! ఈ తుచ్ఛుండు నీకొనరించిన యపకారంబు సహింపుము, సహింపుము," అని యిట్లు విలపించుచుండ గోపాలసింగు రాయలను లేవదీసి పీఠంబుపైఁ గూర్చుండఁ బెట్టె. అంత తారాబాయి గోపాలసింగు పాదంబుల కభివందనంబుచేసి తన తండ్రి చేసిన యపరాధంబు సైరింపుమని ప్రార్థించె. అంత గోపాలసింగు తన కార్యంబులన్నియుఁ దీరినందులకు భగవంతునికి నమస్కరించుచు వారలనుచిత వాక్యంబుల నోదార్చుచు నిట్లనియె. "మహారాజా! కాలము ప్రతికూల మయినప్పు డెట్టివారలకయిన నాపదలు రాకమానవు. కాలము నతిక్రమింప నీశ్వరాదులే సమర్థులుకారు. ఇట్లుండ మనుష్యుల మగుమన మేపాటివారము? కావున విచారంబుతో నిఁకఁ బనిలేదు. శీఘ్రంబుగాఁ దోధానగరంబునకుఁ బోయి నీవురాజ్యంబు చేకొని తారాబాయిని పృథ్వీరాజున కొసంగి వివాహము గావింపుము." అనిపలుక నందఱు సంతసించి యతనిం గొనియాడిరి. పృథ్వీరాజికిఁ దారాబాయిప్రతిజ్ఞ నెఱవేర్పవలసియున్నది. అందుచే నితండు గద్వారునుండి తనమిత్రుని నోజుని సాయమడిగి కొంతసైన్యము తెప్పించుకొని తోధాపురంబును ముట్టడింపఁబోయెను. ఆసమయమున రాయలును, రత్నసింగును, గోపాలసింగును నున్నతహయంబులెక్కి పృథ్వీరాజునకుఁ దోడు

ఆంధ్రగ్రంథములు.

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
శ్రీగురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారి ఆంధ్రకవిజీవితములు ...	3	8
ఆంధ్రవచనభాగవతము, ద్వాదశస్కంధములు, శ్రీ శతఘంటము వేంకటరంగశాస్త్రిగారిది ...	6	8
డిటో 3 వాల్యూములు ...	7	0
ద్వాదశోపనిషత్తులు, సంస్కృతమునకనుసరియైన తెనుఁగువచనము	3	0
యజుర్వేదకథాసంగ్రహము ...	0	8
భోజునికథలు ...	0	8
విక్రమార్కునికథలు ...	0	8
మర్యాదరామన్నకథలు ...	0	2
రేచుక్క పగటిచుక్క కథలు ...	0	3
పరిహాస్యవినోదకథలు ...	0	12
ప్రాచీనదేశచరిత్రలు ...	1	12
పతివ్రతలచరిత్ర ...	1	8
వీరాంగనలు ...	0	12
బేతాళునికథలు ...	0	8
పరమానందశిష్యులకథలు ...	0	3
వైద్యులకథలు ...	0	4
చార్ దర్వేషుకథలు ...	0	8
శుకసప్తతికథలు ...	0	6
శ్రీవివేకానందవిజయము ...	1	12
భారతరమణీమణులు, ప్రథమభాగము ...	0	12
భారతరమణీమణులు, రెండవభాగము ...	0	8
శ్రీమహాభక్తవిజయము, పటములతో ...	4	0
నవనాథభక్తులచరిత్ర, శ్రీబచ్చు రామన్నగారు ...	2	0
నీతిచంద్రిక, శ్రీచిన్నయసూరిగారిది ...	0	6
పంచతంత్రము, సులభశైలి ...	0	6
హితోపదేశము ,, ...	0	12